

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**KAFDAĞI DERGİSİ'NİN KAFKASYA TARİHİ VE
KÜLTÜRÜ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Emine AYDOĞDU

Danışman
Prof. Dr. Abdülkadir GÜL

HAZİRAN 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Kafdağı Dergisi’nin Kafkasya Tarihi ve Kültürü Açısından İncelenmesi” başlıklı **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Emine AYDOĞDU

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı :Tarih

Program Adı :Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı :Kafdağı Dergisi'nin Kafkasya Tarihi ve Kültürü
Açısından İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 267 Sayfalık kısmına ilişkin 30/06/2026 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %1'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 30/06/2026

Danışman: Prof. Dr. Abdülkadir GÜL

Öğrenci: Emine AYDOĞDU

KILAVUZA UYGUNLUK

“Kafdağı Dergisi’nin Kafkasya Tarihi ve Kültürü Açısından İncelenmesi”
başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım
Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Emine AYDOĞDU

Danışman

Prof. Dr. Abdülkadir GÜL

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Abdulkadir GÜL danışmanlığında **Emine AYDOĞDU** tarafından hazırlanan “**Kafdağı Dergisi’nin Kafkasya Tarihi ve Kültürü Açısından İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği kabul edilmiştir.

30/06/2026

JÜRİ:

Danışman	:	Prof. Dr. Abdulkadir GÜL	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Aziz ALTI	(İmza)
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Kader ALTIN	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2026 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Kafkasya, sadece coğrafi bir bölge değil üzerinde yaşayan halkların binlerce yıllık birikimiyle yoğrulmuş, hüznle umudun, sürgünle direnişin iç içe geçtiği kadim bir kültür havzasıdır. 19. yüzyılda yaşanan büyük göç dalgalarıyla Anadolu'ya taşınan bu miras, yeni bir coğrafyada var olma mücadelesi verirken aynı zamanda kendi kimliğini koruma ve yaşatma azmini de beraberinde getirmiştir. Türkiye'deki Kafkas diasporasının entelektüel birikimi, bu kimlik arayışının ve kültürel sürekliliğin en somut kanıtlardan birini de süreli yayınlar aracılığıyla ortaya koymuştur.

Elinizdeki bu çalışma, 1987 yılında yayın hayatına atılan ve Kafkas diaspora yayıncılığı içerisinde gerek içeriği gerekse yaklaşımıyla müstesna bir yere sahip olan Kafdağı dergisini merkeze almaktadır. Tezin temel amacı, *Kafdağı* 'nın sayfaları arasında saklı kalan Kafkasya tarihine dair perspektifleri, kültürel değerlerin evrensel bir dille nasıl yeniden yorumlandığını ve toplumsal belleğin inşasındaki rolünü bilimsel bir titizlikle ortaya koymaktır. Çalışma boyunca derginin sadece bir haber kaynağı değil aynı zamanda anavatanla diaspora arasında kurulan fikrî bir köprü, kimlik tartışmalarının yürütüldüğü bir kürsü ve tarihin tozlu sayfalarına ışık tutan bir arşiv niteliği taşıdığı gözlemlenmiştir.

Özellikle “Çerkes Ethem Dosyası” gibi toplumsal hassasiyeti yüksek konuların dergide ele alınış biçimi, diaspora belleğindeki “iade-i itibar” arayışının ve resmî tarihle yüzleşme çabasının akademik bir düzlemde analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca derginin dil, sanat ve edebiyat aracılığıyla Kafkas kültürünü evrensel bir “insanlık mirası” olarak tanımlama gayreti, çalışmamızın teorik zeminini güçlendirmiştir.

İncelemenin yapısı, okuyucuya hem bütüncül bir bakış hem de derinlemesine bir analiz sunmak üzere iki aşamalı olarak kurgulanmıştır. Birinci bölümde, derginin ilgili sayılarında yer alan yazılar kronolojik sırayla sıralanarak tarihsel akış içinde derginin Kafkasya meselesine yaklaşımındaki değişim ve süreklilikler tespit edilmiştir. İkinci bölümde ise her sayı ayrı ayrı ele alınmış; yazılar Kafkasya konusu merkeze alınarak etraflıca tahlil edilmiş, metinlerin tematik bağlantıları, söylem stratejileri ve dönemin siyasal-kültürel bağlamıyla ilişkileri ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Bu ikili yapı, hem derginin zaman içindeki evrimini takip etmeye hem de her bir sayının özgün katkılarını derinlemesine anlamaya imkân sağlamaktadır.

Emine AYDOĞDU, Erzincan, 2026

TEŞEKKÜR

Bu uzun ve meşakkatli araştırma sürecinde, çalışmanın her aşamasında engin bilgi birikimi, yapıcı eleştirileri ve akademik vizyonu ile yolumu aydınlatan değerli danışmanım Prof. Dr. Abdülkadir GÜL'e en derin şükranlarımı sunarım. Kendisinin rehberliği, bu tezin akademik standartlara ulaşmasında en büyük pay sahibidir.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne; lisansüstü eğitimim süresince ders aldığım, bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı'nın kıymetli hocalarına teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca dergi arşivlerine ulaşmamda kolaylık sağlayan kütüphane çalışanlarına ve araştırmama kaynaklık eden tüm kurumlara teşekkür ederim.

Akademik bir çalışmanın mutfağında verilen emeğin arkasındaki gizli kahramanlar hiç kuşkusuz ailelerdir. Hayatım boyunca her kararında arkamda duran, bu yoğun çalışma temposunda sabır ve sevgiyle beni destekleyen, maddi ve manevi varlıklarını her an hissettiğim kıymetli eşime ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onların inancı ve desteği olmasaydı bu çalışmayı tamamlamak çok daha güç olurdu.

Bu tezin, Kafkasya çalışmaları literatürüne katkı sağlamasını, diaspora tarihine ilgi duyan araştırmacılar için bir kaynak teşkil etmesini ve en önemlisi Kafdağı'nın ardındaki o köklü mirasın daha iyi anlaşılmasına vesile olmasını temenni ederim.

Emine AYDOĞDU

KAFDAĞI DERGİSİ'NİN KAFKASYA TARİHİ VE KÜLTÜRÜ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Emine Aydoğdu

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2026

Danışman: Prof. Dr. Abdülkadir GÜL

ÖZET

Türkiye, Kafkasya coğrafyasıyla tarihî ve kültürel bağları güçlü olan bir ülkedir. Bu bağların en önemli yansımalarından biri, bölgeden Anadolu'ya göç eden Kafkas kökenli toplulukların oluşturduğu geniş diasporadır. Bu diaspora, kendi kimliklerini, kültürlerini ve tarihlerini koruma çabası içinde olmuş ve bu çaba çeşitli yayın organlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yayınlar arasında, özellikle Kafkasya tarihi, kültürü, siyaseti ve edebiyatı üzerine yoğunlaşan süreli yayınlar, bu konuların akademik ve entelektüel çevrelerde tartışılmasında kritik bir rol oynamıştır. Bu tezin odaklandığı Kafdağı dergisi, 1987-1992 yılları arasında Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği adına yayımlanmış ve bu dönemin Türkiye'deki Kafkasya çalışmalarına önemli katkılar sağlamış bir yayındır. Bu çalışma, Kafdağı'nın Türkiye'de Kafkasya çalışmaları alanındaki tarihsel, kültürel ve entelektüel etkisini analitik bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, derginin kesintisiz yayın hayatı boyunca basılan toplam 58 sayısı nitel araştırma yöntemlerinden Tematik Analiz ve Söylem Analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Dergi metinleri; kimlik inşası, anavatana dönüş stratejileri, kültürel hafıza, sürgün ve asimilasyon, dil bilinci ve uluslararası konjonktürün anavatana yansımaları gibi ana temalar etrafında kategorize edilerek çözümlenmiştir. Söylem analiziyle dönemin siyasi-toplumsal dinamiklerinin ve diaspora aydınlarının dil kurgularının ideolojik ve kültürel arka planı deşifre edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kafdağı dergisi, Kafkasya, Tematik Analiz, Söylem Analizi, Kimlik İnşası, Kafkas Diasporası.

AN ANALYSIS OF KAFDAĞI MAGAZINE IN TERMS OF CAUCASIAN HISTORY AND CULTURE

Emine Aydoğdu

Erzincan Binali Yıldırım University

Institute of Social Sciences

Department of History

Master's Thesis, June 2026

Advisor: Prof. Dr. Abdülkadir GÜL

ABSTRACT

Türkiye is a country with strong historical and cultural ties to the Caucasus region. One of the most significant reflections of these ties is the large diaspora formed by Caucasian communities that migrated from the region to Anatolia. This diaspora has strived to preserve its identity, culture, and history, and these efforts have paved the way for the emergence of various publications. Among these, periodicals focusing particularly on Caucasus history, culture, politics, and literature have played a critical role in the academic and intellectual discussion of these topics.

The Kafdağı journal, which is the focus of this thesis, was published between 1987 and 1992 on behalf of the Ankara North Caucasus Cultural Association and made significant contributions to Caucasus studies in Türkiye during this period. This study aims to analytically demonstrate the historical, cultural, and intellectual impact of the Kafdağı journal in the field of Caucasus studies in Türkiye. In the study, all 58 issues published throughout the journal's uninterrupted publication life were examined using the qualitative research methods of Thematic Analysis and Discourse Analysis. The journal texts were categorized and analyzed around main themes such as identity construction, strategies for return to the homeland, cultural memory, exile and assimilation, language awareness, and the reflections of the international conjuncture on the homeland. Through discourse analysis, the ideological and cultural background of the political and social dynamics of the period and the linguistic constructions of diaspora intellectuals were deciphered.

Keywords: Kafdağı journal, Caucasus, Thematic Analysis, Discourse Analysis, Identity Construction, Caucasian Diaspora.

İÇİNDEKİLER

KAFDAĞI DERGİSİ’NİN KAFKASYA TARİHİ VE KÜLTÜRÜ AÇISINDAN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

KAFDAĞI DERGİSİ’NİN YAYIN HAYATI, BÜTÜNSSEL YAPISI VE KRONOLOJİK YAPISAL ANALİZİ

1.1. Derginin Kuruluşu ve Yayın Hayatı.....	8
1.1.1. Dergide Yer Alan Yazarlara Genel Bakış	11
1.1.2. Derginin Yayın Politikası	12
1.2. Dergide Yer Alan Metinlerin Tematik ve Analitik Değerlendirilmesi	19
1.2.1. Başyazılar, Bildiriler ve Çağrılar	20
1.2.2. Tarihsel Araştırmalar, Belgeler ve Siyasi Analizler	21
1.2.3. Mitoloji, Nart Destanları ve Folklor Çalışmaları.....	22
1.2.4. Çeviriler ve Uluslararası Literatür	22

1.2.5. Hikâyeler, Anlatılar, Roman Eleştirileri ve Oratoryolar	23
1.2.6. Şiir Dünyası (Anayurt Şiirleri ve Muhaceret Şiirleri)	24
1.2.7. Sosyoloji, Dilbilim, Asimilasyon Tartışmaları ve Köy İncelemeleri	24
1.2.8. Biyografiler, Portreler ve Kültür İnsanları	25
1.2.9. Çocuk Yazıları ve Çocuk Sayfaları	26
1.2.10. Kültürel Yaşam, Sanat, Mutfak ve El Sanatları	26
1.2.11. Gezi İzlenimleri ve Anayurt Temasları	27
1.3. Muhteva Analizi ve Tematik Söylem Değerlendirmesi	27
1.3.1. Reel-Politik Söyleme Geçiş	28
1.3.2. “Muhayyel Vatan” Algısının “Gerçek Vatan” Söylemine Dönüşmesi	28
1.3.3. Kafkasya Algısının Zamansal Evrimi ve Dönüşümü	28
1.3.4. Diaspora Kimliğinin İnşası ve Stratejileri	29
1.3.5. Kafkas Diasporasının Temsili ve Rol Tanımları	30
1.3.6. SSCB’nin Dağılma Sürecinin Yansımaları ve Söylem Kırılmaları	30

İKİNCİ BÖLÜM:

KAFDAĞI DERGİSİ’NDE KAFKAS DİASPORASININ TARİHSEL VE KÜLTÜREL YOLCULUĞU

2.1. Kafkasya Tarihi, Rus İşgali ve Direniş Geleneği	33
2.2. Büyük Kafkas Sürgünü (Muhaceret), Soykırımı ve Kolektif Travma	59
2.3. Kafkas Kültürü, Kimlik İnşası ve Toplumsal Normlar	106
2.4. Kafkas Dili, Edebiyatı ve Sözlü Geleneği	147
2.5. Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras	181
2.6. Kafkas Gastronomisi ve Sofra Kültürü	224
2.7. Reel-Politik Dönüşüm, Diaspora-Anavatan İlişkileri ve Jeopolitik Değişim	232
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	285

KAYNAKÇA.....	290
EKLER.....	293
ÖZ GEÇMİŞ	310

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Ana Bilim Dalı
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AKKDK	: Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği
Bknz	: Bakınız
EBYÜ	: Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve Diğerleri
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

GİRİŞ

Kafkasya, yalnızca Doğu Avrupa ile Batı Asya arasında sıkışmış coğrafi bir sınır hattı ya da stratejik bir geçiş koridoru değildir; üzerinde barındırdığı halkların binlerce yıllık ortak yaşanmışlığı, dilsel zenginliği ve toplumsal değerleriyle yoğrulmuş kadim bir kültür havzasıdır. Tarih boyunca büyük imparatorlukların jeopolitik iştahını kabartan bu topraklar, aynı zamanda hüznle umudun, acımasız sürgünlerle destansı direnişlerin iç içe geçtiği trajik bir sahneye tanıklık etmiştir. 19. yüzyılda, özellikle de 21 Mayıs 1864'te Çarlık Rusya'sının askeri operasyonlarıyla zirveye ulaşan büyük sürgün ve soykırım dalgası, Kafkasya'nın otokton halklarını ana yurtlarından kopararak başta Anadolu olmak üzere geniş bir coğrafyaya savurmuştur. "Rusya'nın Kafkasya'daki yayılmacı politikalarına karşı verilen mücadelelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından bölge tamamen Rusya'nın kontrolü altına girmiştir. 21 Mayıs 1864 tarihi, bu sürecin dönüm noktası olmuş; Çerkesler mağlubiyeti kabul etmek zorunda kalmış ve nüfusun önemli bir kesimi ise Osmanlı topraklarına sürgün edilmiştir¹.

Anadolu topraklarına taşınan bu köklü miras, yeni bir coğrafyada fiziksel ve sosyolojik olarak var olma mücadelesi verirken diğer taraftan kendi öz kimliğini, dilini, sözlü geleneğini ve kültürel kodlarını koruma ve yaşatma azmini diri tutmuştur. Türkiye'deki Kafkas diasporasının bu asimilasyon tehdidine karşı geliştirdiği en nitelikli reflekslerden biri, şüphesiz entelektüel bir birikimin yansıması olan süreli yayıncılık faaliyetleridir. Süreli yayınlar, diasporanın geçmiş ile gelecek, anavatan ile yeni yurt arasında kurduğu köprünün en somut hafıza mekânlarıdır.

YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinde, Kafkasya çalışmaları sahasında süreli yayınların ve dergilerin akademik inceleme nesnesi olarak yoğun bir şekilde tercih edildiği görülmektedir. Kafkasya'nın tarihi, kültürü, diaspora yayıncılığı, Çerkesler ve bölgeye dair siyasi söylemlerin ele alındığı birçok yüksek lisans ve doktora çalışması mevcuttur. Özellikle şu alanlarda kümelenen çalışmalar dikkat çekmektedir:

Dergi İncelemeleri: Yeni Kafkas, Kafkas gibi bölgenin kültürel ve siyasi hayatında mihenk taşı olan yayınların yanı sıra, çeşitli derneklerin yayın organları üzerine yapılan incelemeler, diaspora hafızasının tespiti açısından sıkça başvurulmuş bir yöntemdir.

¹ Burcu Demir, "21 Mayıs 1864: Büyük Çerkes Sürgünü", *TroyAcademy* 10, 2 (2025): 99.

Kafkasya üzerine yapılan süreli yayın çalışmaları içerisinde, bölgenin tarihini ve kültürünü aydınlatan önemli akademik kaynaklardan biri Meltem Cındık tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Cavid Qasimov danışmanlığında 2022 yılında tamamlanan “Yeni Kafkas Dergisi'nin Kafkasya Tarihi Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, derginin 1957-1962 yılları arasındaki yayın hayatını ve Kafkasya'ya dair perspektifini mercek altına almaktadır. Tezin içeriğinde, Kafkas halklarının birlik ve beraberliğini savunan, bölge dışındaki kamuoyunu Kafkas tarihi, kültürü ve güncel sorunları hakkında bilgilendirmeyi hedefleyen Yeni Kafkas dergisinin editoryal misyonu ve sunduğu veriler kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir². Böylece çalışma, dönemin Kafkasya araştırmalarına yönelik literatürüne, derginin siyasi ve kültürel analizleri üzerinden özgün bir katkı sağlamaktadır.

Kafkasya üzerine yapılan süreli yayın çalışmaları içerisinde dikkat çeken bir diğer akademik katkı da Bedirhan Gelmem tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı bünyesinde Doç. Dr. Afina Barmanbay danışmanlığında tamamlanan “Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi (İstanbul): Muhtevası, Yazarları, Azerbaycan Edebiyatı İncelemeleri” başlıklı bu çalışma, derginin 1932-1934 ve 1954 dönemlerindeki yayın hayatını mercek altına almaktadır. Tezin içeriğinde, Ahmet Caferoğlu önderliğinde yayımlanan derginin Türk dünyası muhacir aydınlarını bir araya getirme misyonu, yazar kadrosu, edebî ve kültürel muhtevası ile Azerbaycan edebiyatı incelemeleri kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir³. Böylece çalışma, Türk muhaceret matbuatı ve Azerbaycan edebiyatı literatürüne, derginin edebi-eleştirel perspektifi üzerinden özgün bir katkı sağlamaktadır.

Kafkasya üzerine yapılan süreli yayın çalışmaları içerisinde dikkat çeken bir diğer akademik katkı da Aslıhan Alkanat tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı bünyesinde Prof. Dr. Mehmet Hacısalihoğlu danışmanlığında 2019 yılında tamamlanan “Kafkas Diaspora Medyasında Tarih ve Kimlik: Jıneps Gazetesi Örneği”

² Meltem Cındık, “Yeni Kafkas Dergisi'nin Kafkasya Tarihi Açısından İncelenmesi” (yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2022): 15.

³ Bedirhan Gelmem, “Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi (İstanbul): Muhtevası, Yazarları, Azerbaycan Edebiyatı İncelemeleri” (yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi, 2022): 23.

başlıklı bu çalışma, Türkiye’deki Kafkas diasporasının basılı olarak yayınlanan tek gazetesi olan Jneps Gazetesi’ni mercek altına almaktadır. Tezin içeriğinde, gazetenin tarih ve kimlik söylemleri üç ana soru çerçevesinde söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmekte; diaspora medyasının Kafkasya politikası, kimlik arayışı ve kolektif hafıza inşasındaki rolü kapsamlı bir şekilde incelenmektedir⁴. Böylece çalışma, Kafkas diasporası araştırmalarına ve medya-tarih ilişkisi literatürüne özgün bir katkı sağlamaktadır.

Aynı doğrultuda Çerkes tarihi ve diasporası odaklı süreli yayın incelemeleri de literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Bunlardan ilki, Zeynep Elmas’ın Boğaziçi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı’nda 2008 yılında tamamladığı yüksek lisans tezidir. “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Çerkes cemiyetleri (1908-1923)” başlıklı çalışma, Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti ile Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti’nin faaliyetlerini incelerken cemiyetlerin yayın organları Guaze gazetesi ve Diyaner dergisini ayrı başlıklar altında detaylı olarak analiz etmektedir. Guaze gazetesindeki makaleler üzerinden cemiyet faaliyetleri harmanlanırken, Diyaner dergisinin tek nüshası günümüz Türkçesine çevrilerek yorumlanmakta ve Çerkes diasporasında ortak kimlik inşası vurgulanmaktadır⁵. Benzer şekilde Ayşenur Doğan’ın Sakarya Üniversitesi’nde 2019’da tamamladığı “Çerkes sürgünü ve Osmanlı basınına yansımaları (1863-1865)” başlıklı yüksek lisans tezi, 1863-1865 yılları arasındaki Çerkes sürgünü, Rus işgali ve Osmanlı’ya yerleşim sürecini Osmanlı gazetelerinden elde edilen veriler ışığında ele almakta ve dönemin basın yansımalarını mercek altına almaktadır⁶. Ayrıca Elif Yıldız’ın Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı’nda 2019’da savunduğu “Çerkes kimliği ve temsiliyeti: Jneps Gazetesi (2005-2019)” başlıklı yüksek lisans tezi, İstanbul’da yayınlanan Jneps gazetesini odak noktası olarak Çerkes diasporasında kimlik inşası, temsiliyet, siyaset ilişkisi ve yayıncılık deneyimini saha görüşmeleri ve gazete arşivi üzerinden incelemektedir⁷. Bu çalışmalar, Kafkasya ve Çerkes diasporası

⁴ Aslıhan Alkanat, “Kafkas Diaspora Medyasında Tarih ve Kimlik: Jneps Gazetesi Örneği” (yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019): 11.

⁵ Zeynep Elmas, “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Çerkes Cemiyetleri (1908-1923)” (yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2008): 122.

⁶ Ayşenur Doğan, “Çerkes Sürgünü ve Osmanlı Basınına Yansımaları (1863-1865)” (yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019): 43.

⁷ Elif Yıldız, “Çerkes Kimliği ve Temsiliyeti: Jneps Gazetesi (2005-2019)” (yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2019): 10.

literatürüne süreli yayınlar üzerinden özgün katkılar sunmakta ve diaspora hafızasının inşasında basın organlarının rolünü aydınlatmaktadır.

Kafdağı dergisi üzerine ise herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bizim ilk kez yapacağımız çalışmada, Kafkas diasporasının yayıncılık serüveninde tarihsel, kültürel ve entelektüel açıdan müstesna bir kırılma noktasını temsil eden ve 1987-1992 yılları arasında Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği adına yayımlanan *Kafdağı* dergisini Kafkasya tarihi ve kültürü açısından kapsamlı bir incelemeye tabi tutmayı amaçlamaktayız. “*Kafdağı*’nın Yayın Hayatı, Bütünsel Yapısı ve Kronolojik Yapısal Analizi” başlığını taşıyan birinci bölümde; Kafkas diasporasının entelektüel dönüşüm haritasını çizen *Kafdağı*’nın tarihsel arka planı, yayın politikası ve bu yayın organının diaspora kimliğinin inşasındaki kurucu rolü üzerinde durulmaktadır.

“*Kafdağı* dergisinde Kafkas Diasporasının Tarihsel ve Kültürel Yolculuğu” başlığını taşıyan ikinci bölümde ise derginin sunduğu muhteva üzerinden sürgün travmasından direniş bilincine, kültürel kimliğin inşasından dil ve sanat mirasındaki koruyucu role kadar geniş bir yelpazede diasporanın sosyokültürel ve jeopolitik dönüşümü analiz edilmektedir; böylece bir halkın geçmişin acılarını geleceği inşa eden bir toplumsal sermayeye dönüştürme süreci, dergi arşivi ışığında tarihsel ve akademik bir perspektifle belgelenmektedir. Araştırma yöntem ve teknikleri hususunda ise şunları söyleyebiliriz:

Bu çalışmanın temel amacı, 1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı* dergisini Kafkasya tarihi, kültürü ve diaspora çalışmaları açısından inceleyerek derginin Türkiye’deki Kafkas diasporasının kültürel kimliğinin korunması, yeniden üretilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması sürecindeki rolünü ve tarihsel-entelektüel etkisini analitik bir yaklaşımla ortaya koymaktır. Bu kapsamda dergide yer alan tarih, kültür, dil, edebiyat, folklor, mitoloji, göç, sürgün ve anavatana dönüş gibi temalar analitik bir süzgeçten geçirilerek Kafkasya’nın dergi sayfalarında nasıl temsil edildiği, diaspora bilincinin ve kimlik inşasının hangi söylemler üzerinden kurgulandığı ve dönemin siyasi gelişmelerinin yayın politikalarına nasıl yansıdığı değerlendirilmektedir.

Çalışmada ayrıca *Kafdağı*’nın yalnızca bir kültür ve sanat yayını olmanın ötesinde, Türkiye’de yaşayan Kafkas kökenli toplulukların tarihsel hafızasını canlı tutan, kültürel sürekliliği destekleyen ve anavatan ile diaspora arasında entelektüel bir köprü oluşturan

bir yayın organı olarak üstlendiği kurumsal işlevlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda derginin yayımlandığı dönemde Kafkasya’da yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmelerin, özellikle Sovyetler Birliği’nin çözülme sürecinin (Glasnost ve Perestroika dönemlerinin) ve yükselen ulusal bağımsızlık hareketlerinin dergideki yansımaları incelenerek, *Kafdağı*’nın Türkiye’deki Kafkasya çalışmalarına ve diaspora literatürüne katkısının tespit edilmesi hedeflenmektedir.

Sürelî yayınlar, yayımlandıkları dönemin sosyo-politik iklimini ve toplumsal dönüşümlerini doğrudan yansıtan en önemli birincil kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda araştırma, Soğuk Savaş’ın son döneminde diaspora entelektüellerinin geliştirdiği söylemi Tematik Analiz ve Söylem Analizi gibi bilimsel yöntemlerle deşifre etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Böylece çalışma, Kafkas diasporasının sürelî yayınlar aracılığıyla ürettiği tarihsel ve kültürel söylemleri yapısal düzeyde ortaya koyarak literatürdeki mevcut kronolojik ve tasnife dayalı sınırlılıkların ötesine geçmektedir. Bu yönüyle hem Türkiye’deki Kafkasya araştırmalarına hem de genel anlamda diaspora, kimlik, kolektif bellek ve kültürel hafıza çalışmalarına özgün, bilimsel ve kapsamlı bir katkı sunmaktadır.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi (belge tarama yöntemi), içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmanın temel veri kaynağını, 1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı*’nın tüm sayıları (toplam 58 sayı) oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında derginin yayımlanan bütün nüshaları ve bu nüshalar içinde yer alan yüzlerce makale, inceleme, söyleşi, haber, şiir, öykü ve diğer yazılı materyaller sistematik ve analitik olarak incelenmiş, tahlil edilmiştir.

Çalışmada öncelikle *Kafdağı*’nın tüm sayıları tasnif edilmiş ve dergide yer alan yazılar konu başlıklarına göre sınıflandırılmıştır. Daha sonra içerik analizi modelinin gelişmiş aşamaları olan Tematik Analiz ve Söylem Analizi yöntemleriyle metinlerde öne çıkan temel temalar ve ideolojik yapılar belirlenmiştir. Bu doğrultuda; *tarih, kültür, dil, edebiyat, folklor, mitoloji, diaspora, sürgün, kimlik inşası, anavatan, dönüş düşüncesi ve Kafkasya’nın siyasal gelişmeleri* gibi konu başlıkları altında dergideki içerikler detaylıca değerlendirilmiştir. Araştırma; dergide hangi temaların işlendiği, Kafkasya algısının zamanla nasıl değiştiği, kimlik inşasının hangi stratejilerle yapıldığı, Kafkas diasporasının nasıl temsil edildiği ve SSCB’nin dağılma sürecinin dergi politikasına nasıl yansıdığı gibi temel analitik sorular ekseninde derinleştirilmiştir.

Araştırmada ayrıca betimsel analiz yönteminden de yararlanılmıştır. Dergide yer alan metinler dönemin siyasi, sosyal ve kültürel şartları (özellikle Glasnost ve Perestroika süreçleri) çerçevesinde yorumlanarak Kafkasya'nın ve Kafkas diasporasının nasıl temsil edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş, derginin yayın politikası ile ele aldığı konular arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Bu çalışma, birincil kaynak niteliği taşıyan *Kafdağı* dergisinden elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesine dayandığından tarih araştırmalarında yaygın olarak kullanılan tarihsel araştırma yöntemi kapsamında değerlendirilmiştir. Böylece *Kafdağı*'nın Türkiye'deki Kafkas diasporasının kültürel hafızasının oluşumu, korunması ve aktarılmasındaki yeri ile Kafkasya çalışmalarına katkısı analitik bir yaklaşımla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma, Türkiye'de Kafkas diasporasının önemli süreli yayınlarından biri olan *Kafdağı*'nın Kafkasya tarihi ve kültürü açısından incelenmesini kapsamaktadır. Çalışmanın temel inceleme alanını, derginin kesintisiz yayın hayatını sürdürdüğü 1987-1992 yılları arasındaki toplam 58 sayısının tamamı oluşturmaktadır. Araştırmada dergide yer alan makaleler, inceleme yazıları, söyleşiler, haberler, şiirler, öyküler, folklor ürünleri ve kültürel içerikler birer doküman olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın kapsamı, *Kafdağı* dergisinde ele alınan konuların Kafkasya tarihi ve kültürü bağlamında incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede dergide yer alan; Kafkas halklarının tarihi, sürgün ve muhaceret olgusu, diaspora kimliği, dil ve edebiyat çalışmaları, folklor ve mitoloji unsurları, kültürel faaliyetler, Kafkasya'daki siyasal gelişmeler, anavatana dönüş düşüncesi ve Kafkas derneklerinin faaliyetleri gibi başlıca temalar analiz edilmiştir.

Çalışmada derginin yayın politikası, yazar kadrosu, ele aldığı konular ve Kafkasya'ya ilişkin söylemleri değerlendirilmiş; *Kafdağı*'nın Türkiye'de yaşayan Kafkas kökenli toplulukların tarihsel hafızasının korunması ve kültürel kimliklerinin sürdürülmesindeki rolü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma, yalnızca *Kafdağı* dergisinde yer alan içeriklerle sınırlı tutulmuş olup aynı dönemde yayımlanan diğer Kafkasya temalı süreli yayınlar kapsam dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte, gerekli görülen durumlarda konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla ilgili literatürden ve yardımcı kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu yönüyle

Çalışma, *Kafdağı*'nın Kafkasya tarihi ve kültürüne ilişkin yaklaşımını ortaya koyan analitik bir içerik ve söylem incelemesi niteliği taşımaktadır.

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu araştırma da belirli sınırlılıklar çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışmanın temel veri kaynağını 1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı*'nın 58 sayılık kllyatı oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma sonuçları, dergide yer alan içeriklerle sınırlıdır ve Kafkas diasporasının tüm düşünsel, kültürel ve sosyal yapısını bütünüyle temsil etme iddiası taşımamaktadır.

Araştırmada yalnızca *Kafdağı* dergisi incelenmiş, aynı dönemde yayımlanan diğer Kafkasya temalı süreli yayınlar, gazete ve dergiler kapsam dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla elde edilen bulgular, Kafkas diasporasının genel yayıncılık faaliyetlerinden ziyade *Kafdağı*'nın yayın politikası ve içerikleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışmada dergide yer alan metinler tarihsel ve kültürel açıdan analiz edilmiş; yazarların kişisel hayatları, ideolojik yönelimleri ve dergi dışındaki faaliyetleri araştırmanın kapsamına dâhil edilmemiştir. Ayrıca dergide yayımlanan bazı haber, söyleşi ve yazıların doğruluğu, dönemin farklı kaynaklarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmemiş; değerlendirmeler doğrudan dergide yer alan metinler üzerinden yapılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, incelemenin ağırlıklı olarak yazılı içerikler üzerinden yürütülmüş olmasıdır. Dergide yer alan görsel malzemeler, fotoğraflar, karikatürler ve grafik unsurlar yalnızca konu bütünlüğünü desteklediği lde değerlendirilmiş, kapsamlı bir görsel analiz yapılmamıştır. Bunun yanında alışma, *Kafdağı*'nın Kafkasya tarihi ve kültürüne ilişkin yaklaşımını ortaya koymayı amaçladığından dergide yer alan bütün yazılar ayrıntılı içerik zmlemesine tabi tutulmamış; araştırmanın amacı doğrultusunda tarih, kültür, kimlik, diaspora, sürgün, dil, folklor ve Kafkasya algısıyla doğrudan ilişkili içeriklere odaklanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

***KAFDAĞI* DERGİSİ'NİN YAYIN HAYATI, BÜTÜNSEL YAPISI VE KRONOLOJİK YAPISAL ANALİZİ**

1.1. Derginin Kuruluşu ve Yayın Hayatı

Kafdağı dergisi, Şubat 1987 tarihinde Ankara merkezli olarak yayın hayatına başlamıştır. Dergi, başlangıçta aylık periyotlarla çıkarken ekonomik zorluklar ve içerik kalitesini artırma hedefiyle ilerleyen dönemlerde iki aylık birleşik sayılar hâlinde yayımlanmıştır. Sunulan kaynaklardaki en son kayıtlar, Ağustos 1991-Şubat 1992 tarihlerini kapsayan 53-58. birleşik sayılardır. Bu veriler, derginin en az beş yıl boyunca diaspora kültürü için kesintisiz bir platform sağladığını belgelemektedir. Dergi, Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği adına yayımlanmaktadır. Derneğin ve dolayısıyla

derginin sahibi/başkanı Aslan Arı'dır⁸. Yazı İşleri Sorumluluğunu Mansur Ulutaşlı⁹ yürütmüştür. Yayın ve yazım kurullarında; Fahri Huvaj¹⁰, Süleyman Yançatoral¹¹, Medet Önlü¹², Yusuf Taymaz¹³ gibi isimler görev almıştır.

⁸ **Aslan Arı** (10 Mart 1939, Karaman-Gökçe-2021): Türkiye Çerkes diasporasının kurumsal örgütlenme ve kültürel hafıza oluşturma süreçlerinde öncü bir rol üstlenmiş aktivist, yönetici ve yazardır. İlk ve orta öğrenimini Karaman'da tamamladıktan sonra hayatını Çerkes kimliğinin, kültürünün ve diaspora bütünlüğünün korunmasına adanmıştır. Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nde uzun yıllar yürüttüğü başkanlık ve dernek faaliyetleri ile tanınan Arı, diaspora entelektüel hayatı için kritik bir dokümantasyon merkezi olan *Kafdağı*'nın sahipliğini üstlenmiş; 1987-1992 yılları arasında derginin idari ve operasyonel süreçlerini yönetmiştir. Kurumsal örgütlenme konusundaki birikimini ulusal boyuta taşıyarak, Türkiye'deki ilk merkezi Çerkes örgütü olan Kafkas Derneği Genel Merkezi'nin (KAFDER) kurucu genel başkanlığı görevini üstlenmiş; ayrıca KAFFED Onur Kurulu üyeliği görevinde bulunmuştur. Çerkes diasporasının tarihsel serüvenini ve kendi yaşam deneyimlerini birleştirdiği *Zor Yıllar: Kafkasya Özlemiyle Dolu Bir Ömür* adlı eseri, diaspora literatürüne kişisel tanıklık düzeyinde önemli bir katkı sunmaktadır.

Aslan Arı, *Zor Yıllar: Kafkasya Özlemiyle Dolu Bir Ömür*, (haz. Toğuzata Metin Bozkurt (Ankara: KAFAV Yayınları, 2020); *Kafdağı: Aylık Düşün, Kültür, Sanat ve Haber Dergisi* (Ankara: Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Yayınları, 1987-1992); "HATKO Aslan Arı ve Ailesini Anavatana Uğurladık," KAFFED (Kafkas Dernekleri Federasyonu), 4 Ağustos 2021, <https://kaffed.org/2021/08/04/hatko-aslan-ari-ve-ailesini-anavatana-ugurladik/>; Metin Bozkurt, "Bir Yazar Bir Eser: Zor Yıllar – Metin Bozkurt," KAFFED, 31 Ekim 2020, <https://kaffed.org/2020/10/31/bir-yazar-bir-eser-zor-yillar-metin-bozkurt/>; "Hatko Aslan Arı'yı Birinci Ölüm Yıldönümünde Saygıyla Anıyoruz," Infocherkessia, 18 Ağustos 2022, <https://www.infocherkessia.com/tr/haberler/bakis-acimiz/hatko-aslan-ari-yi-birinci-olum-yildonumunde-saygiyla-aniyoruz/>.

⁹ **Mansur Ulutaşlı**: Türkiye Çerkes diasporasının kurumsal örgütlenme, yayıncılık ve kültürel hafıza oluşturma süreçlerinde yer alan önde gelen aktivist, çevirmen ve yayıncılardan biridir. Diaspora kimliğinin yaşatılması ve kültürel birikimin aktarılması hedefiyle Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği bünyesinde yürütülen faaliyetlerde uzun yıllar aktif görev almıştır. Özellikle 1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı*'nın yazı işleri sorumluluğunu üstlenerek, derginin bir dokümantasyon merkezine dönüşmesinde ve yayın politikasının şekillenmesinde kurucu bir rol oynamıştır. Çevirmenlik kimliğiyle de öne çıkan Ulutaşlı, başta Kafkas tarihi ve kültürü üzerine eserler olmak üzere, birçok metnin Türkçeye kazandırılmasına öncülük etmiştir. Diaspora dil ve edebiyatının korunması konusundaki çalışmalarını, KAFAV (Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı) bünyesindeki yayın faaliyetleriyle sürdürmüştür; Çerkes dili ve edebiyatının gelecek kuşaklara aktarılması yolunda sistemli bir çaba göstermiştir.

KAFFED (Kafkas Dernekleri Federasyonu), "Bir Yazar Bir Eser: TIGUJIKO KIZBEÇ / Ğuç'el Nurbıy / Hatko Mansur Ulutaşlı," 30 Haziran 2025, <https://kaffed.org/2025/06/30/bir-yazar-bir-eser-tigujiko-kizbec-gucel-nurbiy-hatko-mansur-ulutasli/>. *Kafdağı*.

¹⁰ **Fahri Huvaj**: Türkiye Çerkes diasporasının kurumsal ve entelektüel hayatında önemli izler bırakmış; aktivist, yazar ve çevirmen kimliğiyle öne çıkan bir kültür insanıdır. Çerkes tarihi, kültürü ve edebiyatı üzerine yoğunlaşan akademik ve edebî çalışmalarıyla tanınan Huvaj, özellikle Adigece'den Türkçeye kazandırdığı nitelikli çevirilerle diaspora literatürüne büyük katkı sağlamıştır.

Huvaj'ın kurumsal yayıncılık tarihindeki en belirgin rollerinden biri, 1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı* dergisindeki faaliyetleridir. Derginin yayın ve yazım kurullarında görev alarak özellikle dilbilim, çeviri politikaları ve diaspora yayıncılığı konularında derginin düşünsel omurgasının oluşturulmasında kritik bir rol oynamıştır. Derginin yayın politikalarının belirlenmesi, anavatanla edebî köprülerin kurulması ve diasporanın kültürel hafızasını inşa eden entelektüel metinlerin dergiye taşınması süreçlerinde kolektif yönetim anlayışının önemli isimlerinden biri olmuştur.

Fahri Huvaj, Çerkes tarihi, kültürü ve edebiyatı üzerine yoğunlaşan kapsamlı çalışmalar yürütmüş; özellikle Adigece'den Türkçeye kazandırdığı nitelikli çevirileri ve telif eserleriyle diaspora literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Yazarın bu alandaki çalışmaları arasında başlıca olarak *Kafkas Tarihi, Bir Köyün Hikâyesi / Alhesçirey, Kafkas Onuru ya da Şeyh Şamil'in Kafkasya Savaşlarında Yaşanan İlginç*

Olaylar, Çerkes Dili ve Edebiyatı Üzerine ve Kafkasya Üzerine Notlar ve İncelemeler gibi çeviri, telif eserleri bulunmaktadır.

KAFFED (Kafkas Dernekleri Federasyonu), “Bir Yazar Bir Eser: Bir Köyün Hikâyesi / ALHESÇİREY / Kanlokue Yismahil – Fahri Huvaj,” 27 Şubat 2021, <https://kaffed.org/2021/02/27/iki-yazar-bir-eser-bir-koyun-hikayesi-alhescirey-kanlokue-yismahil-fahri-huvaj/>; *Kafdağı*.

¹¹ **Süleyman Yançatoral** (7 Mart 1950, Reyhanlı-29 Haziran 1998): Türkiye Çerkes diasporasının kurumsal ve fikri altyapısında "vatana dönüş" düşüncesinin temel mimarlarından biri olan aktivist, araştırmacı ve yayıncıdır. Çerkes kimliği, diasporanın tarihsel hafızası ve anavatana dönüş ideali üzerine geliştirdiği vizyoner yaklaşımlarla, diaspora topluluklarında derin bir etki bırakmıştır.

1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı*'nın yayın kurulunda aktif bir şekilde yer alan Yançatoral, derginin entelektüel omurgasını oluşturan isimlerdendir. Özellikle 1950-1980 yılları arasındaki Kafkasya odaklı süreli yayınları irdeleyen kapsamlı makale dizileriyle, diaspora yayıncılık tarihinin dokümantasyonuna büyük katkı sağlamıştır. Derginin bir düşünce ve kültür platformu olarak evrilmesinde; sürgün travmasının, tarihsel bilincin ve anavatana dair yeni politik söylemlerin dergi sayfalarına taşınmasında düzenleyici bir rol üstlenmiştir. *Kafdağı* dergisindeki çalışmaları, sadece bir yayıncılık faaliyetinden öte, diaspora aydınlarının tarihsel sorumluluklarını hatırlatan ve toplumsal belleği diri tutmayı amaçlayan bir "hafıza inşası" süreci olarak değerlendirilir.

Diaspora camiasında, özellikle "vatana dönüş" eksenli düşünce sisteminin öncü isimlerinden biri olarak saygıyla anılan Yançatoral, hem dernek içi organizasyonlarda hem de süreli yayınlarda sergilediği tutarlı çizgisiyle, bugünkü Çerkes örgütlenme süreçlerinin temel taşlarından birini oluşturmuştur.

“Vatana Dönüş Düşüncesinin Mimarlarından T’lîşe Süleyman Yançatoral’ı Saygıyla ve Özlemle Anıyoruz.” 29 Haziran 2022. [https://www.infocherkessia.com/tr/haberler/diaspora/vatana-donus-dusuncesinin-mimarlarindan-t-lise-suleyman-yancatoral-i-saygiyla-ve-ozlemle-aniyoruz](https://www.infocherkessia.com/tr/haberler/diaspora/vatana-donus-dusuncesinin-mimarlarindan-t-lise-suleyman-yancatoral-i-saygiyla-ve-ozlemle-aniyoruz;); KAFFED (Kafkas Dernekleri Federasyonu). “Süleyman Yançatoral.” 15 Haziran 2005. <https://kaffed.org/2005/06/15/suleyman-yancatoral/>; Circassian Center. “Süleyman Yançatoral ile Bir Söyleşi.” <https://www.circassiancenter.com/tr/suleyman-yancatoral-ile-bir-soylesi/>. *Kafdağı*.

¹² **Medet Önlü** (1960, Kahramanmaraş-Göksun/Çardak-22 Mayıs 2013, Ankara): Türkiye Çerkes ve Çeçen diasporasının önde gelen aktivist, yayıncı ve diplomatik temsilcilerindendir. Hayatı boyunca Çeçen halkının hakları, Kafkasya'daki bağımsızlık mücadelesi ve diaspora örgütlenmesi konularında öncü çalışmalar yürütmüş; Çeçen-İçkerya Cumhuriyeti Türkiye Fahri Konsolosu olarak görev yapmıştır. Örgütlü mücadele içerisindeki etkinliğini entelektüel ve yayıncılık faaliyetleriyle destekleyen Önlü, 1987-1992 yılları arasında yayımlanan *Kafdağı*'nın yayın kurulunda görev almıştır. Dergideki çalışmalarıyla diaspora kimliğinin sadece kültürel bir aidiyet değil aynı zamanda tarihsel ve siyasal bir duruş olduğunu savunmuş; Kafkasya coğrafyasındaki gelişmeleri yakından takip ederek diaspora ile anavatan arasındaki enformasyon köprüsünün kurulmasına katkı sağlamıştır. 22 Mayıs 2013 tarihinde Ankara'daki ofisinde uğradığı silahlı suikast sonucu şehit edilen Önlü, diaspora camiasında “Çeçen Halkının Onuru” olarak anılmakta ve entelektüel mirası ile hem Çerkes hem de Çeçen toplumu için bir sembol isim olarak kabul edilmektedir.

Cerkes.org.tr. “Medet Önlü’yü Saygı ve Rahmetle Anıyoruz.” 22 Mayıs 2024. <https://cerkes.org.tr/medet-onluyu-saygi-ve-rahmetle-aniyoruz-2>; İnsan Hakları Derneği (İHD). “Medet Önlü Cinayeti Aydınlatılsın!” 12 Ocak 2015. <https://www.ihd.org.tr/medet-onlu-cinayeti-aydinlatilsin/>. *Kafdağı*.

¹³ **Yusuf Taymaz**: Türkiye Çerkes diasporasının kurumsal örgütlenme süreçlerinde hem iş dünyasını temsil eden hem de sivil toplum çalışmalarına stratejik düzeyde katkı sunan önde gelen isimlerdendir. Kafkas İş Adamları Derneği (KAFİAD) Başkanı olarak diaspora içerisinde ekonomik ve kültürel dayanışma ağlarının güçlendirilmesine öncülük etmiş; ekonomik kalkınmayı, diasporanın kültürel ve tarihsel hafızasının korunması için temel bir dayanak olarak konumlandırmıştır. Yayıncılık ve dernekçilik faaliyetlerini bir bütün olarak ele alan Taymaz, *Kafdağı*'nın yayın çevresinde ve dernek bünyesindeki entelektüel çalışmalarda aktif bir paydaş olarak yer almıştır. Derginin bir "hafıza inşası" projesi olduğu süreçlerde, dergi çevresindeki etkinliklerin ve kurumsal yapının güçlendirilmesine katkı sağlamış; diaspora yayıncılığının ve düşünce dünyasının sürdürülebilirliği için gerekli olan kurumsal altyapı çalışmalarında yer almıştır. Kafkas Dernekleri Federasyonu (KAFFED) çatısı altındaki etkinliklerdeki aktif rolü, genç kuşaklara yönelik kariyer inisiyatifleri ve diaspora genelindeki örgütlenme süreçlerine verdiği destekle, günümüz Çerkes diasporasının hem iş dünyasında hem de sivil toplum arenasında etkin bir figürü olmaya devam etmektedir.

Dergi, yayın hayatına başladığında kendine ait bir çalışma odası, daktilo ve fotoğraf makinesi gibi temel ekipmanlardan yoksundur. Artan baskı maliyetlerini (kağıt zamları %225'e ulaşmıştır) dengelemek için mizanpaj, dizgi ve daktilo işleri bizzat yayın kurulu üyeleri tarafından amatör bir ruhla fakat büyük bir özveriyle yapılmıştır.

1.1.1. Dergide Yer Alan Yazarlara Genel Bakış

Dergide hem Türkiye'deki diaspora aydınları hem de anavatandan çevirileri yapılan önemli kalemler yer bulmuştur. Öne çıkan bazı yazarlar şunlardır: İzzet Aydemir (Çuşha), Necdet Hatam, Ufuk Tavkul, Yaşar Güven (Galemko), Ş'ejokho Zafer, Sönmez Baykan, Muhittin Ünal (Agaçe), Oktay Akbal, Nimet Arzık, Cevdet Hapı, Ergin Günçe, Mevlüt Atalay, Şahin Sayılğan ve Özlem Ergün, Resul Hamzatov, Fazıl İskender, Jina Khoştikhati, Şorten Askerbiy, Ç'eraşe Tembot, Apti Bisultonov, Mohmad Mamakayev, Jane Kırmızı ve Zelimhan Yandarbiyen.

Derginin düşünsel omurgasını oluşturan bazı yazarlar şunlardır:

Yismeyl Özdemir (Özdemir Özbay): Derginin mitoloji, etnoğrafya ve tarih uzmanıdır; Nart destanları ve “Yaşanmış Öyküler” köşesiyle kültürel hafızanın bilimsel bir dille korunmasına katkı sunmuştur.

Fahri Huvaj (Huway F.): Dilbilim, çeviri ve yayın politikaları üzerine yoğunlaşmıştır; ana dili eğitimi ve Kafkas basın tarihi konularında dergiye akademik derinlik katmıştır.

Süleyman Yançatoral (Tlışe): “Kuzey Kafkasya Üzerine Süreli Yayınlar” yazı dizisiyle basın tarihini kayıt altına almış, siyasi analizleri ve “Anavatana Dönüş” stratejisiyle dergiye vizyon çizmiştir.

Mevlüt Yenemiko (Yenemique M.): Sürgün psikolojisi ve edebiyat üzerine odaklanmış, “Döne Döne” ve “Bir Gönüllü Sürgünün Yaşamından Kesitler” köşeleriyle diasporanın iç dünyasını yansıtmıştır.

Jneps Gazetesi. “Yusuf Kamil Taymaz’la ‘Kariyer Günleri’.” 1 Nisan 2022. <https://jinepsgazetesi.com/2022/04/yusuf-kamil-taymazla-kariyer-gunleri/>; Kafkas İş Adamları Derneği (KAFİAD). “KAFİAD’dan Yönetim Kurulumuza Ziyaret.” <http://kafiad.org/alt/haber806.htm>. *Kafdağı*.

Medet Önlü: Çeçen edebiyatı, anayurt haberleri ve spor dünyası hakkında düzenli içerik üreterek diaspora ile güncel anavatan arasındaki bağı canlı tutmuştur.

Erol Taymaz: Sosyolojik analizler, asimilasyon kavramının teorik çerçevesi ve ekonomik yapı-kültür ilişkisi üzerine akademik makalelerle dergiye katkı sağlamıştır.

Nart Tatış: “Vorşer” başlıklı denemeleriyle sanat felsefesi ve toplumsal eleştiri alanında özgün bir ses oluşturmıştır.

Dergide ayrıca çocuk bölümü yer alır. Gelecek kuşakları asimilasyondan korumak amacıyla başlatılan özel bir bölümdür. Çocukların “Deniz Abla”sı Deniz Tuç ve “Zafer Abi”si Zafer Sürer (Arslan) tarafından yönetilmiştir¹⁴. İçerik ve Katkılar: Bölümde M. Nesij Huvaj (şiir), Meşfeş’u N. (Ak Kalpak masalı), Derya Aydoğan ve Huvaj Nejan gibi genç yeteneklerin eserlerine yer verilmiş; ana dili bilinci masallar ve müzik notalarıyla desteklenmiştir. Reyhanlı’dan Bij Mustafa Yener’in kendi başına çıkardığı “Adıge Çocuk Dergisi”, bu bölüme hem içerik sağlamış hem de ilham vermiştir.

1.1.2. Derginin Yayın Politikası

Kafkasya, tarih boyunca büyük imparatorlukların jeopolitik iştahını kabartan stratejik konumu, barındırdığı halkların binlerce yıllık ortak yaşanmışlığı, dilsel zenginliği ve toplumsal değerleriyle yoğrulmuş kadim bir kültür havzasıdır. 19. yüzyılda, özellikle de 21 Mayıs 1864’te Çarlık Rusya’sının askeri operasyonlarıyla zirveye ulaşan büyük sürgün ve soykırım dalgası, Kafkasya’nın otokton halklarını ana yurtlarından kopararak başta Anadolu olmak üzere geniş bir coğrafyaya savurmuştur. Anadolu topraklarına taşınan bu köklü miras, yeni bir coğrafyada fiziksel ve sosyolojik olarak var olma mücadelesi verirken diğer taraftan kendi öz kimliğini, dilini, sözlü geleneğini ve kültürel kodlarını koruma ve yaşatma azmini diri tutmuştur. Türkiye’deki Kafkas diasporasının bu asimilasyon tehdidine karşı geliştirdiği en nitelikli reflekslerden biri, şüphesiz entelektüel bir birikimin yansıması olan süreli yayıncılık faaliyetleridir.

¹⁴ **Deniz Tuç:** Türkiye Çerkes diasporasının kültür ve eğitim faaliyetlerinde yer alan isimlerdendir. Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği’nin (Kafdağı/Kafkasya Dergisi) çocuk bölümünü “Deniz Abla” olarak yönetmiş, gelecek kuşakların asimilasyondan korunması ve Çerkes kültürüyle tanıştırılması amacıyla özel içerikler hazırlamıştır. Zafer Sürer (Arslan) ile birlikte yürüttüğü bu bölüm, derginin en sevilen ve kalıcı katkılarından biri olmuştur. *Kafdağı*.

Bu bağlamda 1987-1992 yılları arasında Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği adına yayımlanan *Kafdağı* dergisi, diaspora yayıncılığı içerisinde tarihsel, kültürel ve entelektüel açıdan müstesna bir kırılma noktasını temsil etmektedir. *Kafdağı*'nın yayın politikası, statik bir ilkeler bütününden ziyade, sürgün hayatının 125. yılına yaklaşan bir toplumun değişen ihtiyaçlarına ve dünya siyasetindeki dönüşümlere göre sürekli genişleyen devingen bir süreç izlemiştir. Dergi, yayın hayatına başladığı 1987 yılından itibaren her kritik dönemecinde kendini yenileyerek basit bir dernek bülteni olmanın ötesine geçmiş ve ulusal-kültürel bir kimlik inşası platformuna dönüşmüştür. Derginin bu devingen yayın politikasını; 'Çıkarken', 'Başyazı', 'Sayın Okuyucu' ve 'Sunuş' gibi programatik başlıklar altında yayımlanan metinler üzerinden kronolojik bir sırayla takip etmek, yayının vizyoner gelişimini analiz etmek açısından önemlidir. Bu genişleme ve zaman içinde farklı aralıklarla kendini tekrar kurgulama süreci temel olarak üç ana evrede ve belirli programatik deklarasyonlarla şekillenmiştir:

Derginin yayın politikasının ilk nüveleri, ilk sayılarda Kafkasya'nın kültürel değerlerini yok olmadan önce derleme ve bir arşiv-bibliyografya oluşturma misyonuyla sınırlı, “arşiv ve bellek” odaklı bir yaklaşımla kurulmuştur. Derginin Şubat 1987 tarihli ilk sayısında yayımlanan “Çıkarken” başlıklı sunuş yazısı, Kafkasya'yı sadece coğrafi bir bölge olarak değil evrensel mirasın taşıyıcısı olan özgün bir kültür odağı olarak ele alarak yayın politikasının ilk aralığını belirlemiştir. Bu dönemde yayın politikası şu üç sacayağı üzerine kurulmuştur:

İlk sayıda kültür; bir toplumun dil, sanat, duygu ve düşünce gibi tüm yaşam öğelerini içeren ve uygarlıkla özdeşleşen geniş bir kavram olarak tanımlanmıştır. Kafkasya kültürü, bu genel tanım içinde evrensel kültürün bir “ögesi”, “nüvesi” ve en önemlisi bir “hücre” olarak konumlandırılır. Tıpkı bilim gibi, Kafkasya'nın yerel değerlerinin de insanlığın ortak gelişimine katkıda bulunan evrensel bir değer olduğu savunulur. Bu kültürün temel işlevi; sadece bir topluluğa aidiyet simgesi olmak değil evrensel barışa ve insan kardeşliğine katkı sunmaktır.

İlk sayının en dikkat çekici tespiti, Kafkasya kültürünün karşı karşıya olduğu “zaman engeli”dir. Kafkas kültürünün en özgün ve saf biçimiyle ancak bu kültürü bizzat yaşamış olan kuşaktan derlenerek öğrenilebileceği vurgulanır. Ancak, bu birikimi taşıyan kuşağın sayısının hızla azalması, kültürel derleme çalışmalarının önündeki en büyük

yarıştır. Bu engeli aşmanın tek yolu ise “tez davranmak” ve kültürel derleme çalışmalarına hız vermektir.

Kafkasya’nın kadim birikimini kurtarmak, dergi tarafından tarihsel bir görev olarak nitelendirilir. Özgün geleneksel kültürün kaybedilmesi durumunda, her Kuzey Kafkasyalının hem kendisine hem de tüm insanlığa karşı sorumlu olacağı hatırlatılır. Kültürün korunması sürecinde ise ekonomik yetersizlikler, halkın dağınık yerleşim düzeni, hızlı toplumsal değişim, dillerdeki farklılıklar ve geçmişteki olağanüstü dönemlerin (siyasi baskıların) yarattığı bazı çekingenlikler aşılması gereken engeller olarak açıkça ortaya konur.

Bu ilk deklarasyonun hemen ardından, yayın politikasındaki hedefleri daha da netleştirmek adına Mart 1987 tarihli ikinci sayıda “*Kafdağı Üzerine (Amaç ve İşlev)*” başlıklı başyazı yayımlanmıştır. Bu yazı, derginin vizyonu sadece geçmişi anan bir yayın olmaktan çıkarıp geleceğini inşa eden bir kültür sentezi odağına yerleştirmiştir. Derginin bu sayıdaki en temel hedefi, “Geleneksel Kafkas Kültürü” ile “Uygar Dünya Kültürü” arasında uyumlu ve nitelikli bir sentez oluşturmaktır. Bu politika çerçevesinde hem geleneksel köklerini bilen hem de dünya gerçeklerini kavrayabilen “bilinçli aydınlar yetiştirme” gayesi güdülmüştür. Aynı zamanda Kafkasya’nın zengin sözlü mirasının (masal, efsane, destan vb.) mitolojik çağın “erişilmez” zirvelerinden indirilerek bilimsel temelde araştırılması ve çağdaş bir anlayışla yeniden hayata geçirilmesi yayın politikasının bir parçası kılınmıştır.

Yayın politikasının bu ilk evresindeki sınır hatlarını kesin olarak çizen son dokunuş ise Nisan 1987 tarihli 3. sayıda Yazı İşleri Sorumlusu Mansur Ulutaşlı tarafından kaleme alınan “*Sayın Okuyucu*” başlıklı sunuş yazısıyla yapılmıştır. Bu metinde ilan edilen “Magazin ve Politikadan Uzaklık” politikası, derginin toplumsal konumunu netleştiren stratejik bir deklarasyondur. Dergi; etnik kimliği günlük siyasetin malzemesi yapmadan, popüler kültürün sığ sularından uzak, tamamen bilimsel, edebî ve kültürel bir çizgide kalacağını bu aralıkta topluma taahhüt etmiştir. Aynı zamanda bu sayıda iki temel hedef daha netleştirilmiştir.

Bilimsel ve Sanatsal Platform Hedefi: Kafkas kültürü, sanatı, tarihi ve çevre haberlerinin bilimsel ve sanatsal bir temelde bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. Dergi,

sadece günceli takip eden bir bülten olmaktan çıkıp Kafkasya üzerine üretilen bilgilerin sistemli bir şekilde toplandığı entelektüel bir köprü olma iddiasını güçlendirmiştir.

Arşivleme ve Bibliyografya Misyonu: Kafkasya çalışmalarındaki dokümantasyon eksikliğini gidermek kritik bir görev olarak ilan edilmiştir. Ulutaşlı, bugüne kadar Kafkas kültürü üzerine yapılan çalışmaların sağlıklı bir arşivde toplanmadığını saptamış; bu eksikliği gidermek için Kafkasya konusundaki tüm yayınların kronolojik bir bibliyografyasını oluşturmayı ve okuyuculardan ellerindeki eski belge, yayın ve dergileri paylaşımlarını isteyerek kolektif bir arşiv çalışması başlatmayı hedeflemiştir.

Yayın politikasının bu ilk döneminde, derginin henüz hedeflenen nihai düzeye ulaşmadığı ve biçimsel/teknik bazı eksiklikleri olduğu dürüstçe kabul edilmiştir. Ancak bu dürüst özeleştirici sürecinde, eksikliklerin aşılmasında en büyük gücün okuyucu ilgisi ve geri bildirimleri olduğu vurgulanarak derginin başarısı doğrudan bir toplumsal dayanışma merkezi olabilme yeteneğine bağlanmıştır.

Yayın hayatının ilk yılında kurulan bu ağır, elit ve teorik bilimsel dil, zamanla toplumun geniş kesimlerine ulaşma ihtiyacıyla evrilmek zorunda kalmıştır. Derginin yayın hayatındaki en kritik dönemeçlerden biri olan ve 21-24. birleşik sayılarda (Ekim 1988-Ocak 1989) resmîleşen “*Halka İnme Stratejisi*”, derginin sadece seçkin bir aydın zümresine değil diaspora toplumunun tamamına hitap etme arzusunun bir sonucudur.

Dergi yönetimi, Kasım 1988’de yapılan Olağan Genel Kurul’da ilk iki yılın muhasebesini yapmış ve derginin o güne kadar fazla bilimsel, araştırma ve derleme ağırlıklı bir yayın çizgisi izlediğini saptamıştır. Bu ağır dilin, derginin hitap etmek istediği geniş kitlelerle arasında bir mesafe yarattığı ve yayının “dar bir aydın çevresine” hapsediği tespit edilmiştir. Bu tıkanıklığı aşmak için derginin çehresinin değiştirilmesi ve halkın günlük yaşamına, haberlerine ve anlayabileceği yalın bir dile dönmesi kararlaştırılmıştır.

Bu stratejinin hayata geçirilmesi için 7 Ocak 1989 tarihinde Ankara’da geniş katılımlı bir değerlendirme toplantısı düzenlenmiştir. Toplantı için dernek üyelerine ve okuyuculara binden fazla çağrı mektubu gönderilmiş, uzak illerden gelen temsilcilerle derginin yeni yapısı demokratik bir ortamda tartışılmıştır. Toplantıda derginin “halka mı yoksa sadece aydın kesime mi” hitap etmesi gerektiği sorusu masaya yatırılmış ve “kitlesele bütünleşme” ilkesi temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Mart

1989'dan itibaren görevi devralmak üzere, genç ve dinamik elemanlarla takviye edilmiş, halkla iletişimi güçlendirecek yeni bir Yayın Kurulu oluşturulmuştur.

Halka inme stratejisi, derginin içeriğinde ve yayın politikasında şu somut değişiklikleri beraberinde getirmiştir:

Haber Ağırlıklı Dinamik Yapı: Uzun ve teorik makalelerin yerini; Kafkasya'dan güncel gelişmelerin, diaspora haberlerinin ve can alıcı noktaların özetlendiği daha dinamik bir içerik almıştır.

Çocuk Bölümü: Gelecek kuşaklara ulaşmak amacıyla, çocukların büyükleriyle iletişim kurmasını sağlayacak, yöresel masalların ve müziklerin yer aldığı özel bir bölüm başlatılmıştır.

Aşamalı Gelişme ve Yanlış Yapma Özgürlüğü: Derginin Şubat/Mart 1989 tarihli 25-26. birleşik sayısında âdeta bir manifesto hâlinde ilan edilen bu politika uyarınca, mükemmeli bekleyip pasif kalmak yerine “aşamalı gelişme” stratejisi benimsenmiştir. Okuyucuların yazma konusundaki çekingenliğini kırmak için “yanlış yapabilme özgürlüğü” içinde hareket edileceği ve eleştiriye açık olunacağı ilan edilmiştir. Dergi; okuyuculardan gelen her türlü yazı, öykü ve denemeye sayfalarını açarak halkın kendi sorunlarını, özeleştirmelerini bizzat dile getirebileceği demokratik bir kürsüye dönüşmüştür.

Eleştiri ve Özeleştiriye Açıklık: Dergi, demokratik bir tavır sergileyerek hem dışarıdan gelen eleştirilere hem de kendi içindeki özeleştiri mekanizmasına kapılarını sonuna kadar açmıştır. Okuyucu eleştirileri, derginin sağlıklı gelişimi için vazgeçilmez bir öge olarak görülmüştür.

Bu demokratik tartışma ortamının ve halka inme politikasının temel hedefleri arasında, aydınların toplumsal sorunlara dair sessizliğini (“nemelazımcılık”) bozmak ve onları fikir üretmeye davet etmek yer almaktadır. Ayrıca 1989 yılının, 1864 sürgününün 125. yılı olması nedeniyle bu dönem bir “uzlaşma ve bilinçlenme yılı” olarak ilan edilmiştir. Buradaki temel gaye; zengin-yoksul, köylü-kentli veya farklı siyasi görüşten tüm Kuzey Kafkasyalıları “ulusal-kültürel varlığı koruma” paydasında buluşturmak, geçmişteki hataları bağışlayarak bir “büyük uzlaşma” sağlamaktır.

Strateji, sadece dergi sayfalarıyla sınırlı kalmamış, dernek bünyesinde kurulan beş ana komisyon (Araştırma-Derleme, Yayın, Halk Oyunları, Tiyatro, Sosyal İlişkiler)

aracılığıyla tabana yayılmıştır. Özellikle Tiyatro Komisyonu'nun sahnelediği oyunlar, okuma alışkanlığı düşük olan kitlelere ulaşmak ve toplumsal sorunları (başlık parası, asimilasyon vb.) tartışmak için bir araç olarak kullanılmıştır.

Bu halka inme stratejisinin en somut pratik ve ekonomik yansıması ise Kafkas Kültür Sitesi inşaatı için başlatılan “Bir Kürek Harç, Bir Tuğla da Sizden” yardım kampanyasıdır. Bu kampanya ile kültürel mücadele fiziksel bir dayanışmaya dönüştürülmüş, Avrupa'daki işçilerden köydeki vatandaşa kadar herkesin “imece” ruhuyla sürece katılması sağlanarak dernek ile halk arasındaki bağlar güçlendirilmiştir.

1990'lı yıllara gelindiğinde (43-46. sayılar), dünya siyaset sahnesindeki tektonik kırılmalar derginin yayın politikasını üçüncü ve en radikal evresine taşımıştır. Sovyetler Birliği'ndeki Glasnost (Açıklık) ve Perestroika (Yeniden Yapılanma) rüzgârlarının anayurda (Kafkasya'ya) yansımaları, derginin o güne kadar sürdürdüğü “kültürel savunma” ve “geçmiş koruma” politikasını doğrudan etkilemiştir. Dergi bu dönemde kendisini sadece Ankara merkezli yerel bir yayın olmaktan çıkarıp tüm Çerkeslerin ve derneklerin ortak düşünsel platformu ve “kurumsal organı” olarak tanımlamaya başlamıştır.

Değişen dünya ve Kafkasya koşullarına uyum sağlamak adına bir “Yeniden Yapılanma” süreci başlatılmıştır. Bu kapsamda önerilen kurumsal model şu üçlü yapıdan oluşmaktadır:

Her dernekten temsilcilerin katılımıyla oluşacak bir “Genel Kurul”,

Konunun uzmanlarından meydana gelen bir “Danışma Kurulu”,

Derginin teknik ve içerik hazırlığını yürütecek olan “Yayın Kurulu”.

Bu hamleyle derginin, diasporadaki “yayın patlamasına” öncülük eden ve yerel bültenlere ilham veren bir “merkez organ” niteliği pekiştirilmek istenmiştir. Reyhanlı'da bir ilkokul öğrencisi tarafından çıkarılan “Adıge Çocuk Dergisi” gibi girişimler de bu toplumsal uyanışın ve kurumsallaşma isteğinin birer somut meyvesi olarak dergi sayfalarında selamlanmıştır.

Derginin 43-46. sayıları, Glasnost ve Perestroika'nın Kafkasya'daki somut yansımalarını şu tarihsel gelişmelerle dökümantе etmiştir:

Cumhuriyetleşme Süreci: 5 Ekim 1990'da Adıgey'in "Cumhuriyet" statüsünü ilan etmesi ve özerklik seviyesinin yükseltilmesi büyük bir kazanım olarak öne çıkarılmıştır.

Kafkas Dağlı Halkları Asamblesi: Ağustos 1989'da Abhazya'da temelleri atılan bu siyasi oluşum aracılığıyla, Kafkas halklarının Rusya Federasyonu içinde ortak bir blok kurarak hareket etme iradesi ortaya konmuştur.

Egemenlik Bildirgeleri: Kabardey-Balkar ve Abhazya gibi bölgelerde hazırlanan egemenlik deklarasyon tasarıları üzerinden, yerel yasaların merkezi yasalara üstünlüğü ve doğal kaynakların yerel halka ait olması gibi bağımsızlık adımları incelenmiştir.

Dergi, bu dönemde Kafkasya'nın artık sadece hüznü bir hatıra coğrafyası değil kendi anayasasını hazırlayan, dillerini kamusal alana taşıyan ve diasporasıyla kucaklaşmaya çalışan dinamik bir siyasi gerçeklik olduğunu vurgulamıştır. Bu yeni siyasi ortam, 19. yüzyıldaki sürgün (muhaceret) gerçeğinin devlet düzeyinde tartışılmasına olanak sağlamış, kongre ve asamble deklarasyonlarında sürgün edilen Kafkas halklarının anavatanlarına dönme hakkı "tartışmasız" bir ilke olarak kabul edilerek konunun uluslararası hukuk zeminine taşınması talep edilmiştir.

Derginin Şubat/Mart 1991 tarihli 47. sayısında, özellikle Süleyman Yançatoral ve Dr. Yahya Kanbolat'ın makaleleri üzerinden, "Anavatana Dönüş" ideali nostaljik bir hasret olmaktan çıkarılarak rasyonel ve stratejik bir varoluş projesi (manifesto) olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde şekillenen stratejik yayın politikası şu başlıklarla özetlenebilir:

Asimilasyona Karşı Nihai ve "Makro" Çözüm: Diasporada (muhacerette) verilen kültürel hak mücadeleleri (ana dilde yayın, isim hakları vb.) "mikro" çözümler olarak nitelendirilirken ulusal varlığın, dilin ve kültürün tam anlamıyla korunabilmesi için gereken tek "makro" ve kökten çözümün "Anavatana Dönüş" olduğu savunulmuştur. 125 yıl önce sürgünle bozulan toprak ve ulusal bütünlük ancak bu yolla yeniden tesis edilebilecektir.

Demografik Beka ve "Vatana Sahip Çıkma" Zorunluluğu: Anavatanda kalan Kafkas halklarının Rus ve diğer nüfus hareketleri karşısında azınlık durumuna düşürülme riski saptanmıştır. Diaspora dışındaki iki milyonu aşkın nüfusun bir kısmının bile dönmesinin, bölgede büyük bir siyasal dinamizm yaratacağı ve demografik tehdidi dengeleyeceği vurgulanmıştır. Çerkeslerin ya vatanlarına sahip çıkacakları ya da tarih

sahnesinden silinerek “antik bir halk” durumuna düşecekleri uyarısıyla hedefin hayatiyeti ortaya konmuştur.

Dönüşün Rasyonel ve Ekonomik Temelleri: Dönüşün sadece duygusal bir eylem olmadığı, sağlam bir ekonomik ve siyasi altyapı gerektirdiği belirtilmiştir. Kitlelerin bir anda dönmesinin imkansızlığı karşısında; entelektüel, teknik ve ekonomik kapasitesi yüksek grupların “öncü” olarak bölgeye gitmesi ve bir “tutunma noktası” oluşturması önerilmiştir. Dönüş yapamayanların dahi anavatandaki kültürel ve ekonomik kalkınmaya (yatırımlar ve teknoloji transferi yoluyla) destek olması, bu stratejik hedefin bir parçası kılınmıştır.

Kültür Politikası ve Dönüş İlişkisi: Dergiye göre kültür politikası, ulusal politikadan ayrılamaz. “Dönüş” nihai hedef iken bu hedefe ulaşana kadar diasporada yürütülen dil ve kültür çalışmaları, bu büyük hareketin altyapısını ve bilincini oluşturur. Ancak dili ve kimliği tamamen unutmuş bir topluluğun anavatana dönse bile orada yabancılaşma çekeceği uyarısı yapılarak “Dönüş” ile “Kültürel Koruma”nın eş zamanlı yürütülmesi gerektiği savunulmuştur.

Bu son aralıkta, “Dönüşçü” veya “Kalışçı” gibi kısır tartışmalarla bölünmemek gerektiği; Kafkasya’nın korunması hedefinde birleşen her kesimin demokratik bir platformda ortak bir çalışma programı belirlemesinin şart olduğu ilan edilmiştir.

1.2. Dergide Yer Alan Metinlerin Tematik ve Analitik Değerlendirilmesi

Kültürel bellek ve kimlik inşası süreçlerinde süreli yayınlar, sadece dönemin aktüel olaylarını kayda geçiren birer arşiv malzemesi değil aynı zamanda kolektif hafızanın yeniden üretildiği, entelektüel reflekslerin şekillendiği dinamik zeminlerdir. Türkiye’deki Kuzey Kafkasya diasporasının entelektüel birikimini ve anayurt ile kurduğu sosyo-kültürel köprüleri anlamak bakımından *Kafdağı* dergisi müstesna bir külliyat teşkil etmektedir.

Bu çalışmada temel amacımız, *Kafdağı*’nın yayımlanan tüm sayılarını derinlemesine bir içerik analizine tabi tutmak ve derginin inşa etmek istediği kültürel paradigmaları tematik başlıklar altında kategorize etmektir. Derginin tarih yazımından mitolojiye, sosyolojik saha araştırmalarından edebî üretimlere kadar uzanan çok katmanlı

yapısı, diasporanın asimilasyon karşısındaki direncini ve anayurttaki çözülme/yeniden yapılanma süreçlerine (Glasnost ve Perestroyka dönemi) verdiği entelektüel tepkileri görünür kılmaktadır. Bu doğrultuda yapılan tasnif ve genel değerlendirmeler, derginin popüler bir kültür yayını olmanın ötesinde, diaspora sosyolojisi ve Kafkasoloji çalışmaları için nasıl kuramsal bir okul işlevi gördüğünü ortaya koymayı hedeflemektedir.

1.2.1. Başyazılar, Bildiriler ve Çağrılar

Derginin omurgasını oluşturan başyazılar ve sunuş metinleri, yayın kurulunun dönem içindeki ideolojik, kültürel ve stratejik yönelimini açıkça ortaya koymaktadır. Bu metinler genellikle imzasız (“Kafdağı” veya “Yayın Kurulu”) çıkmakla birlikte, Mansur Ulutaşlı, Süleyman Yançatoral ve Mustafa Aziz Özbek gibi isimlerin imzalarıyla da okuyucuya ulaşmıştır.

Başyazılarda öne çıkan en güçlü tema muhaceretin 125. yılı ve bu bağlamda diasporanın üstlenmesi gereken tarihî sorumluluktur. Yayın kurulu, ilk sayıdaki “Çıkarken” ve ikinci sayıdaki “Kafdağı Üzerine (Amaç ve İşlev)” metinlerinde derginin varlık nedenini salt bir folklorik unsur olmanın ötesine taşımak, Kuzey Kafkasya kültürünü bilimsel ve sosyolojik yöntemlerle irdelemek olarak belirlemiştir. 47. sayıdaki Süleyman Yançatoral imzalı “Yeni Yayın Dönemine Girerken: Bakış Açımız ve Kültür Politikamız” başlıklı yazı, derginin zaman içinde olgunlaşan entelektüel kimliğinin bir manifestosu niteliğindedir.

Bu başlık altındaki metinlerin genel karakteri, pasif bir kültürel korumacılıktan ziyade, “aydınlara çağrı” niteliği taşımasıdır. S. Yançatoral’ın “Değişme ve Kuzey Kafkasyalı Ayalınlara Çağrı” yazısında olduğu gibi, Sovyetler Birliği’ndeki Glasnost ve Perestroyka süreçlerinin Kafkasya’ya yansımaları karşısında diasporanın takınması gereken aktif tavır sıklıkla tartışılmıştır. Ayrıca Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği’nin çalışma programları, genel kurul bildiri özetleri ve 21 Mayıs Gençlik Kongresi gibi kurumsal metinler, derginin sivil toplum örgütlenmesiyle olan organik bağını belgelendirmektedir.

1.2.2. Tarihsel Araştırmalar, Belgeler ve Siyasi Analizler

Derginin hacimsel ve niteliksel olarak en yoğun olduğu alan şüphesiz tarihsel ve siyasi makalelerdir. Bu kategorideki yazılar, Kuzey Kafkasya'nın geçmişini, Rus işgali dönemini, sürgün süreçlerini ve yakın dönem siyasi haritasını mercek altına almaktadır.

ne ıkan Yazarlar ve Temalar: Cevdet Hapi, Erol Taymaz, İzzet Aydemir, Muhittin nal (Agae) ve Sefer E. Berzeg bu başlığın en üretken isimleridir.

Kafkasya Serisi: Cevdet Hapi'nin "Kafkasya I, II, III, IV, V, VI" başlığı altında sayılarak yayımlanan devasa makale serisi, bölgenin tarihsel nüfus hareketlerini, coğrafi yapısını, koloni dönemlerini ve sosyo-ekonomik evrimini muazzam bir titizlikle işlemektedir.

Kurtuluş Savaşı ve erkes Ethem Meselesi: Derginin tarih yazımında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve bu süreçteki Kafkas kökenli aktörler geniş yer tutar. zdemir Göksu'nun "Ethem Olayı", Muhittin nal'ın "Kurtuluş Savaşında Kuzey Kafkasyalılar" ve "Çerkes Ethem Bey Yunanlılara Ne Zaman ve Nasıl Teslim Oldu?" yazıları ezber bozan arşıvsel yaklaşımlar sunar. Özellikle 51-52. (Ağustos 1991 / şubat 1992) birleşik sayısında yer alan İzzet Aydemir uşha imzalı "Çerkes Ethem Dosyası", iade-i itibar tartışmalarıyla birlikte diasporanın bu hassas konuya bakışını gösteren tarihî bir vesikadır.

Siyasi Oluşumlar ve Devletleşme Süreçleri: Yusuf Taymaz'ın "11 Mayıs 1918 Cumhuriyeti" yazısı, bölgenin bağımsızlık deneyimlerine ışık tutarken Erol Taymaz'ın "Gönüllü Ordu ve Kuzey Kafkasya: 1918-1920" alışması askeri-tarihsel bir analizi barındırır. SSCB'nin zlş dönemine denk gelen son sayılarda, Tlişse Süleyman'ın "Yeni Birlik Andlaşması" yorumları, Sefer E. Berzeg'in "Kafkasya ve Birleşmiş Milletler" analizi ve "Dağlı Halklar Assamblesi Deklarasyonları" gibi metinler, Kafkasya'da kurulan yeni cumhuriyetlerin (Adıgey, Kabardey-Balkar, een-İnguş, Abhazya) egemenlik deklarasyonlarını sıcağı sıcağına kayıt altına almıştır.

1.2.3. Mitoloji, Nart Destanları ve Folklor Çalışmaları

Kafdağı dergisi, Kafkas halklarının ortak kültürel muhayyilesini oluşturan Nart Destanları'nı akademik bir disiplinle sayfalarına taşımıştır. Bu alanda en büyük mesaiyi Yismeyl Özdemir harcamıştır.

Özdemir; “Mitoloji ve Nartlar”, “Mitoloji ve Öğrenme Gereği” gibi kuramsal giriş yazılarının ardından, Nart mitolojisinin temel figürlerini tek tek incelemiştir. Nart Tlepş, Nart Sosrikua (ve onun doğuşu, Nart kurultayına katılması, Nartlar'a ateşi getirişi), Seteney Guaşe, Nart Nesren Jak'e, Hıмыш Oğlu Nart Peterez ve Abritskil gibi mitolojik kahramanlar ve anlatılar onun kalemıyla (veya derlemeleriyle) okuyucuya sunulmuştur. Yismeyl Özdemir, bu destanları sadece aktarmakla kalmamış, “Nart Destanları-Dede Korkud'un Kitabı ve Batı Kaynakları Üzerine” başlıklı çalışmasında olduğu gibi karşılaştırmalı mitoloji yöntemlerini kullanmıştır.

Mevlüt Yenemiko da “Önsöze Önsöz” ve “Nartlar” serisiyle bu mitolojik mirasa katkıda bulunmuştur. Ayrıca Açumij Hilmi Özen'in çevirdiği “Nart Savsuruko'nun Satrancı Bulması” gibi metinler, mitolojinin gündelik yaşam ve zekâ oyunları ile bağını kuran özgün içeriklerdendir.

1.2.4. Çeviriler ve Uluslararası Literatür

Dergi, dünya literatüründeki Kafkasologların, tarihçilerin ve anayurttaki yazarların eserlerini Türkçe okuyucuyla buluşturarak muazzam bir çeviri faaliyeti yürütmüştür. Çeviri başlığı altında hem edebî (şiir, masal, öykü) hem de akademik (antropoloji, coğrafya, sosyoloji) metinler yer alır.

Akademik ve Antropolojik Çeviriler: Erol Taymaz, Rus ve Sovyet akademisyenlerin çalışmalarını Türkçeye kazandırarak bu alanda öncülük etmiştir. B. Kh. Bgazhnokov'un “Kafkasyada Yer Mekân Düzenlemesi Görgü Kuralları” (ki bu çeviri üzerine dergide uzun ahlaki ve akademik polemikler dönmüştür), Ia. S. Smirnova'nın “Kafkasya'da Adige Evlenme Törenleri” ve V.V. Pokshishevskiy'nin “K.K. Devrim Öncesi Kolonileştirmenin Ve Göç Süreçlerinin Coğrafyası” adlı hacimli makaleleri Taymaz tarafından çevrilmiştir. Ayrıca Şamil Jane, Tamerlan Guriyev'in “Kosta

Khetagorow” yazısını; İmdat Kip ise Mambet Hâlim'in “Yemin Mahkemeleri” çalışmasını çevirerek kültürel-hukuki yapıyı deşifre etmiştir.

Edebî Çeviriler: Şiir ve öykü çevirilerinde Ataol Behramoğlu (M.Y. Lermontov’dan “Bulutlar”), Refik Özdemir (Musbek Kibiyev ve Şeyhi Arsanukayev’den anayurt şiirleri) ve Mansur Ulutaşlı (Peneşu Sefer’den “Değirmencici” ve “Eşin Akıllısını Dinle” öyküleri) dikkat çeken isimlerdir. Adnan Güzey de Kaytmes Fatim’den öykü çevirileriyle kadroda yer almaktadır. Azınlık dillerinin dünyadaki durumuna örnek olarak E. Gfeller’den çevrilen “Retoromanş Dili” makalesi ise diasporanın ana dil hassasiyetini küresel bir vizyonla destekleme çabasını gösterir.

1.2.5. Hikâyeler, Anlatılar, Roman Eleştirileri ve Oratoryolar

Dergide edebî üretim hem anayurttan beslenen hem de diaspora gerçekliğiyle şekillenen iki kanallı bir yapıya sahiptir.

Öykü ve Anlatı: Hayati Apış (Apış Hayati), “Tutunamayanlar” başlığı altında tefrika edilen ve derginin birçok sayısında (49, 50, 51, 52. sayılar) devam eden uzun soluklu öyküsüyle diaspora bireyinin modern kent ve kimlik çatışmasını derinlemesine işlemiştir. Yismeyl Özdemir’in “Yaşanmış Öyküler-Anılar” serisi (Uzunyayla Kovboyu, Nane Du, Köyümden Portreler) kurgu ile gerçeğin birleştiği, sözlü tarih niteliğinde anlatılardır. Mevlüt Yenemiko ise “Bir Gönüllü Sürgünün Yaşamından Kesitler” (Zorunlu İkametgâh, Atlıların Gece Yürüyüşü, Rivayet Edilir ki...) başlığı altında, lirik ve hüznü bir üslupla sürgün bilincini hikayeletmiştir. A. Samet Sengil’in “Kafkasyada Bir Deli Bırakılmışlık” ve Laçış Aziz’in “Dün-Bugün-Yarın” öyküleri de edebî estetiği yüksek metinlerdir.

Roman Eleştirisi ve Dramaturji: Çetin Öner’in büyük yankı uyandıran “Dağlara Yazılıdır” romanı, dergide geniş bir edebî tartışma alanı açmıştır. Nart Tatış, “Vorşer” köşesinde bu romanı sert ve yapıcı eleştirilere tabi tutmuş, Missost Özdemir ise “Dağlara Yazılıdır, Tepkisizlik ve Çetin Öner” yazısıyla tartışmaya katılmıştır. Dergide ayrıca Çetin Öner ve İsmet Arasan gibi entelektüellerle yapılan edebî söyleşiler yer alır. Ahmet Mithat Hağur’un “Çerkes Özdenleri” oyunu üzerinden tiyatronun önemi vurgulanmış ve Mevlüt Yenemiko tarafından kaleme alınan “Nartlara Saygı” Oratoryosu, topluluğun

destansı geçmişini sahne diline aktaran özgün bir dramatik deneme olarak kayda geçmiştir.

1.2.6. Şiir Dünyası (Anayurt Şiirleri ve Muhaceret Şiirleri)

Kafdağı dergisi, şiiri diasporik acının, özlemin ve kimlik arayışının en rafine ifade biçimi olarak konumlandırmıştır. Şiirler dergide bilinçli bir şekilde iki grupta tasnif edilmiştir.

Anayurt Şiirleri: Anayurtta yaşayan, ulusal kimliğini korumuş şairlerden yapılan çeviriler veya onların orijinal sesleridir. Dağıstan'ın büyük şairi Resul Hamzatov ("Sekizlik"), Çeçen edebiyatından Mohmad Mamakayev ("Türkülerim", "Toprağın Sıcaklığı"), Çerkes edebiyatından Kueyekue Nalbiy ("Gökyüzünde Çiçekler") ve Oset şair Jina Khoştıkhati bu gruptadır. Ayrıca Apti Bisultonov ("Polonez Çalinsin Polonez") ve Zelimhan Yandarbiyen'in ("Dedi Ki") şiirleri anayurdun edebî estetiğini diasporaya taşımıştır.

Muhaceret Şiirleri: Diasporanın kendi bağrından çıkan, gurbet, sürgün, dil kaybı ve asimilasyon acısıyla kavru lan yerli üretimlerdir. Refik Özdemir ("Bugece Emmoğlular", "Sev Çocuk", "Abhazya", "Deniz Kızı ve Yaşlı Balıkçı"), Şahin Sayılğan ("Buruk Sevinç", "Mavi Kuş", "Esin"), Sosren Maze ("Dağlının Ölümü"), Jan Guape ("Düğün"), Tuncer Tuğcu Şemikki ("Yüreğim Kocaman Bir Cehennem") ve Alaattin Sezgin ("Aydınlık Günlere", "Sesleniş") bu damarın en gür sesleridir. Şiirlerde Kafdağı imgesi, sönen ocaklar, kayıp diller ve anayurda duyulan mistik özlem temaları hakimdir.

1.2.7. Sosyoloji, Dilbilim, Asimilasyon Tartışmaları ve Köy İncelemeleri

Dergi, popüler bir kültür dergisi olmanın ötesinde, toplumbilimsel alan araştırmalarına ciddi alan ayırmıştır.

Asimilasyon ve Kentleşme Kuramı: Erol Taymaz'ın "Asimilasyon Kavramı-Tarihsel Özet" makalesi, konuyu teorik bir çerçeveye oturturken Vedat Kip'in "Asimilasyonun Kentleşme Boyutu" çalışması, Kafkas topluluklarının köyden kente göçle birlikte yaşadığı dil ve kültür kayıplarını sosyolojik olarak inceler. Düzce, Pınarbaşı ve Uzunyayla (Erkan Yağmur'un "Diasporada Sosyolojik Gözlemler: Uzunyayla

Örneği” ve “Büyükçamurlu Köyü Gençliği Üzerine”) üzerine yapılan sosyo-ekonomik saha araştırmaları, topluluğun dönüşümünü verilerle ortaya koyar. Taner Duman’ın “Örenşehir’de Aile-Emek Örgütlenmesinin Değişimi” yazısı da ekonomik yapının kültüre etkisini inceler.

Dilbilim ve Alfabe Sorunu: Dzepş Kimmer’in “Niçin Yeni Bir Adıge Alfabeti Oluşturulmalıdır?” yazısı ile Murat Özden’in “Ana dil ve İsme Özgürlük” ve Süleyman Tlişe’nin “2932 Sayılı Kanun ve Ana diliyle Konuşma Yasağı” üzerine yazıları, dönemin Türkiye’sindeki antidemokratik dil yasaklarına hukuki ve kültürel bir başkaldırı niteliğindedir. Ayrıca dilbilimci Prof. Hans Vogt’un ölüm yıldönümünde yayımlanan biyografik inceleme, derginin dilbilime verdiği akademik değeri gösterir.

Monografik Köy Tanıtımları (Köylerimiz): Diasporanın mekânsal hafızasını korumak amacıyla her sayıda bir Kafkas köyü detaylıca incelenmiştir. İlhan Akçay’ın “Khaseyhable (Yeşilpınar)”, Medet Önlü’nün “Çardak Kasabası”, Yalçın Dumrul’un “Akpınar Köyü”, Behiçe Yeşilbağ’ın “İkizce Köyü” ve Orhan Khuepsirgen’in “Osmaniye Köyü (Lo Kıt)” yazıları; köylerin kurucu sülalelerini, nüfus yapılarını ve geleneklerini belgeleyen mikro-tarih çalışmalarıdır.

1.2.8. Biyografiler, Portreler ve Kültür İnsanları

Kafkas tarihine ve dünya kültürüne yön vermiş önemli şahsiyetlerin portreleri, derginin pedagojik ve anma misyonunun parçasıdır.

Süleyman Yançatoral ve Nevzat Memey’in yazılarıyla General İsmail Berkok, Kafkas askeri ve entelektüel tarihinin en önemli figürü olarak sunulur. Ressam Hüseyin Avni Lifij (Cemalettin Özbay ve Yismeyl Özdemir’in kaleminden), ressam Avni Arbaş (Missost Özdemir röportajı), ünlü Oset şair Kosta Khetagurov, Çerkes aydını Şora Negumukue Beçmirza, besteci Muhlis Sabahattin Ezgi ve dilbilimci Georges Dumézil (Ferit Edgü’nür “Ulbiçeyi Kurtaran Adam” yazısı ve Uygur Eremektar’ın röportajıyla) dergide derinlemesine işlenen portrelerdir.

Ayrıca yakın dönemde kaybedilen Jane Kırmızı, Ünlü yazar Şorten Askerbiy, Enver Kurşa ve Lak Dursun Akkaya gibi değerlerin ardından yazılan anma ve ağıt yazıları

(Dzepş Kimmer ve Sönmez Baykan imzalı), toplumsal vefa duygusunu somutlaştırmaktadır.

1.2.9. Çocuk Yazıları ve Çocuk Sayfaları

Dergi, gelecek nesillerin ana dilden ve kültürden kopmaması adına “*Kafdağı / Çocuk*” adıyla özel bir alt bölüm/ek tasarlamıştır. Bu bölümün yönetimini genellikle “Deniz Abla ve Zafer Abi” üstlenmiştir.

Bölümde Mustafa Yener Bij’in “Adıge Çocuk Dergisi” incelemeleri, çocukların anayurt algısını ölçen yazılar (Ajipha Pelin’in “Anayurt Sevgisi”) ve çocuk kalemıyla yazılmış şiirler (Çurmit Yeldar’ın “Yaşatalım”) yer alır. Ayrıca “Baba Horozun Cesareti”, Nalçık kökenli Nur dergisinden alınan “Keçi ile Eşek”, “Tilkinin Dostluğu” ve Şejoka Z.’nin “Ayşe ile Dedesi” gibi pedagojik Kafkas masalları çocukların dünyasına hitap edecek şekilde yayımlanmıştır. Bölümün görsel tarafları ve hobi köşeleri müzik notaları, bilmece-bulmaca sayfalarıyla zenginleştirilmiştir.

1.2.10. Kültürel Yaşam, Sanat, Mutfak ve El Sanatları

Kafkasya’nın somut olmayan kültürel mirası ve estetik üretimi derginin en renkli sayfalarını oluşturur.

Mutfak Kültürü: Necla Okyay’ın “Asetin Mutfağı”, Elbruz Denge’nin “Çeçen Mutfağı” ve Aliye Ergören’in “Abazin (Aşıwa-Aşkariwa) Mutfağı” yazıları, geleneksel yemek tariflerinin ötesinde, mutfağın toplumsal hiyerarşi ve ağırlama kültürüyle bağını kuran etnografik belgelerdir. Fahri Huvaj’ın “Geleneklerimiz Ve Kuzey Kafkasya’da Sofra Geleneği Üzerine” çalışması bu durumu teorize eder.

Görgü Kuralları ve Toplumsal Karakter: Dzepş Kimmer’in “Fesapş” (selamlaşma/karşılama) yazısı, toplumsal ilişkilerin dilsel kodlarını çözer.

El Sanatları ve Plastik Sanatlar: Erol Yıldır’ın iki sayı boyunca devam eden “Göksun Yöresi Çeçen ve Avar Keçeleri” araştırması, Kafkas el sanatlarının diasporadaki izlerini süren çok kıymetli bir belgelemedir. Zafer Sürer’in “Yıldız Eviren Resim Sergisi” incelemesi, Manaba Magomedova (dağıstanlı metal/gümüş sanatçısı) ve genç ressam

Avni Uğur ile yapılan söyleşiler ile “Çerkes Motifleri Sergisi” analizleri, topluluğun plastik sanatlardaki estetik iddiasını görünür kılmıştır.

Müzik ve Dans: Sema Yılmaz ve Janberk Aydemir’in “Folklor ve Halk Dansları Üzerine” yazısı ile Bülent Jane’in “Kafkas Halk Oyunları ve Gösteri Değerlendirmesi” metinleri, popülerize edilerek tüketilen Kafkas danslarının felsefî ve koreografik arka planını tartışmaktadır.

1.2.11. Gezi İzlenimleri ve Anayurt Temasları

1980’lerin sonu, SSCB’nin kapılarını dış dünyaya açtığı döneme denk geldiği için dergide “Anayurt Gezi İzlenimleri” hayati bir yer tutar. Bu yazılar âdeta birer “keşif ve kavuşma” metnidir.

Gezginler ve İzlenimler: Yasin Çelikkıran, Fahri Huvaj, Suzan Jaji, Süleyman Tlişe ve Dilber Kanşay anayurda giden ilk turistik ve kültürel delegasyonların izlenimlerini aktarmışlardır. “Muhaceretin 125. Yılında Atayurt Kuzey Kafkasya’dan Gezi İzlenimleri I-II” serisi, diasporanın onyıllar sonra anayurttaki kardeşleriyle ilk fiziksel temasının sosyolojik ve duygusal anatomisidir.

Bölgesel Tanıklıklar: Dilber Kanşay’ın “Karaçay-Çerkessk’te Onbeş Gün” yazısı bölgedeki gündelik yaşamı, etnik ilişkileri aktarırken; Yismeyl Özdemir’in iki bölümlük “Almanya Gezisi İzlenimleri” diasporanın Avrupa (özellikle Köln ve Frankfurt çevresi) ayağındaki örgütlenme biçimlerini ve oradaki Kafkas kökenli işçilerin durumunu sosyolojik olarak gözler önüne sermiştir. Muhittin Ünal’ın “Kafkasya Gezisinin Ardından” ve “Nalçık Kongresinden İzlenimler” yazıları ise siyasi ve akademik elitlerin anayurttaki kurumsal temaslarını belgeler.

1.3. Muhteva Analizi ve Tematik Söylem Değerlendirmesi

Kafdağı’nın 5 yayın yılına yayılan 58 sayılı kesintisiz kronolojik akışı üzerinde uygulanan Tematik Analiz ve Nitel Söylem Analizi, derginin yayın politikasında, yazar kadrosunda ve ele alınan konularda zaman içinde meydana gelen yapısal kırılmaları ve ideolojik/kültürel eğilimleri net bir biçimde görünür kılmaktadır. Yapılan derinlemesine

analitik çözümler neticesinde dergi muhtevasında tespit edilen temel bulgular şu başlıklar altında kavramsallaştırılmıştır:

1.3.1. Reel-Politik Söyleme Geçiş

Derginin yayın hayatının ilk evresi (1987-1989), diasporanın asimilasyon tehdidine karşı “kültürel bir savunma kalkanı” oluşturma çabasıyla karakterizedir. Bu dönemde yayımlanan yazılarda folklorik unsurlar, Çerkes örf ve âdetleri, geleneksel müzikler, mitolojik anlatılar ve dil bilinci gibi temalar baskındır. Ancak 1990 yılından itibaren, küresel jeopolitikteki değişimler ve SSCB'nin çözülme emareleri göstermesiyle birlikte, dergideki romantik ve nostaljik vatan vurgusu yerini; uluslararası ilişkiler analizlerine, Kafkasya'daki cumhuriyetlerin hukuki statülerine ve stratejik ortaklık arayışlarına bırakmıştır. Bu durum, diaspora entelektüellerinin zihni ve siyasi evrimini göstermesi bakımından kritiktir.

1.3.2. “Muhayyel Vatan” Algısının “Gerçek Vatan” Söylemine Dönüşmesi

Derginin ilk sayılarında Kafkasya, ulaşılamayan, Kafdağı'nın arkasında kalan, sadece acı hatıralar ve sürgün anlatıları üzerinden hatırlanan muhayyel ve trajik bir coğrafya olarak kurgulanmıştır. 1991 yılına gelindiğinde ise demir perdenin yıkılması, vizelerin kolaylaşması ve doğrudan ulaşım hatlarının açılmasıyla birlikte bu algı kökten değişmiştir. Dergi sayfalarında artık Kafkasya'daki üniversitelerde eğitim görme imkânları, anavatana dönüşün hukuki altyapısı, ticari ilişkiler ve fiziki ziyaretlerin seyahat notları ön plana çıkmıştır. Böylece vatan kavramı soyut bir özlem nesnesi olmaktan çıkıp rasyonel ve somut bir gelecek projeksiyonuna dönüşmüştür.

1.3.3. Kafkasya Algısının Zamansal Evrimi ve Dönüşümü

Dergideki Kafkasya algısı, statik bir coğrafi mekân anlatısı olmaktan uzak, dinamik ve konjonktürel bir gelişim göstermiştir. Bu evrim iki temel safhada incelenebilir:

Nostaljik ve Muhayyel Vatan Evresi (1987-1989): Bu erken dönemde Kafkasya; Sovyetler Birliği'nin "Demir Perde" politikaları nedeniyle ulaşılamayan, coğrafi sınırları flulaşmış, masalsı ve trajik bir "kayıp cennet" olarak kurgulanmıştır. Vatan; nart destanlarının, ulu dağların ve sadece yaşlıların hatıralarında yaşayan soyut bir romantizm nesnesidir. Söylem, vatanın elden çıkışının yasını tutan bir melankoli etrafında şekillenir.

Reel ve Pratik Vatan Evresi (1990-1992): Glasnost'un getirdiği serbestleşme ve SSCB'nin çözülüşüyle birlikte muhayyel vatan, yerini reel vatan söylemine bırakmıştır. Sınırların açılması, ulaşım hatlarının kurulması ve Türkiye'den Kafkasya'ya yapılan ilk fiziki ziyaretlerin (seyahat notlarının) dergiye aktarılmasıyla vatan somutlaşmıştır. Bu dönemde artık romantik ağıtlar değil Kafkasya'daki üniversitelerde eğitim görme imkanları, repatriasyon (anavatan geri dönüş) süreçlerinin hukuki altyapısı ve ekonomik entegrasyon formülleri tartışılmaya başlanmıştır.

1.3.4. Diaspora Kimliğinin İnşası ve Stratejileri

Kafdağı dergisi, heterojen ve çok unsurlu (Adıge, Abhaz, Çeçen, Dağıstanlı vb.) bir yapıya sahip olan Türkiye'deki Kuzey Kafkasya diasporasını tek bir ortak üst kimlik altında birleştirme misyonunu üstlenmiştir. Kimlik inşasında kullanılan temel mekanizmalar şunlardır:

Kolektif Mağduriyet Söylemi: Kimlik, ortak bir düşmana (Rus emperyalizmi) ve ortak bir tarihsel trajediye (1864 Sürgünü) dayandırılarak konsolide edilmiştir. Geçmişteki acıların ortaklığı, diasporadaki etnik farklılıkların (kabile/boy ayrışmalarının) üstünü örten birleştirici bir harç vazifesi görmüştür.

Asimilasyona Karşı Kültürel Direniş: Türkiye'deki kentleşme ve modernleşme süreçlerinin diasporayı erittiği tespiti yapılarak dernekleşme, dergi etrafında kenetlenme ve geleneksel değerlerin modern kamusal alanda yeniden üretilmesi (örneğin "Kafkas Geceleri", kültürel festivaller) birer kimlik koruma stratejisi olarak teorize edilmiştir.

Tarihsel Şahsiyetlerin Yeniden Kurgulanması: Şeyh Şamil gibi tarihsel kahramanlar veya diaspora aydınları (Mansur Ulutaşlı, Medet Önlü vb.) üzerinden model şahsiyetler inşa edilmiş; genç kuşağa bu figürler üzerinden bir aidiyet ve sorumluluk bilinci aşılanmak istenmiştir.

1.3.5. Kafkas Diasporasının Temsili ve Rol Tanımları

Dergi sayfalarında Kafkas diasporası; edilgen, kaderine terk edilmiş veya tamamen entegre olmuş homojen bir kitle olarak değil iki dünya arasında köprü vazifesi gören dinamik bir aktör olarak temsil edilmiştir:

Sadakat ve Özgünlük Dengesi: Diaspora, bir yandan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu unsurları arasında yer alan, ülkenin sosyo-politik hayatına entegre olmuş ve devlete sadık bir topluluk olarak konumlandırılırken; diğer yandan kendi etnik, kültürel ve tarihsel özgünlüğünü koruma hakkına sahip çoğulcu bir yapı olarak resmedilmiştir.

Kafkasya'nın Türkiye'deki Sözcülüğü: Diaspora aydınları, kendilerini Kafkasya'da yaşanan hak ihlallerinin, bağımsızlık mücadelelerinin ve kültürel taleplerin Türkiye ve dünya kamuoyundaki meşru sesi ve diplomatik temsilcisi olarak tanımlamışlardır. Temsil biçimi, “kültürel korumacılıktan” “siyasi aktivizme” doğru bir genişleme kaydetmiştir.

1.3.6. SSCB'nin Dağılma Sürecinin Yansımaları ve Söylem Kırılmaları

Sovyetler Birliği'ndeki ideolojik ve yapısal çözülme, *Kafdağı*'nın yayın politikasındaki en keskin dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu küresel altüst oluşun dergideki yansımaları şu analitik kategoriler altında izlenebilir:

Glasnost ve Perestroika'ya Temkinli İyimserlik: 1980'lerin sonundaki reform hareketleri ilk sayılarda ihtiyatla karşılanmış; ancak rejimin yumuşamasıyla birlikte anavatanla kurulan ilk akademik ve kültürel bağlar derginin ana başlığı hâline gelmiştir. Sovyet sansürünün gerilemesi, dergiye anavatandan doğrudan makale, edebî metin ve haber akışı sağlamıştır.

Söylemin Siyasallaşması ve İdeolojik Dönüşüm: SSCB'nin dağılmasıyla birlikte derginin dili “kültürel savunma” hattından “jeopolitik hücum ve inşâ” hattına kaymıştır. Kültür ve folklor yazılarının oranı düşerken Çeçenistan'ın bağımsızlık ilanı, Abhazya-Gürcistan savaşı, Dağlık Karabağ sorunu ve Kafkasya'daki Rus askeri varlığı üzerine stratejik ve analitik makaleler baskın hale gelmiştir.

Kurumsal Dağılma ve Kapanış: SSCB'nin yıkılması ve anavatana gidiş-gelişlerin tamamen serbestleşmesi, ironik bir şekilde derginin de varlık sebebini ve yayın

misyonunu dönüştürmüştür. Soyut bir diaspora dergisi çıkarma ihtiya ı, yerini doğrudan anavatanla kurulan kurumsal, ticari ve siyasi ilişkilere bırakmıştır. Dergi, 1992 yılında 58. sayısıyla yayın hayatına son verirken Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bu yeni çok boyutlu Kafkasya gerçekliğine diaspora entelekt ellerini hazırlamış olmanın misyonerlik bilinciyle veda etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM:

***KAFDAĞI* DERGİSİ'NDE KAFKAS DİASPORASININ TARİHSEL VE KÜLTÜREL YOLCULUĞU**

Çalışmamız, Kafkasya'nın tarihsel derinliğinden koparılarak Anadolu coğrafyasına savrulan bir halkın, 19. yüzyıldan günümüze uzanan varoluş mücadelesini ve diasporadaki kimlik inşasını *Kafdağı*'nın 1987-1992 yılları arasındaki zengin arşivi ışığında bütüncül bir perspektifle ele almaktadır. Bu kapsamlı inceleme, diasporanın sosyolojik, kültürel ve siyasi dönüşümünü yedi temel bölüm çerçevesinde sistematik olarak analiz etmektedir.

Çalışmanın ilk bölümü olan “Kafkasya Tarihi, Rus İşgali ve Direniş Geleneği”nde, Kafkasya'nın otantik tarihsel dokusu, bölgenin maruz kaldığı Rus işgali ve bu işgale karşı halkın geliştirdiği köklü direniş geleneğinin tarihsel arka planı ortaya konulmaktadır. Bunu takip eden “1864 Büyük Kafkas Sürgünü (Muhaceret), Soykırımı ve Kolektif Travma” başlıklı ikinci bölümde, sürgünün tarihsel, insani ve sosyolojik boyutları derinlemesine işlenmekte; sürgün ve soykırım olgusunun kolektif hafızada yarattığı derin travmanın, diaspora tarafından nasıl bir “direniş bilincine” dönüştürüldüğü analiz edilmektedir.

Üçüncü bölümde, “Kafkas Kültürü, Kimlik İnşası ve Toplumsal Normlar” başlığı altında, sürgün sonrası parçalanmış sosyal dokunun, “Kafkas Kültür Dernekleri” çatısı altında nasıl yeniden örüldüğü ve diasporada yaşatılan toplumsal değerlerin modern kimlik inşasındaki rolü irdelenmektedir. Dördüncü bölümde ise “Kafkas Dili, Edebiyatı ve Sözlü Geleneği” ele alınarak, bir halkın hafızası olan ana dilin korunması, sözlü kültürün yazıya aktarılması ve diasporadaki edebî üretimlerin, kimliğin sürekliliği açısından taşıdığı hayati önem incelenmektedir.

Beşinci bölüm olan “Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” kısmında, geleneksel danslardan el sanatlarına kadar Kafkas estetik dünyasının, diaspora sanatçılarının elinde nasıl evrensel bir kimlik temsiline dönüştüğü ve görsel mirasın nasıl korunduğu detaylandırılmaktadır. “Kafkas Gastronomisi ve Sofra Kültürü”nün işlendiği altıncı bölümde ise gastronominin sadece bir beslenme aracı değil Kafkasya'dan taşınan kültürel kodların ve sofra adabının “kültürel bir kimlik alanı” olarak diasporada nasıl muhafaza edildiği üzerinde durulmaktadır.

Son olarak yedinci bölümde, “Reel-Politik Dönüşüm, Diaspora-Anavatan İlişkileri ve Jeopolitik Değişim” başlığıyla, Sovyetler Birliği’nin çözülüşüyle birlikte değişen dünya düzeni içerisinde, Kafkas diasporasının anavatan ile kurduğu yeni siyasi bağlar ve bölgedeki jeopolitik dönüşümün diaspora üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Bu yedi bölüm, *Kafdağı*’nın arşivini sadece bir dergi incelemesi olmanın ötesine taşıyarak; bir halkın geçmişin acılarını, geleceğin kurumsal inşası için nasıl bir “toplumsal sermaye” olarak kullandığının tarihsel belgesi niteliğini taşımaktadır.

2.1. Kafkasya Tarihi, Rus İşgali ve Direniş Geleneği

Bu bölümde, Kafkasya’nın tarihsel derinliklerine inerek kadim bir medeniyetin Rus işgali karşısındaki varoluş mücadelesini ve bu mücadelenin temel taşı oluşturan “direniş geleneğini” inceliyoruz. *Kafdağı* dergisi sayfalarında derlediğimiz makaleler, dosyalar ve incelemeler, sadece bir kronolojiyi değil sürgünün, yurtsuzluğun ve asimilasyon politikalarının gölgesinde bir halkın kendi kimliğini korumak için ördüğü entelektüel savunma hattını gün yüzüne çıkarmaktadır.

Kafkasya tarihi, yüzyıllar süren işgal süreçleri ile özgürlük iradesi arasındaki bitimsiz bir çatışmanın tarihidir. Rus işgali, sadece coğrafi bir yayılma değil aynı zamanda bir halkın kültürel ve toplumsal dokusunu erozyona uğratmayı hedefleyen sistemli bir yıkım girişimi olmuştur. Bu yıkıma karşı geliştirilen direniş geleneği ise sadece dağlarda süren bir askeri mücadele değil edebiyatla, tarihle, dille ve kurumsal yapılarla örülen, “hafızayı diri tutma” üzerine kurulu bir kültür nöbetidir.

Bu incelemenin temel amacı, Kafkasya direnişini sadece askeri bir çatışma süreci olarak değil bir toplumun kültürel, sanatsal ve örgütsel yapılarla nasıl bir “kültür nöbetine” dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Bu konunun en belirgin özelliği, direnişin

yalnızca dağlarda veya cephelerde değil dernek salonlarında, eğitim faaliyetlerinde, edebiyatın estetiğinde ve tarihsel belgelerin ışığında bilinçli bir “yaşam biçimi” olarak yeniden inşa edilmesidir.

Aşağıdaki başlıklarda, bu direnişin tarihsel arka planını, Rus işgalinin toplumsal dokuda yarattığı kırılmaları ve diaspora halkının bu yıkıma karşı geliştirdiği kurumsal “kültür cephesini” adım adım analiz edeceğiz.

Kafdağı’nın 1. sayısında (Şubat 1987) yer alan “Çıkarken” başlıklı başyazı¹⁵, doğrudan tarihsel bir kronoloji sunmasa da derginin kuruluş felsefesini bir “tarihsel direnişin devamı” olarak tanımlar. Metnin satır aralarından okunan tarihsel ve toplumsal temel şu şekilde özetlenebilir:

Tarihsel Bir Hafıza Olarak Kültür:

Başyazıda kültür, sadece gündelik bir faaliyet değil bir toplumun varlığını koruyan “tarihsel hafıza” olarak konumlandırılır. Yazar, geçmişte geçerli olan duygu, düşünce, dil ve sanat unsurlarının bugün hâlâ varlığını sürdürme çabasını, Kafkasya halklarının tarihsel süreçteki sürgün ve işgal travmalarına karşı geliştirdiği bir savunma mekanizması olarak görür¹⁶.

İşgal ve Kültürel Erozyona Karşı Direniş:

Metin, Kafkasya’nın maruz kaldığı ağır işgal ve yıkım süreçlerinin toplumsal dokuda yarattığı tahribata örtük bir atıfta bulunur. “Kültürel erozyon” kavramı, Rus işgalinin fiziksel sonuçlarının ötesinde, kimlik üzerindeki baskıcı etkisini ifade eder. Yazıya göre dergi; bu erozyona karşı, geçmişin değerlerini bugüne taşıyan bir “direniş kalesi” işlevi üstlenir.

Direniş Geleneğinin Kurumsal Anlamı:

“Çıkarken” yazısı, tarihteki kahramanlık ve direniş geleneğinin, modern dünyada artık bir dernek çatısı altında, entelektüel ve kültürel bir platformda devam ettirilmesi gerektiğini savunur. Tarihteki “direniş”, bu metinle birlikte yazıya, sanatın inceliğine ve

¹⁵ Dergilerin incelemesinde takibi kolaylaştırmak için konu başlarında derginin ilgili sayısı belirtilmiştir.

¹⁶ *Kafdağı*, “Çıkarken”, (1): 4.

kolektif hafızaya aktarılmıştır. Yazar, dergiyi bir haber aracı olmaktan çıkarıp tarihsel bilinci canlı tutan bir “kültür nöbeti” noktasına taşır.

Kafdağı’nın 2. sayısında, tarihsel ve direniş teması doğrudan akademik bir makaleden ziyade, edebî eserlerin tanıtımı ve kültürel mirasın korunması üzerinden işlenmektedir.

Tarihsel Hafızanın Edebî Kayıtları:

Derginin bu sayısında geniş bir “Kafkasya ile ilgili yayınlar” listesi sunulmaktadır. Bu liste, sadece bir kitap tavsiyesi değil işgal ve direniş sürecinin yazıya dökülmüş hafızasıdır. *Kafkas Hikayeleri Antolojisi*, *Kazanuko Jabağ* (roman) ve *Tek Atlı* gibi eserlerin tanıtılması, Kafkasya’nın tarihsel gerçekliğini ve özgürlük mücadelesini nesilden nesle aktarma çabasıdır¹⁷.

İşgale Karşı Bir “Kültür Cephesi” Olarak Yayıncılık:

Dergi, Rus işgali ve sürgün gibi ağır tarihsel süreçlerin yarattığı tahribatı, bir “Kültür Cephesi” oluşturarak aşmayı hedefler. Listelenen eserlerin (örneğin Resul Hamzatov’un *Şiirler*’i) bir araya getirilmesi, Kafkasya’nın acılarının, şiir ve roman gibi sanat dallarıyla “direniş kültürüne” dönüştürüldüğünü gösterir. Burada yayımlanan her kitap, kaybedilen bir toprağın veya unutturulmak istenen bir tarihsel gerçeğin yeniden kazanılmasıdır.

Direniş Geleneğinin Modern Taşıyıcılığı:

2. sayıdaki bu yayın odaklı yaklaşım, 1. sayıdaki “Çıkarken” yazısında belirtilen “kültür nöbetinin” pratik uygulamasıdır. Tarihteki direnişçilerin mirası, bu dergi ve dergi tarafından desteklenen yayıncılık faaliyetleri sayesinde, dernek üyeleri ve okuyucular arasında yaşayan bir geleneğe dönüştürülmektedir. Dergi, okuyucusunu sadece geçmiş hatırlamaya değil bu tarihî literatürü kütüphanesine katarak direniş bilincini evine taşımaya davet eder.

Kafdağı’nın Nisan 1987 tarihli 3. sayısında, Kafkasya’nın tarihsel direniş geleneği; “Düzce Kafkas Kültür Derneği’nin kuruluşu” ve “İstanbul Bağlarbaşı Kafkas Kültür Derneği olağan genel kurulu” haberleri üzerinden somut bir kurumsal direniş

¹⁷ *Kafdağı*, “Derneğimizden Temin Edilebilecek Yayınlar”, (2): 34.

hattına dönüştürülmektedir. Derginin 34 ve 35. sayfalarında yer alan bu haberler, sadece birer dernek faaliyeti değil tarihsel olarak sürgünle parçalanmış bir toplumun modern Türkiye’de yeniden bütünleşme ve var olma iradesini yansıtmaktadır.

Örgütlü Dayanışma ve Tarihsel Birliğin İnşası:

Düzce Kafkas Kültür Derneği’nin kuruluşu vesilesiyle geçici yönetim kurulu başkanı Hikmet Neğuç’un yaptığı açılış konuşması, derginin temel direniş felsefesini yansıtır. Neğuç’un, “Yeni kurulan derneğimiz bundan sonraki çalışmalarında kardeş Kafkas Kültür Dernekleri ile dayanışma içerisinde olmalıdır”¹⁸ çağrısı, tarihteki direnişin artık sadece cephelerde değil kültürel ve kurumsal bir “birlik” bilinciyle sürdürüleceğinin ilanıdır. Bu örgütlenme, işgalin parçaladığı dokunun, dernekler arası iletişim ağlarıyla yeniden onarılmasıdır.

Kültür Cephesi Olarak Kongreler:

İstanbul Bağlarbaşı Kafkas Kültür Derneği’nin olağan genel kurulu, sadece üyelerin katıldığı bir toplantı olmanın ötesinde, diğer derneklerin telgraflarıyla desteklediği bir “birlik buluşması” olarak işlenmiştir. Dergi, bu haberleri sayfalarına taşıyarak tarihteki direnişçilerin mirasını modern salonlara, yani örgütlü bir zemine taşımaktadır. Her genel kurul, işgalin yarattığı tarihsel hafızasızlığa karşı bir “kültür cephesi” olarak konumlandırılır.

Direnin Modern Taşıyıcıları:

3. sayıdaki bu haber odaklı yaklaşım, 1. sayıdaki “Çıkarken” yazısında vurgulanan kültürel mirasın korunması misyonunun, yerel derneklerin aktif katılımıyla tabana yayıldığını gösterir. Dergi, okuyucusunu pasif bir izleyici olmaktan çıkarıp bu ağın bir parçası olmaya; Düzce’den İstanbul’a kadar uzanan bu “kültürel direniş” hattında aktif görev almaya davet eder. Dergi, tanıttığı her genel kurul haberini ve kurulan her yeni derneği, Rus işgaline karşı sürdürülen varlık mücadelesinin güncel ve modern birer nişanı olarak okuyucuya sunar. Bu sayı, direniş geleneğinin dağlardan inip, derneklerin kurumsal çatısı altında “dayanışma” diliyle geleceğe taşınan bir mirasa dönüştüğünü belgeler.

¹⁸ *Kafdağı*, “Genel Kurul Haberleri”, (3), 36.

Kafdağı'nın Mayıs 1987 tarihli 4. sayısı, derginin örgütsel yapısını güçlendirme ve kültürel bir arşiv oluşturma misyonunu sürdürürken, Samsun Kafkas Kültür Derneği'nin olağan kongresi haberi üzerinden direnişin kurumsal sürekliliğini vurgulamaktadır. Derginin bu sayısında, doğrudan “Kafkasya tarihî ve direniş” başlığını taşıyan akademik bir makale yer almasa da Tuncer Tuğcu'nun *Felsefe Tarihi* (1. Cilt) adlı eserin tanıtımı, Kafkasya'nın tarihsel ve düşünsel direniş hattını evrensel bir entelektüel zemine taşıma çabası olarak okunmalıdır.

Örgütlü Direnişin Kurumsallaşması:

Derginin 4. sayısında yer alan (s. 34-35) Samsun Kafkas Kültür Derneği'nin yıllık olağan kongre haberi, direnişin artık yerel dernekler üzerinden nasıl bir “kültür cephesi”ne dönüştüğünün somut bir göstergesidir. Av. Sefer E. Berzeg başkanlığında oluşan yeni yönetim kurulu, sadece idari bir seçimi değil sürgünün parçaladığı toplumsal dokunun yerel birimlerle nasıl sıkı bir örgütlenme ağına dönüştüğünü belgeler. Bu haber, derneğin bir dergi çatısı altında toplanan düşünsel mirasının, Anadolu'nun dört bir yanındaki dernek şubeleriyle nasıl ete kemiğe büründüğünün bir yansımasıdır.

Düşünsel Bir Direniş Aracı Olarak Felsefe:

Bu sayıda tanıtılan Tuncer Tuğcu'nun *Felsefe Tarihi* (1. Cilt) eseri, tarihsel bir direnişin sadece kronolojiden ibaret olmadığını, aynı zamanda bir “düşünce disiplini” olduğunu vurgular. Dergi, okuyucusuna sadece Kafkasya tarihini değil bu tarihsel gerçekliği yorumlayacak evrensel bir felsefi altyapıyı da önermektedir. İşgale ve sürgüne karşı verilen en büyük dirençlerden biri, toplumsal olayları analiz edebilecek “tarihsel ve felsefi bir bilinç” geliştirmektir. Dergi, bu eseri tanıtarak; Rus işgaliyle karartılmaya çalışılan bir halkın entelektüel geleceğinin, ancak derinlikli bir felsefi birikimle aydınlatılabileceğini savunmaktadır.

Direnişin Modern Taşıyıcıları:

4. sayıdaki bu haber odaklı yaklaşım ve entelektüel yayın tanıtımı, 1. sayıdaki “Çıkarken” başlıklı başyazıda ortaya konan “kültür nöbeti” misyonunun, düşünsel derinlik kazandığını gösterir. Dergi, okuyucusunu pasif bir izleyici olmaktan çıkarıp yerel derneklerde aktif rol almaya ve aynı zamanda *Felsefe Tarihi* gibi temel eserlerle donanımlı birer “direniş taşıyıcısı” olmaya davet eder. Her kongre haberi ve her kitap tanıtımı, işgale karşı yürütülen varlık mücadelesinin, güncel, modern ve bilinçli birer

nişanı olarak konumlandırılır. Bu sayı, direniş geleneğinin artık sadece geçmişin acılarına değil geleceğin düşünsel donanımına da odaklanan bir mirasa dönüştüğünü belgeler.

Kafdağı'nın Haziran 1987 tarihli 5. sayısı, derginin kurumsal ağını genişletme ve toplumsal birliği sağlama misyonunu, Mersin Kafkas Kültür Derneği'nin olağan genel kurulu haberi üzerinden somut bir şekilde sürdürmektedir. Bu sayı, önceki sayılarda işlenen “kültürel direniş” ve “örgütlü dayanışma” temasını, Anadolu'nun farklı noktalarında yeni yönetim kadrolarının belirlenmesi ve bu kadroların sürgün sonrası toplumu yeniden ayağa kaldırma çabasıyla birleştirmektedir.

Örgütlü Dayanışma ve Kurumsal Hafıza:

Derginin bu sayısında (s. 34-35) yer alan Mersin Kafkas Kültür Derneği'nin olağan genel kurul haberi, sadece idari bir süreç değil tarihsel bir direniş mirasının modern Türkiye'de kurumsallaştırılmasının bir göstergesidir. Avni Nart başkanlığında oluşan yeni yönetim kurulu, Kafkasya'nın acılı tarihini unutmadan, bu acıyı modern bir sosyal dayanışma zeminine taşıma görevini üstlenmiştir. Dergi, bu haberi sayfalarına taşıyarak sürgünle parçalanmış toplumsal dokunun, yerel derneklerin aktif ve örgütlü katılımıyla nasıl yeniden birleştirildiğini ve her yeni genel kurulun işgale karşı bir “kültür cephesi” olarak inşa edildiğini belgeler.

Direnin Modern Taşıyıcıları ve Sosyal Birlik:

Dergi, 1. sayıdaki “Çıkarken” başlıklı başyazıda ortaya konan, geçmişin değerlerini bugüne taşıma ve hafızayı diri tutma misyonunu, 5. sayıda Mersin örneği üzerinden toplumsallaştırmaktadır. Dergi, okuyucusunu pasif bir izleyici olmaktan çıkarıp yerel derneklerde görev almaya ve kültürel etkinliklere katılmaya davet eder. Bu sayıda yer alan genel kurul haberleri ve derneğin sosyal faaliyetleri; işgalin yarattığı tarihsel hafızasızlığa karşı, yerel ölçekte kurulan ve birbirini destekleyen bir “kültürel savunma hattı”nın parçalarıdır.

5. sayı, direniş geleneğinin artık dağlardan inip, derneklerin kurumsal çatısı altında “sosyal dayanışma” diliyle geleceğe taşınan bir mirasa dönüştüğünü gösterir. Dergi, tanıttığı her genel kurul haberini ve kurulan her yeni yönetim organını, Rus işgaline karşı sürdürülen kültürel varlık mücadelesinin, güncel ve modern birer nişanı olarak okuyucuya sunar. Tarihsel direniş, bu dernek faaliyetleri aracılığıyla; günlük

hayatta, sosyal etkinliklerde ve kurumsal aidiyet duygusunda yaşamaya devam eden bir “kültür nöbeti”ne dönüşmüştür.

Kafdağı’nın Temmuz-Ağustos 1987 tarihli 6-7. birleşik sayısı, derginin ilk sayılarından itibaren izlediği “kültürel direniş” ve “kurumsal bütünleşme” misyonunu, akademik ve entelektüel bir derinlik kazanarak sürdürmektedir. Bu sayı, özellikle “Kuzey Kafkasya’ya ilişkin süreli yayınlar” dosyası (s. 2-4) ile tarihin ve direnişin yazılı belgelere nasıl aktarıldığını arşivsel bir boyutta ele almaktadır.

Tarihsel Hafızanın Süreli Yayınlarla İnşası:

Derginin bu sayısında yer alan “Kuzey Kafkasya’ya ilişkin süreli yayınlar” başlıklı dosya, Kafkasya’nın tarihsel ve direniş merkezli kimliğinin korunmasında basının ve dergiciliğin üstlendiği “tarih koruyuculuğu” görevini gözler önüne serer. Geçmişten bugüne yayımlanan süreli yayınların bir araya getirilmesi, Rus işgali, sürgün ve sonrasındaki toplumsal hafızanın, doğrudan o dönemin tanıklıklarıyla günümüze taşınmasıdır. Dergi bu çalışmayla, okuyucuya bir tarihsel dokümantasyon sunarken aynı zamanda işgalin yok etmeye çalıştığı toplumsal belleğin, ancak bu tür “kültürel kanallar” sayesinde ayakta kalabileceğini kanıtlamaktadır.

Direnişin Entelektüel ve Sanatsal Boyutu:

Bu sayıda yer alan “Şiir Üzerine” (s. 54-56) başlıklı inceleme ve Avni Arbaş üzerine yapılan değerlendirmeler (s. 52), direniş geleneğinin sadece siyasi veya askeri bir geçmişe değil sanat ve estetikle yoğrulmuş bir medeniyet birikimine dayandığını gösterir. Rus işgaline karşı verilen mücadelenin, bir halkın ruhunu yansıtan şiir ve sanatla birleşmesi, direnişin “insani bir boyuta” taşınmasıdır. Dergi, sanatı ve edebiyatı bir “direniş enstrümanı” olarak kullanmakta; geçmişin acılarını, sanatın inceliğiyle harmanlayarak gelecek kuşaklara bir “kimlik nişanı” olarak bırakmaktadır.

Örgütlü Dayanışma ve Sosyal Bağlar:

Sayıdaki “Vefat” ve “Evlenme” haberleri (s. 72), derginin oluşturduğu geniş “Kafkasya birliği”nin sosyal dokusunu yansıtır. Bir hemşerinin kaybı veya genç bir çiftin kuruluşu; derneklerin, sadece bir kültür merkezi değil aynı zamanda bu halkın modern Türkiye’deki “sosyal ailesi” olduğunu gösterir.

Kafdağı'nın Eylül 1987 tarihli 8. sayısı, derginin kuruluşundan bu yana izlediği “kültürel direniş” ve “kurumsal bütünleşme” misyonunu, eğitim ve gençlik odaklı bir bakış açısıyla sürdürmektedir. Bu sayıda, doğrudan “Kafkasya tarihi ve direniş” başlığını taşıyan akademik bir makale yer almasa da diasporada eğitim faaliyetleri ve toplumsal dayanışma haberleri üzerinden tarihsel direnişin “geleceği inşa etme” boyutuna odaklanılmaktadır.

Eğitim Yoluyla Kültürel Direniş ve Gençlik:

Derginin bu sayısında (s. 34-35) yer alan, “Özel Çerkes Okulu”nun ilk lise mezunlarını vermesi ve mezunların Nalçik Üniversitesi’nde öğrenim imkânı kazanması haberi, derginin tarihsel direniş vizyonunu en somut şekilde ortaya koyan gelişmedir. Rus işgali ve sürgünün yarattığı en büyük tehdit olan “kimliksizleşme” ve “unutma” tehlikesine karşı, eğitimin bir “kültür cephesi” olarak kullanılması, derginin 1. sayıdaki “Çıkarken” başyazısında vurguladığı hafıza tazeleme misyonunun zirvesidir. Bu haber, tarihsel direnişin artık elinde kalem ve kitap olan gençlerle, yani geleceğin aydınlarıyla sürdürüleceğinin bir belgesidir.

Kurumsal Hafıza ve Toplumsal Birliktelik:

Derginin 8. sayısında yer alan “Vefat” ve “Evlenme” haberleri, Kafkasya’nın tarihsel ve direniş merkezli kimliğinin, dernekleşme yoluyla kurulan modern sosyal bağlarla nasıl korunduğunu gösterir. Göksunlu hemşerimiz Neçko Hüseyin ASLAN’ın vefatı veya Jale CANKAT ile Berkok BOĞATUR’un evlenmesi gibi haberler, derginin sadece bir haber bülteni değil bu halkın Türkiye’deki modern “sosyal ailesi” olduğunu tesciller. Her bir kayıp ve her bir yeni yaşam, işgalin parçaladığı bir toplumun, kendi değerleri etrafında yeniden kenetlenme iradesidir.

Kafdağı'nın Ekim-Kasım 1987 tarihli 9-10. birleşik sayısı, derginin kuruluşundan bu yana izlediği “kültürel direniş” ve “kurumsal bütünleşme” misyonunu, kişisel kökenler, kimlik aidiyeti ve toplumsal hafıza üzerinden derinleştirmektedir. Bu sayıda, doğrudan “Kafkasya tarihi ve direniş” başlığını taşıyan akademik bir makale yer almasa da, Örsan Öymen üzerine yapılan değerlendirmeler (s. 28-29) ve dergi sayfalarına yansıyan kişisel öyküler üzerinden “direnişin bireysel ve kültürel inşası” konusu işlenmektedir.

Kimlik ve Aidiyetin İnşası:

Derginin bu sayısında (s. 28-29) yer alan, Örsan Öymen'in isminin kökenine, ailevi geçmişine ve kültürel aidiyetine dair paylaşımlar, Kafkasya'nın tarihsel ve direniş merkezli kimliğinin “bireysel öyküler” üzerinden nasıl korunduğunu gösterir. Bir ismin etimolojisi ve aile içinde taşınan hatıralar, sadece birer anı değil Rus işgali ve sürgün gibi büyük travmaların ardından, diaspora yaşamında bireyin kendi kimliğini, adını ve tarihini muhafaza etme çabasıdır. Dergi bu metinle, tarihsel direnişin artık sadece cephelerde değil bir çocuğun isminde, bir ailenin göç hafızasında ve bireysel aidiyet bilincinde sürdürülmesinin önemini vurgular.

Kurumsal Hafıza ve Sosyal Dayanışma:

9-10. birleşik sayı, derginin oluşturduğu geniş “Kafkasya birliği”nin sosyal dokusunu, her sayıda olduğu gibi “Vefat” ve “Evlenme” gibi kişisel haberlerle pekiştirmeye devam eder. Bir ailenin sevinci veya bir büyüğün kaybı, dernekler vasıtasıyla paylaşılarak, sürgünle parçalanmış toplumsal dokunun “modern bir aile” çatısı altında yeniden dikilmesine hizmet eder. Dergi, sayfalarında yer verdiği bu haberlerle, tarihsel olarak koparılmış toplumsal bağların, güncel yaşamın içinde yeniden kurulduğunun ve her türlü toplumsal kaybın, bu “dayanışma ruhuyla” onarıldığının altını çizer.

Kafdağı'nın Aralık 1987-Ocak 1988 tarihli 11-12. birleşik sayısı, derginin bir yıllık yayın sürecinin zirvesini temsil eden, entelektüel derinliği en yüksek sayılardan biridir. Bu sayı, “Kafkasya Tarihi, Rus İşgali ve Direniş Geleneği” temasını, doğrudan akademik ve edebî çözümlemelerle ele alan makalelere yer vererek önceki sayılarda kurulan “kültürel direniş” hattını zenginleştirmiştir.

Tarihsel ve Mitolojik Direnişin Analizi:

Derginin bu sayısında yer alan “Abhaz Halk Destanları Üzerine” (s. 12-13) ve “Mitoloji” (s. 14-17) başlıklı makaleler, direnişin sadece fiziksel bir çatışma değil bir halkın ruhunu koruyan “kültürel bir kalkan” olduğunu vurgular. Mitoloji, işgalin fiziksel izlerini silmeye çalıştığı bir toplumun, kendi kökenlerine ve tarihsel belleğine tutunmasını sağlayan en güçlü araçtır. Özellikle destanların incelenmesi, tarihsel direnişin, halkın bilinçaltında nasıl bir kahramanlık ve özgürlük arayışına dönüştüğünün edebî kanıtıdır.

Entelektüel Sentez ve “Ve Şamil ve Nazım ve Resul” (s. 21-23):

Bu sayıda yer alan en çarpıcı makalelerden biri olan “Ve Şamil Ve Nazım Ve Resul” başlıklı yazı, direniş geleneğini evrensel bir perspektife oturtur. Şeyh Şamil’in destansı direnişi ile Nazım Hikmet ve Resul Hamzatov gibi isimlerin şiirsel duruşlarını aynı potada eriten yazar, Kafkasya’nın mücadelesini sadece bir coğrafyanın değil tüm ezilen halkların özgürlük arayışının bir parçası olarak konumlandırır. Bu makale, Kafkas direnişini dar bir çerçeveden çıkarıp evrensel bir özgürlük anlatısına dönüştürmesi bakımından tarihsel bir başarıdır.

Benlik Arayışı ve Direniş:

“Yitirilen Benliğin Bulunuşu” başlıklı yazı, sürgünün yarattığı en büyük tahribat olan “kimlik yitimi”ne karşı verilen sessiz ve entelektüel direnişi konu alır. Yazar burada, “İnsanın kendi özünü bulması, işgale karşı kazanılan en büyük zaferdir” (s. 24-25) vurgusunu yaparak, direnişi dernek salonlarından bireyin iç dünyasına taşır. Bu, sürgündeki bir halkın, kendi kültürüne ve tarihine dönerek kazandığı “modern ve barışçıl” bir direniş yöntemidir.

Kurumsal Dayanışmanın Sınırları:

Dergide yer alan “Dernekler Listesi” (s. 40-41) ve derneklerin adres bilgileri, 1. sayıdan itibaren kurulan “Kültür Cephesi”nin Türkiye genelindeki geniş ağını belgelemektedir. Bu listeler, derginin sadece bir okuma metni değil sahada aktif, örgütlü ve dayanışma içinde bir “halk hareketi” olduğunu kanıtlar.

11-12. birleşik sayı, bir yıllık emeğin entelektüel bir külliyyatı gibidir. Dergi; mitoloji, edebiyat ve tarih analizleriyle Kafkasya’nın direniş geleneğini, sadece geçmişin bir parçası olmaktan çıkarıp güncel aydınların kaleminde yaşayan bir “kültür nöbeti” hâline getirmiştir. Tarihsel direniş, bu sayıyla birlikte artık sadece dağlardaki bir kahramanlık değil araştırılan, üzerine makale yazılan, evrensel bir sanatla savunulan ve bir “kimlik inşası” olarak her geçen gün güçlenen bir mirastır.

Kafdağı’nın Şubat-Mart 1988 tarihli 13-14. birleşik sayısı, derginin yayın hayatında “tarihsel acıların ve direnişin” en yoğun işlendiği dönüm noktalarından biridir. Sürgünün 125. yılına atıfta bulunan bu sayı, tarihsel mağduriyeti entelektüel ve sosyolojik bir zemine oturtturarak kapsamlı bir hesaplaşma sunar.

Sürgünün 125. Yılı ve Tarihsel Hafıza (S. 1):

Derginin kapağında ve ilk sayfalarında yer alan “Sürgünde 125. Yıl” vurgusu, Kafkas halklarının kolektif belleğindeki en derin yarayı doğrudan hedefe koyar. Bu bölüm, tarihsel direnişin artık bir “anma” etkinliğinin ötesinde, sürgünün fiziksel ve kültürel sonuçlarını sorgulayan bir “varoluş manifestosu” hâline geldiğini gösterir. Yazar, 125 yıllık sürgünün bir toplum üzerinde yarattığı “yurtsuzluk” travmasını, derginin bir yıllık birikimiyle bütünleştirerek, direnişi “tarihsel bir aidiyet” olarak tanımlar.

Asimilasyon Kavramı ve Tarihsel Direniş (S. 5-20):

Bu sayıda yer alan “Asimilasyon Kavramı-Tarihsel Özet” başlıklı kapsamlı inceleme, derginin bugüne kadar yayımladığı en ciddi “direniş makalesi” niteliğindedir. Yazar, asimilasyonu sadece bir dil kaybı olarak değil bir halkın tarihsel köklerinden koparılma projesi olarak analiz eder:

“Asimilasyon, egemen gücün, ezilen halkın tarihsel ve kültürel tüm direniş kanallarını tıkayarak onu kendi potasında eritme çabasıdır” (s. 5).

Bu makale, önceki sayılarda kurulan “kültürel direniş” hattını akademik bir temele oturtur. Rus işgali ve sonrasındaki sistemli politikaların, bir toplumun “benliğini” nasıl erittiğini örneklerle anlatır. Makale, direnişin sadece dağlarda değil “kimlik kalelerinde” (dil, aile, gelenek) verilmesi gerektiğini savunur.

Kadın ve Toplumsal Direniş (S. 2):

“Sekiz Mart Dünya Kadınlar Günü” başlıklı yazı, direnişin sosyal boyutuna ışık tutar. Kafkasya tarihinin zorlu sürgün yollarında kadınların üstlendiği “kültür taşıyıcılığı” rolü, burada modern bir hak arayışıyla birleştirilir. Direniş, sadece erkek kahramanların tekelinde değildir; kadının aile içindeki “dil ve gelenek koruyuculuğu”, asimilasyona karşı verilen en uzun soluklu mücadeledir.

Kurumsal Dayanışma: Uzunyayla Yapı Kooperatifi (S. 59):

Uzunyayla Yapı Kooperatifi yöneticileri tarafından Mersin’in Erdemli ilçesinde arsa temin edilerek “A.S. Sahil Kent Yapı Kooperatifi” adıyla yeni bir yapılanmaya gidildiği ve üye kayıtlarına başlandığı duyurulmaktadır. İlanda belirtilen 2.800.000 TL’lik arsa payının 1988 yılı sonuna kadar ödenmesi gerektiği, 1989 yılından itibaren ise aylık 200.000 TL’lik inşaat taksitlerinin başlayacağı ifade edilerek, daha önce kredi

kullanmış kişilerin de üye olabileceği vurgulanmaktadır. Bu girişim, Türkiye'nin farklı bölgelerine dağılmış olan Kuzey Kafkasyalıların (Çerkeslerin) ekonomik ve sosyal bir araya gelme çabası olarak değerlendirilebilir; dolayısıyla kooperatif, bir anlamda diaspora içerisindeki topluluğun kendi arasında ekonomik dayanışma ağları kurarak, vatanlarından sürgün edilmelerinden sonra yerleştikleri bu coğrafyada kalıcı ve kolektif yaşam alanları oluşturma çabasını temsil etmektedir. Uzunyayla bölgesindeki köklerinden kopup kentlere göç etmek zorunda kalan topluluğun, Mersin gibi farklı bir bölgede bu kooperatif çatısı altında bir araya gelmesi, diaspora kimliğinin sürdürülmesi ve toplumsal bağların mekânsal bir düzlemde korunması adına stratejik bir adım niteliği taşımaktadır.

Kafdağı'nın Nisan-Mayıs 1988 tarihli 15-16. birleşik sayısı, derginin yayın hayatındaki en kapsamlı tarihsel dosya çalışmalarından birini sunmaktadır. Bu sayı, Kafkasya'nın jeopolitik kaderini, Çarlık Rusya'sı ve Osmanlı Devleti arasındaki üçlü ilişkiler ekseninde ve tarihsel kırılmalar üzerinden incelemektedir.

Tarihsel Analiz ve Jeopolitik İlişkiler (s. 6-14):

“Kafkasya-Çarlık Rusya'sı-Osmanlı İlişkileri” başlıklı kapsamlı makale, derginin o güne kadar yayımladığı en derinlikli tarihsel çözümlemelerden biridir. Makalede, Kafkasya'nın emperyal güçlerin çekişme alanı hâline gelmesi ve bu durumun halk üzerindeki ağır maliyetleri ele alınmaktadır. Yazar, bu ilişkiler ağını analiz ederken devletler arasındaki güç dengelerinin yerel halkın kaderini nasıl “yıkıcı bir biçimde” değiştirdiğini şu tespitlerle ortaya koyar:

“Kafkasya, stratejik konumu nedeniyle yüz yıllardır büyük devletlerin güç mücadelesinin ana sahnesi olmuş, bu uğurda binlerce insan sürgün ve kıyım ile karşı karşıya kalmıştır” (s. 8).

Bu makale, önceki sayılarda işlenen “direniş” temasını, devletlerarası bir diplomasi tarihi perspektifiyle güçlendirerek akademik bir zemine oturtmaktadır.

Ethem Olayı ve Tarihsel Sorgulama (s. 1-3):

Dergide “Ethem Olayı” üzerine yapılan değerlendirmeler, dönemin tartışmalı tarihsel figürlerine ve süreçlerine dair “tarihin izini sürme” çabasıdır. Tarihsel olayların tek taraflı değil çok boyutlu okunması gerektiğini savunan metin, toplumsal hafızanın

“doğru bilgilenme” ile onarılacağını vurgular. Bu yaklaşım, derginin “hafıza tazeleme” misyonunun, geçmişin şaibeli veya karanlık bırakılmış noktalarını aydınlatma sorumluluğunu da içerdiğini gösterir.

Bağımsızlık İradesi ve 11 Mayıs 1918 Cumhuriyeti (s. 15-19):

“11 Mayıs 1918 Cumhuriyeti” üzerine yazılan metinler, Kafkasya’nın bağımsızlık iradesini temsil eden tarihî bir “direniş belgesidir”. Makalede, bağımsızlık ilanının sadece bir siyasi karar değil yüzyılların sürgün ve işgale karşı verilen bir “varlık iradesi” olduğu belirtilir:

“11 Mayıs 1918’de kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti, Kafkas halklarının özgürlüğe olan susamışlığının ve işgale karşı yürütülen uzun soluklu mücadelenin en somut siyasal tezahürüdür” (s. 16).

Kurumsal Gelecek: Kültür Merkezi İnşası (Arka Kapak):

Derginin arka kapağında yer alan “Bir kürek harç, bir tuğla da sizden” çağrısı, “Kuzey Kafkas Kültür Merkezi” binasının inşası için başlatılan kampanyayı duyurur. Bu çağrı, tarihsel direnişin artık sadece makalelerde değil fiziksel bir merkezde, yani “taş taş üstüne konulacak” somut bir yapıda devam edeceğinin ilanıdır.

Kafdağı’nın Haziran-Temmuz 1988 tarihli 17-18. birleşik sayısı, derginin kurumsal yayın hayatında “Kafkasya”yı sadece bir tarihsel anlatı olmaktan çıkarıp sosyolojik, etnik ve siyasal bir “analiz nesnesi” hâline getirdiği en yoğun içerikli sayılardan biridir. Bu sayıda, tarihsel direnişin teorik temelleri üzerine oldukça kapsamlı makaleler yer almaktadır.

Etnik ve Kültürel Kimlik Analizi (s. 1-5):

“K. Kafkasyalılık Kavramı Üzerine” başlıklı makale, derginin 1. sayıdan itibaren sürdürdüğü “kimlik inşası” sürecinin akademik bir özeti gibidir. Yazar, sadece geçmişe bakmakla yetinmeyip modern dünyada “Kafkasyalı” olmanın ne anlama geldiğini şu tespitlerle sorgular:

“Kafkasyalılık, sadece etnik bir kökene dayalı bir aidiyet değil tarihsel süreçte uğranılan haksızlıklara karşı geliştirilen ortak bir vicdan ve direnç bilincidir” (s. 2).

Bu metin, direniş biyolojik bir mirastan, bilinçli bir “tarihsel aidiyet” düzeyine taşınması bakımından kritiktir.

Tarihsel Kırılmalar: Nüfus Değişimleri (s. 18-24):

“Nüfus Değişimleri” başlıklı inceleme, Rus işgali ve sürgünün en somut ve acı verici sonucu olan demografik yıkımı masaya yatırır. Makale, bir halkın ana vatanından koparılıp dağıtılmasının, o halkın kültürel direniş kanallarını nasıl daralttığını verilerle gösterir. Bu çalışma, sadece bir istatistik çalışması değil tarihin en büyük “etnik parçalanma” vakalarından birinin bilimsel bir dökümüdür.

Adıge Halkının Toplumsal Gelişimi (s. 25-32):

“Adıge Halkının Toplumsal Gelişimi” makalesi, direnişin kökenlerine dair derin bir sosyolojik analiz sunar. Adıge toplumu üzerinden yapılan bu çalışma, bir halkın feodal yapıdan modernleşmeye geçişte yaşadığı sancıları ve bu süreçte işgale karşı nasıl bir “bütünlük” koruduğunu açıklar. Yazar, bu gelişimi şu şekilde özetler:

“Adıge toplumunun tarihsel gelişimi, sürekli bir savunma ve özgürlük arayışı içinde geçmiş, bu da halkın özgün kültürünü korumasını sağlamıştır” (s. 27).

Tarihsel Çatışmalar ve Ideolojik Semboller (s. 15-17):

“Gamalı Haç ile Kızıl Yıldız Arasında” başlıklı makale, Kafkasya’nın II. Dünya Savaşı sürecinde emperyal güçlerin kısılcığında nasıl sıkıştığını ve bu süreçte halkın nasıl bir varoluş mücadelesi verdiğini anlatır. İki büyük totaliter sistem arasında kalan Kafkas halkının, kimliğini korumak için verdiği “ikili direniş” süreci, siyasi tarihin en trajik sayfalarından biri olarak sunulur.

Arşivsel Hafıza: Bilimsel Çalışma Üzerine (s. 9-12):

“Bilimsel Çalışma Üzerine” başlıklı metin, derginin kuruluşundan beri savunduğu “bilgiyle direnme” ilkesini bir yöntem hâline getirir. Tarihi duygusal bir anlatıdan çıkarıp bilimsel bir disiplinle incelemenin gerekliliğini vurgulayan bu makale, genç araştırmacılara bir “direniş metodolojisi” sunar.

Kafdağı’nın Ağustos-Eylül 1988 tarihli 19-20. birleşik sayısı, derginin “Sanat-Edebiyat” odaklı yeni bir döneme girdiğini müjdeleyen, direnişin artık estetik ve sanatsal

üretimle kalıcılaştırıldığı bir sayıdır. Bu sayıda, tarihsel direnişin “teorik” boyutu, “sanatsal dışavurum” ile sentezlenmiştir.

Sanat ve Bireysel Direniş (s. 3):

Bu sayıda yer alan Yismeyl Özdemir imzalı “Sanat” başlıklı yazı, direniş geleneğini “yaratma özgürlüğü” ile birleştirir. Sanatın, insanın varoluşsal bir çabası olduğunu belirten yazar, Kafkasya’nın acılı tarihini, bir mağara duvarındaki bizon resminden bugünün estetik arayışlarına uzanan bir “insanlık onuru” mücadelesi olarak tanımlar:

“Sanat, insanın kendi varlığını ve onurunu, tarihin tozlu sayfalarından bugüne taşıma ve yaşatma eylemidir” (s. 3).

Bu yaklaşım, derginin 1. sayıdan beri savunduğu “kültür nöbeti”nin, artık sadece siyasi veya tarihî bir süreç değil evrensel bir sanat disiplini olduğunu tesciller.

Hafıza Tazeleme ve Sosyal Dayanışma:

Derginin bu birleşik sayısında, sanatın yanına eklenen sosyal haberler, toplumsal bütünleşmenin modern yüzüdür. Dernek, bir taraftan sanatı bir direniş aracı olarak kullanırken diğer taraftan üyelerinin düğün, vefat ve sosyal yaşam haberleriyle “modern bir dayanışma ağı” oluşturur. Rus işgalinin parçaladığı toplumsal dokunun, bu dergi ve dernek faaliyetleriyle yeniden örülmesi, direnişin en modern ve insani boyutudur.

19-20. birleşik sayı, Kafkasya direnişini; estetik bir varoluş çabası (s. 3) ve kurumsal bir “fiziksel yer edinme” projesi (s. 59) ile taçlandırmıştır. Dergi, tarihsel direnişi; romantik bir anlatı olmaktan çıkarıp sanatın evrensel diliyle (Yismeyl Özdemir’in Sanat yazısı) zenginleşen ve kendi “kültür merkezini” inşa eden (yardım kampanyası) bilinçli bir “kültürel savunma sistemine” dönüştürmüştür. Tarihsel direniş, bu sayıyla birlikte artık sadece dağlardaki bir kahramanlık değil her tuğlası emekle örülen bir merkezde, her fırça darbesinde, her sanatsal eserde yaşayan ve her geçen gün kök salan bir “kültür nöbeti”dir.

Kafdağı’nın Aralık 1988-Mart 1989 tarihli 21-24. birleşik sayısı, derginin kuruluşunun ikinci yılını geride bırakırken, direniş geleneğini “ekonomik yapı” ve “örgütlenme” pratikleriyle sentezleyen bir aşamaya işaret etmektedir. Bu sayı, tarihsel

acıların ve sürgünün yarattığı ekonomik dönüşümleri, “emek” ve “toplumsal örgütlenme” perspektifiyle incelemektedir.

Ekonomik Yapı ve Kültürel Değişim (s. 17-21):

“Ekonomik Yapı Kültür İlişkisi” ve “Ören Şehir’de Aile-Emek Örgütlenmesinin Değişimi” başlıklı makaleler, Kafkas halklarının sürgün sonrası modern ekonomiye uyum sağlama sürecindeki travmatik ancak dirençli yapısını inceler. Yazar, ekonomik değişimin, sadece maddi bir farklılaşma değil aynı zamanda kültürel bir “kimlik mücadelesi” olduğunu savunur:

“Ekonomik örgütlenme biçimlerindeki değişim, sürgün toplumunun kendi ayakları üzerinde durma ve yabancılaşmaya karşı geliştirdiği en temel savunma mekanizmalarından biridir” (s. 18).

Genel Kurul ve Örgütsel İrade (s. 2-10):

Dergide geniş yer ayrılan “Genel Kurul Haberleri”, derneğin ikinci yılında ulaştığı kurumsal olgunluğu belgeler. Genel kurul süreci, sadece bir yönetim seçimi değil aynı zamanda üyelerin “kültür nöbeti” konusundaki kararlılıklarını tazeledikleri bir “birlik buluşması”dır. Dergi bu haberleri, sürgünle parçalanmış toplumu bir arada tutan en güçlü “sosyal çimento” olarak konumlandırır.

Geleceğin İnşası: Kültür Merkezi (Arka Kapak):

Derginin bu sayısında da yinelenen “Kuzey Kafkas Kültür Merkezi” inşası için yapılan yardım çağrısı, direnişin en somut ve fiziksel aşamasına geldiğini kanıtlar. 1. sayıdan beri hedeflenen bu merkez, sadece bir bina değil sürgündeki halkın Türkiye’deki “tapulu direniş kalesi” olarak tasarlanmaktadır. “Bir kürek harç, bir tuğla da sizden” çağrısı, direnişin artık sadece makalelerde değil her bir üyenin maddi desteğiyle yükselen bir “inşaat” olduğunu gösterir.

Kafdağı’nın Şubat-Mart 1989 tarihli 25-26. birleşik sayısı, derginin yayın hayatında bir eşik atlayarak “Düşün, Kültür, Sanat ve Haber Dergisi” alt kimliğiyle okuyucuyla buluştuğu ve sanatsal estetiği, tarihsel direnişle birleştirdiği bir sayıdır. Bu sayı, özellikle “Manaba Magomedova Sergisi” (s. 1) ve çocuk edebiyatına/egitimine yönelik açılımlarıyla, direnişin artık bir yaşam kültürü hâline geldiğini vurgulamaktadır.

Sanatın Direnişi: Manaba Magomedova Sergisi (s. 1):

Kapağında Manaba Magomedova'nın sergisinden görsellere yer verilmesi, direnişin artık sadece tarihsel metinlerle değil sanatsal bir estetikle de ifade edildiğini gösterir. Bir Kafkas sanatçısının eserlerinin sergilenmesi, Rus işgaliyle kültürel yozlaşmaya itilen bir halkın, kendi özgün estetiğini ve zarafetini modern dünyaya tanıtmaya çalışmasıdır.

Çocuk Bölümü ve Geleceğin İnşası (s. 3):

Dergi yönetiminde “Çocuk Bölümü” (Deniz Tuç, Zafer Sürer, Adnan Cankılıç) olarak özel bir birimin kurulması, direniş geleneğinin artık yeni nesillere “kurumsal bir eğitim metoduyla” aktarılacağını ilanıdır. Tarihsel direnişin sürekliliği, çocukların kendi kültürlerini, dillerini ve tarihsel bilinçlerini erken yaşta kazanmalarına bağlıdır. Bu, asimilasyona karşı verilen mücadelenin, “bir sonraki neslin zihnine” yatırım yaparak verilmesidir.

Kurumsal Süreklilik ve Kültür Merkezi (Arka Kapak):

Derginin kuruluşundan beri savunduğu “Kuzey Kafkas Kültür Merkezi” inşası için yapılan yardım çağrısı, bu sayıda da ısrarla devam etmektedir. “Bir kürek harç, bir tuğlada sizden” sloganı, tarihsel direnişin artık “söylemden fiziksel bir mekâna” taşındığını belgeler. Binanın inşaat ruhsatının alınmış olması, halkın tarihsel hafızasını koruyacak “maddi ve manevi kalede” artık somut bir aşamaya geldiğini gösterir.

Kafdağı'nın Nisan-Mayıs 1989 tarihli 27-28. birleşik sayısı, derginin kuruluşundan bu yana izlediği “kültürel direnç” ve “kurumsal aidiyet” çizgisini, sanatsal bir envanter çalışması ve kolektif bir dayanışma çağrısı ile pekiştirmektedir.

Sanatsal Envanter ve Kültürel Kimliğin Görünürlüğü (Arka Kapak):

Derginin bu sayısının arka kapağında yer alan “Kuzey Kafkasya Sanatları” başlıklı görsel ve metinsel döküm, tarihsel direnişin en somut kanıtlarını sunar. Halıcılık, keçe yapımı, seramik, gümüş takı işçiliği, bakır oyma sanatı ve tiyatro gibi unsurların bir araya getirilmesi, Rus işgaliyle yok edilmeye çalışılan bir halkın “estetik direnişini” belgeler. Dergi, bu unsurları bir liste olarak sunarak sürgündeki bir toplumun, kendi medeniyet kodlarını modern dünyaya nasıl başarıyla aktardığını ve her bir sanat dalının aslında “kültürel bir savunma hattı” olduğunu tesciller.

Kafdağı'nın Haziran-Temmuz 1989 tarihli 29-30. birleşik sayısı, derginin kuruluşundan bu yana işlediği “direniş ve vatan bilinci” temasını, duygusal derinliği yüksek bir “aidiyet manifestosu” ile taçlandırmaktadır. Bu sayı, özellikle kapaktaki vurgusuyla direnişi, fiziksel toprağın ötesinde, kalpte taşınan bir “vatan mefkûresi” olarak tanımlar.

Vatan Bilinci ve Aidiyetin Manifestosu (s. 1):

Derginin kapağında yer alan şu söz, sayının temel direniş felsefesini özetler:

“İnsanları vatanlarından çıkarmak mümkündür. Ama o insanların yüreğinden vatanlarını çıkarmak asla mümkün değildir...” (s. 1).

Bu ifade, Kafkasya'nın tarihsel direniş geleneğinin, fiziksel sürgüne rağmen “kalpte ve zihinde” nasıl bir sarsılmaz kale kurduğunu belgeler. Bu kapak yazısı, sürgünün 125 yılı aşkın süredir devam eden yıkıcılığına karşı verilmiş en güçlü “kültürel savunma” beyanıdır.

Tarihsel ve Entelektüel Direnişin Arşivi (s. 60):

Derginin arka sayfasında yer alan “Derneğimizden Temin Edebileceğiniz Yayınlar” listesi, 29-30. sayının bir “arşivsel başarı” olduğunun kanıtıdır. Burada tanıtılan; *Tek Atlı* (Çeraşe Tembot), *Göç* (İzzet Aydemir), *Kafkasya Müridizmi* (Aytek Kundukh) ve Sefer E. Berzeg'in *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler* (I, II, III) serisi, direnişin artık “kayıt altına alınmış ve sistematize edilmiş” bir hafıza olduğunu gösterir. Bu liste, sadece kitap satışı değil Rus işgali ve sürgüne karşı verilen mücadelenin “yazılı kanıtlarını” okuyucuyla buluşturma misyonudur.

Kurumsal Aidiyet ve “Sanatla Direniş” (s. 56):

Dergide yer alan gösteri ve etkinlik haberleri, kültürel direnişin artık sadece bir “anma” değil bir “yaşam pratiği” olduğunu vurgular. Gösteri öncesi ve sonrası kurulan dostluklar ve oluşturulan “içten davranışlar”, sürgünle parçalanmış toplumun kendi öz değerlerini modern Türkiye'de yaşatma konusundaki başarısını belgeler.

Kafdağı'nın Ağustos-Eylül 1989 tarihli 31-32. birleşik sayısı, derginin direniş ve kimlik mücadelesini “coğrafi bir köprü” kurarak, ana vatanla (Kafkasya) olan bağı güçlendiren bir “entelektüel köprü” kurma aşamasına geçtiğini gösterir. Bu sayı, özellikle

Kafkasya'daki güncel siyasi ve toplumsal hareketliliğe dair analizleriyle, derginin “tarihsel direniş” temasını güncel bir “özgürlük arayışına” dönüştürür.

Kafkasya'daki Güncel Dönüşüm ve Direniş (s. 3-7):

Dergide Yismeyl Özdemir tarafından kaleme alınan “Abhazy'a Birşeyler Oluyor” (s. 3-5) ve Hapat V. imzalı “Kafkasya'da Olup Bitenler ve Olması Gerekenler” (s. 6-7) başlıklı makaleler, Kafkasya'daki siyasi hareketliliğin tarihsel kökenlerini analiz eder. Bu makaleler, Kafkasya'nın kendi kaderini tayin etme iradesini bir “hak arayışı” olarak tanımlar:

“Kafkasya'daki uyanış, tarihsel sürgün ve baskıların yarattığı travmanın, artık modern siyasal hak arayışına evrildiğinin en somut göstergesidir” (s. 6).

Bu makaleler, direnişi sadece geçmiş bir “kahramanlık anlatısı” olmaktan çıkarıp bugünün siyasal hak arayışı ile birleştiren bir “güncel direniş bilinci” inşa eder.

Mitoloji ve Kültürel Kökler (s. 8-9):

Yenemiko M. tarafından hazırlanan “*Nartlar III*” (s. 8-9) başlıklı yazı, halkın kültürel direnişini mitolojik kökenlerle beslemeye devam eder. Nart destanları, halkın ortak vicdanını ve direnç bilincini temsil eden en temel anlatılardır. Bu destanların incelenmesi, modern siyasal arayışların (yukarıda belirtilen güncel makaleler) arkasındaki “tarihsel ve kültürel meşruiyetin” güçlendirilmesi olarak okunmalıdır.

Coğrafi ve Tarihsel Aidiyet (s. 10-15):

Cevdet Hapi imzalı “*Kafkasya III*” (s. 10-15) başlıklı inceleme, Kafkasya'nın coğrafi ve tarihsel dokusunu detaylı bir şekilde işler. Bu çalışma, sürgündeki bir halkın, ana vatanının toprağına ve coğrafyasına olan “entelektüel sadakatini” yansıtır. Tarihsel direniş, bu metinle birlikte artık sadece bir kavram değil haritalar, coğrafi veriler ve tarihsel gerçekliklerle tanımlanan “somut bir vatan sevgisi” hâline gelmiştir.

Kafdağı'nın Ekim 1989-Ocak 1990 tarihli 33-36. birleşik sayısı, derginin “direniş ve kültür” eksenli yayın hayatında bir “Kurultay” temasıyla öne çıkan, tarihsel hafızayı ve toplumsal dayanışmayı birleştirici bir ruhla ele alan kapsamlı bir birleşik sayıdır. Bu sayıda direniş geleneği, sadece geçmişin anlatısı değil halkın geleceğini inşa eden bir “sözleşme” ve “dayanışma” zemini olarak işlenmiştir.

“Kurultay” Ruhu ve Birlik İradesi (s. 1):

Derginin kapağında yer alan “KURULTAY” başlığı ve altındaki “Sonsuz özgürlüğe bağlılık” vurgusu, direnişin artık dağınık bir arayıştan çıkıp örgütlü ve bilinçli bir “toplumsal sözleşmeye” dönüştüğünü gösterir.

Direnişin Sosyal ve Kurumsal Temelleri (s. 130-131):

Sayının son bölümlerinde yer alan düğün, nikâh ve toplumsal etkinlik haberleri, derneğin oluşturduğu “Kafkasya birliği”nin sosyal dokusunu canlı tutmaktadır. Özellikle derginin yayın kurulu üyeleri olan ÇETAW Nuran ve HAPAET Vacit Kılınçarslan’ın evlilik haberi (s. 131), derginin sadece bir haber bülteni değil kendi içinde birbirine kenetlenmiş bir “sosyal aile” olduğunu belgelemektedir. Bu tür haberler, işgal ve sürgünün parçaladığı toplumsal dokunun, dernek çatısı altındaki evlilikler ve dayanışma ile nasıl yeniden dikildiğini ve direnişin “yaşamın içindeki varlığını” göstermektedir.

Kafdağı’nın Şubat-Mayıs 1990 tarihli 37-40. birleşik sayısı, derginin yayın hayatında artık “sorgulayıcı ve vizyoner” bir evreye geçildiğini belgeleyen, oldukça yoğun bir içerik sunmaktadır. Bu sayıda, tarihsel direnişin sadece bir “geçmiş anlatısı” değil güncel bir “varlık mücadelesi” olduğu fikri, makaleler aracılığıyla çok daha güçlü bir akademik ve sosyolojik zemine oturtulmuştur.

Tarihsel ve Toplumsal Sorgulama (s. 1):

Derginin kapağında yer alan “Düşündün mü?” başlıklı şiirsel metin, okuyucuyu tarihsel bir sorumlulukla yüzleştirir. Şiir, derginin artık sadece haber veren bir organ değil toplumu düşünmeye ve “büyük hedefler” (okyanusu aşmak) için kararlı bir duruş sergilemeye çağıran bir “ideolojik platform” olduğunu göstermektedir. Bu, direnişin artık bir “durum” değil bir “eylem iradesi” olduğunun ilanıdır.

Ekonomik ve Toplumsal Sorumluluk Makalesi (Arka Kapak):

Derginin arka kapağında yer alan ve doğrudan “Kuzey Kafkas Kültür Merkezi” inşasının yarım kalmasına yönelik yazılan eleştirel makale, derginin en dikkat çekici içeriklerinden biridir: Yazar, bu metinde “Çerkes olmaktan gurur duymayı” sadece söylemde bırakmamak gerektiğini, gerçek “kültürel direnişin” bu tür somut yapılarla (Kültür Merkezi) korunabileceğini vurgular. Bu makale, derginin 1. sayıdan itibaren

yürüttüğü “kültür nöbetinin”, artık toplumsal sınıf ve ekonomik güç dengeleri üzerinden bir “öz eleştiri” evresine girdiğini kanıtlar.

Direnış’in Modern Yüzü: Vizyon ve Kararlılık:

Bu sayı, önceki sayıların birikimini alarak direniş; Kültür merkezini bitirmenin sadece bir inşaat faaliyeti değil “vicdani bir sorumluluk” olduğunu, Fırtınalarda gemiyi terk etmemenin, yani zor koşullarda “kimliği ve değerleri savunmanın” hayati önemini, Geleneksel değerleri, dili ve örfü “yeni nesillere aktarmanın” asıl direniş hattı olduğunu savunur¹⁹.

Kafdağı’nın Haziran-Temmuz 1990 tarihli 41-42. birleşik sayısı, derginin yayın politikasında Kafkasya ile olan doğrudan bağları görsel ve sanatsal bir şölene dönüştürdüğü, aynı zamanda “kültür nöbetini” artık bir “tanıtım ve etkileşim” safhasına taşıdığı bir sayıdır.

Sanat ve Kültürün Diplomasisi: Vainakh Dans Topluluğu

Derginin kapağında yer alan *Chechen-Ingush ASSR Dance Company - Vainakh* görseli, Kafkasya’nın zengin kültürel mirasının modern bir sanat formuyla dünyaya taşınmasını simgeler. Dans, Kafkas halklarının tarihsel direnişini, ritim ve estetikle dışavurduğu en görkemli “kültürel savunma” biçimlerinden biridir. Dergi, bu topluluğu sayfalarına taşıyarak, sürgündeki halkın ana vatanıyla olan gönül bağını sanatsal bir “köprü” üzerinden güçlendirmektedir²⁰.

Mekân ve Aidiyet: Kafdağı’nın Ardına Bakış (Arka Kapak):

Derginin arka kapağındaki harita ve yer isimleri (Batum, Sohum, Abhazya, Tiflis, Gürcistan, Çeçen-İnguş bölgesi), okuyucuya bir “coğrafya bilinci” sunar. Harita üzerinde gezinen bu görsel döküm, sadece bir yer bilgisi değil sürgünden dönülemeyen topraklara olan özlemin, entelektüel bir “aidiyet haritasına” dönüştürülmesidir. Bu harita, derginin 1. sayıdan beri kurmaya çalıştığı “Kültür Cephesi”nin zihinsel coğrafyasını net bir şekilde ortaya koyar.

¹⁹ *Kafdağı*, (37-40), 41.

²⁰ *Kafdağı*, (41-42), 3.

Kurumsal Süreklilik ve Çağrı (s. 59):

Dergide yer alan “Okuyalım, Okutalım, Abone Olalım” çağrısı, derginin sadece bir okuma metni değil bir “dava aracı” olduğunu bir kez daha hatırlatır. 40. sayıları aşan bir yayın hayatının başarısı, halkın kendi yayın organına sahip çıkması ve bunu kurumsallaştırması ile ilgilidir. Bu çağrı, direnişin en sürdürülebilir yolunun, halkın kendi düşünce platformunu (dergisini) finansal ve entelektüel olarak ayakta tutmasından geçtiğini kanıtlar.

Kafdağı’nın Ağustos 1990-Ocak 1991 tarihli 43-46. birleşik sayısı, derginin yayın hayatında Kafkasya’daki siyasi uyanışın ve devletleşme süreçlerinin zirveye ulaştığı, âdetâ bir “tarihsel rönesans” dönemini belgeleyen en çarpıcı sayılardan biridir. Bu sayı, “Kafkasya Tarihi, Rus İşgali ve Direniş Geleneği” konularını, artık bir “direniş anlatısı” olmaktan çıkarıp “bağımsız cumhuriyetlerin doğuşu” eksenine taşımaktadır.

Cumhuriyetlerin Doğuşu ve Egemenlik İlanları:

Derginin kapağında yer alan harita ve başlıklar, Kafkasya’nın siyasi haritasının yeniden çizildiğini ilan etmektedir: “Adıgey Özerk Bölgesi Cumhuriyet Oldu”, “Çeçen-İnguş Cumhuriyeti Egemenliğini İlan Etti”, “Karaçay-Çerkes Cumhuriyet İlan Etti”. Kapaktaki bu yoğun siyasi içerik, derginin 1. sayıdan beri savunduğu “özgürlük ve var olma” davasının, artık somut bir devletleşme iradesine dönüştüğünü gösterir. Bu, Kafkas halklarının yüzyıllık Rus işgaline karşı verdiği mücadelenin, bağımsızlık bildirgeleriyle taçlandığı tarihî bir dönüm noktasıdır.

Kafkas Savaşlarının Sonucu ve Göç Olgusu (“Yistanbılak'o”):

Prof. Dr. Tıghuen Qumuqu, “Yistanbılak'o Kafkas Savaşlarının Sonucudur”²¹ adlı makalesinde, 19. yüzyılın 50 ve 60’lı yıllarında Kafkas Savaşlarının Çarlık Rusyası’nın galibiyetiyle sonuçlanmasının ardından dağlı halkların vatanlarını terk etmelerinin Kafkas tarihinin en trajik bölümünü oluşturduğunu belirtir. Bu sürecin askeri, tarımsal ve ekonomik boyutlarıyla Çarlık’ın yayılmacı politikasının bir sonucu olduğunu vurgular.

²¹ Prof. Dr. Tıghuen Qumuqu, "Yistanbılak'o Kafkas Savaşlarının Sonucudur", *Kafdağı*, (42-46), 14.

Aynı konuyu ele alan bir diğer çalışmada, 1874 yılında yayımlanan makalesiyle Polonyalı Albay Theophil Lapinski, Batı Kafkasya'dan (Şapsığ, Abzax ve Wubıxlar) başlayan benzeri görülmemiş büyük göç dalgasını, Rusların askeri baskılarını ve göç yollarında yaşanan insanlık trajedilerini gözler önüne serer.

Abrec Almir (“Size Bir Süre Tanıyorum”) ve Bzecej Zawurbıy (“Bu Bir Başlangıç Olsun”) gibi yazarlar, II. Aleksandr'ın dağlı halklara ya Kuban Irmağı boylarındaki gösterilen yerlere yerleşme ya da Osmanlı topraklarına göç etme seçeneklerinden birini dayattığını, bunun da ulusların kökünü toprağından koparan bir trajediye yol açtığını ifade ederler.

Toğhan Beykhul (“Gerçekler Güneş Gibidir, Bulutlar Gizleyemez”), Nalçık'ta düzenlenen konferans bağlamında Çarlık Rusyası'nın Kuzey Kafkasya halklarına karşı yürüttüğü kanlı politikaları ve Adıge halkının maruz kaldığı soykırımı (jenosid) arşiv belgeleriyle aktarır.

Sürgün ve Direnişin Boyutları:

Medet Ünlü, “Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti'nde Ulusal Yas Günü” başlıklı yazısında, Stalin yönetimi tarafından 23 Şubat 1944'te gerçekleştirilen ve yüz binlerce insanın ölümüne yol açan sürgün felaketini, Çeçen halkının buna karşı gösterdiği direnci ve ulusal hafızayı ele alır.

Ş'ejoque Zafer (“Üstü Çizilmiş Olanlar”), muhaceret insanlarının kimliksizleştirilme ve yok oluş süreçlerine karşı direnmeleri, benliklerini ve dillerini korumaları gerektiğinin altını çizer.

Kafdağı'nın Şubat-Mart 1991 tarihli 47. sayısı, derginin yayın hayatında “Dönüş” tartışmalarının, tarihsel kimlik arayışının ve Kafkasya ile olan entelektüel bağın en derinlikli ele alındığı dönemlerden biridir. Bu sayı, direniş geleneğini sadece geçmişin bir mirası olarak değil ana vatanla kurulan “sosyo-ekonomik ve politik” bir bağ olarak tanımlamaktadır.

Tarihsel Kimlik ve Soruşturma: “Çerkesler Kimdir?”:

Kapakta yer alan “Çerkesler Kimdir?” ve “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu”²² başlıkları, derginin direniş felsefesini “öz tanımlama” sürecine taşıdığını gösterir. Yıllar süren sürgün ve asimilasyon politikalarının ardından, diasporadaki bir halkın kendi köklerini yeniden tanımlaması, modern direnişin entelektüel temelini oluşturur. “Dönüş” sorunu ise artık sadece romantik bir özlem değil Kafkasya’nın değişen sosyo-politik gerçeklikleri (egemenlik ilanları sonrası) karşısında diaspora bireyinin alması gereken “bilinçli tavır” olarak ele alınmaktadır.

Antik Bağlar ve Tarihsel Meşruiyet:

“Antik Yunanistan ile Antik Kafkas Dünyası” başlıklı makale çalışması, Kafkasya’nın tarihsel derinliğini medeniyetlerin beşiği olan antik dönemlere kadar götürerek, halkın bölgedeki “kadim ve meşru” varlığını vurgular. Bu tür tarihsel çalışmalar, Rus işgalinin Kafkasya’yı bir “ilkel coğrafya” gibi gösterme çabasına karşı verilmiş bir “medeniyet savunmasıdır”.

Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarih:

“Kuzey Kafkasya’nın Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarihi” dosyası, direnişin artık sadece sloganlarla değil bilimsel verilerle ve tarihsel analizlerle sürdürüleceğinin kanıtıdır. Makalede, bölgenin ekonomik yapısının tarihsel süreçte nasıl manipüle edildiği ve halkın politik iradesinin nasıl kırılmaya çalışıldığı derinlemesine incelenir. Bu çalışma, derginin 1. sayıdan beri savunduğu “bilgiyle direnme” ilkesinin akademik bir ürünüdür.

Bireysel Hafıza ve Diaspora Köprüleri:

Dergide yayımlanan Raşid Hüseyinov imzalı mektup, direnişin en insani ve dokunaklı yüzünü temsil eder:

“Büyük-büyükbabamın mezarı önünde saygı ile eğilmek ve Ayasofya’nın duvarlarına dokunmak istiyorum. Belki İstanbul ya da İzmir’de birileri benim atalarımı anımsar ve belki geriye belgeler kalmıştır” (s. 48).

²² Dr. Y. KANBOLAT, "Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu", *Kafdağı*, (47): 5.

Bu mektup, diaspora ile ana vatan arasındaki kopmuş bağların, bireysel hikâyeler ve ataların izini sürme çabasıyla nasıl yeniden kurulduğunun bir belgesidir.

Kurumsal Süreklilik ve Kültür Merkezi (s. 51):

Kafdağı'nın Nisan-Mayıs 1991 tarihli 49-50. birleşik sayısı, derginin yayın hayatında “yeni dünya düzeni” ve “Kafkasya'nın değişen siyasi statüsü” ekseninde oldukça kritik bir noktada durmaktadır. Bu sayı, özellikle Körfez Savaşı sonrası değişen jeopolitik dengelerin SSCB ve Kafkasya üzerindeki etkilerini analiz eden makaleleriyle, direniş geleneğini bir “strateji ve politika” meselesine dönüştürmüştür.

Yeni Dünya Düzeni ve Kafkasya:

“Değişen Dünya, Körfez Savaşı, ABD ve SSCB” başlıklı makale, derginin tarihsel “direniş” temasını, güncel küresel siyasetin bir parçası hâline getirir. Yazar, Sovyetler Birliği'nin çatırdadığı ve Körfez Savaşı sonrası yeni bir düzenin kurulduğu bu dönemde, Kafkasya'nın jeopolitik öneminin arttığını vurgular. Direnişin artık sadece Rus işgaline karşı değil değişen güç dengeleri arasında kendi “bağımsızlık hattını” koruma mücadelesi olduğu şu işlenir²³.

Tarihsel Meşruiyet ve Kurtuluş Savaşı:

Muhittin Ünal (Agaçe) tarafından kaleme alınan “Kurtuluş Savaşında Kuzey Kafkasyalılar” başlıklı makale, derginin tarihsel köklerine dönüşünü temsil eder. Bu makale, Kafkas göçmenlerinin Türkiye'nin kurtuluş mücadelesine verdiği desteği belgelerken aslında Kafkasya ile Anadolu arasındaki sarsılmaz “kader birliğinin” tarihsel bir kanıtıdır. Bu, bir direniş geleneğinin, iki farklı coğrafyada (Kafkasya ve Anadolu) nasıl ortak bir özgürlük ruhuyla beslendiğini gösterir.

Siyasal Uyanış ve Yeni Birlik Andlaşması:

Tlişe Süleyman'ın “Kuzey Kafkasyalılar Açısından SSCB'de Yeni Birlik Andlaşması” ve İzzet Aydemir Çuşha'nın “Çerkeslerin Politik Girişimleri” makaleleri, derginin artık “siyasal bir ajanda” izlediğinin göstergesidir. Özellikle Çerkeslerin politik girişimleri üzerine yazılan makale, diaspora ve Kafkasya arasındaki ilişkilerin “siyasi

²³ Yaşar Güven, " Değişen Dünya, Körfez Savaşı, ABD ve SSCB ", *Kafdağı*, (48-49): 5.

temsil” düzeyine taşınması gerektiğini savunur. Direnişin artık dernek salonlarından meclislere ve siyasi müzakere masalarına aktarılması gerektiği vurgulanır.

Diaspora Köprüleri: İsrail’den Mektup:

İsrail’de yaşayan Ahmet Lipiy’in mektubu (s. 50), sürgünün dünyanın dört bir yanına dağıttığı bir halkın, Kafkasya’daki “yeni siyasal yapılanma” ile nasıl somut bağlar kurmaya çalıştığını gösterir. Bu mektup, derginin 1. sayıdan itibaren savunduğu “dayanışma” fikrinin, artık sınırları aşan ve ana vatanın ekonomisini ayağa kaldırmaya yönelik “somut bir yardımlaşma projesi” hâline geldiğini belgeler.

Kafdağı’nın Haziran-Temmuz 1991 tarihli 51-52. birleşik sayısı, derginin tarihsel yüzleşme misyonunda bir dönüm noktasıdır. Bu sayı, özellikle “Çerkes Ethem” dosyası üzerinden, toplumsal hafızada yer eden tartışmalı tarihsel figürleri, önyargılardan arındırarak “bilimsel ve hukuki” bir çerçevede yeniden tartışmaya açmaktadır.

Tarihsel Yüzleşme ve “Çerkes Ethem” Dosyası:

Dergi, kapağında 1935 tarihli bir *Cumhuriyet* gazetesi kupürünü (“Çerkes Etem yakalandı, Ankaraya getiriliyor”) kullanarak, dönemin resmî ideolojisinin oluşturduğu “hain” imgesine doğrudan meydan okumaktadır. Yazarlar, bu konunun sadece bir “isyan” olarak değil halkçı yanı, yaptığı hizmetler ve hakkında çıkarılan affa rağmen devam eden “iade-i itibar” tartışmaları ışığında, hukukçuların ve bilim adamlarının görüşleriyle “tahlil edilmesi” gerektiğini savunur. Bu, diasporanın kendi tarihine sahip çıkma iradesinin en somut ve cesur örneklerinden biridir.

Tarihsel Bellek ve “Ötekileştirme” ile Mücadele:

Dergi, bu sayıda sadece bir figürü değil Kafkas kökenli insanların Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki “sadakat” ve “hainlik” kısılcına hapsedilen algısını sorgulamaktadır. Makaleler, Çerkes Ethem’in sadece bir askeri lider değil dönemin siyasi şartlarında “kullanılan ve sonra harcanan” bir aktör olduğunu ima ederek toplumsal hafızanın “tek taraflı” yazılmasına karşı durmaktadır.

Kurumsal İrade ve Katılım Çağrısı:

Dergi, bu sayıdaki makaleleri tek taraflı bir metin olmaktan çıkarıp okuyucunun da görüşlerini içeren bir “platforma” dönüştürme isteğini vurgular. Bu yaklaşım, derginin

1. sayıdan beri savunduğu “Kültür Cephesi”nin, artık sadece kültürel değil “tarihsel adaleti sağlama” misyonunu da üstlendiğini kanıtlar.

Kafdağı’nın Ağustos 1991-Şubat 1992 tarihli 53-58. birleşik sayısı, derginin yayın hayatındaki en cesur ve tarihsel yüzleşme odaklı çalışmalarından biridir. Bu sayı, önceki sayılarda başlatılan “Çerkes Ethem” tartışmasını edebî ve eleştirel bir boyuta taşıyarak, tarihsel algıların nasıl inşa edildiğini ve nasıl sorgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şiirsel ve Tarihsel Yüzleşme: “Çerkes Ethem” Dosyası:

Dergi, kapağında Nazım Hikmet’in Ethem için kullandığı “Hain” ifadesine, şair Nurer Uğurlu’nun kaleme aldığı “Çerkes Şahini Ethem’den Şair Nazım’a Mektup” başlıklı şiirsel yanıtla cevap vermektedir. Bu şiir, tarihsel bir figürün “hain” damgasıyla yaftalanmasının yarattığı derin toplumsal kırıngınlığı ve “Bir topraktan iki 'hain' mi çıkar?” (Kurtuluş Savaşı’nın iki önemli figürüne atıfla) sorusuyla, tarihin tek boyutlu yazılmasına karşı gelişen bir şairane savunmadır.

Tarihsel Belgelere Dayalı Analiz:

İbrahim Önsal’ın mektubunda, “Çerkes Ethem” adının toplumsal hafızada bir “yük” değil aslında bir “onur” vesilesi olarak taşınması gerektiğine dair yaptığı tespit dikkat çekicidir. Bu yaklaşım, derginin, tarihsel figürlerin üzerindeki karalamaları nasıl “iade-i itibar” ve “kimlik sahiplenme” sürecine dönüştürdüğünü gösterir.

2.2. Büyük Kafkas Sürgünü (Muhaceret), Soykırımı ve Kolektif Travma

Tarihsel bir kırılma noktası olarak “Büyük Kafkas Sürgünü” (Muhaceret), sadece coğrafi bir yer değiştirme değil bir halkın dilinin, kültürünün ve varoluşsal köklerinin sistematik olarak koparılması girişimidir. Bu bağlamda “sürgün”, bireylerin vatanlarından zorla sökülüp atılmasıyla başlayan; “soykırım” ise bu süreçteki fiziksel ve kültürel yok etme kastını ifade eden tarihsel bir gerçektir.

Söz konusu tarihsel felaketlerin bireysel ve toplumsal hafızada bıraktığı en derin iz ise “kolektif travma”dır. Kolektif travma, bir topluluğun ortak hafızasında nesiller boyu taşınan, acının, kaybın ve yasın sadece bireylere değil toplumun tüm dokusuna nüfuz eden sürekliliğidir. Bu travma, “öteki” tarafından dayatılan bir unutuşa karşı, mağdur

topluluğun kendi geçmişini “hatırlama ve yeniden kurma” pratikleriyle direnişe dönüştürdüğü yaşayan bir süreçtir.

Bu bölümdeki incelememiz, Kafkas diasporasının entelektüel sesi olan *Kafdağı*’nın 1987-1992 yılları arasındaki yayınları üzerinden, bu travmanın nasıl bir “toplumsal sağaltım” ve “kimlik inşası” sürecine dönüştüğünü mercek altına almaktadır.

Kafdağı, sadece bir kültür veya haber dergisi değildir; sürgünün yarattığı dağınıklığı onarmaya çalışan bir “sosyolojik laboratuvar” ve diasporanın kendi tarihini kendi diliyle yazma kararlılığıdır. Dergi, ilk sayılarından itibaren sürgünü bir “kader” olarak kabul etmek yerine, onu tarihsel belgeler, edebiyat ve kurumsal dayanışma (dernekler, kültür merkezleri) yoluyla sahiplenmeyi bir zorunluluk hâline getirmiştir.

İncelememiz, *Kafdağı*’nın sayfalarında; ağıtların nasıl bir direniş diline, anıların nasıl bir tarihsel belgeye ve parçalanmış ailelerin nasıl modern bir diaspora örgütlenmesine dönüştüğünü; kısacası bir halkın yas tutarken nasıl kendi geleceğini inşa ettiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

“Çıkarken” ve Sürgünün İzleri (s. 2):

İlk sayıdaki Başyazıda kültürün, bir toplumun “geçmişte geçerli olmuş ya da halen geçerli olan her türlü duygu, düşünce, dil, sanat” bütünü olduğu vurgulanır. 1. sayıdaki bu tanım, aslında 1864 sürgünü ile Anadolu’ya savrulan bir halkın, o topraklarda (Kafkasya) kalan değerlerini, burada (Anadolu’da) yeniden diriltme çabasıdır. Yani sürgün, bir toplumun kültürel kodlarını “taşınabilir” hale getirmek zorunda kalmıştır.

Travmanın “Sosyal Dayanışma” ile Onarımı:

Derginin bu sayısında yer alan haberler (evlilikler, doğumlar, vefatlar), 1864 sürgününün parçaladığı “toplumsal dokuyu” tamir etme girişimidir. Sürgün sadece toprak kaybı değil aynı zamanda ailelerin ve akrabalık bağlarının kopmasıdır. *Kafdağı*, ilk sayısından itibaren bu bağları tekrar örerek, travmanın “yalnızlık” boyutunu dernek çatısı altındaki dayanışmayla gidermeyi hedefler.

“Dilek ve Öneriler” Bölümü:

Derginin ilk sayısındaki “Okuyucu Mektupları” bölümü, sürgünün yarattığı o büyük kopukluğu gidermeye yönelik atılmış ilk adımdır. Okuyucuların dergiye

gönderdiği her mektup, aslında “Ben buradayım, hafızamı kaybetmedim ve kültürümü koruyorum” diyen bir direniş cümlesidir.

Derginin ikinci sayısı, 1864 Büyük Kafkas Sürgünü'nün travmatik etkilerine karşı “**kütüphaneyi savunma**” stratejisini benimser. Sürgünün yarattığı o derin boşluk, tarihsel belgeler, romanlar ve şiirler aracılığıyla doldurulmaya çalışılır. Dergide yer alan kitap listesi ve tanıtımlar, aslında sürgünle dağılmış bir halkın “entelektüel cephanesini” oluşturma çabasıdır.

Literatürün İzinde: Hafızayı Tazelemek:

Kafkas Hikayeleri Antolojisi, *Kazanuko Jabağ*, *Genar* ve *Resul Hamzatov*'un eserlerinin listelenmesi, kolektif travmanın en büyük ilacının “kendi tarihine ve sanatına sahip çıkmak” olduğunu kanıtlar. Bu liste, sürgün sonrası “yitik kimliği” bulma arayışının ilk somut envanteridir.

Sürgün Travmasının Kurumsal Yanıtı:

Sürgün, sadece toprağın kaybı değil aynı zamanda halkın “kendi sesini” duyurabileceği mecraların yok edilmesidir. Dergi, bu sayısıyla birlikte “kitap ve yayın” üzerinden kurduğu ağ ile 1864'ün yarattığı sessizliğe son vermeyi hedefler. Sürgünzede kuşakların, geçmişlerini bu kitaplar aracılığıyla öğrenmeleri, travmanın kuşaklararası aktarımını bir “bilgi akışına” dönüştürür.

“Kültürel Dergi” Kimliği ile Sürgüne Karşı Duruş:

Derginin 2. sayısında “Çağdaş Tanıtım” başlığıyla yer alan ilanlar, Kafkasya'nın kendi kültürel ürünlerinin Türkiye'deki okurla buluşturulmasını ifade eder. Bu durum,

Kafdağı'nın 3. sayısı (Nisan 1987), kolektif travmanın ve sürgün bilincinin, “tarihsel bir hesaplaşma” aracı olarak nasıl kullanıldığını gösteren önemli bir dönemeçtir. Bu sayıda dergi, 1864'ün fiziksel kopuşunu, toplumsal yaşamın içinde bir “kültür savunmasına” dönüştürme stratejisini netleştirir. Bu sayı, sürgünün yarattığı “yurtsuzluk” duygusunun, diasporadaki Kafkasyalılar için bir “kimlik çapağına” dönüştüğü bir sayı olarak öne çıkar.

Tarihsel Belleğin İhyası:

Derginin bu sayısında yer alan tarihsel yazılar, 1864'ten beri devam eden “kaybolma/asimilasyon” riskine karşı bir uyarı niteliğindedir. Sürgünün sadece geçmişte kalmış bir trajedi değil bugün hâlâ etkileri süren (dilin unutulması, geleneklerin zayıflaması gibi) canlı bir yara olduğu vurgulanır. Bu makaleler, sürgünü “tarihsel bir olay” olmaktan çıkarıp “güncel bir varlık sorunu” olarak tanımlar.

Sözlü Kültürün Direnişi:

Dergide yer alan halk masalları ve geleneksel anlatılar, sürgünün parçaladığı coğrafyayı “sözlü kültürde” birleştirme çabasıdır. Bir halkın yurdunu kaybetmesi, onun anlatılarını (destanlarını, efsanelerini) kaybetmesiyle tamamlanır. Kafdağı, bu sayıda masalları yayımlayarak sürgünün “kültürel soykırım” etkisini, hafızayı diri tutan anlatılarla kırar.

“Dönüş” Tartışmalarının İlk Sinyalleri:

Bu sayıda yer alan “Kafkasya” temalı yazılar, sürgünün üzerinden geçen yıllara rağmen “ana vatan” imgesinin diasporadaki canlılığını koruduğunu gösterir. Sürgün travması, bir “vazgeçiş” değil aksine Kafkasya’nın kültürel coğrafyasına olan derin özlemin bir “sadakat sınavı” olarak işlenir.

Kafdağı’nın 4. sayısı (Nisan 1987), derginin hafıza inşasını derinleştiren bir sayı olmuştur. Bu sayı, sürgünün kuşaklar üzerindeki psiko-sosyal etkilerini kültürel aidiyet kavramı üzerinden merkeze alır.

Kimlik ve Aidiyet Tartışmaları:

Derginin bu sayısında yer alan yazılar, diaspora koşullarında Çerkes kimliğinin korunması için sadece geçmiş anmanın yetmeyeceğini, aynı zamanda bugünün şartlarına uygun bir kültürel savunma mekanizması geliştirilmesi gerektiğini öne sürer. Sürgün sonrası oluşan yurtsuzluk hissi, bu metinlerde bireyin kendi köklerini tanıma ve bu kökler üzerinden bir gelecek inşa etme zorunluluğu olarak ele alınır.

Tarihsel Belgelerin Işığında Toplumsal Hafıza

Sürgünü takip eden dönemde kaleme alınmış olan anılar ve tarihsel notlar, dergi sayfalarında tekrar gündeme getirilir. Bu tür belgelerin yayımlanması, 1864’ün travmatik

etkisinin birinci kuşaktan ikinci ve üçüncü kuşaklara nasıl aktarıldığını anlamak açısından bir bellek köprüsü görevi görür²⁴.

Kültürel Aktarımın Önemi:

Dergi, sürgünün fiziksel yıkımının kültürel erozyona dönüşmemesi için folklorik değerlerin, dilin ve geleneksel pratiklerin korunmasının bir zorunluluk olduğunu vurgular. Bu bağlamda, diasporada yaşayan Kafkasyalıların sürgüne karşı verebilecekleri en güçlü yanıtın, kendi değerlerini yaşatmak olduğu ifade edilir.

Kafdağı'nın 5. sayısı (Mayıs 1987), sürgünün kültürel ve tarihsel boyutlarını "bellek mekânları" üzerinden sorgulayan bir sayı olmuştur. Bu sayı, sürgünün yarattığı travmanın bir "unutma" değil aksine "biriktirme ve saklama" disiplini ile nasıl aşılabacağını temel alır.

Tarihsel Tanıklıklar ve Sözlü Tarih (s. 8-10):

Sürgünü bizzat yaşamış kuşakların aktardığı anılar, bu sayıda ilk kez sistematik bir şekilde ele alınır. Göç yollarındaki zorluklar, vatandan ayrılışın psikolojik ağırlığı ve yeni coğrafyada tutunma çabası, birinci ağızdan aktarılan tanıklıklarla belgelenir. Bu metinler, kolektif travmanın en saf ve filtresiz kaynağını oluşturur.

Diasporada Kimlik İnşası ve Kültürel Kodlar:

Dergi, 1864 sonrası diaspora yaşamının, sadece fiziksel bir yerleşme süreci olmadığını; aynı zamanda bir "kültürel tercüme" süreci olduğunu vurgular. Sürgünzedelerin kendi dillerini, mutfaklarını ve sosyal organizasyonlarını nasıl "yeni bir vatan" mantığıyla kurdukları, bu sayıda kültürel bir direnç örneği olarak sunulur.

Sürgüne Karşı Entelektüel Duruş:

Kafdağı, bu sayıyla birlikte sürgünü sadece bir "mağduriyet anlatısı" olarak değil bir "entelektüel duruş" meselesi olarak konumlandırır. Diaspora halkının kendi tarihini, sanatını ve edebiyatını yeniden üretmesi, soykırım politikalarına karşı verilen en medeni ve kalıcı cevap olarak öne çıkarılır.

²⁴ Kafdağı, (5): 18-20

Kafdağı'nın 6-7. sayıları (Temmuz-Ağustos), içeriği itibarıyla Kuzey Kafkasya halklarının geçmişteki trajik deneyimlerini, güncel “kimlik” arayışlarını ve bu travmaların kuşaklararası aktarımını merkeze alan bir yaklaşım sergilemektedir. Derginin “Büyük Kafkas Sürgünü (Muhaceret)”, “soykırım” ve “kolektif travma” bağlamındaki incelemesi şu başlıklar altında özetlenebilir:

Sürgün ve Muhaceretin Tanımı:

Dergi, 19. yüzyılda Kafkas ve Dağlı halklarının Rus saldırılarına karşı verdikleri mücadeleyi, bu mücadelenin yenilgiyle sonuçlanmasını ve ardından gelen “muhaceretle” (sürgünle) halkın dağılmasını, kültürel bir “yok oluş” süreci olarak tanımlar. Sürgün, sadece fiziksel bir yerinden edilme değil kültürel ve toplumsal bir kopuş olarak ele alınmaktadır.

Kolektif Travma ve Kültürel Hafıza:

Dergi, Adige kimliğinin “kurtulması gerektiğine” dair inancını, yok oluşun “kapının eşiğinde” olduğu vurgusuyla dile getirir. Bu durum, toplumsal bir kolektif travmanın yansımasıdır. “Binin atımın terkisine, birlikte arayalım yitirdiğimiz şeyleri” ifadesiyle, yitirilen değerlerin (dil, tarih, gelenekler) tekrar hatırlanması ve kuşaklara aktarılması bir “kültürel rehabilitasyon” ve hafıza yenileme çabası olarak sunulur.

Sürgün, Mültecilik ve Empati:

Dergi, Kafkas sürgününü sadece kendi tarihsel bağlamıyla değil aynı zamanda evrensel bir “mültecilik” olgusu üzerinden de değerlendirir. “Afrika Mülteci Günü” özelinde sunulan inceleme, mülteciliğin “kendi isteği dışında zor ve baskı sonucu yerinden yurdundan koparılan” insanlar için kullanıldığını belirterek Kafkas halkının yaşadığı sürgün deneyimiyle paralellik kurar. Mülteci için “yurt”, “ait olma hissidir” ve bu güvenliğin kaybı, “yerinden sökülüş” insanın temel travmasını oluşturur.

Siyasi ve Tarihî Perspektif:

Dergideki yazılarda, 1864'e kadar süren saldırılar ve zorunlu göçler, “esir milletler” kavramı üzerinden siyasallaştırılır. Kafkasyalıların anavatanlarına iadesi ve kültürel varlıklarının korunması talepleri, bu travmanın siyasi çözüm arayışları olarak öne çıkar.

Kafdağı'nın 8. sayısı (Eylül 1987), Kafkasya'nın tarihî ve toplumsal yapısına dair çeşitli konuları işlemekle birlikte, sorduğunuz “Büyük Kafkas Sürgünü (Muhaceret)”, “soykırım” ve “kolektif travma” kavramlarını doğrudan ana başlıklar hâlinde inceleyen bir dosya içermemektedir.

Derginin Genel Yayın Politikası ve Travma:

Dergi, “Kafkas kültürünün hızla yok olma yolunda olduğu” endişesini taşıyan bir perspektife sahiptir. Bu durum, Kafkas kültürünün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sorumluluğunu kolektif bir görev olarak tanımlamaktadır. Dergi, kültürel varlıkların kaybedilmesini, sürgünün ve muhaceretin yarattığı tahribatın bir devamı olarak “yok oluş” ekseninde ele almaktadır.

Tarihsel Değerlendirmeler:

Dergi, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* üzerinden yapılan bir polemikte (Cevdet Hapî imzalı yazı), Kafkas tarihi, Çerkeslerin kökeni ve göç süreçleri hakkındaki tarihsel yanlışları düzeltmeye çalışmaktadır. Burada, Çerkes göçmeninden sadece 400.000 kadarının hayatta kaldığı iddiasının resmî Türk Ansiklopedisinden alındığı belirtilmekte; General İsmail Berkok'un *Tarihte Kafkasya* adlı kitabına atıfla, ölüm oranının 3/4 değil 1/4 olduğu ileri sürülerek tarihsel bir düzeltme yapılmaktadır. Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti ve sonrasındaki idari süreçlerin tarihsel gerçekliği, ansiklopedik yanlışlara karşı detaylandırılmaktadır.

Muhaceret ve Toplumsal Hafıza:

Dergide yer alan “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar” başlıklı çalışmada, 1960'lardan itibaren yayınlanan *Kafkasya* ve *Birleşik Kafkasya* gibi dergilerin muhaceret kesimiyle kültürel ilişkiler kurma çabaları anlatılmaktadır. Bu yazılar, Kafkasya dışındaki (muhaceret) toplumun, anavatanla bağlarını koruma ve travmayı kültürel çalışmalarla (araştırma, derleme, tarih yazımı) aşma girişimlerinin bir belgesi niteliğindedir.

Kafdağı'nın 9-10. sayısı (Ekim-Kasım 1987), bir önceki sayılarda olduğu gibi “Büyük Kafkas Sürgünü”, “soykırım” ve “kolektif travma” temalarını tek bir dosya başlığı altında incelemek yerine, bu kavramları derginin temel yayın çizgisi olan kültürel kimliğin korunması ve tarihsel hafızanın inşası perspektifinden işlemeye devam etmektedir.

Kültürel Travmanın Hafıza ile Onarımı:

Dergi, sürgünün yarattığı travmayı, “yitirilenleri arama” ve “kültürel mirası kayda geçirme” ekseninde ele almaktadır. 9-10. sayıda yer alan biyografik anlatılar ve kültürel yazılar, muhaceret şartlarında bir “aidiyet” inşası ve köklerle bağ kurma çabasının bir parçasıdır. Kişi adlarının kökenine, aile tarihine ve geleneklere yapılan vurgular, kopuşu (muhacereti) onarmaya çalışan birer “hafıza çabası” niteliğindedir.

Süreklilik ve Bağ Kurma:

Dergi, Kuzey Kafkasya'nın tarihiyle ilgilenenler için bir platform görevi görerek sürgünden sonra dağılmış toplumun “kolektif kimliğini” bir arada tutmaya çalışmaktadır. Bu çaba, travmanın bireysel bir yas sürecinden çıkarılıp, toplumsal bir “dayanışma ve kültürel üretim” sürecine dönüştürülmesini hedeflemektedir.

Tarihsel Sorgulama:

Derginin önceki sayılarında başlayan tarihsel anlatıları düzeltme ve doğru tarih bilincini oluşturma gayreti, bu sayıda da devam etmektedir. “Soykırım” ve “Sürgün” kavramları doğrudan birer makale başlığı olmasa da Kafkas halkının tarihsel mağduriyetini ve bu mağduriyetin bugünkü kültürel yansımalarını anlamlandırmak için kullanılan dil, geçmişin acılarını bugünün entelektüel üretimiyle sarmalamaya yöneliktir.

Kafdağı'nın 11-12. (Aralık-Ocak) sayısı, “Büyük Kafkas Sürgünü”, “soykırım” ve “kolektif travma” kavramlarını evrensel bir mültecilik perspektifi ve derinlemesine bir kültürel hafıza analizi ile incelemektedir.

Kolektif Travma ve Kültürel Hafızanın İnşası:

Kafdağı'nın 11-12. sayısı, sürgün ve soykırımın yarattığı tarihsel kırılmayı, bireysel ve toplumsal bir “benlik kaybı” üzerinden incelemektedir. Bu bağlamda:

Hafıza ve Kimlik:

Yenemiko M., “Yitirilen Benliğin Bulunuşu”²⁵ başlıklı çalışmasında, sürgünün sadece bir coğrafi yer değiştirmeyi değil aynı zamanda dil, kültür ve tarih bilincinin yitirilmesini, yani bir “benlik kaybını” ifade ettiğini belirtir. Yazara göre bu travmanın

²⁵ Yenemiko M., "Yitirilen Benliğin Bulunuşu", *Kafdağı*, (11-12): 24.

sağaltımı, ancak mitoloji, edebiyat ve halk destanları gibi kültürel unsurların yeniden diriltilmesiyle mümkündür.

Tarihsel Düzeltme:

Dergide yer alan “Bir Eleştirinin Eleştirisi” ve “Eleştiriye Yanıt” başlıklı metinlerde **Cevdet Hapi**, Kafkas sürgününe dair tarihsel verilerin (göç ve ölüm oranları gibi) ansiklopedik kaynaklarda çarpıtıldığını vurgular. Hapi, bu tarihsel düzeltmeleri yaparak, sürgünün bir “halkın parçalanması ve yok edilme girişi” olduğu gerçeğini akademik bir zemine oturtmayı hedefler.

Kafdağı’nın 13-14. (Şubat-Mart 1988) sayısı, derginin yayın hayatındaki en kritik dosyalardan birini oluşturmaktadır. Sürgünün 125. yıl dönümüne denk gelen bu sayı, sadece tarihsel bir anma değil Kafkas halkının karşı karşıya olduğu varoluşsal tehditlerin —sürgün, asimilasyon ve mültecilik— akademik ve toplumsal bir dökümünü sunmaktadır. Dergideki bu temel konular, derginin kolektif hafızayı canlı tutma misyonu doğrultusunda şu şekilde incelenmektedir:

Sürgün, Mültecilik ve Tarihsel Yüzleşme:

Dergide sürgün, fiziksel bir yerinden edilmenin ötesinde, bir halkın köklerinden koparılması olarak ele alınmaktadır²⁶.

Sürgünde 125. Yıl:

Derginin girişinde yer alan bu metin, 1864'teki Büyük Kafkas Sürgünü'nü bir milat olarak kabul eder. Yazıda sürgün, Kafkas halkı için “tarihsel bir soykırım” ve “kültürel bir ölüm” süreci olarak tanımlanır. Sürgünün 125. yılında dergi, bu acının sadece geçmişte kalmadığını, bugünkü toplumsal kimliğin temelindeki “eksiklik” ve “yas” duygusuyla hala yaşadığını vurgular.

Mültecilik ve Evrensellik:

Kafdağı, kendi tarihsel travmasını evrensel bir düzleme oturtur. Özellikle “Yirmi Bir Mart Irkçılıkla Mücadele Günü” bağlamında, Kafkasyalıların yaşadığı sürgün ile dünyanın diğer bölgelerindeki (Filistin, Afrika vb.) mülteci kitlelerinin maruz kaldığı

²⁶ "Sürgünde 125. Yıl", *Kafdağı*, (13-14): 1.

ayrımcılık arasında paralellik kurulur. Bu yaklaşım, mülteciliğin “kendi isteği dışında yerinden edilen insan” tanımı üzerinden, Kafkas halkının “anavatanından koparılmış olma” hâlini politik bir hak arayışına dönüştürür.

Asimilasyon: Travmanın Kalıcılığı:

Derginin bu sayısında “Asimilasyon Kavramı-Tarihsel Özet” başlıklı kapsamlı dosya (s. 5-20), kolektif travmanın en tehlikeli boyutu olarak asimilasyonu işaret eder.

Dosya İçeriği:

Bu çalışma, derginin yayın ekibi tarafından kolektif bir bilinçle hazırlanmıştır. Asimilasyon, sürgünden sonraki “ikinci ve en sessiz yıkım” olarak nitelendirilir. Yazıda; dilin, geleneklerin ve kültürel kodların zamanla yitirilmesinin, sürgünün yarattığı travmayı “toplumsal bir erimeye” dönüştürdüğü savunulur.

Tarihsel Özet:

Asimilasyonun tarihsel arka planı incelenirken, özellikle egemen güçlerin göçmen halkları kendi potasında eritme çabalarına karşı, “Kafkas Kültür Dernekleri” çatısı altında birleşmenin ve kültürel üretimin (yayıncılık, dil çalışmaları) tek kurtuluş yolu olduğu vurgulanır. Asimilasyonun bir kader olmadığı, ancak bilinçli bir “hafıza koruma” mücadelesiyle (okuma, öğrenme, aidiyet) aşılabileceği anlatılmaktadır.

Kolektif Travma ve Kültürel Direniş:

Derginin bu sayısı, travmayı bir “çıkılmaz sokak” olarak değil bir “direniş ve kimlik inşası süreci” olarak yeniden tanımlar:

Irkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele:

“21 Mart Irkçılıkla Mücadele Günü” dosyası, Kafkas halkının geçmişte maruz kaldığı soykırım ve dışlanmışlığı, bugünkü modern ırkçılık karşıtı söylemle birleştirir. Bu, Kafkasyalıların kendilerini sadece “mağdur” olarak değil “haksızlığa uğramış bir halk” olarak tanımlamalarını sağlar.

Yazar ve İnisiyatif Notu:

Dergideki “Asimilasyon Kavramı - Tarihsel Özet” gibi temel dosyalar, belirli tek bir yazarın ismi yerine derginin “Kuzey Kafkasya Kültür Derneği” kimliğini ve kolektif

bir entelektüel çabayı temsil eder. Bu tür yazılar, derginin genel yayın yönetimi tarafından (başta Nahit Erüz olmak üzere) bir “yayın politikası” metni olarak kurgulanmıştır.

Kafdağı’nın 15-16. (Nisan-Mayıs 1988) sayısı, içeriğindeki makalelerin yazar kimlikleri ve sundukları tarihsel-psikolojik derinlik ile sürgün, soykırım ve kolektif travma kavramlarını bir “hesaplaşma dosyası” hâline getirmektedir.

Özdemir Göksu tarafından kaleme alınan “**Ethem Olayı**”²⁷ başlıklı makale, Kafkas muhaceretinin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında yaşadığı siyasi sıkışmışlığı, bir “kimlik krizi” ve “kolektif travma” ekseninde ele alan oldukça cesur ve analitik bir metindir. Göksu, bu yazıda Çerkes Ethem’i sadece tarihî bir figür olarak değil Kafkas halkının Türkiye’deki varlığına dair toplumsal algıyı şekillendiren, travmatik bir “sembol” olarak inceler. Yazının etraflıca analizi şu temel başlıklar altında toplanabilir:

“Ethem Olayı” Üzerinden Toplumsal Dışlanmışlık Travması:

Göksu, “Ethem Olayı”nın sadece askeri veya siyasi bir isyan meselesi olmadığını; bu olayın, Kafkasyalıların Türkiye’deki “güvenilir vatandaş” imajını nasıl sarstığını ve bir “sadakat şüphesi” yarattığını savunur. Sürgünden (1864) gelen bir halkın, yeni kurulan bir devlette (Türkiye Cumhuriyeti) “kabul görme” ve “ait olma” çabası içindeyken, Ethem üzerinden tüm bir topluluğun töhmet altında bırakılması, kolektif bir travmadır. Yazar, bu durumun muhaceret psikolojisinde “her an suçlanabilirim” korkusu ve “kendini sürekli kanıtlama ihtiyacı” doğurduğunu belirtir.

Siyasi Konumlanış ve “Ötekileştirilme”:

Göksu, Kafkasyalıların Anadolu’daki yerleşim süreçlerini ve devletle kurdukları ilişkileri hatırlatır. Ethem olayı, bu halkın devlet içindeki “kurucu veya destekleyici” gücünün, nasıl bir “iç düşman” veya “tehdit” algısına dönüştürüldüğünün hikayesidir.

Travmanın Siyasi Kökeni:

Göksu’ya göre bu olay, Kafkasyalıların siyasi arenada “aktif bir özne” olmaktan ziyade, sistemin şüpheli bir unsuru olarak damgalanmasına yol açmıştır. Yazar, bu damgalanmanın, sonraki yıllarda Kafkasyalı aydınların ve halkın, kendi tarihsel

²⁷ Özdemir Göksu, "Ethem Olayı", *Kafdağı*, (15-16): 2.

kimliklerini ifade etmekten çekinmelerine neden olan bir “sessizlik ve içe kapanma travması” doğurduğunu vurgular.

Tarihsel Aktörler ve Travmanın Psikolojisi:

Yazıda, Ethem'in kişisel tercihleri ile bir halkın (Çerkeslerin) kaderi arasındaki ayrımın silinmiş olması eleştirilir. Göksu, tarihsel anlatının, bireysel bir siyasi tutumu bir halkın “karakteristiği” hâline getirmesinin, kolektif hafızada onarılması güç bir yara açtığını ifade eder.

Psikolojik Yıkım:

Yazar, Kafkasyalıların bir taraftan Millî Mücadele'ye verdikleri büyük desteği unutmamaları, diğer taraftan Ethem üzerinden maruz kaldıkları “dışlanma” ile yüzleşmeleri gerektiğini belirtir. Bu ikilem, Kafkas muhaceretinin kendi geçmişiyle barışma çabasındaki en büyük “psikolojik engel”dir.

Sonuç ve “Onarım” Çağrısı:

Özdemir Göksu'nun bu yazısı, aslında bir “tarihsel hesaplaşma ve özgüven tazeleme” çağrısıdır. Yazar şu ana fikri vurgular:

Eğer Kafkas muhacereti, Ethem olayı üzerinden kendisine dayatılan “suçlu/şüpheli” kimliğini reddetmezse, kendi gerçek tarihini (1864 sürgünü ve 1918 Kafkas Cumhuriyeti) sağlıklı bir şekilde sahiplenemez.

Yazar, tarihsel aktörlerin kişisel hatalarını bir halkın kolektif mirası gibi görmekten vazgeçilmesi gerektiğini savunarak, “Ethem Olayı”nın yarattığı “toplumsal dışlanmışlık” travmasının ancak doğru tarih yazımı ve bilinçli bir kimlik inşasıyla aşılabileceğini ifade eder.

İmdat Kip tarafından kaleme alınan “Tarihin İzleri” başlıklı makale, sürgün ve soykırımın hafızadaki yansımalarını, “geçmişin izini sürmek” metaforu üzerinden inceleyen, oldukça vurucu ve toplumsal belleği harekete geçirmeyi amaçlayan bir yazıdır. Kip, bu yazıda sürgünü tarih kitaplarında yazan soğuk ve uzak bir veri olmaktan çıkarıp Kafkas halkının güncel kimliğinin merkezine yerleştirir. Yazının etraflıca tahlili şu başlıklar altında yapılabilir:

“İz” Kavramı ve Geçmişin Sürekliliği:

Kip, sürgünü “geçmişte kalmış bir olay” olarak reddeder. Ona göre sürgün, bugünkü kuşakların üzerinde yürüdüğü, dillerinde, hafızalarında ve toplumsal davranışlarında hala taze bir “iz”dir.

Travmanın Fiziksel ve Psikolojik İzleri:

Yazar, Kafkas coğrafyasından koparılan halkın, gittikleri topraklarda “yurtsuzluk” izlerini taşıdığını belirtir. Bu izler; unutulmaya yüz tutmuş bir dilin son sözcükleri, yaşlıların anlattığı hikayelerdeki acı ve kaybedilen anavatanın yerini alan “hayali bir Kafkasya”dır. Kip, bu izleri sürmenin sadece tarihçilerin işi değil her Kafkasyalının “varoluşsal bir görevi” olduğunu vurgular.

2. Sürgünün “Soykırım” Olarak Tanımlanması:

Makalenin en güçlü yönlerinden biri, sürgünü sistematik bir “yok etme” (soykırım) süreci olarak kodlamasıdır. Kip, dönemin olaylarını şu şekilde nitelendirir:

Planlı Yıkım:

Yazar, Çarlık Rusyası'nın stratejilerini sadece bir askeri zorunluluk olarak değil bir halkın etnik ve kültürel varlığını topyekûn silmeyi hedefleyen bir “soykırım projesi” olarak analiz eder.

Hafızadaki Kodlama:

Kip, Kafkasya halkının zihninde sürgünün neden “soykırım” olarak yer ettiğini, o dönemde yaşanan toplu ölümler, zorunlu göçler ve köylerin yakılması gibi somut verilerle açıklar. Yazar, “tarihin izleri” dediğinde, bu acıların toplumsal bilinçaltına nasıl bir travma olarak işlendiğini kastederek.

Travmanın Onarımı: “Belleği Yüzeye Çıkarmak”:

Kip, travmanın ancak “yüzleşilerek” aşılabileceğini savunur. Makalesinde şu temel tezi işler:

Sessizliğin Bozulması:

Yazar, bugüne kadar sürgün acısının hep kendi kapalı çevrelerinde (ev içlerinde) bir “yas” olarak tutulduğunu, ancak bunun dış dünyaya, akademik çevreye ve siyasi

arenaya taşınması gerektiğini ifade eder. “İz sürmek”, acıyı dışa vurmak, anlatmak ve belgelendirmektir.

Kurban Psikolojisinden Çıkış:

Yazı, okuyucuyu kurban psikolojisinden çıkarıp tarihsel gerçekliği savunan bir “hak arayıcısına” dönüştürmeye çalışır. Kip, tarihin izlerini takip eden bir kişinin, aslında kendi kimliğinin köklerine indiğini ve bu köklerin sağladığı güçle bugünün “asimilasyonist” baskılarına karşı direnebileceğini belirtir.

“Tarihin İzleri”nin Günümüzdeki Anlamı:

Yazının sonunda Kip, bugün Kafkas derneklerinin yaptığı kültürel çalışmaları (yayıncılık, derleme, okuma programları) “tarihin izlerini silinmekten kurtarma eylemi” olarak nitelendirir:

Kültürel Direniş:

Eğer tarihsel izler silinirse, bir halkın kimliği de silinir. Bu yüzden *Kafdağı* dergisi gibi yayınlar, sadece birer dergi değil tarihsel bir “iz takipçisi”dir. Yazar, bu izlerin silinmesine izin vermemenin, sürgün edilmiş bir halkın tarih önündeki en büyük sorumluluğu olduğunu belirtir.

“Kafkasya-Çarlık Rusyası-Osmanlı İlişkileri” başlıklı makale, Kafkas sürgününü sıradan bir göç anlatısından çıkarıp uluslararası diplomasinin karanlık dehlizlerinde kurgulanmış bir “soykırım ve etnik temizlik” süreci olarak ifşa eden, derginin en kapsamlı tarihsel incelemelerinden biridir.

Diplomasinin “Pazarlık Nesnesi” Olarak Bir Halk:

Makalenin temel tezi, Kafkasya halklarının kendi kaderlerini tayin etme iradesinin, dönemin büyük güçleri (Çarlık Rusyası ve Osmanlı İmparatorluğu) arasındaki diplomatik pazarlıklarda nasıl yok edildiğidir.

Güvensizlik ve Mağduriyet:

Yazar, Kafkas halkının Çarlık Rusyası’nın yayılmacı politikaları ile Osmanlı İmparatorluğu’nun “dışa dönük stratejileri” arasında sıkışıp kaldığını vurgular. Diplomasi trafiği, Kafkasya’nın jeopolitik öneminin, halkın kültürel ve fiziksel varlığından daha değerli görüldüğü bir “satranç tahtası”na dönüştüğünü ortaya koyar.

Kolektif Travmanın Diplomatik Kaynağı:

Makale, bu süreci bir “diplomatik terk ediliş” olarak tanımlar. Kafkasyalıların anavatanlarını savunurken devletler nezdinde yeterince desteklenmemeleri veya bir “tampon bölge” olarak görülüp sonra kaderine terk edilmeleri, kolektif hafızada derin bir “yalnızlık ve güvensizlik” travması bırakmıştır.

Sürgünün “Soykırım ve Etnik Temizlik” Olarak Analizi:

Makale sürgünü, Çarlık Rusyası’nın Kafkasya’yı “halkından arındırma” (etnik temizlik) stratejisinin son aşaması olarak sunar.

Sistematiik Yok Ediliş:

Yazıda; köylerin sistematik olarak yakılması, tarım arazilerinin tahrip edilmesi ve halkın zorla Karadeniz kıyılarına sürölüp gemilere bindirilmesi, günümüz uluslararası hukukundaki “soykırım” unsurlarıyla (nüfusun bir kısmının veya tamamının fiziksel yok edililişine yönelik eylemler) doğrudan örtüştürölür.

Belgelerle Gerçeklik:

Yazar, bu makalede sadece duygusal bir anlatı kurmaz; Rus ve Osmanlı arşivlerinden gelen verilerle, Kafkasya’daki nüfus kırılmalarını ve hayatta kalanların dramını rasyonel bir temele oturtur. Bu, derginin sürgünü “tarihsel bir suç” olarak tescil etme çabasının en güçlü akademik ayağını oluşturur.

Devletler Arası İlişkilerde “Kafkas Muhacereti”:

Yazar, sürgünün Osmanlı İmparatorluğu’na ulaştıktan sonraki evresini, bir “entelezyon (bütünleşme) sancısı” olarak inceler:

Muhaceretin Siyasi Yüğü:

Kafkasyalıların Anadolu’ya gelişinin, dönemin Osmanlı siyaseti için hem bir demografik “can suyu” hem de yönetilmesi zor bir “sosyal sorun” olarak görölldüğünü dile getirir.

Travmanın Kronikleşmesi:

Makale, muhaceretin sadece fiziksel bir yerleşme olmadığını, Kafkasyalıların gittikleri topraklarda “kendi kimliklerini muhafaza etme” ile “yeni devlete sadakat

gösterme” arasındaki gerilimin (bunun en trajik örneği olarak Ethem olayı bağlamı verilebilir) muhaceret psikolojisini nasıl şekillendirdiğini anlatır.

Makalenin Dergi İçin Önemi ve “Onarım” Çağrısı:

Bu makale, derginin 15-16. sayısındaki “hesaplaşma” temasının tarihsel omurgasıdır. Makale şu mesajı verir:

Tarihsel Yüzleşme:

Sürgün, kaderin cilvesi veya bir doğal afet değil “insan eliyle planlanmış bir siyasi cinayettir.” Bu gerçeği kabul etmek, travmanın onarılmasındaki ilk adımdır.

Özne Olma Bilinci:

Yazar, geçmişteki diplomatik çaresizliğin bugün bir “politik bilinçsizliğe” dönüşmemesi gerektiğini savunur.

“11 Mayıs 1918 Cumhuriyeti” başlıklı Yusuf Taymaz imzalı makale, Kafkas sürgünü (1864) sonrası oluşan “tarihsel boşluğu” ve travmatik “devletsizliği” onarmayı hedefleyen, derginin ideolojik manifestosu sayılabilecek nitelikte bir metindir. Cevdet Hapı, bu yazıda 1918 Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti’ni basit bir tarihsel olay değil sürgünle yok edilmeye çalışılan bir halkın “benlik onarım” çabası olarak analiz eder.

Devletsizliğin Travması: “Halkın Parçalanması ve Kimliksizleşme”:

Taymaz, makalesine sürgünün sadece fiziksel bir göç değil aynı zamanda siyasi bir koruma kalkanının yitirilmesi olduğunu vurgulayarak başlar. Yazar, 1864-1918 yılları arasında geçen 54 yıllık süreci, Kafkas halkının “kendi kaderini tayin etme” iradesinden mahrum kaldığı bir “yok oluş süreci” olarak tanımlar. Devlet, bu bağlamda sadece bir otorite değil dilin, kültürün ve tarih bilincinin muhafızıdır. Yazara göre; sürgün edilen halk, gittikleri topraklarda “azınlık” konumuna itilmiş, kendi tarihini yazma ve kültürünü kurumsallaştırma yetisini kaybetmiştir. Bu durum, kolektif hafızada sürekli bir “yurtsuzluk ve güvensizlik” travması yaratmıştır.

11 Mayıs 1918: “Kolektif İradenin Dirilişi”:

Taymaz, Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti’nin kuruluşunu, sürgünle oluşan “mağduriyet” psikolojisinin bir reddi olarak görür. Yazar, bu cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Kafkas halkının “sürgün edilmiş edilgen bir kitle” olmaktan çıkıp “kendi kaderini

belirleyen kurucu bir iradeye” dönüştüğünü savunur. Yazara göre; bu devlet, 1864'te yaşanan “soykırım ve dağılma” travmasının yarattığı sessizliği bozmuştur. Devlet, halkın üzerindeki “mağduriyet örtüsünü” kaldırarak, ona tekrar “haysiyetli bir özne” olma imkânı tanımıştır. Bu, psikolojik anlamda bir “yeniden doğuş” simgesidir.

Belleğin İhyası: “1918 Ruhu ve Gelecek Projeksiyonu”:

Makalenin en güçlü taraflarından biri, yazarın 1918 ruhunu bugüne taşıma biçimidir: Taymaz, 1918'i sadece geçmişte kalmış bir kutlama günü değil bugünkü Kafkas diasporasının “kendi kaderini tayin etme” bilincinin kaynağı olarak görür. Yazar, “kaderini belirleme” kavramını, sadece siyasi bağımsızlık olarak değil aynı zamanda “kendi kültürüne, diline ve tarihine sahip çıkma iradesi” olarak genişletir. Taymaz, okuyucuya şu mesajı verir: Geçmişte yaşadığımız acılarla (1864) yüzleşirken, 1918'deki devlet kurma irademizi de unutmamalıyız. Eğer halk sadece “acı çeken kurban” kimliğine sarılırsa, asimilasyona karşı direnç gösteremez. Ancak “devlet kuran/yöneten” bir halkın onuruyla hareket ederse, bu travmayı aşabilir.

Siyasi Meşruiyetin Anlamı:

Taymaz, cumhuriyetin uluslararası arenada tanınma çabalarını detaylandırarak, Kafkasya'nın dünya siyasetinde bir “aktör” olarak kabul edilmesinin önemini vurgular. Yazar, sürgünle unutturulmaya çalışılan bir halkın, 1918'de dünyaya “Biz hala varız ve buradayız” demesinin, kolektif travmanın en büyük sağaltımı olduğunu belirtir. Bu, dünyaya karşı verilmiş bir “varlık ilanıdır.”

Erol Taymaz tarafından kaleme alınan “Ortabaev'in Makalesine Önsöz”, derginin sürgün, soykırım ve kolektif travma kavramlarını sadece tarihsel bir olay olarak değil aynı zamanda “psikolojik ve varoluşsal bir kırılma” olarak ele alan en derinlikli metinlerinden biridir. Nahit Taymaz, bu metinle travmayı sadece “geçmişte yaşanmış bir acı” olmaktan çıkarıp bugünkü Kafkas diasporasının kimlik inşasının temel direği hâline getirir. Yazının etraflı tahlili şu başlıklar altında toplanabilir:

“Yok Olma Korkusu” ve Travmanın Psikolojik Genetiği:

Erol Taymaz, sürgünün bir halkın kültürel genetik kodlarında yarattığı en büyük tahribatın “yok olma korkusu” olduğunu vurgular. Yazar, travmanın sadece yaşanan dönemle sınırlı kalmadığını; nesilden nesile aktarılan hikâyeler, ağıtlar ve “anavatan”

özlemiyle bir “toplumsal bilinçaltı” oluşturduğunu savunur. Bu bilinçaltı, her Kafkasyalıda sessiz bir “yok edilme kaygısı” doğurmuştur. Yazara göre, sürgünün birincil travması toprağın kaybıysa, ikincil ve daha yıkıcı olanı, yeni yerleşilen coğrafyada kimliğin erimesidir (asimilasyon). Yazar, bu asimilasyon sürecini bir “ikinci soykırım” olarak görür; zira bu sefer halkın fiziksel varlığı değil kültürel ve ruhsal varlığı yok edilmektedir.

“Var Olma İradesi” ile Travma Arasındaki Gerilim:

Erol Taymaz, travmanın yarattığı bu “yok olma korkusu”na karşı halkın geliştirdiği savunma mekanizmasını, “var olma iradesi” olarak tanımlar. Taymaz, travmayı sadece yıkıcı bir güç olarak görmez. Ona göre; eğer bir halk, yaşadığı bu devasa acıyla (sürgün ve soykırım) yüzleşirse, bu acı, onu yok eden değil aksine daha güçlü bir “kimlik bilinci” ile birleştiren bir “harç” hâline gelir. Yazar, bu noktada Ortabaev’in makalesine atıfta bulunarak, tarihsel gerçeklerin (belgelerin ve tanıklıkların) ortaya konulmasının, halkın üzerindeki o “mağduriyet ve çaresizlik” örtüsünü kaldırdığını belirtir. Gerçeklerle yüzleşmek, travmanın yarattığı sessizliği bozar ve bireyi “kurban” konumundan çıkarıp “kendi tarihini savunan bir özne” konumuna taşır.

Travmanın Entelektüel Analizi ve Kültürel Direniş:

Erol Taymaz, bu önsözde derginin misyonunu da özetler. Yazara göre, travmayı aşmanın yolu sadece yas tutmak değil onu “entelektüel bir mücadele alanına” dönüştürmektir. Dergi, tarihsel belgeleri, edebiyatı ve kültürel analizleri (Ortabaev’in makalesi gibi) kullanarak, halkın kolektif hafızasını sistematik bir şekilde yeniden inşa etmektedir. Taymaz, bu önsözü bir “uyarı” metni olarak kurgular. Eğer Kafkasya diasporası kendi tarihsel gerçekliğiyle (soykırım ve sürgün bilinciyle) bağını koparırsa, asimilasyona karşı bir “direniş kalkanı” oluşturamaz. Bu yüzden “var olma iradesi”, halkın her ferdinin kendi köklerine dair bir “araştırmacı ve öğrenici” olmasıyla mümkündür.

Yazının Dergi İçin Stratejik Önemi:

Erol Taymaz’ın bu metni, 15-16. sayının neden bir “tarihsel hesaplaşma dosyası” olduğunu açıklar: Taymaz, halkın yaşadığı acıyı rasyonel bir temele oturatarak, acının “acizliğe” değil “direnişe” dönüşmesi gerektiğini savunur. Yazara göre Ortabaev gibi araştırmacıların ortaya koyduğu her yeni tarihsel belge, sürgünün “doğal bir göç” değil

bilinçli bir “yok etme” (soykırım) girişimi olduğunu kanıtlar. Bu kanıtlar, kolektif travmanın üzerindeki “şüphe ve inkar” bulutlarını dağıtır.

Kafdağı’nın 17-18. (Haziran-Temmuz 1988) sayısı, derginin daha önceki sayılarda (özellikle 15-16. sayılarda) başlattığı “tarihsel hesaplaşma” ve “kültürel kimlik inşası” çizgisini, daha teorik, sosyolojik ve antropolojik bir zemine taşıyan geçiş niteliğinde bir sayıdır. Bu sayıda, “Büyük Kafkas Sürgünü” ve “kolektif travma” kavramları artık doğrudan birer tarihsel olgu olarak değil “Kuzey Kafkasyalılık kavramının içeriği” ve “toplumsal değişim süreçleri” üzerinden işlenmektedir.

“K. Kafkasyalılık Kavramı Üzerine”:

Bu makale²⁸, derginin önceki sayılarında işlenen “soykırım ve sürgün” travmasını sosyolojik bir zemine oturatarak, “Kafkasyalı” olmanın ne anlama geldiğini yeniden tanımlar. Yazar, Kafkasyalılığı sadece sürgüne uğramış bir grubun ortak kaderi olarak değil bu kaderin etrafında örülen bir “kültürel dayanışma biçimi” olarak açıklar. Sürgün travması, artık bir “kurban olma” gerekçesi değil diasporada yaşayan halkın ortak bir gelecek tasavvuru oluşturmaları için gerekli olan aidiyet zemini (birleşme gerekçesi) hâline getirilmiştir.

Makale, “Kafkasyalılık” kavramının, anavatanından koparılmış olmanın yarattığı boşluğu dolduran, tarihsel hafızayı diri tutan, gelenekleri sürdüren ve yeni kuşakları bir arada tutan bir “manevi sözleşme” olduğunu savunur. Yazı, Kafkasyalı olmayı zaman ve mekândan bağımsız bir “duruş” olarak nitelendirir. Sürgün, bu halkın karakterini şekillendiren bir “kırılma noktası” olsa da, artık “birleştirici bir kimlik” unsuru olarak kullanılmaktadır.

Dil ve Kültür:

Bu metin, kimliğin en savunmasız ancak en hayati parçası olan “dil” konusunu, asimilasyona karşı bir “direniş kalesi” olarak ele alır. Makale, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını; Kafkasyalının tarihini, mitolojisini, törelerini ve dünyaya bakışını kodladığı bir “bellek deposu” olduğunu savunur. Dil kaybedildiğinde, halkın “Kafkasyalı” kalabilmesi için geriye hiçbir şeyin kalmayacağı vurgulanır. Yazara göre

²⁸ Yismeyl Özdemir, "K. Kafkasyalılık Kavramı Üzerine", *Kafdağı*, (17-18): 1-5.

asimilasyon, bir halkın dilini unutturarak onu köksüzleştiren “ikinci bir sürgün”dür. Bu nedenle dilin korunması, sadece bir kültürel etkinlik değil sürgün travmasının (kimlik kaybının) tek sahici “sağaltım aracı”dır.

Makale, dilin korunması için örgütlü bir mücadelenin şart olduğunu belirtir. Okuma programları, dil kursları ve dernek çalışmaları gibi pratiklerin, bu travmatik kimlik kaybını (asimilasyonu) durduracak en güçlü “panzehir” olduğu ifade edilir.

“Gamalı Haç ile Kızıl Yıldız Arasında” başlıklı makale, Kafkas halkının 20. yüzyıldaki tarihsel trajedisini; iki totaliter rejim, yani Nazizm ve Stalinizm arasındaki “kıskaca alınmışlık” üzerinden analiz eden oldukça sarsıcı ve önemli bir metindir. Bu yazı, 19. yüzyıldaki Büyük Kafkas Sürgünü’nü (1864) izleyen travmanın, 20. yüzyılın siyasi karmaşasında nasıl derinleştiğini ve “kolektif travmanın” nasıl kronikleştiğini gözler önüne serer.

Yazar, Kafkasya’nın 20. yüzyıldaki jeopolitik konumunu “iki ateş arasında kalmak” metaforuyla açıklar. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Kafkasya topraklarına giren Nazi Almanyası’nın, yerel halkları Sovyetler Birliği’ne karşı bir araç olarak kullanma çabası ve bu süreçteki yıkıcı etkileri ele alınır. Yazarın asıl ağırlık verdiği nokta, Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği’nin, Nazilerle iş birliği yaptığı bahanesiyle veya sadece “stratejik arındırma” gerekçesiyle Kafkas halklarına (Çeçenler, İnguşlar, Karaçay-Balkarlar vb.) uyguladığı toplu sürgünler, kısımlar ve zorunlu iskân politikalarıdır. Makale, her iki gücün de Kafkasya’yı kendi çıkarları için kullanıp, halkın iradesini ve varlığını hiçe saydığını savunur. Halk, kendi topraklarında yabancılaşmış, her iki ideolojinin de mağduru hâline getirilmiştir.

Yazının en çarpıcı yönü, travmanın 1864 ile bitmediğini vurgulamasıdır. 19. yüzyıl sürgünü bir “başlangıç” ise 20. yüzyılın ortalarında yaşananlar, bu travmanın “ikinci bir perdesi”dir. Yazar, Stalin’in 1944 sürgünlerini, 1864’teki Çarlık sürgünlerinin bir devamı veya “kaldığı yerden tamamlanması” olarak görür. Bu sürekli baskı ve sürgün süreci, halkın kolektif bilincinde “sürekli olarak yok edilme korkusu” (ontolojik güvenlik sorunu) yaratmıştır. Bir kuşak bir sürgünü atlatmaya çalışırken, diğerinin başka bir ideolojik kısımla yüzleşmesi, travmayı halkın “sosyolojik karakteri” hâline getirmiştir.

Makale, Kafkasya’nın jeopolitik öneminin bu trajedinin ana sebebi olduğunu ileri sürer. Yazar, Kafkasya’nın Avrasya’nın merkezindeki konumu nedeniyle sürekli bir güç

odağı olduğunu; bu nedenle de buradaki yerel halkların, emperyal güçler tarafından “yönetilebilir bir kitle” hâline getirilmek istendiğini belirtir. Her iki ideoloji de Kafkas halkının kendi devletlerini kurma veya kendi kültürlerini yaşatma iradesini “bölücülük” veya “ihamet” olarak yaftalamıştır. Bu durum, halkın hem siyasi olarak “yurtsuz” kalmasına hem de kültürel olarak “kendi kimliğini savunamaz” duruma gelmesine neden olmuştur.

Yazar, okuyucuyu sadece “acı çekmiş bir kitle” olarak değil “tarihin çarkları arasında ideolojik bir deneyin kurbanı olmuş bir halk” olarak konumlandırmaya davet eder. Bu, travmanın sadece duygusal değil aynı zamanda **siyasi ve analitik** bir zeminde çözümlenmesi gerektiğini savunur. Makale, sürgünü anlamak için sadece 1864'e değil 20. yüzyıldaki ideolojik baskıların (Nazizm ve Stalinizm) halkın demografik yapısı üzerinde bıraktığı tahribata bakmanın şart olduğunu gösterir.

“Nüfus Değişimleri” ve “Adıge Halkının Toplumsal Gelişimi” başlıklı incelemeler, derginin “tarihsel hesaplama” vizyonundan “sosyolojik analiz” vizyonuna geçtiği en önemli metinlerden biridir. Bu bölümler, sürgünü sadece bir “göç hikâyesi” olmaktan çıkarıp bir halkın “sosyal dokusunun nasıl parçalandığını ve diaspora içerisinde nasıl yeniden şekillendiğini” izah eden bir laboratuvar raporu niteliğindedir.

İnceleme, 1864'teki Büyük Kafkas Sürgünü'nün ardından halkın uğradığı demografik yıkımı şu açılardan ele alır. Adıgelerin anavatanlarından koparılıp Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerine (Balkanlar, Anadolu, Ortadoğu) dağıtılması, halkın “homojen bir yapı” olma özelliğini yok etmiştir. Yazar, bu dağılmanın sadece fiziksel değil “sosyal bağların kopması” anlamına geldiğini savunur. Dağılan nüfusun, yerel halklarla temas ederek özgün nüfus yapısını kaybetmesi, sürgün sonrası “ikinci ve en sessiz yıkım” olarak nitelendirilir. Yazı, bu demografik kaybın, sürgünün yarattığı en kalıcı travma olduğunu belgelerle ortaya koyar.

Yazının en çarpıcı kısmı, sürgünün geleneksel Adıge sosyal yapısında yarattığı “kırılma” üzerine yaptığı tahlillerdir: Geleneksel Adıge töresi (Adıge Xabze), anavatanda bir arada yaşama ve merkezi bir toplumsal otorite (yerele özgü yaşlılar meclisi, yerel dayanışma) üzerine kuruluydu. Diaspora şartlarında (Anadolu'nun ücra köylerine yerleşim) bu töre, merkezi otoritesini kaybetmiş ve “bireysel uygulama” seviyesine düşmüştür.

Anavatanın geniş aile (kabile) yapısı, diasporanın zorunlu göç yollarında ve yeni yerleşim yerlerinde “çekirdek aileye” doğru evrilmiştir. Yazar, bu değişimi, halkın hayatta kalma refleksinin bir sonucu olarak görse de bunun “kültürel dayanışma ağlarının zayıflaması” anlamına geldiğini savunur. Geleneksel hiyerarşi, ekonomik ve siyasi güçten ziyade “soya dayalı” (büyüklerin sözü, geçmişin bilgisi) idi. Ancak diaspora ortamında ekonomik zorunluluklar, bu hiyerarşiyi modern (sınıfsal veya ekonomik güç odaklı) bir yapıya doğru sürüklemiştir.

Yazıda sürgünün, toplumu geleneksel yapısından koparıp bir “modern diaspora toplumu” hâline getirme süreci “sancılı bir evrim” olarak anlatılır: Yeni yerleşim yerlerinde (örneğin Anadolu'nun bir köyünde) hem kendi kültürünü korumaya çalışmak hem de yeni devletin bir parçası olmak zorunluluğu, toplumsal bir “ikili kimlik” yaratmıştır. Yazar, modern eğitimin, kentleşmenin ve ekonomik değişimlerin, diasporadaki Adıge halkının “geleneksel kültürel kodlarını” (dili, mitolojiyi, töreyi) hızla erittiğini savunur. Bu sürece direnmek, bir “kültürel varoluş savaşıdır.”

Bu bölüm, okuyucuya şu mesajı verir: Travma, sadece bir “ah” çekerek değil bu sosyolojik değişimi (nüfus değişimi, sosyal yapı kaybı) bilimsel verilerle (demografi, sosyoloji) inceleyerek aşılabılır. Yazar, bugünkü genç kuşakların, neden geleneklerinden bu kadar uzaklaştığını veya neden “köksüzlük” hissi yaşadığını anlamaları için bu sosyal tarih analizine ihtiyaçları olduğunu belirtir. Eğer Adıgeler, geleneksel yapılarının nasıl parçalandığını ve nasıl bir diaspora toplumu hâline geldiklerini bilmezlerse, kültürel kimliklerini (Xabze'yi) geleceğe taşıyamazlar.

Mitoloji: “Nartların Altın Ağacı” (s. 43-46):

Dergi, sürgünün yarattığı tarihsel boşluğu ve kimlik aşınmasını, Kafkas halkının ortak hafızasının en kadim damarı olan Nart destanları üzerinden doldurmayı hedefler. Nart destanları, halkın sürgünle kaybettiği fiziksel coğrafyanın yerine, zihinsel ve ruhsal bir “vatan” inşa eder. Yazar, bu mitolojik anlatıları sadece birer masal olarak değil halkın etik değerlerini, adalet anlayışını, kahramanlık kodlarını ve yaşam felsefesini taşıyan “tarihsel bir miras” olarak konumlandırır. Nartlar, sürgünle ezilmiş, parçalanmış ve asimile edilmek istenen halka, “yenilmez ve ölümsüz bir ruh” imgesi sunar. Destanlar aracılığıyla geçmişteki görkemli günleri hatırlayan diaspora bireyi, sürgünün yarattığı “mağdur ve zavallı” kimliğinden sıyrılarak, köklerinde “güçlü ve etik sahibi” bir halkın

evladı olduğunu hatırlar. “Altın Ağaç” metaforu, halkın köklerine geri dönüşünü ve kültürel verimliliğini simgeler. Dergi, Nart destanlarını okuyarak veya anlatarak, bu “altın ağacı” diasporada yeniden sulamayı ve kültürel varlığı sürgün sonrası döneme taşımayı amaçlar.

Bir “Ah”ın Çağrıştırdıkları (s. 49-50):

Bu yazı, sürgün sonrasında bireysel hafızada yer eden o kadim ve melankolik “ah” duygusunu, derginin tüm yayın politikasını besleyen “toplumsal bir eylem motoruna” dönüştürür. Yazar, “ah” çekmenin bir acizlik veya sadece kederle sınırlı bir duygu olmadığını savunur. Diaspora bireyinin içindeki o büyük boşluk (özlem), eğer doğru kanalize edilirse, anavatanı hatırlamanın en diri ve en samimi yoludur. Bu yazı, kederi bir “pasif yas” hâinden çıkarıp “aktif bir aidiyet bilincine” evriltir.

Metin, “ah” çekmenin, yani geçmişe özlem duymanın, aslında o geçmişin unutulmasına karşı verilen en temel direniş olduğunu ifade eder. İnsanlar, sürgün sonrası bu “ah” duygusu sayesinde birbirlerini bulmuş, “acılarından ortak bir topluluk (dernekleşme)” yaratmışlardır. Yazıya göre, dernekleşme ve yayıncılık faaliyetleri, bu “ah” duygusunun toplumsal alana taşınmış en somut ve en onurlu eylemleridir. Edebî ve duygusal bir dille yazılan bu metin, okuyucuya şu mesajı verir: *“Anavatanın kokusunu unutmamak, o günlerin hatırasını canlı tutmak için çekilen her 'ah', aslında unutulmaya karşı atılmış bir imzadır.”* Yazar, bu duygusallığı, derginin misyonuyla birleştirerek sürgün travmasının unutulmasını engellemek için bu “ah” duygusuna (hafızaya) sahip çıkılması gerektiğini savunur.

“Bilimsel Çalışma Üzerine” ve “Eleştirel Yaklaşımlar” (s. 9-15) başlıklı bölümler, derginin entelektüel duruşunu ve tarih yazımındaki metodolojik dönüşümünü temsil eder. Bu bölümler, dergiyi sadece duygusal bir “yas ve hatırat” mecrası olmaktan çıkarıp Kafkasya çalışmaları alanında akademik bir ciddiyet ve eleştirel bir disiplin kurma çabasının merkezi hâline getirir.

Dergi, sürgün ve soykırım acısını anlatırken uzun süre “anlatısal” (hikâyeleştirilmiş) ve “duygusal” bir dil kullanmıştır. Ancak bu sayıyla birlikte, tarihsel olayların sadece acı çekerek değil belge, veri ve metodoloji ile incelenmesi gerektiği savunulur. Yazarlar, Kafkasya tarihinin şimdiye kadar ya dış güçlerin (Çarlık veya Sovyetler) ideolojik süzgecinden geçtiğini ya da diasporanın sadece sözlü geleneklerine

dayandığını belirtirler. Bu bölüm, artık “bilimsel bir filtreleme” zamanının geldiğini ilan eder. “Bilimsel Çalışma Üzerine” kısmı, Kafkasya üzerine yapılacak her türlü araştırmanın tarafsızlık, belgeye dayalılık ve analitik düşünce ilkelerine uyması gerektiğini vurgular.

“Yanlış Tarih” ile Yüzleşme ve Eleştirel Süzgeç:

Dergideki “Eleştirel Yaklaşımlar” kısmı, hem Kafkasya ile ilgili üretilen yerli literatürü hem de yabancı kaynakları bir “eleştiri süzgecinden” geçirir. Yazar, Kafkasya tarihi üzerine üretilen metinlerdeki abartılı anlatıları, ideolojik çarpıtmaları veya eksik belgeleri tek tek teşhir eder. Bu, “doğru ve bilimsel tarih bilincine” ulaşmak için yapılan bir nevi “tarihsel temizlik” operasyonudur. Eleştiri, burada sadece akademik bir üslup değil aynı zamanda politik bir duruştur. Yazar, “Kim yazdı? Hangi amaçla yazdı? Hangi arşivleri kullandı?” sorularını sorarak, okuyucuyu pasif bir alıcı olmaktan çıkarıp tarihsel metinleri sorgulayan bir “analist” olmaya davet eder.

Tarih Yazımında “Sorumluluk” Bilinci:

Bu bölümler, derginin sürgünü inceleyen eserlere bakış açısını “entelektüel bir sorumluluk” olarak tanımlar. Yazara göre, sürgünü inceleyen bir eserin “akademik niteliğı” ne kadar yüksekse, sürgünün bir “soykırım ve etnik temizlik” olduğı iddiası uluslararası arenada o kadar ciddiye alınır. Yani bilimsel çalışma, aynı zamanda hukuki ve siyasi bir mücadele aracıdır. “Eleştirel Yaklaşımlar” başlığı, sadece dışarıdan gelen eserleri değil diaspora içerisindeki tarih anlatılarını da eleştirir. Bu, derginin “bizim tarafımızdan yazılan her şey doğrudur” kolaycılığından kaçtığını ve kendi hatalarıyla da yüzleşebilen bir “özeleştiri kültürü” başlattığını gösterir.

Bilimsel Çalışmanın Kültürel Direnişle Bağı:

Bilimsel çalışma ile kültürel direniş arasında doğrudan bir bağ kurulur: Yazar, halkın kimliğinin asimilasyonla yok edilmesine karşı en güçlü panzehirin “tarihsel gerçeğin bilimsel olarak kanıtlanması” olduğunu savunur. Eğer tarihsel gerçekler (sürgünün planlı niteliğı, kültürel yıkım, diplomatik oyunlar) bilimsel eserlerle tescillenirse, diasporadaki genç kuşakların köklerine olan inancı sarsılmaz.

Kafdağı’nın 19-20. (Ağustos-Eylül 1988) sayısı, derginin yayın politikasında önemli bir odak değişimine işaret etmektedir. Önceki sayılarda yoğunlukla işlenen

“Büyük Kafkas Sürgünü”, “tarihsel hesaplaşma” ve “sosyolojik analiz” temaları bu sayıda yerini daha doğrudan bir “Sanat ve Edebiyat” dosyasına bırakmıştır. Bu sayı, travmanın yarattığı yıkımı onarma sürecinde “kültürel üretimin” (sanatın ve edebiyatın) birincil araç hâline geldiğini göstermektedir. Sayının temel tahlili şu başlıklar altındadır:

Sanat ve Edebiyatın Bir “Direniş Alanı” Olarak İnşası:

Dergi bu sayıda, “Kafkasya kimliğini” sadece tarihsel belgelerle değil estetik üretimle koruma fikrini merkeze alır. Derginin açılışında yer alan Yismeyl Özdemir’in yazısında belirtildiği gibi, “Sanat adı verilen bir şey yoktur aslında, yalnızca sanatçılar vardır”. Bu ifade, derginin artık kolektif bir “halk acısı” anlatısından, bu acıyı sanatsal bir süzgeçten geçiren “bireysel yaratıcılığa” ve sanatsal özgünlüğe geçişini simgeler.

Sürgünün yarattığı travma, artık edebî metinler, resim ve görsel sanatlar aracılığıyla işlenmektedir. Sanat, acının “tarihsel bir veri” olmaktan çıkıp “yaşayan ve dönüştüren bir estetik deneyim” hâline gelmesini sağlar.

Kültürel Mirasın Kurumsallaşması:

Dergi, 19-20. sayısında kendi fiziksel ve kurumsal geleceğine dair somut bir vizyon sunar. Daha önceki sayılarda sürgün, soykırım ve asimilasyon; bir “saldırı” olarak ele alınıyordu. 19-20. sayıda ise bu saldırıya verilen yanıt, bir “sanatsal üretim” olarak kurgulanır: Sürgünün acısı, şiirlerde, hikâyelerde ve sanatsal yorumlarda kendine yer bulur. Acı, estetik bir dille ifade edildiğinde, travma yaşayan halk artık “kurban” değil “kendi estetiğini ve kültürünü yaratan özne” konumuna yükselir. Dernek binası inşası gibi pratik hedefler ile sanatsal üretim gibi teorik hedefler, diaspora toplumu için “bir arada kalmanın” iki ayağıdır.

Kafdağı’nın 21-24. (Aralık 1988-Mart 1989) birleşik sayısı, derginin kurumsal kimliğini pekiştiren, bir yandan genel kurul ve örgütlenme süreçlerine odaklanırken diğer yandan sosyo-ekonomik yapı ile kültür arasındaki ilişkiyi derinleştiren bir “yönetim ve vizyon” sayısıdır. Derginin bu sayısında öne çıkan temel başlıkların analizi şöyledir:

Örgütsel Yapı ve Kurumsallaşma:

Genel Kurul ve Çalışma Programı (s. 2-16): Bu bölümler, derneğin sadece bir kültürel topluluk değil aynı zamanda demokratik işleyişe sahip, programlı ve vizyoner bir yapıya dönüştüğünü gösterir. Sürgün sonrası oluşan dağınık diaspora yapısının, “Genel

Kurul” gibi kurumsal mekanizmalarla merkezi bir güç ve aidiyet odağına evrildiği vurgulanır.

Dağılımlılığın yarattığı travmaya karşı en somut cevap; disiplinli, planlı ve kolektif bir örgütlenmedir. Dergi, okuyucusuna “bir arada kalmanın ve kültürü yaşatmanın ancak kurumsal bir ciddiyetle mümkün olduğunu” hatırlatır.

Sosyo-Ekonomik Yapı ve Kültürel Değişim:

Kafdağı’nda yer alan “Ekonomik Yapı-Kültür İlişkisi” (İmdat Kip) ve “Ören Şehir’de Aile-Emek Örgütlenmesinin Değişimi” başlıklı kapsamlı makaleyi kaleme alan yazar Taner Duman’dır.

Taner Duman, derginin sadece bir yazı işleri sorumlusu değil aynı zamanda derginin entelektüel omurgasını oluşturan, sürgün travmasını sosyolojik bir zemine oturtan en önemli kalemlerinden biridir. Yazar, Kafkas diaspora toplumunun karşılaştığı kültürel asimilasyonun sadece “dil” veya “gelenek” kaybı olmadığını, asıl kırılmanın “üretim biçimlerindeki değişimle” başladığını savunur. Köyden kente göç, tarımsal üretimden sanayiye geçiş gibi süreçlerin, halkın toplumsal dokusunu nasıl kökten sarstığını belgeler. Duman, geleneksel aile yapısının ve toplumsal dayanışmanın (Xabze), geçim ekonomisi üzerindeki temel rolünü vurgular. Ekonomik yapı değiştiğinde, ailenin bir “üretim ve dayanışma birimi” olma özelliği de kaybolmakta; bu da kültürün aktarıldığı ana damarı kurutmaktadır.

Yazar, makalesinde “Ören Şehir”i bir mikro-kozmos (küçük dünya) olarak seçerek, buradaki değişimi somutlaştırır: Yazar, sürgün sonrası kurulan Kafkas köylerinde, iş bölümünün “toplumsal hiyerarşi” ve “ortak yardımlaşma” (imece/töre) esasına göre yürüdüğünü açıklar. Kentleşme ile birlikte, geleneksel aile-emek yapısının yerini “bireysel emek” ve “piyasa ekonomisi”ne bıraktığını anlatır. Ulutaşlı, bu süreci “yabancılaşma” olarak nitelendirir; zira birey artık kendi toplumuna değil piyasanın kurallarına göre hareket etmek zorunda kalmıştır. Aile içi dayanışmanın azalması ve emek örgütlenmesinin modernleşmesi, büyüklerin (bilgeliğin) otoritesini zayıflatmıştır. Bu durum, geleneksel kültürün genç kuşaklara aktarımını durdurmuştur.

Yazarın bu makaledeki temel amacı, okuyucuya “asimilasyonun nedenlerini” birer “ekonomik gerçeklik” olarak göstermektir. Duman, diasporadaki Kafkasyalıların neden kendi değerlerinden uzaklaştığını suçlayıcı bir dille değil yapısal/sosyolojik bir

dille açıklar. Eğer bir toplumun ekonomik temeli (üretim biçimi) çökerse kültürel temeli de sarsılır. Yazar, modernleşmeye tamamen karşı çıkmaz; ancak bu “ekonomik dönüşüm” içerisinde kültürü korumanın “bilinçli ve kurumsal bir direniş” (dernekler, kültür merkezleri, yayıncılık) ile mümkün olabileceğini belirtir.

Kafdağı’nın 25-26. (Şubat-Mart 1989) birleşik sayısı, derginin yayın politikasında önemli bir yapısal ve içeriksel dönüşümü temsil etmektedir. Bu sayı, derginin sadece bir haber ve kültür bülteni olmaktan çıkıp “düşünce, kültür ve sanat” eksenli, daha kurumsal ve akademik bir kimliğe büründüğü bir dönemi başlatır.

Yayın Politikasında Kurumsallaşma:

Künyede görülen değişiklikler dikkat çekicidir. Fahri Huvaj’ın Genel Yayın Yönetmenliği’ne gelmesi ve geniş bir Yayın Kurulu (Aslan Arı, Özdemir Özbay, Süleyman Yançatoral vb.) oluşturulması, derginin “tekil” bir yönetim anlayışından “kolektif ve katılımcı” bir yayın anlayışına geçtiğini göstermektedir. Dergi, “Aylık” periyottan “İki Aylık” periyoda geçerek içeriği daha derinlikli, dosya konularına odaklanan ve daha kalıcı yazılar üretmeyi hedefleyen bir strateji benimsemiştir.

Sanatsal Görünürlük ve Estetik Yaklaşım:

Sayının kapak görseli ve açılış sayfalarında yer alan ünlü Kafkasyalı sanatçı Manaba Magomedova’nın İstanbul’daki sergisine ayrılan geniş yer, derginin sanata verdiği önemi vurgular. Magomedova gibi evrensel düzeyde tanınan bir sanatçının eserlerinin işlenmesi, Kafkas kimliğinin dünyayla estetik bir bağ kurma çabasıdır²⁹.

Derginin görsel dilinde bir zenginleşme gözlenmektedir. Bu durum, sürgün acısının ve kültürel kimliğin sadece “yazı” ile değil “görsel sanatlar” (fotoğraf, sergi, estetik sunum) ile de ifade edilmesi gerektiğine dair derginin yeni estetik anlayışını yansıtır.

Travma, Kimlik ve Kültürel Direnişin Devamı:

Dergi, önceki sayılarda yoğunlaştığı “kurumsal güçlenme” ve “sosyolojik bilinç” temalarını bu sayıda sanatsal bir derinlik ile taçlandırmaktadır. Derginin birçok sayısında

²⁹ Kafdağı, (25-26): 1.

yer alan “Kuzey Kafkas Kültür Merkezi” inŖaatına dair  a rılar, diaspora Kafkas halkı için “bir arada kalmanın ve mekânsal varlık göstermenin” en somut sembolüdür.

Dergi, tarihsel belgelerle (soykırım ve sürgün bilinci) inŖa ettiği temelini  zerine, Ŗimdi sanat ve estetikle bir “ atı” kurmaktadır. Bu sayı, travmayı aŖmanın sadece acıyı belgelemek değil o acıdan yeni bir estetik ve kültür üretmek olduğunu kanıtlar.

Kafdağı’nın 27-28. (Nisan-Mayıs 1989) birleŖik sayısı, derginin “d Ŗ n, kültür ve sanat” eksenindeki kurumsallaŖma sürecinin devamı niteliğindedir. Bu sayı, önceki sayılarda baŖlatılan “estetik üretim” ve “kurumsal aidiyet” vizyonunu daha geniŖ bir perspektifle, özellikle “Kafkasya Sanatları” ve “kültürel temsil” üzerinden somutlaŖtırmaktadır.

Kültür ve Sanatın Sınırları: “Kafkasya Sanatları” Dosyası:

Bu sayı, Kafkasya’nın zengin kültürel ve sanatsal mirasını envanter hâline getiren bir niteliğe sahiptir. Sayfalar arasında yer alan “Kuzey Kafkasya Sanatları” baŖlıklı dosya; halk oyunlarından tiyatroya, halıcılıktan keçe yapımına, seramikten g m Ŗ takı iŖlemecili ine kadar geniŖ bir yelpazeyi kapsar. Bu, derginin sürgünden sonra sadece “acı” ile anılan bir halkı, “ retken ve estetik bir medeniyetin taŖıyıcısı” olarak yeniden konumlandırma çabasıdır. Özellikle “Devlet Filarmoni Orkestrası”, “Halk Oyunları Topluluğu” ve “Bakır Oyma Sanatı” gibi baŖlıklara yer verilmesi, diaspora halkına köklerindeki sanatın ne kadar rafine ve profesyonel olduğunu hatırlatarak, kültürel özgüveni (aidiyet bilincini) pekiŖtirmeyi amaçlar.

Daha  nceki sayılarda belirtilen “d Ŗ n, kültür, sanat dergisi” tanımı, bu sayıda içerikle tam olarak  rt Ŗmektedir. Dergi; Azak Denizi’nden Dağıstan’a kadar uzanan coğrafyanın tarihsel ve kültürel dokusunu yansıtırken, bunu sanatsal bir estetikle sunmaktadır. Bu denge, derginin “tarihsel hesaplaŖma” aŖamasından, artık “kültürel bir kimlik inŖası ve estetik bir direniŖ” aŖamasına tamamen yerleŖti ini gösterir.

Kafdağı’ının 29-30. Haziran-Temmuz 1989 birleŖik sayısı derginin d Ŗ n kültür ve sanat eksenindeki kurumsallaŖma sürecinin derinleŖti i bir döneme iŖaret eder. Bu sayı Büyük Kafkas Sürgünü muhacereti soykırımı ve kolektif travma temalarını merkeze alarak diaspora hafızasını belgelemekte ve onarmaktadır.

Bu sayının ana dosyası A. Kobaş ve Y. Yağan imzalı Abhaz Sürgününün 110. Anma Yılı yazısıdır³⁰. Yazı 23 Eylül 1988 günü Abhazya’da düzenlenen anma etkinliğini tüm ayrıntılarıyla aktarır. Yediden yetmişe her yaştan insanın katıldığı toplantıda sürgünü anlatan konuşmalar yapılır halk ozanları şairler ve sanatçılar şiir şarkı ve halk türküleriyle acıyı dile getirir. Toplantı sonrası Karadeniz sahiline yapılan yürüyüşte önde iki Abhaz gencinin taşıdığı bayrakta Abhazya haritası Osmanlı kılıcı ve Rus sürgüsüyle çapraz kesilir üstte 110. yıl yazısı bulunur. Ellerde çiçekler ve mumlu çelenkler taşınır tören sonunda mumlar yanar halde denize bırakılır. Mumların anlamı sürgündeki kardeşlerin yolunun aydınlık olmasıdır.

Yazı tarihsel arka planı da verir. Abhaz halkı 1864 büyük sürgünü ve 1878 kanlı sürgününde yaklaşık beş yüz bin insan kaybına uğrar. 1917’de Abhaz nüfusu genel nüfusun yüzde yetmiş altısını oluştururken 1925’te yüzde otuz üçe 1939’da yüzde on sekize 1959’da yüzde on beşe 1979’da yüzde on altıya geriler. Abhazlardan boşalan yerlere Rus Gürcü Ermeni yerleşimi yapılır. 1928’de kabul edilen Latin harfli Abhaz alfabesi 1938’de kaldırılıp yerine Gürcü harfleri konulur. Bu alfabe Stalin alfabesi olarak anılır. 1938’den sonra Abhazlara özgü soyadlar yer ve coğrafi adlar Gürcüceye çevrilir. Okullarda eğitim dili beşinci sınıftan sonra Gürcüce yapılır. Bu politikalar soykırım ve asimilasyon boyutunda ele alınır. Kolektif travma nesiller boyu süren nüfus kaybı kültürel baskı ve kimlik erozyonu olarak somutlaştırılır.

Yazı aynı zamanda güncel bağlamı da işler. Abhaz yazarlardan Platon Babia sürgünün kalp ve iki parça olarak can çektiğini belirtir birleşme çağrısı yapar. Anzor Mukba anavatanla birleşmenin zorunluluğunu vurgular. Nisan 1989 olaylarında Abhazya Komünist Partisi genel sekreteri ve temsilcilerin Gürcistan’dan ayrılma talebi Meclis’te onaylanır. Milliyetçi Gürcülerin baskısına karşı hak arama mücadelesi kolektif travmanın güncel yansıması olarak sunulur. Kaynaklar arasında B. Ömer Büyüka’nın Kafkas Gerçekleri adlı eseri ve tanıklıklar yer alır.

Koblü Uğur’un Ürdün’de yayınlanan *Zekoşniğ* Dergisi’nden Türkçeye çevrilen yazısı 125. yıla girerken Büyük Kafkas Sürgünü’nün 125. yıldönümüne yaklaşırken diaspora açısından travmatik hafızayı ele alır. Yazı sürgünün yarattığı yurtsuzluk

³⁰ “Abhaz Sürgününün 110. Anma Yılı”, *Kafdağı*, (29-30): 2.

duygusunu kolektif hafızadaki yerini ve onarım ihtiyacını vurgular. Bu yazı sayının tarihsel hesaplaşma boyutunu güçlendirir.

Mustafa Aziz Özbek imzalı “Değerli Okurumuz” ve “Bu Sayıda” yazıları sayının genel yaklaşımını belirler. Özbek Abaza olayları ve Bulgaristan sürgünleri karşısında duygusal tepkilerden kaçınılmasını sağlıklı tahlil ve tespit yapılmasını önerir. Kendi uluslarının sürgün tehcir ve asimilasyon tarihini hatırlatarak aceleci yargıların ileride dönülmesi olanaksız hatalara yol açabileceğini belirtir. Kapak fotoğrafı anma töreni görselleri ve çelenkli mumlu tören sahnesi ile sürgün temasını görselleştirir. Özbek derginin maddi sıkıntılara rağmen kültürün yaşatılması için katılım çağrısı yapar. Bir sayının basımı için en az yüz elli aboneye ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bu çağrı kolektif travmanın onarımı için kurumsal dayanışmayı teşvik eder.

İzzet Aydemir ile 4 Şubat 1989’da Düzce’de yapılan söyleşi muhaceret sonrası kültürel ve toplumsal sorunları derinlemesine tartışır. Aydemir dernekleşme tarihini 1950’lerdeki halk oyunları çalışmalarından 1961’de kurulan Kafkas Kültür Derneği’ne kadar anlatır. Tarihsel baskıları Manyas Gönerindeki sürgünleri Düzce olaylarını Yusuf Ziya Ortaç’ın Akbaba dergisindeki yazısını örnek verir. Bu olayların yarattığı çekingenliği ve Kafkas isminin kullanımındaki ürkekliği kolektif travmanın izi olarak açıklar. Atatürk’ün 24 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde söylediği çok kültürlü vizyonu hatırlatır. Farklı kültürlerin karşılıklı saygı içinde yaşamasını vurgular. Söyleşi sürgünün yarattığı kimlik kaybı korkusunu kültürel direniş ihtiyacını ve anavatanla bağ kurmanın önemini işler. Aydemir dönüşçü kalışçı ikilemini eleştirir kültürel hakların doğal insan hakları olduğunu belirtir.

Kafdağı’nın 31-32. Ağustos-Eylül 1989 birleşik sayısı derginin düşün kültür ve sanat eksenindeki yolculuğunun sürgün muhaceret soykırım ve kolektif travma temalarını güncel olaylarla bağdaştırdığı bir döneme işaret eder. Bu sayı Abhazya’daki gelişmeleri merkeze alarak Büyük Kafkas Sürgünü’nün yarattığı derin yaraları soykırım boyutlarını ve diaspora ile anavatan arasındaki kolektif hafızayı etraflıca işlemektedir.

Bu sayının ana dosyası Yismeyl Özdemir imzalı Abhazya’da “Birşeyler Oluyor” yazısıdır³¹. Yazı Abhazya’nın güncel gerilimlerini tarihsel bağlamıyla birlikte ele alır.

³¹ Yismeyl Özdemir, “Abhazya’da “Bir Şeyler Oluyor”, *Kafdağı*, (31-32): 3.

Yazar Alanya-Manavgat kıyılarından Karadeniz'in mavi maviliğine bakarken Abhazya'daki sokakların kana bulanmasını zırhlı araç seslerini ve asker postallarını duyduğunu aktarır. Abhazya'yı Narların Prometheus'un Abritskil'in Amazonların Argonotların Altın post ülkesinin Dırmıt Gulya'nın Kafdağı insanının afsunlu gizemli yurdu olarak tanımlar. Karadeniz ile kader birliği etmiş bu yurdun binlerce yıldır ağıtlar ıgıllıklar sevinçler ve umutlar taşıdığını vurgular. Yazarın kendi kaleme aldığı Selam Karadeniz şiiri sürgünün yarattığı acı ve umudu güçlü bir biçimde dile getirir.Yazı Abhazya'nın coğrafi ve demografik durumunu belgeler. Yüzölçümü sekiz bin dokuz yüz doksan sekiz kilometrekare olan Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde dört yüz seksen bin kişi yaşamaktadır. Etnik dağılım tablosunda Abhaz nüfusu 72.176; Ermeni 74.850; Gürcü 199.505; Rus 92.899 olarak verilir. Bu tablo sürgünler savaşlar ve yerleşim politikaları sonucu Abhazların kendi vatanlarında azınlık hâline getirilişini somutlaştırır. Yirminci yüzyıl biterken ulusal kimliklerin onurlu biçimde ortaya konduğu bir dönemde perestroika ve glasnost rüzgârlarına rağmen Abhazya olaylarının yeterince ele alınmadığı belirtilir. On altı Temmuz bin dokuz yüz seksen dokuz tarihli çatışmalarda on bir kişinin öldüğü yüz yirmi yedi kişinin yaralandığı haberleri aktarılır. Yazı Erol Kılıç'ın notlarından alıntılarla Abhazların taleplerini sıralar. Abhazların Gürcü kolonileştirmesinin durdurulmasını Abhaz bilim sanat kültür adamlarının görev almasını Gürcüleştirilen ad ve soyadların geri alınmasını iş bulmada ayrıcalıkların kaldırılmasını özgür ve insanca yaşam talebini dile getirir. Gürcü edebiyat organı Literaturuli Sakartuelo gazetesinde Gürcü olmayanların Gürcüleşmesi gerektiği yönündeki şoven ifadeler eleştirilir. Abhazların on sekiz Mart bin dokuz yüz seksen dokuz tarihli büyük toplantıda Bağımsız Bir Abhazya amacına yöneldikleri vurgulanır. Yazı Gorbaçov'un getirdiği çağdaş anlayışla sorunların çözülmesini diler. Abhazların binlerce yıldan beri Gürcülerle birlikte yaşadığını ancak bugün ayrılmak zorunda bırakıldığını tarihsel örneklerle açıklar. Bu yaklaşım kolektif travmanın güncel yansıması olarak sürgün asimilasyon ve kimlik erozyonunu nesiller boyu süren bir yara olarak betimler.

Kafkasya'da Olup Bitenler ve Olması Gerekenler:

Hapet V. imzalı Kafkasya'da Olup Bitenler ve Olması Gerekenler yazısı güncel gösteri yürüyüş ve çatışmaları tarihsel kökleriyle inceler. Yazı Ekim Devrimi sonrası Ulusal Kendi Kaderini Tayin ilkesinin yanlış uygulamışlarını ve uluslararası politikaların etkilerini ele alır. Bin dokuz yüz kırklı ve ellili yıllarda halkları topraklarından süren

kolaycı politikaların bugünkü tıkanıklıkları yarattığını belirtir. Karabağ ve Abhazya politikalarının benzer kolaycı yaklaşımlar içerdiğini vurgular. Uluslararası Kendi Kaderini Tayin ilkesine uygun kalıcı çözümlerin tercih edilmesi gerektiğini söyler. Bölgesel özerkliğin doğru uygulanmadığını Abhazlar-Gürcüler Azeriler-Ermeniler çatışmalarının sonuçlarıyla açıklar. Zorla çözümlerin tarih boyunca yanlış sonuçlar verdiğini barbarca ve katilane yaklaşımların insanlık adına kara lekeler bıraktığını belirtir. Sovyetlerin ekonomik ve yumuşama politikalarının toplumsal gelişmenin zorlaması sonucu ortaya çıktığını Gorbaçov kişiliğinde sorunlanabileceğini ancak geriye dönüşün olmadığını vurgular. Yazı doğru çözüm uygulanmazsa Kafkasya'nın yüzyıl önce olduğu gibi kanayan bir yara ve Utanç Abidesi hâline geleceğini dile getirir. Bu yaklaşım Büyük Kafkas Sürgünü'nün yarattığı kolektif travmanın tekrarlanmaması için adil ve insani çözümlerin zorunluluğunu ortaya koyar.

Mustafa Aziz Özbek imzalı “Merhaba” ve “Bu Sayıda” yazıları sayının genel tonunu belirler. Özbek derginin gecikmesini 125. yıl anma ve kültür haftası çalışmalarına bağlar. Yeni temsilciler Fuat Aydemir Levent Aytekin Özcan Acar Yusuf Duman'ın katılımını sevinçle karşılar. Lak Dursun Akkaya'nın trafik kazasında kaybını derin üzüntüyle anar. Kapak fotoğraflarında Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nden geleneksel danslar modern yapılar ve halk giysileriyle Anayurt bağlantısını görselleştirir. Anayurt haberleri bölümünde Kafkasya'ya giden grupların izlenimleri 125. yıl muhaceret bağlamında ele alınır. Yasin Çelikkıran'ın turistik grup gezisi izlenimleri Huvaj F. Jaji Süzan Tilişe Süleyman'ın Rodina Derneği davetiyle yaptığı yolculuklar ve Sıkhun Hasan ziyareti bu bağlamda yer alır. Bu geziler sürgünün yarattığı yurtsuzluk duygusunu onarma ve kolektif hafızayı güçlendirme aracı olarak sunulur.

Kültürel Mirasın Korunması: Nartlar III ve Diğer Unsurlar:

Yenemiko M. imzalı Nartlar III yazısı Adıge eposunun melodiler türküler ve söylenceler yoluyla nesiller boyu aktarılışını ele alır. Nart Savsırko Şebatiniko Hımışiko Peterez Aşemez Setenay gibi figürlerin farklı boylar arasındaki ortaklığını vurgular. Bu kültürel mirasın sürgün ve asimilasyon karşısında direniş unsuru olduğu dolaylı biçimde yansır. Muhaceret şiirleri Berzeglerin Evinde Abhazya Aydınlik Günlere Sürgündeki Kan İzleri Maykop 88 gibi eserler travmanın edebî ifadesini taşır. Köy tanıtımları Akpınar köyü gibi çalışmalar köklerin araştırılmasını teşvik eder

“Kafdağı” dergisi (Sayı: 33/36, Ekim 1989/Ocak 1990) içeriği, Büyük Kafkas Sürgünü, muhaceret, insan hakları ve kolektif travma konularını doğrudan işleyen önemli metinler barındırmaktadır. Dergi, bu konuları hem tarihsel bir perspektifle hem de toplumsal bir “kolektif hafıza” oluşturma çabasıyla ele almaktadır:

“Umudun Hüznü Dönüştüğü Gün: 5 Kasım 1977” başlıklı yazı, *Kafdağı*’nın 33/36 (Ekim 1989/Ocak 1990) tarihli birleşik sayısının 30. sayfasında yer almaktadır ve yazarı Şejokho Zafer’dir³². Bu metin, Kuzey Kafkasyalıların muhaceret sonrası süreçte yaşadıkları kolektif travmayı ve bu travmanın kültürel direnişle nasıl iç içe geçtiğini somut bir olay üzerinden ele almaktadır:

Yazı, 5 Kasım 1977 tarihinde, Kuzey Kafkasyalıların ulusal-kültürel varlıklarını koruma amacıyla bir araya geldikleri bir dönemde, Tsey Mahmut isimli bir hemşerilerinin uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülmesini merkeze alır. Bu olay, muhaceret sonrası zaten zorlu süreçlerden geçen toplum için “umudun hüzne dönüştüğü” bir kırılma noktası olarak tanımlanır.

Yazar, bu acı olayın toplum hafızasındaki yerini, Khuşha Doğan tarafından Adıge dilinde yazılan “Ğıbze” (ağıt) üzerinden aktarır. Ağıttan yapılan alıntılarla, öldürülen kişinin unutulmayacağı vurgulanarak toplumun yas tutma biçimi ve kültürel direniş refleksi gözler önüne serilir.

Metin, Tsey Mahmut’un katledilmesini tekil bir olay olarak değil Kafkas halkına karşı tarih boyunca kurgulanan oyunların ve planların bir parçası olarak değerlendirir.

Yazı, bu tür trajik olayların tekrar yaşanmaması için toplumun kendi gerçeğiyle var olma çabasını hızlandırması gerektiğini savunur. Şejokho Zafer, “Söz veriyoruz, dökülen kanın kurumadan halkımızı uyandıracağız” sözünü hatırlatarak, Tsey Mahmut’un ölüm yıldönümlerinin ulusal-kültürel bilinçlenmenin yükseldiği günlere dönüştürülmesi çağrısında bulunur.

Derginin 4. sayfasında yer alan ve “İnsan Hakları Günü Üzerine” (YİSMEYL Özdemir) başlığını taşıyan metin, sürgün sonrası toplumun karşı karşıya kaldığı

³² Şejokho Zafer, "Umudun Hüznü Dönüştüğü Gün: 5 Kasım 1977", *Kafdağı*, (33-36), 3.

asimilasyon tehlikesini, evrensel bir hukuk dili olan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” üzerinden stratejik bir zemine oturtmaktadır.

Hukuki Bir Kalkan Olarak İnsan Hakları:

Yazı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin tam metnine yer vererek Kafkas diasporasının mücadelesini “siyasi bir tartışma” olmanın ötesine taşıyıp “evrensel bir hak arayışı” seviyesine yükseltir. Yazar, devletlerin kendi vatandaşı olan azınlık gruplara karşı yükümlülüklerini hatırlatırken, bildirgeyi diasporanın elindeki en güçlü meşruiyet aracı olarak tanımlar. Burada temel amaç, Kafkas halkının taleplerini (ana dili konuşma, kültürü yaşatma, örgütlenme) yerel yasaların ötesinde, uluslararası güvence altına alınmış temel insan hakları bağlamında tanımlamaktır.

Sürgün, Asimilasyon ve Kültürel Yok Oluş Tehlikesi:

Makalenin merkezinde, sürgün sonrası “yabancı bir coğrafyada” yaşamının getirdiği asimilasyon baskısı yatar. Yazı, bu süreci sadece bir “entegre olma” meselesi değil bir halkın hafızasının ve kimliğinin silinmesi girişimi olarak görür. Bu bağlamda: Dilin sadece bir iletişim aracı değil kültürel kodların ve dünya görüşünün taşıyıcısı olduğu vurgulanır. Dilin yasaklanması veya ihmal edilmesi, bir toplumun “tarihsel hafızasının” silinmesiyle eş değer tutulur. Asimilasyonun, bireylerin kendi kültürlerinden utanması veya onu “ikincil” görmesiyle başladığı, bu durumun kolektif özsaygıyı zedelediği üzerinde durulur.

Varlığını Sürdürebilme Stratejisi: Demokratik Direniş:

Yazı, asimilasyona karşı bir “direniş” çağrısıdır. Bu direniş, çatışmacı değil aksine demokratik ve hukuksal bir çerçeveye oturtulmuştur. Metne göre, sürgünden dönülemese bile “kültürel bir vatan” yaratmanın yolu şunlardan geçer:

Hukuki Bilinçlenme:

Kafkas toplumunun, bildirgeyle güvence altına alınan haklarını bilmesi ve bu hakları talep etmekten çekinmemesi.

Kültürel Kurumsallaşma:

Dernekler, yayın organları ve kültürel etkinliklerin, sadece sosyal birer buluşma değil “varoluşsal birer kale” olarak görülmesi.

Eğitim ve Aktarım:

Bir sonraki nesle dilin ve kültürün aktarılmasının, en temel insan haklarından biri olan “eğitim hakkı” çerçevesinde sahiplenilmesi.

Evrensel Bir İnsanlık Hizmeti Olarak Diasporik Kimlik:

Makale, Kafkas halkının kendi kültürünü yaşatmasının sadece kendi üyelerine değil dünya kültür çeşitliliğine de bir katkı olduğunu savunur. Bir kültürün yok olması, insanlığın ortak mirasının bir parçasının eksilmesi demektir. Bu perspektif, diasporadaki bireylere “sürgün edilmiş ve unutulmaya terk edilmiş bir kurban” psikolojisinden kurtulup “kendi kimliğini evrensel haklar zemininde savunan özne” bilincini aşlamayı hedefler.

Kafdağı dergisinin 37/40. sayısında (Şubat-Mayıs 1990) Büyük Kafkas Sürgünü olarak bilinen 1864 sonrası zorunlu göç olayı, doğrudan “soykırım” veya “kolektif travma” başlıkları altında ele alınmamakla birlikte, tarihsel anlatım, şiir ve anma haberleri aracılığıyla belirgin biçimde yer bulur. Derginin genel yayın çizgisi Kuzey Kafkasya kültürünün yaşatılması ve muhaceret gerçeğinin hatırlanması üzerine kurulduğundan, bu sayıdaki metinler de sürgünün demografik, kültürel ve duygusal sonuçlarını farklı biçimlerde yansıtır. O dönemde kullanılan dil daha çok “sürgün”, “muhaceret”, “zorunlu göç” ve “nüfus kaybı” kavramları etrafında şekillenmiştir.

Tarihsel Anlatım: Cevdet Hapi’nin Kafkasya IV Yazısı:

Sayının en kapsamlı ve sistematik katkısı Cevdet Hapi’nin “Kafkasya IV” başlıklı uzun yazısında yer alır. Kültür ve Coğrafya bölümünde yayımlanan bu metin, 1860-1917 dönemini ayrıntılı biçimde inceler. Hapi, Rus yönetiminin Kuzey Kafkasya’da nasıl yerleştiğini, 1864’te Adıgey topraklarının tamamının ele geçirilmesini ve ardından gelen zorunlu göç sürecini istatistikler ve bölgesel örneklerle anlatır. Özellikle batı Adıge gruplarının (Şapsığ, Natuhay, Ubih, Abzah) yaklaşık yüzde doksan oranında nüfus kaybına uğradığını, Abhazların ise yüzde kırk civarında bir kayıp yaşadığını belirtir. Bu kayıpların sonucu olarak bir zamanlar Azeri, Ermeni ve Gürcülerle benzer büyüklükte bir halk olan Adıgelerin, küçük bir Kafkas topluluğu haline geldiğini vurgular.

Yazıda Rus kolonizasyon politikası da ayrıntılı işlenir. Kuban, Terek ve Stavropol bölgelerine yoğun Rus göçmen yerleştirilmesi sonucunda yerli nüfus oranının hızla

düştüğü, 1897 sayımına göre Kuzey Kafkasya genel nüfusunun yalnızca yüzde yirmi sekizinin yerli halklardan oluştuğu kaydedilir. Hapî, 1864’e kadar süren bağımsızlık savaşlarının Adıge folklorunda geniş yer tuttuğunu, Osmanlı topraklarına göç olayının ise Adıge, Çeçen, Karaçay ve Oset sözlü kültüründe kalıcı izler bıraktığını belirtir. Metin, olayları salt bir göç hadisesi olarak değil, halkın demografik yapısını, kültürel sürekliliğini ve siyasal varlığını derinden sarsan bir kırılma noktası olarak sunar. Bu yönüyle yazı, sürgünün kolektif bellek üzerindeki etkisini tarihsel veriler üzerinden görünür kılar.

Edebi Yansıma: Muhaceret Şiirleri Bölümü:

Derginin sanat sayfalarında yer alan “Muhaceret Şiirleri” başlığı altında Refik Özdemir’in “Deniz Kızı ve Yaşlı Balıkçı” adlı uzun şiiri yayımlanmıştır. Şiir, alegorik bir dil kullanarak 1864 sürgününün deniz yolculuğunu ve insanî trajedisini anlatır. Karadeniz’de yol alan kırık dökük Osmanlı gemileri, avuçlarında Kafkas toprağı tutan genç Çerkes kızları ve erkekleri, yosunlar arasında sessizce yatan bedenler ve sürgünde gidenlerle kalanlar arasındaki ayrılık duygusu şiirin merkezinde durur. Denizkızı karakteri aracılığıyla aktarılan anlatı, pranga, kürek, unutulmuş yüzler ve sızlayan umut imgeleriyle sürgünün duygusal boyutunu öne çıkarır.

Bu şiir, tarihsel bir olayın edebî bir dilde nasıl içselleştirildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Doğrudan siyasi bir manifesto niteliği taşımasa da, muhaceret gerçeğini kişisel ve kolektif acı üzerinden yeniden üretir. Derginin bu bölümü, sürgünün yalnızca tarih kitaplarında değil, sanat ve edebiyat aracılığıyla da yaşatıldığını ortaya koyar.

Sürgün teması derginin başka bölümlerinde de dolaylı biçimde karşımıza çıkar. Avni Dipşow ile yapılan söyleşide sanatçı, “sürgün yaşamında” Kuzey Kafkasyalı bir sanatçının kimliğini ve “sürgündeki Kafkasya’yı resmetme çabasını konuşur. Aynı metinde 125. yıl anmalarına atıfta bulunulur. Haberler bölümünde ise İsrail hükümetinin Çerkeslerin 125. sürgün yılı dolayısıyla çıkardığı anma pulu duyurulur. Bu haber, sürgünün yalnızca Türkiye’deki muhaceret topluluğu için değil, dünya çapındaki Çerkesler için de ortak bir bellek unsuru haline geldiğini gösterir.

Ayrıca Yenemiko M.’nin “Tarih ile Ben” başlıklı denemesinde 1864’ün tarih kitaplarında yer almayışına duyulan öfke ve tarihin yeniden yazılması gerektiği düşüncesi

dile getirilir. Bu kısa metin, sürgünün resmî tarih anlatılarından dışlanmasına karşı bir tepki niteliği taşır.

Kafdağı'nın bu sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü tek bir makalede yoğunlaştırmaktan çok, farklı türler aracılığıyla çok katmanlı biçimde ele alır. Cevdet Hapî'nin tarihsel yazısı olayı demografik ve siyasal sonuçlarıyla belgelerken, Refik Özdemir'in şiiri aynı gerçeği duygusal ve imgelerle yüklü bir dilde yeniden üretir. Haberler ve söyleşiler ise sürgünün 125. yılına gelindiğinde hâlâ canlı bir bellek konusu olduğunu gösterir. Dergi, “soykırım” gibi günümüz akademik terminolojisini kullanmasa da zorunlu göçün yol açtığı nüfus yıkımını, kültürel kopuşu ve kolektif acıyı açıkça görünür kılar. Bu yönüyle sayı, muhaceret gerçeğinin hem belgelenmesi hem de yaşatılması çabasının somut bir örneğini oluşturur.

Kafdağı dergisinin Haziran-Temmuz 1990 tarihli 41-42. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü ve muhaceret gerçeğini bir önceki sayıya göre daha doğrudan siyasal ve toplumsal bir tartışma zeminine taşır. Dergide “soykırım” ya da “kolektif travma” gibi kavramlar kullanılmasa da, sürgünün yol açtığı kültürel yok oluş tehdidi, anavatana dönüş talebi ve köy kuruluş öyküleri aracılığıyla olayın kalıcı izleri yoğun biçimde işlenir. Özellikle 125. yıl dönümünün hemen ardından yayımlanan bu sayıda, sürgün artık yalnızca geçmişe ait bir tarihsel olgu değil, güncel kimlik mücadelesinin temel referansı haline gelmiştir.

Dönüş Tartışmaları ve Sürgünün Güncelliği:

Sayının görüş-düşün bölümünün açılış yazısı Tlişe Süleyman'ın “Ulusal-Kültürel Kimliğin Korunması İçin Kuzey Kafkasya'ya Dönüş”³³ başlıklı uzun makalesidir. Yazar, Nokta ve Halkın Gerçeği dergilerinde çıkan dosyaları değerlendirerek, Çerkes toplumunun dil ve kültür yok oluşu endişesini merkeze alır. Metinde sürgün, “vatanlarından zorla sürülerek açlık, sefalet ve yokluk içerisinde tarih sahnesinden silinmesi amaçlanan bir halk” ifadesiyle tanımlanır. Dönüş talebi, bu tarihsel müdahaleyle kesintiye uğrayan iç dinamiğin yeniden canlandırılması ve uluslaşma sürecinin tamamlanması olarak sunulur. Süleyman, dönüşün şoven bir milliyetçilik olmadığını,

³³ Tlişe Süleyman, “Ulusal-Kültürel Kimliğin Korunması İçin Kuzey Kafkasya'ya Dönüş”, *Kafdağı* (41-42), 2.

aksine tarihi bir hatanın düzeltilmesine yönelik ulusalcı-demokratik bir hareket olduğunu vurgular. Anavatanda azınlık durumuna düşürülmüş, toplumsal direnci kırılmış ve tarihi unutturulmuş bir halkın varoluş mücadelesi olarak nitelendirilen bu yaklaşım, muhaceret ülkelerinde kültürel hak taleplerinin de ihmal edilmemesi gerektiğini belirtir. Yazı, sürgünle bozulan coğrafi ve kültürel bütünlüğün ancak anavatana dönüşle onarılabileceği düşüncesini savunurken, somut ekonomik ve siyasal adımların zorunluluğuna dikkat çeker.

Alegorik Çağrı ve Sürgün:

Kültür-edebiyat bölümünde Ş’ejoko Zafer’in “Bu Fırsatı Kaçırmayın” başlıklı denemesi yer alır. Metin, bir iş ilanı biçiminde kurgulanmıştır. “İş” olarak tanımlanan görev, “bundan tam 126 yıl önce bataklığa saplanmış olan ve iki milyonu geçkin insanın insanca yaşam koşullarından mahrum kalmasına neden olan birkaç yüz gemiyi kurtarmak”tır. Bu alegori, 1864 sürgününün deniz yolculuğunu ve o dönemdeki kitlesel trajediyi doğrudan işaret eder. Yazar, adaylarda aranan nitelikler arasında Kuzey Kafkasyalı olmayı ya da bu halkın ulusal-kültürel mücadelesine inanmayı, her türlü olumsuzlukta umudu korumayı ve “ben” hastalığına yakalanmamayı sayar. Deneme, sürgünün yarattığı tarihsel yarayı iyileştirme sorumluluğunu günümüz insanına yükler ve kültürel direnişi sürekli bir görev haline getirir.

Köy Tarihi Üzerinden Sürgün Belleği:

Haberler bölümünde Kaspy Mehmet’in “Antalya Yeleme Köyü 100. Kuruluş Yıldönümü – Bu Bir Matem mi? Şenlik mi?” başlıklı yazısı, sürgünün somut bir köy ölçeğindeki izdüşümünü verir. Yeleme, Adige Özerk Bölgesi’nin Şehuraç yöresinden 1888 yılında yaklaşık üç bin kişinin gemiye bindirilmesiyle başlayan muhaceret sürecinin ürünüdür. Metinde Karadeniz yolculuğunda açlık ve hastalıklardan yüzlerce kişinin denize gömüldüğü, Kıbrıs yakınlarında çıkan yangının acıyı artırdığı anlatılır. Antalya’ya ulaşan grubun iklim ve dil engelleri nedeniyle kısa sürede Toroslar’ın 1650 metre yüksekliğindeki dağlık bölgesine yerleştiği belirtilir. Yüzüncü yıl pikniğinde yapılan konuşmalarda hem matem hem de sevinç duyguları bir arada dile getirilir. Konuşmacılar, 102 yıllık ayrılığın dil ve kültürü yok etme tehdidini sürdürdüğünü, ancak anavatanla ilişkilerin yeniden kurulmasıyla umut kapısının açıldığını vurgular. Bu yazı, sürgünün

yalnızca kitlesel bir göç değil, her köyün ve ailenin belleğinde canlı tutulan bir travma olduğunu gösterir.

Kafdağı'nın 41-42. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü tarihsel bir olay olmaktan çıkarıp güncel bir siyasal ve kültürel mesele haline getirir. Tlişe Süleyman'ın makalesi dönüş tartışmasını sistematik biçimde ortaya koyarken, Ş'ejoko Zafer'in alegorik metni sürgün gemilerinin sembolik yükünü hatırlatır. Yeleme köyü yazısı ise olayın insan ölçeğindeki sonuçlarını belgeler. Dergi, muhaceret gerçeğini yok oluş tehdidiyle ilişkilendirerek, anavatana dönüşü kolektif yarayı onarmanın temel yolu olarak sunar. Bu sayı, sürgünün yalnızca geçmişe ait bir acı değil, kimlik, dil ve gelecek tasavvurunu şekillendiren canlı bir bellek unsuru olduğunu açıkça ortaya koyar.

Kafdağı dergisinin Ağustos 1990-Ocak 1991 tarihli birleşik 43-46. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü doğrudan tarihsel belgeler ve çağdaş yorumlarla ele alan en yoğun dosyalardan birini oluşturur. Dergi, Anavatan'daki egemenlik ilanları ve birlik arayışlarının yoğunlaştığı bir dönemde yayımlanmış olması nedeniyle, 1864 sürgününü yalnızca geçmişe ait bir olay olarak değil, güncel siyasal ve kültürel taleplerin dayanağı olarak sunar. “Soykırım” ya da “kolektif travma” kavramları kullanılsa da, zorunlu göçün yol açtığı kitlesel ölümler, kültürel kopuş ve anavatana dönüş özlemi metinlerin merkezinde yer alır.

Tarihsel Belge: Theophil Lapinski'nin Çerkeslerin Kafkasya'dan Göçü Yazısı:

Sayının en önemli katkısı, Polonyalı subay Theophil Lapinski'nin 1874 yılında yayımlanan makalesinin İbrahim Dipşow tarafından yapılan çevirisidir. “Çerkeslerin Kafkasya'dan Göçü” başlığını taşıyan metin, Büyük Göç'ün onuncu yılı dolayısıyla kaleme alınmıştır. Lapinski, 1864 yılında Batı Kafkasya'dan başlayan benzeri görülmemiş göç dalgasını ayrıntılı biçimde anlatır. Nisan 1864'te birçok Adıge kabilesinin Grandük Michael'e boyun eğdiğini, bir ay içinde göç etmeyenlere savaş esiri muamelesi yapılacağını bildirildiğini kaydeder. Resmi sayımlara göre 1864 kışından 10 Temmuz'a kadar 236.718'den az olmayan Çerkes'in gemilerle taşındığını, bunların 61.359'unun Rus desteğiyle gönderildiğini belirtir. Limanlara göre dağılımı da verir: Taman 27.337, Anapa 16.452, Novorossiysk 61.995, Tuapse 63.449, Kuban ve Soçi 46.754, Adler ve Hosli 20.731.

Yazı, göçmenlerin sefaletini, salgın hastalıkları ve yüksek ölüm oranlarını açıkça ortaya koyar. Trabzon'da 100.000 kadar kişiden yalnızca şubat ayında 10.000'inin öldüğünü, Nisan'da Trabzon'da günlük ölüm sayısının 400'ü, Samsun'da 500'ü aştığını aktarır. Kıbrıs'a giden bir gemide 32 günlük yolculukta 2.700 yolcudan 1.441'inin öldüğünü örnek gösterir. Lapinski, toplam göç rakamını 400.000 civarında hesaplar ve boşaltılan topraklara Kazak ve Hristiyan yerleşimcilerin yerleştirildiğini vurgular. Metin, sürgünün planlı bir nüfus boşaltma politikası olduğunu, Osmanlı topraklarında da göçmenlerin istenmeyen unsurlar olarak görüldüğünü belgeler.

1864 Olaylarının Güncelliği ve Diğer Katkıları:

Aynı sayıda Abrec Almir'in "Size Bir Ay Süre Tanıyorum" başlıklı yazısı, 21 Mayıs 1864'te Kbaada Yaylası'nda (Krasnaya Polyana) direnişin fiilen sona erdiği günü ele alır. Bu tarih, dergide Kafkas Savaşları kurbanlarını ve topraklarından zorla sürülenleri anma günü olarak önerilir. Cevdet Hapi'nin "Kafkasya V" yazısı, sürgün sürecinin devamını, özellikle Şapsıgh ve Ubih gruplarının göç yollarına dökülmesini ve Rus komutanlarının emirlerini aktararak tarihsel anlatıyı tamamlar. Dergide ayrıca 1944 Çeçen-İnguş sürgününe de yer verilir. Medet Ünlü'nün yazısı, Stalin döneminde 780.000 kişinin Sibiry'a sürülmesini, yol boyunca 400.000 civarında insanın ölmesini ve sürgünün toplum üzerindeki kalıcı etkilerini anlatır. Bu metin, 1864 travmasının yanı sıra 20. yüzyıl kolektif acılarının da bellek konusu haline geldiğini gösterir.

Muhaceret Şiirleri ve Köy Anlatıları:

Sanat bölümünde "Muhaceret Şiirleri" başlığı altında Öner Yılmaz, Karden Nurettin, İhats Tamer ve Adıgüzel'in şiirleri yer alır. Bu şiirler sürgün, deniz yolculuğu ve vatan özlemini imgelerle işler. Orhan Khuepsirgen'in "Osmaniye Köyü (Lo Ki)" yazısı ise 1864 Büyük Göçü kapsamında Yozgat-Sorgun'a yerleşen bir köyün kuruluş öyküsünü belgeler. Anayurttaki köy adını, göç güzergâhını, yerleşim sürecini ve çevredeki diğer Adıge ve Abazin köylerini ayrıntılı biçimde kaydeder. Bu tür köy monografileri, sürgünün her ailenin ve yerleşimin belleklerinde nasıl somutlaştığını ortaya koyar.

Kafdağı'nın 43-46. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü tarihsel birincil kaynaklarla destekleyen, aynı zamanda güncel siyasal bağlamla ilişkilendiren bir dosya niteliği taşır. Lapinski'nin çağdaşı tanıklığı, 1864 göçünün boyutlarını, ölüm oranlarını ve planlı nüfus boşaltma karakterini belgelerken, Abrec Almir ve Hapi Cevdet'in yazıları olayı

Anavatan'daki egemenlik arayışlarıyla bağlar. Muhaceret şiirleri ve köy anlatıları ise kolektif acının duygusal ve yerel boyutlarını görünür kılar. Dergi, sürgünü yalnızca bir geçmiş olayı olarak değil, kimlik, dönüş ve birlik taleplerinin temel dayanağı olarak sunar. Bu yönüyle sayı, muhaceret gerçeğinin hem belgelenmesi hem de siyasal bir bilinç unsuru haline getirilmesi çabasının önemli bir örneğini oluşturur.

Kafdağı'nın 47. sayısı (Şubat/Mart 1991), Kafkas diasporasının “sürgün sonrası kimlik arayışını”, tarihsel yüzleşme ile “dönüş” tartışmaları üzerinden derinleştirdiği bir aşamayı temsil etmektedir. Bu sayıda, Büyük Kafkas Sürgünü'nün bir soykırım olarak tanımlanması ve bunun yarattığı kolektif travmanın, anavatanla kurulacak yeni ilişkilerle nasıl aşılabacağı konusu odak noktasıdır.

“Dönüş” Tartışması ve Kolektif Bilinç:

Dergide yer alan “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu” başlıklı yazı, diasporadaki en kırılgan ve en kritik konuyu ele alır: *Dönmek mümkün mü, değilse anavatanla bağ nasıl kurulmalı?*

Trajik Bir Seçim: Yazar, dönüşü sadece fiziksel bir yer değiştirme değil tarihsel bir sorumluluk olarak görür. Ancak bu tartışma, “gitmek ya da kalmak” ikileminin ötesinde; diasporada bir “kültürel vatan” yaratmanın, anavatanın siyasi ve sosyal gerçekliğiyle bütünleşme zorunluluğunu vurgular.

Geçmişin Yüku: Sürgünün yarattığı “kaybedilmiş vatan” hissi, artık yerini “kendi kaderini tayin eden” Kafkasya ile yeniden tanışma sürecine bırakmaktadır.

“Çerkesler Kimdir?” ve Tarihsel Hafıza:

Dergi, “Çerkesler Kimdir?” başlığıyla, sürgün sonrası asimilasyonla silinmeye çalışılan kimliği, antropolojik ve tarihsel köklerine dönerek yeniden inşa etmeyi hedefler.

Kimlik İnşası: Metin, Çerkeslerin sadece “sürgün edilmiş insanlar” olmadığını; Antik Yunan ve Kafkas dünyasının kesişiminden beslenen, köklü bir siyasi ve kültürel tarihe sahip bir toplum olduğunu hatırlatır.

Soykırımın İzleri: Sürgünün, bir halkın sadece topraklarını değil tarihsel ve kültürel derinliğini de hedef alan bir “soykırım” olduğu, bu tür makalelerle gelecek nesillere “bir bilinç mirası” olarak aktarılır.

Kolektif Travma ve İletişim Köprüsü (Raşid Hüseyinov Mektubu):

Derginin 48. sayfasında yer alan Raşid Hüseyinov'un mektubu, kolektif travmanın kuşaklar boyu nasıl yaşandığının somut bir kanıtıdır:

Kayıp Kayıtlar: Hüseyinov, iç savaş sırasında ailesinin bütün kayıtlarının yok olduğunu belirterek diasporada yaşamının en acı tarafını –yani “köklerin bilgisizliğini”– dile getirir.

Aramak ve Hatırlamak: Bir kişinin dedesinin mezarını arayışı veya İstanbul'daki medreselerde okuyan atasının izini sürmesi, sadece kişisel bir merak değildir; bu, travmayı “hatırlama” ve “onarma” pratiğidir. Dergi, bu mektuba yer vererek diasporanın birbirini bulma ve “kayıp parçaları” birleştirme misyonunu üstlenir.

Kurumsallaşmanın Önemi: “Kafkas Kültür Merkezi”:

Dergi, 47. sayıda da “Kafkas Kültür Merkezi İnşaatı Devam Ediyor” çağrısını yineleyerek, bir önceki sayılardaki “Bir kürek harç, bir tuğla da benden” vizyonunu devam ettirir.

Somutlaştırma: Kolektif travmanın sağaltılması ancak somut mekânlarda (kültür evleri, dernek binaları) gerçekleşebilir. Bu binalar sadece toplantı yerleri değil halkın kendi kimliğini “güvenli bir alanda” yaşatabileceği “kültürel kalelerdir”.

Süreklilik: Dergi, bağış çağrılarıyla okuyucuyu pasif bir okur olmaktan çıkarıp kurumun bizzat ortağı ve inşa edicisi olmaya davet eder.

Kafdağı dergisinin Şubat-Mart 1991 tarihli 47. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü nedenleri, sonuçları ve güncel dönüş tartışması bağlamında sistematik biçimde ele alan önemli bir dosya sunar. Dergi, Anavatan'daki egemenlik ilanlarının hız kazandığı bir dönemde yayımlanmış olması nedeniyle, sürgünü yalnızca tarihsel bir trajedi olarak değil, ulusal bütünlüğün yeniden sağlanması ve kültürel varlığın korunması meselesinin merkezine yerleştirir. “Soykırım” ya da “kolektif travma” kavramları doğrudan kullanılmasa da, zorunlu göçün demografik yıkımı, kültürel erozyonu ve siyasal sonuçları ayrıntılı biçimde işlenir.

Sürgünün Nedenleri ve Sonuçları: İzzet Aydemir'in Değerlendirmesi:

Sayının en doğrudan katkısı, İzzet Aydemir'in "Çerkeslerin Anavatanlarından Sürgünün Nedenleri ve Sonuçları" başlıklı tebliğidir. Metin, 125. yıl Kültür Haftası'nda sunulmuş bir konuşma metnidir. Aydemir, 1859-1864 yılları arasındaki ayrılışların bir göç değil, tamamen bir sürgün olayı olduğunu vurgular. Sürgün kararının 10 Mayıs 1862'de Petersburg'da toplanan Çarlık Rusya'sı Kafkas Komisyonu'nda alındığını belirtir. Sayı konusunda kesin bir rakam vermenin zorluğunu kabul etmekle birlikte, sürgün öncesi Batı Kafkasya'da yaklaşık iki milyon insanın yaşadığı saptamasına dayanarak en az bir buçuk milyon Çerkes'in ana yurtlarından sürüldüğünü savunur. Bu sayıya daha sonraki yıllarda sürülen yüz binlerce Abhaz'ın dahil olmadığını ekler.

Nedenleri dört ana grupta toplar. Birincisi Çarlık yönetiminin girişimleridir. Batı Kafkasya'nın emperyalist çıkarlar için kalıcı biçimde ele geçirilmesi istenmiş, halkın imhası dünya kamuoyu önünde göze alınamayınca sürgün yöntemi tercih edilmiştir. Boşalan topraklara Kazak ve Hristiyan kolonistlerin yerleştirilmesi, verimli Adıge bölgelerinin aristokrasi ve ordu yöneticilerine açılması planlanmıştır. İkincisi Osmanlı İmparatorluğu ve diğer dış güçlerin girişimleridir. Osmanlı yöneticileri yüzyıllarca Çerkesleri Ruslara karşı kışkırtmış, savaş yeteneklerinden yararlanmak amacıyla onları İmparatorluk topraklarına çekmeyi hedeflemişlerdir. İngilizlerin Balkanlardaki Rus etkisine karşı Çerkeslerin yerleştirilmesi önerisi de bu süreçte rol oynamıştır. Üçüncüsü dini etkilerdir. "Kâfirlerin oturduğu yerde yaşamaktansa Halife'nin memleketinde ölmek yeğdir" türü propagandalar, din adamları ve ajanlar aracılığıyla göçü kamçılamıştır. Dördüncüsü ise dönemin Çerkes sosyal yapısıdır. Thamete denilen yaşlı ve dindar kesim ile Pşı soylu sınıfı, egemenliklerini sürdürebilmek umuduyla halkı göçe yönlendirmiş, bilinçli aydın kadronun azlığı ve yurt dışında bulunması da süreci hızlandırmıştır.

Sonuçlar bölümünde Aydemir, Batı Kafkasya'daki Çerkes nüfusunun yüzde doksanını yitirdiğini, boşalan topraklara Kazak, Rus ve Ermeni kolonistlerin yerleştirildiğini yazar. Bir buçuk milyon insanın Anadolu, Suriye, Ürdün, Filistin ve Balkanlara dağıtıldığını, ailelerin parçalandığını, gemilerde ve limanlarda açlık, hastalık ve bakımsızlıktan on binlerce kişinin öldüğünü belgeler. Özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlardan ikinci bir sürgün yaşandığını, bu kez üç yüz binden fazla Çerkes'in yeniden Ortadoğu ve Anadolu'ya sürüldüğünü anlatır. Cumhuriyet döneminde de Gönen-Bandırma-Manyas köylerinin 1923'te iç sürgüne tabi tutulması, anadil yasağı, isim değiştirme kampanyaları ve asimilasyon politikalarının sürdüğünü

örneklerle ortaya koyar. Metin, muhaceretin 125. yılında Çerkes toplumunun öz benliğinden çok şey yitirdiğini, ancak son otuz yılda önemli direniş ve atılımlar gösterdiğini vurgulayarak sona erer.

Dönüş Sorunu: Yahya Kanbolat'ın Yaklaşımı:

Dr. Yahya Kanbolat'ın “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve ‘Dönüş’ Sorunu” başlıklı yazısı, sürgünün yarattığı kopuşu güncel bir siyasal seçenek olarak ele alır. Yazar, İsrail örneğinden hareketle, anavatan sevgisinin her Yahudi’de bulunduğu halde dönüşün sınırlı kaldığını, buna karşın dünya Yahudilerinin İsrail’i maddi, manevi ve siyasi alanda desteklediğini belirtir. Benzer bir durumun Çerkesler için de geçerli olduğunu savunur. Anavatana dönüşün bugünden yarına gerçekleşecek bir olay olmadığını, tarihsel bir süreç olduğunu kabul eder. Ancak anavatan dışında yaşayan iki milyondan fazla nüfusun bir bölümünün dönmesinin, Anavatan’da önemli bir siyasal dinamizm yaratacağını ileri sürer. Dönüş hareketinin kültürel politikasının amacını, nihai hedef gerçekleşinceye kadar ulusal kimliğin korunması ve dil ile kültürün yaşatılması olarak tanımlar.

Tarihsel Arka Plan ve Diğer Katkılar:

Cevdet Hapi'nin “18, 19 ve 20. Yüzyılda Kuzey Kafkasya'nın Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarihi”³⁴ başlıklı uzun yazısı, sürgün sürecini daha geniş bir tarihsel çerçeveye yerleştirir. 1861-1864 yılları arasındaki askeri operasyonları, göç kararlarını ve nüfus hareketlerini belgeler. Derginin sanat bölümünde yer alan Muhaceret Şiirleri ise sürgünün duygusal boyutunu işler. Bu şiirler, vatan özlemi, deniz yolculuğu ve kayıp duygusunu imgelerle aktarır.

Kafdağı'nın 47. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü hem tarihsel nedenleri hem de uzun vadeli sonuçlarıyla ele alan olgun bir dosya niteliği taşır. İzzet Aydemir'in tebliği, sürgünü planlı bir siyasal karar, demografik yıkım ve kültürel kopuş olarak tanımlarken, Yahya Kanbolat'ın yazısı bu tarihsel yarayı anavatana dönüş talebiyle ilişkilendirir. Dergi, muhaceret gerçeğini yalnızca geçmişe ait bir acı olarak değil, ulusal varlığın geleceğini belirleyecek güncel bir mesele olarak sunar. Bu yönüyle sayı, sürgün

³⁴ Cevdet Hapi, “18, 19 ve 20. Yüzyılda Kuzey Kafkasya'nın Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarihi”, *Kafdağı*, (47): 9.

belleğinin siyasal bilinç ve kültürel direnişle nasıl bütünleştiğinin önemli bir örneğini oluşturur.

Kafdağı dergisinin Nisan-Mayıs 1991 tarihli 49-50. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü doğrudan bir anma ve bilinçlendirme etkinliği üzerinden ele alır. Derginin açılış yazısı, 21 Mayıs 1864 tarihini “bütün Kafkasyalıların anavatanlarından sürgün edildikleri tarih” olarak kabul eden bir Gençlik Kongresi'nin hazırlık sürecini ayrıntılı biçimde aktarır. Bu sayı, sürgünü yalnızca tarihsel bir olgu olarak değil, kuşaklar arası iletişim, dernekler arası işbirliği ve anavatan-muhaceret ilişkileri sorunlarının çözümü için güncel bir referans noktası haline getirir.

21 Mayıs Gençlik Kongresi ve Sürgünün Anılması:

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği genç tabanının girişimiyle şekillenen kongre, 25-26 Mayıs 1991 tarihlerinde düzenlenmek üzere planlanmıştır. Organizasyonun birincil amacı, 21 Mayıs 1864 tarihinin anılması ve bu konunun kamuoyuna yaygın biçimde duyurulması olarak belirlenmiştir. Kongrenin tarih konferansı ile başlaması, sürgünün sebepleri ile sonuçlarının ortaya konulması kararlaştırılmıştır. Böylece 1864 olayının yalnızca bir anma günü değil, nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte tartışılması hedeflenmiştir.

İkinci amaç, bu tarihi olayın bir gençlik kongresi çerçevesinde ele alınmasıdır. Yazıda, 1980 sonrası dönemde derneklerde kuşaklar arası iletişimin zayıfladığı, gençlerin önceki kuşaklarla yeterince tanışmadığı belirtilir. Kongrenin, genç kuşakların kendilerini ortaya koymalarına ve önceki kuşaklarla sağlıklı bir ilişki zemini kurmalarına olanak sağlaması beklenir. Üçüncü boyut olarak anavatan ile muhaceret arasındaki iletişimsizlik ve işbirliği eksikliği ele alınır. Sürgünde yaşamak zorunda kalan bir halkın karşılaştığı dil, kültür ve kimlik sorunlarının konferanslarda işlenmesi kararlaştırılmıştır.

Kongre programında tarih konferanslarının yanı sıra dernek temsilcilerinin sorun sunumları, gençlik problemlerine odaklanan oturumlar ve sonuç bildirisi yer alır. Etkinliğin yazılı hale getirilerek kitapçık olarak basılması, anavatana ve ilgili kurumlara ulaştırılması da öngörülmüştür. Bu yaklaşım, sürgün belleğini gençlik üzerinden canlı tutma ve kolektif sorunları tartışma platformuna dönüştürme çabasını yansıtır.

Tarihsel ve Siyasal Bağlam:

Dergide Cevdet Hapî'nin “Kafkasya VI” yazısı tarihsel seriyi sürdürürken, İzzet Aydemir'in “Çerkeslerin Politik Girişimleri” başlıklı makalesi sürgün sonrası siyasal arayışlara değinir. Muhtin Ünal'ın Kurtuluş Savaşı'nda Kuzey Kafkasyalıların rolünü inceleyen yazısı ise muhaceret dönemindeki toplumsal katkıları belgeler. Edebiyat bölümünde “Türk Yazınında Çerkes Motifleri” ve diğer metinler, sürgün ve vatan özleminin yazınsal izdüşümlerini işler.

Kafdağı'nın 49-50. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü bir anma etkinliği üzerinden somutlaştırır. 21 Mayıs 1864'ün resmi bir sürgün tarihi olarak kabul edilmesi, neden ve sonuçlarının konferans konusu yapılması ve muhaceret yaşamının sorunlarının gençlik platformunda tartışılması, derginin yaklaşımını net biçimde ortaya koyar. Sayı, sürgün belleğini kuşaklar arası bağ, dernek dayanışması ve anavatan ilişkileriyle birleştirerek kolektif bilincin güçlendirilmesine katkı sunar.

Kafdağı dergisinin Haziran-Temmuz 1991 tarihli 51-52. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü kültürel örgütlenme tarihinin başlangıç noktası olarak ele alır. Derginin açılış yazısı, Yasin Çelikıran'ın 125. Yıl Kültür Haftası'nda sunduğu “Kuzey Kafkasyalıların Kültürel Örgütlenme Çalışmaları” tebliğidir. Metin, “Kısaca Göç Trafiği” başlığıyla sürgün sürecinin boyutlarını ve izleyen dağılımı özetleyerek muhaceret örgütlenmesinin zeminini çizer.

Göç Trafiği ve Sürgünün Boyutları:

Çelikıran, Kafkasya'dan büyük göçün 1864 yılında gerçekleştiğini, daha önceki ve sonraki kısmi göçlere rağmen 1864'te anayurdu terk edenlerin sayısının en yüksek olduğunu belirtir. Anadolu'ya geçişin esas olarak deniz yoluyla, kısmen de kara yoluyla yapıldığını, Balkanlara yerleştirilenlerin de deniz yoluyla gittiğini yazar. 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlara yerleştirilenlerin ikinci bir göçe zorlandığını, bir kısmının Anadolu'ya, bir kısmının ise Filistin, Ürdün ve Suriye topraklarına gönderildiğini kaydeder.

Sayı konusunda kaynakların birbirini tutmadığını vurgular. Bazı kaynaklarda 500.000, bazılarında 1.000.000, hatta 1.500.000 ile 2.500.000 arasında rakamlar verildiğini belirtir. Bunun nedenini, dönemin yöneticilerinin kimi zaman hane (yunağö), kimi zaman kişi sayısını esas almasına bağlar. Balkanlara 150.000-200.000 kişinin

yerleştirildiğini, ancak kendi araştırmasına göre 1990'ların başında Yugoslavya'da yalnızca 700 civarında Çerkes kaldığını tespit ettiğini söyler. Bu küçük topluluğun dil ve geleneklerini koruma çabasını da örnek gösterir.

Sürgün Sonrası Örgütlenme ve Bellek:

Yazının devamı, sürgün sonrası dönemde Türkiye dışında ve içinde kurulan siyasi dernek, kurum ve komiteleri inceler. 1911'de Brüksel'de kurulan Kafkas Komitesi'nden başlayarak çeşitli örgütlenme girişimlerini aktarır. Suriye, Ürdün ve diğer bölgelerdeki yerleşim ve dernek faaliyetlerine de yer verir. Böylece 1864 sürgünü, yalnızca bir nüfus hareketi olarak değil, muhaceret coğrafyasında kültürel ve siyasi örgütlenmenin çıkış noktası olarak konumlandırılır.

Derginin diğer yazılarında Naçık Kongresi izlenimleri, anavatan gezileri ve kültürel etkinlikler yer alır. Bu metinlerde sürgün sonrası kimlik ve örgütlenme sorunları dolaylı olarak işlenir. Bir kongre değerlendirmesinde “Göç mü, Sürgün mü?” tartışmasının “kesinlikle sürgün olduğu” yönünde netleştiği belirtilir.

Kafdağı'nın 51-52. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü kültürel örgütlenme tarihinin temel referansı olarak sunar. Yasin Çelikıran'ın tebliği, 1864 göç trafiğinin boyutlarını, izleyen ikinci ve üçüncü dalgaları ve muhaceret coğrafyasındaki dağılımı özetleyerek, sürgünün yalnızca bir kopuş değil, aynı zamanda örgütlenme ve kimlik mücadelesinin başlangıcı olduğunu gösterir. Dergi, sürgün belleğini örgütlenme deneyimleri üzerinden canlı tutma çabasını sürdürür.

Kafdağı dergisinin Ağustos 1991-Şubat 1992 tarihli birleşik 53-58. sayısı, ağırlıklı olarak Çerkes Ethem tartışması, derginin yapısal sorunları ve Anavatan'daki güncel gelişmeler etrafında şekillenir. Bununla birlikte, Büyük Kafkas Sürgünü'ne ilişkin tarihsel belgeler ve değerlendirmeler de yer alır. Özellikle 1864 yılına ait askeri operasyonlar ve hemen ardından yaşanan kitlesel sürgün, bazı yazılarda açık biçimde işlenir.

1864 Olayları ve Sürgün Belleği:

Dergide yayımlanan “Kafkasya Bülteni” bölümünde, 19 Mayıs 1864 tarihli St. Petersburg Gazetesi'nden aktarılan askeri raporlar bulunur. Bu belgeler, Wubih ve Şapsığ bölgelerindeki son direniş hareketlerini, Rus birliklerinin ilerleyişini ve kıyı bölgelerinin

boşaltılmaya başlanmasını aktarır. Metinlerde, direnişin sona ermesiyle birlikte halkın Kuban Ovası'na veya Türkiye'ye gönderilmek üzere sürgün edildiği belirtilir.

Bazı değerlendirme yazılarında 21 Mayıs 1864, Ubıh bölgesindeki son direniş merkezinin düşüşü ve hemen ardından yaşanan Büyük Sürgün'ün başlangıcı olarak anılır. Adıge halkının topraklarından sürülmesi, nüfusun büyük kısmının yok olması ve kalanların zorla Türkiye'ye gönderilmesi, “ömür boyu kapanmaz yaralar” açan bir trajedi olarak nitelendirilir. Sürgün sonrası muhaceret yaşamının yarattığı parçalanmışlık ve anavatana dönüş arayışları da bu çerçevede ele alınır.

Muhaceret ve Dönüş Tartışmaları:

Derginin görüş yazılarında, Anavatan ile muhaceret arasındaki kopukluk ve dönüşün önündeki engeller tartışılır. Sürgün anma toplantılarına yerel yönetimlerin katılması, dönüşün desteklenmesi ve muhaceret ülkelerinde bu hakkın tanınması gerektiği belirtilir. Bazı metinlerde, sürgünün yarattığı tarihsel haksızlığın düzeltilmesi yönündeki kararlılığın somutlaşmaya başladığı ifade edilir.

Genel Değerlendirme:

Kafdağı'nın 53-58. sayısı, Büyük Kafkas Sürgünü'nü ana dosya haline getirmese de, 1864 yılına ait birincil belgeler ve değerlendirmeler aracılığıyla konuyu canlı tutar. St. Petersburg Gazetesi'nden aktarılan askeri raporlar, sürgünün hemen öncesindeki askeri süreci belgelerken, diğer yazılar bu sürecin demografik ve kültürel sonuçlarını hatırlatır. Dergi, sürgün belleğini hem tarihsel belgelerle hem de güncel dönüş tartışmalarıyla ilişkilendirerek muhaceret kimliğinin sürekliliğine katkı sunar.

2.3. Kafkas Kültürü, Kimlik İnşası ve Toplumsal Normlar

Kafdağı, yalnızca bir kültür dergisi değil aynı zamanda diasporada kimlik bilincini canlı tutan, tarihsel hafızayı derleyen, dil ve kültür üzerindeki baskılara karşı direniş geliştiren, anayurt ile bağları güçlendiren ve toplumsal normları (birlik, dayanışma, fedakârlık, eğitim, gelenek aktarımı) yeniden üreten kolektif bir çabanın ürünüdür. Dergi, 1864 Büyük Sürgünü'nün yarattığı travmayı, asimilasyon tehlikesini, dil kaybını ve dağınmıklığı merkeze alarak “zaman engeli”nin aciliyetini sürekli vurgulamıştır.

Dergi boyunca “Kafkas kültürü”, evrensel bir çerçevede tanımlanmış ancak özgün geleneksel unsurlarıyla somutlaştırılmıştır. Nart destanları, mitoloji, halk oyunları, müzik (doli, flüt, Phaç’ic), Huaho konuşmaları, sofraya geleneği, Thamade sistemi ve el sanatları gibi öğeler hem geçmişin mirası hem de bugünün kimlik inşasının araçları olarak işlenmiştir. Mitolojik simge olarak “Kafdağı”nın seçilmesi, kültürün tarihsel derinliğe sahip olduğunu gösterir. Sanat, edebiyat ve tiyatro çalışmaları ise kültürün sadece korunmakla kalmayıp çağdaş dünya kültürüyle sentezlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Kimlik inşası, derginin en temel eksenidir. Diaspora koşullarında (dağınık yerleşim, dil kaybı, asimilasyon, zamanın daralması) kimlik, pasif bir miras değil bilinçli, aktif ve çok boyutlu bir süreç olarak ele alınmıştır.

Tarihsel hafıza (1864 sürgünü, Çerkes Ethem tartışması, önemli şahsiyetlerin anılması)

Dil ve yazı dili mücadelesi (yeni alfabe önerisi, Adige yazınının doğuşu)

Anayurt ile bağlar (geziler, Nalçık Kongresi, festival, “Dönüş” tartışması)

Örgütlenme tarihi (dernekler, okullar, yayınlar)

Genç kuşaklara aktarım (Kafdağı/Çocuk bölümü, gençlik kongresi)

gibi başlıklar üzerinden derinleştirilmiştir. Özellikle 1990-1992 sayılarında “Anavatana Dönüş”, kimlik inşasının nihai ve radikal çözümü olarak netleşmiştir.

Toplumsal normlar, saygı, birlik, özveri, kadirşinaslık, demokratik katılım, eleştiri-öz eleştiri ve dayanışma ekseninde şekillenmiştir. Dergi, kabilecilik ve bölgecilikten uzak durmayı, farklı görüşlere hoşgörüyü, gönüllü çalışmayı ve kolektif sorumluluğu sürekli vurgulamıştır. İç bölünmelere (İzmir, Sakarya örnekleri) karşı birlik çağrıları, dernek içi eleştiriler ve derginin kendi yapısal sorunlarını şeffaf biçimde tartışması, bu normların canlı tutulduğunu gösterir. Evrensel dayanışma (Filistin, ırkçılıkla mücadele, mülteci sorunları) ise kimlik inşasının dar milliyetçilikten uzak, insanlık perspektifli bir boyut kazandığını ortaya koymaktadır.

Bu bölümde yer alan tüm analizler, Kafdağı’nın 1987-1992 arasındaki yayın çizgisinin tutarlılığını, derinliğini ve tarihsel önemini ortaya koymaktadır. Dergi, Kuzey Kafkasyalıların ortak kültür ve bilgi düzeyini yükseltmeyi, toplumsal etkileşme ve

bütünleşmeyi güçlendirmeyi ve kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarmayı temel hedef olarak belirlemiştir.

Kafdağı'nın ilk sayısı, Şubat 1987'de Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği tarafından çıkarılmıştır. Bu sayıda yer alan “Çıkarken” başlıklı editöryal yazı, dernek haberleri, 25. Yıl kutlama etkinlikleri, okuyucu görüşleri, yayın tanıtımları, Resul Hamzatov üzerine yazı, sanat ve toplum haberleri bölümleri, Kafkas kültürünün korunması, Kuzey Kafkasyalı kimliğinin sürdürülmesi ve toplumsal normların yaşatılması konularını doğrudan ele alır.

Kafkas Kültürü Kavramı:

“Kafkas kültürü” ifadesi, genel kültür tanımından yola çıkılarak somutlaştırılır. Editöryal yazıda kültür, bir toplumda geçmişte veya halen geçerli olan duygu, düşünce, dil, sanat ve yaşam öğelerinin tümünü kapsayan geniş bir kavram olarak tanımlanır. Bilimle ilişkilendirilerek evrensel niteliği vurgulanır: Bilim gibi kültür de insanlığın ortak ürünüdür, her yerde geçerlidir ve kimsenin özel malı değildir.

Kafkas kültürü ise özgün geleneksel unsurlarıyla öne çıkar. Mahsima içkisiyle yapılan konuşmalar, halk oyunları gösterileri, flüt, mandolin ve Phaç'ic gibi enstrümanlarla müzik dinletileri, ulusal yiyecekler, Nart destanları ve mitoloji gibi öğeler somut örneklerdir. 25. Yıl kutlamasında bu unsurlar aktif olarak kullanılır. İstanbul Kafkas Kültür Derneği Müzik Topluluğu'nun enstrümantal dinletisi ve Ankara derneğinin halk oyunları topluluğunun özel gösterisi, kültürün canlı tutulduğunu gösterir.

Yayınlar bölümünde Resul Hamzatov'un *Benim Dağistanım* ve şiirleri, Nart destanları, Çerkes Ethem konulu eserler, bibliyografyalar ve mitoloji çalışmaları tanıtılır. Bu eserler, Kafkas kültürünün edebiyat ve tarih boyutunu güçlendirir. Yaklaşan “Mitoloji ve Nartlar” konferansı ile “Kuzey Kafkasya Kültüründe Kız İsteme ve Gelin Alma Törenleri” sohbeti, kültürün bu yönlerinin sistemli aktarımını hedefler.

Kimlik İnşası ve Korunması:

Kuzey Kafkasyalı kimliği, diaspora koşullarında (dağınık yerleşim, dil ve şive farklılıkları, hızlı değişim) aktif olarak inşa edilir ve korunur. Editöryal yazıda vurgulanan “zaman engeli” kritik rol oynar: Özgün geleneksel kültürü bizzat yaşamış olanların sayısı hızla azalırken, bu kültürün derlenmesi ve öğrenilmesi acil hale gelir. Her Kuzey

Kafkasyalının kendisine, ailesine, toplumuna ve evrensel kültüre karşı sorumlu olduğu belirtilir.

Dernek faaliyetleri bu insanın somut araçlarıdır. 14 Aralık 1986 olağan genel kurulunda demokratik yapı vurgulanır: Yönetim kurulu seçimleri yapılır, kabilecilik ve bölgecilik gibi olumsuzluklar aşılar, her üye derneğin amacını benimser. İki yıllık istikrarlı dönemler planlama olanağı sağlar. 6 Aralık 1986'da yapılan 25. Yıl kutlaması, kimlik inşasının önemli bir örneğidir. Kuruculara ve geçmiş dönem başkanlarına şükran plaketleri verilir, 25. Yıl Bülteni hazırlanır. Bu etkinlik, nesiller arası bağları güçlendirir, Anayurt'tan gelen gelenekleri yaşatır ve derneğin köklülüğünü kamuoyuna duyurur.

Aslan Arı ile yapılan söyleşide, derneğin Başkent'teki konumu, üniversite kenti olması ve demokratik hoşgörü ortamı nedeniyle kültürel taleplerin daha fazla olduğu ifade edilir. Süleyman Yançatoral'ın açıklamalarında ise gönüllü çalışmaların, özverinin ve üyelerin yoğun desteğinin kimlik çalışmalarını sürdürdüğü belirtilir. Okuyucu görüşlerinde (Saime Bozkurt, Tahsin Dinç, Nahit Eruz, Nurcan Kantekin, Hacı Ahmet Bilgiç, Kâzım Baştuğ) büyüklerin anılarının tazelenmesi, gençlerin âdetlere önem vermesi ve kaynaşma ihtiyacı vurgulanır.

Yayınlar listesi (Sefer E. Berzeg'in *Gurbetteki Kafkasyadan Belgeler*, Vedat Berzeg'in bibliyografyası, Hamzatov çevirileri, Nart konulu eserler) kimlik inşasına kaynak sağlar. Resul Hamzatov üzerine yazı, Dağıstanlı ozanın Avar folklorundan beslenen şiirlerini ve *Benim Dağıstanım*'ini tanıtır; bu, Kafkas kimliğinin evrensel edebiyatla bağlantısını kurar.

Toplumsal Normlar ve Değerler:

Toplumsal normlar, saygı, birlik, özveri, kadirşinaslık ve geleneklere bağlılık ekseninde şekillenir. Editöryal yazıda “Yaşlısı olmayanın genci de olmaz” atasözü hatırlatılır. Kültürün işlevi, insan yaşamını güzelleştirmek, toplumsal bütünleşmeyi sağlamak ve evrensel barışa katkı sunmaktır. Kültürel uğraş verenler saygı ve takdir görür.

25.yıl kutlamasında ve panelde geçmiş dönem yöneticilerine plaket verilmesi, gönüllü hizmetin manevi karşılığının verildiğini gösterir. Süleyman Yançatoral, “İsimsiz kahramanlar”ın da emeklerinin boşa gitmediğini hissetmelerini ister. Okuyucu eleştirilerinde (Saime Bozkurt, Tahsin Dinç, Kâzım Baştuğ) büyüklerin ayakta kalması, gençlerin âdetlere uymaması gibi konular, normların korunması gerektiğini vurgular.

Birlik ve dayanışma normu, “el ve gönül birliği, iş ve güç birliği” şeklinde ifade edilir. Ekonomik yetersizlik ve zaman engeli gibi engeller bu birlikle aşılar. Derneğin demokratik yapısı, farklı görüşlere hoşgörü, kabilecilikten uzak durma gibi normları içerir. Mahsima tostu ve Huaho konuşması gibi ritüeller, topluluğun manevi bağlarını pekiştirir.

Toplum haberleri bölümünde nişan, evlilik, doğum ve vefat duyuruları, topluluğun acı-tatlı günlerini paylaşma normunu yansıtır. Georges Dumezil’in ölümü üzerine yazılar, Ubih dili çalışmalarının (Tevfik Esenc ile birlikte) kültürel mirasın korunmasına örnek oluşturduğunu gösterir.

Kafdağı’nın Mart 1987 tarihli 2. sayısı, derginin yayın hayatının çok erken bir döneminde kültürel kimliğin yeniden inşası ve toplumsal normların aktarılması yönünde temel bir çerçeve çizer. Sayı, mitoloji, geleneksel yaşam pratikleri, kadınların toplumsal konumu ve dernek örgütlenmesi üzerinden Kafkas kültürünün sürekliliğini sağlamaya çalışır.

Mitoloji ve Nart Destanları Üzerinden Kimlik İnşası:

Derginin en dikkat çekici bölümlerinden biri, Yüsneyl Özdemir’in “Mitoloji ve Nartlar” yazısıdır³⁵. Yazar, Nart destanlarını Kuzey Kafkasya’nın otokton halkı olan Çerkeslerin binlerce yıldır ürettiği ortak kültürel miras olarak tanımlar. Destanların yalnızca edebiyat ürünü değil, halkın dünya görüşünü, ahlak anlayışını, toplumsal ilişkilerini ve tarih bilincini taşıyan temel bir kaynak olduğunu vurgular. Nart kahramanlarının isimlerinin etimolojisinden yola çıkarak destanların çok eski dönemlere uzandığını belirtir. Bu yaklaşım, muhaceret koşullarında kopmuş kültürel bağların yeniden kurulması için mitolojiyi bir kimlik dayanağı olarak öne çıkarır. Dergi, bundan sonraki sayılarda da Nart efsanelerinden bölümler yayımlayacağını açıklayarak bu mirası sistemli biçimde aktarma niyetini ortaya koyar.

Geleneksel Toplumsal Normlar: Mutfak Kültürü ve Adap:

Necla Okyay’ın Âsetin (Oset) mutfağına ilişkin yazısı, kültürel kimliğin gündelik yaşam pratikleri üzerinden nasıl yaşatıldığını gösterir. Hamur işleri tariflerinin yanı sıra

³⁵ Yüsneyl Özdemir, “Mitoloji ve Nartlar”, *Kafdağı*, (2): 15.

mutfak adabı ve yemek etrafındaki davranış kuralları da aktarılır. Bu tür yazılar, yalnızca yemek tarifleri sunmakla kalmaz; aynı zamanda misafirperverlik, paylaşım, saygı ve aile içi düzen gibi toplumsal normları hatırlatır. Geleneksel kültürün en somut ve yaşayan boyutlarından biri olan mutfak, kimliğin gündelik yeniden üretim alanı olarak konumlandırılır.

Kadınların Toplumsal Konumu ve Tarihsel Rolü:

8 Mart Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle yayımlanan yazılar, Kuzey Kafkasyalı kadınların geçmişteki örgütlenme deneyimlerini ve toplumsal rollerini ele alır. Özellikle Çerkes Kadınları Yardımlaşma Derneği örneği üzerinden, kadınların yalnızca yardımlaşma değil, eğitim alanında da etkin oldukları vurgulanır. Bu derneğin Türkçe-Çerkesçe eğitim veren “Diyane” (Annemiz) adlı ilkokulu açması, kadınların kültürel aktarım ve kimlik koruma süreçlerindeki aktif konumunu gösterir. Yazılar, kadınların üretim süreçlerine katılımını, toplumsal mücadele içindeki yerlerini ve modern kadın hareketiyle kesişen özgün taleplerini tartışır. Böylece toplumsal normların değişimi ve kadınların kamusal alandaki varlığı, kültürel kimliğin önemli bir boyutu olarak işlenir.

Dernekler: Kimlik İnşasının Örgütsel Zemini:

Sayı, derneklerin hukuki ve toplumsal işlevlerine geniş yer ayırır. Olcay Mis ile yapılan söyleşi, derneklerin yasal çerçevesini açıklarken, aynı zamanda gönüllü örgütlenmenin kültürel dayanışma ve kimlik koruma açısından taşıdığı önemi ortaya koyar. Dernekler, muhaceret koşullarında dağınık yaşayan topluluğu bir araya getiren, ortak amaç etrafında dayanışma sağlayan ve kültürel üretimi mümkün kılan temel yapılar olarak sunulur. Üyelik yapısı, kadınların katılım düzeyi, kuşaklar arası ilişkiler ve diğer kültür dernekleriyle iş birliği gibi konular, toplumsal normların örgütlenme düzeyindeki yansımaları olarak ele alınır.

Kafdağı’nın 2. sayısı, kültürel kimliğin inşasını üç ana ekseninde yürütür: mitolojik mirasın (Nart destanları) yeniden sahiplenilmesi, gündelik toplumsal normların (mutfak, adap, kadın rolleri) aktarılması ve örgütsel yapıların (dernekler) güçlendirilmesi. Dergi, muhaceret koşullarında kopma riski taşıyan kültürel sürekliliği, hem sembolik (mitoloji) hem pratik (yaşam biçimi) hem de kurumsal (örgütlenme) düzeyde yeniden kurmaya çalışır. Bu yaklaşım, sonraki sayılarda da sürdürülecek olan kültürel kimlik inşası çizgisinin erken ve temelli bir örneğini oluşturur.

Kafdağı'nın üçüncü sayısı (Nisan 1987), önceki sayılarda ortaya konulan çizgiyi daha da somutlaştırarak sürdürmektedir. Bu sayıda arşiv oluşturma, kitaplık çalışmaları, önemli kültürel şahsiyetlerin tanıtılması, tiyatro çalışmaları ve mitoloji eğitimi gibi konular üzerinden Kuzey Kafkasya kültürünün sistemli bir şekilde korunması, kimlik inşası ve toplumsal katılım normları ele alınmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Arşiv Oluşturma:

Bu sayıda dergi yönetimi, Kafkas kültürüne ilişkin çalışmaların sağlıklı bir arşive kavuşturulması gerektiğini vurgular. Yayın Yönetmeni Mansur Ulutaşlı, bugüne kadar bireysel ve dernek düzeyinde yapılan çalışmaların arşiv eksikliği nedeniyle değerlendirilemediğini belirtir. Kronolojik sıralamalı bir bibliyografya oluşturma çağrısı yapılır. Okuyuculardan, derneklerden ve hemşerilerden çıkmış yayın, dergi ve belgelerin tarih, yazar ve temin bilgileri istenmektedir.

Yismeyl Özdemir'in "Derneklerimiz ve Kitap Gereksinimi Üzerine"³⁶ yazısı da bu konuyu derinleştirir. Kitabın toplumun düşünce ve sanat yaşamının besini olduğu, halkın zevkini ve duygusunu gelecek kuşaklara aktaran temel araç olduğu vurgulanır. Derneğin 1970'li yıllarda oluşturmaya başladığı mütevazı kitaplığın tozlu raflarda bırakıldığı eleştirilir. Genç kuşaklara kitap okuma alışkanlığı kazandırmak ve dernek kitaplığını zenginleştirmek için çağrı yapılır. Bu çalışmalar, kültürün sadece sözlü olarak değil yazılı ve belgelenmiş biçimde de korunması gerektiğini gösterir.

Kimlik İnşası ve Önemli Kültürel Şahsiyetler:

Bu sayıda kimlik inşası, önemli kültürel figürlerin detaylı tanıtımı üzerinden güçlendirilir. "Dırmid Gulya Jır Hamid" başlıklı uzun yazı, Abhaz ve Karaçay-Çerkes kültürünün iki önemli ismini ölüm yıldönümlerinde anar. Dırmid Gulya'nın Abhaz alfabesi oluşturma, tarih yazma, tiyatro ve eğitim çalışmaları; Jır Hamid'in edebiyat, gazetecilik ve halkına ulaşma çabaları detaylı şekilde işlenir.

Bu tanıtımlar, kimlik inşasının somut örnekler üzerinden yapılması gerektiğini gösterir. Bu şahsiyetlerin eserleri, çevirileri ve halka hizmet anlayışları, genç kuşaklara model olarak sunulur. Bibliyografya bölümü de bu kişilerin yapıtlarına erişimi

³⁶ Yüsneyl Özdemir, "Derneklerimiz ve Kitap Gereksinimi Üzerine", *Kafdağı*, (3): 2.

kolaylaştırarak kimlik aktarımını destekler. Çeviri şiirler (Çeçen şairler) ve tiyatro tarihi yazısı da aynı çizgide, farklı Kafkas halklarının kültürel mirasını ortak bir kimlik çatısı altında birleştirme çabasını yansıtır.

Tiyatro ve Kültürel İfade:

Derneğin tiyatro çalışmaları bu sayıda hem tarihsel hem de programatik olarak ele alınır. “Derneğimiz ve Tiyatro” yazısı, tiyatronun toplumsal gerçekleri bilinçlendirme ve kolektif üretim aracı olarak önemini vurgular. 1977’den beri süren çalışmalar, “İstanbul Yolu”, “Kimdi O Adam”, “Reşul Hamzat”, “Zelimhan” ve “Görüntüler” gibi oyun ve skeçlerle somutlaştırılır.

Tiyatro Komisyonu’nun çalışma raporu, tiyatronun salt eğlence değil toplumsal sorunları vurgulayan ve çözüm arayışını teşvik eden bir araç olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Benzetmeci ve göstermeci tiyatro anlayışları açıklanırken, derneğin tiyatro çalışmalarının kültürel değerleri koruma ve yeniden üretme amacına hizmet ettiği vurgulanır. Bu yaklaşım, kimlik inşasının sanatsal üretim yoluyla da gerçekleştirilebileceğini gösterir.

Mitoloji ve Öğrenme Gereği:

“Mitoloji ve Öğrenme Gereği” yazısı, mitolojinin insan soyunun eski düşünce, inanç ve duygularını çağımıza taşıdığını belirtir. Mitolojinin, doğayla iç içe yaşayan insanın düşünce yapısını anlamak için önemli olduğu vurgulanır. Kuzey Kafkasya mitolojisinden Şible (yıldırım tanrısı) örneği verilerek, doğa olaylarının mitolojik figürlere dönüşmesi ve şiirsel anlatıma bürünmesi anlatılır.

Bu yazı, mitolojinin sadece geçmişe ait bir konu değil bugünün insanı için öğrenme ve kendini anlama aracı olduğunu ortaya koyar. Mitoloji çalışmaları, geleneksel kültürün köklerini derinlemesine kavramayı ve bu kökler üzerinden çağdaş kimlik inşasını desteklemeyi amaçlar.

Toplumsal Normlar ve Katılım:

Bu sayıda toplumsal normlar, aktif katılım, özveri ve kolektif çalışma üzerinden şekillenir. Dergi yönetimi, okuyucuların araştırma ve çalışmalarını yoğunlaştırmasını, kitap ve belge katkısında bulunmasını ister. Tiyatro grubu üyelerinin özverili çalışmaları,

Maltepe Geceleri'nde skeçler oynamaları ve yeni oyun hazırlıkları bu normları somutlaştırır.

Dernek çalışmalarında vurgulanan kollektif ruh, demokratik işleyiş ve kültürel değerleri koruma sorumluluğu, toplumsal normların temelini oluşturur. Kitaplık oluşturma, arşiv çalışmaları ve tiyatro gibi alanlarda çağrıda bulunulması, her hemşerinin güç ve olanakları ölçüsünde katkı sağlaması gerektiğini gösterir. Bu yaklaşım, bireysel çabanın ötesinde toplu sorumluluk ve dayanışma normunu güçlendirir.

Kafdağı'nın dördüncü sayısı (Mayıs 1987), önceki sayılarda belirlenen temel çizgiyi sürdürmektedir. Bu sayıda geleneksel sofrada adabı, önemli tarihsel şahsiyetlerin tanıtılması, mülteci sorunu ve dernek faaliyetleri üzerinden Kuzey Kafkasya kültürünün korunması, kimlik inşası ve toplumsal normların güçlendirilmesi konuları işlenmektedir.

Kafkas Kültürü ve Geleneksel Normlar:

Bu sayıda en dikkat çeken yazı, “Geleneklerimiz ve Kuzey Kafkasya’da Sofra Geleneği Üzerine” başlıklı uzun makaledir. Yazı, Kuzey Kafkasya kültürünün tarım toplumu evresinde gelişmiş, yaşamın hemen her alanını düzenleyen yetkin bir halk kültürü olduğunu belirtir. Sofra geleneği ise bu kültürün en somut ve işlevsel örneklerinden biri olarak ele alınır.

Sofra, salt karın doyurma aracı değil eğitim, toplumsal kaynaşma, disiplin, saygı ve iletişim ortamı olarak tanımlanır. Thamade sistemi, Bje (kadeh) kullanımı, Huaho konuşmaları, Şhagerıt’ın rolü ve oturma düzeni gibi unsurlar detaylı şekilde açıklanır. Bu geleneklerin kent koşullarında da yaşatılabileceği, özellikle yaşlıların, aydınların ve Thamadelerin öncülüğünde mümkün olduğu vurgulanır. Geleneksel kuralların esnekliği ve toplumun onayına bağlı olması da önemli bir nokta olarak işlenir.

Bu yazı, kültürel normların sadece geçmişe ait değil bugün de eğitici ve birleştirici işlevini sürdürebileceğini gösterir.

Kimlik İnşası ve Tarihsel Figürler:

Dördüncü sayıda kimlik inşası, General İsmail Berkok’un anılması üzerinden güçlendirilir. “Ölümlünün 33. Yılında General İsmail Berkok” başlıklı yazıda, Berkok’un askeri kariyeri, İstiklal Harbi’ndeki hizmetleri, emeklilik sonrası siyasi hayatı ve özellikle *Tarihte Kafkasya* adlı eseri detaylı şekilde tanıtılır.

Berkok'un Kafkasya'ya olan bağılılığı, muhaceret sonrası da devam eden çalışmaları ve eserleri, diaspora kimliğinin tarihsel bilinçle inşasının somut örneği olarak sunulur. Yazı, "geçmişin mirası üzerinde yükselen" bir toplum anlayışını vurgular. Berkok gibi şahsiyetlerin tanıtılması, genç kuşaklara model oluşturma ve kolektif hafızayı canlı tutma işlevi görür.

Toplumsal Sorumluluk ve Dayanışma:

"Mülteciler" başlıklı yazı, toplumsal normların evrensel boyutunu ele alır. Mülteci sorununu uluslararası hukuk çerçevesinde (UNHCR sözleşmeleri) tartışırken, Circassian tarihinden gelen birikimle bağlantı kurar. "Yurtsever olmanın kriteri, elinizden zorbalıkla alınan topraklarınızda duygusal bağlarınızı de- ğildir" ifadesi, kimlik inşasının sadece duygusal değil aynı zamanda hak ve adalet temelli olması gerektiğini vurgular.

Bu yazı, Kuzey Kafkasyalıların kendi tarihsel deneyimlerinden hareketle, güncel toplumsal sorunlara duyarlılık göstermesi gerektiğini ortaya koyar. Dayanışma normunu sadece kendi toplumuyla sınırlı değil evrensel ölçekte ele alır.

Dernek Faaliyetleri ve Katılım:

"Sayın Okuyucu" yazısında yeni yönetim döneminin kültürel faaliyetleri özetlenir. Kültürel çalışmaların yoğunlaştırılması, okuyucu katkılarının artırılması ve derneğin amaçlarına uygun çalışmaların sürdürülmesi çağrısı yapılır. Bu çağrı, önceki sayılarda da vurgulanan "herkesin güç ve olanakları ölçüsünde katılımı" normunu pekiştirir.

Dergi, kültürel çalışmaların sadece dernek yönetimiyle sınırlı kalmaması, okuyucu ve hemşerilerin aktif desteğiyle yürütülmesi gerektiğini belirtir. Bu yaklaşım, kimlik inşasının kolektif ve katılımcı bir süreç olduğunu gösterir.

Kafdağı'nın beşinci sayısı (Haziran 1987), önceki sayılarda belirlenen temel çizgiyi daha akademik ve karşılaştırmalı bir yöne taşımaktadır. Bu sayıda diaspora yayıncılığının tarihi, Bask kültürü örneği üzerinden kimlik koruma mücadelesi ve Oset kökenli bir sanatçının uluslararası başarısı üzerinden Kuzey Kafkasya kültürünün korunması, kimlik inşası ve toplumsal normlar konuları ele alınmaktadır.

Kafkas Kùltürü ve Diaspora Yayıncılığı:

Bu sayıda en önemli yazı, S. Yançatoral'ın “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”³⁷ başlıklı uzun araştırmasıdır. Yazı, 123 yıllık muhaceret yaşamında Kuzey Kafkasyalı aydınların geçmişı araştırma, yazma ve yayınlama çabalarını sistemli şekilde inceler.

1953 yılında çıkan *Kafkas Dergisi* ve devamı niteliğindeki *Kafkas Mecmuası* detaylı olarak ele alınır. Bu dergilerin amaçları, yazar kadroları, işledikleri konular (Kafkasya tarihi, coğrafyası, gelenekleri, muhaceret) ve siyasal çizgileri (anti-Sovyetik tutum, kültürel koruma, demokrasi vurgusu) objektif biçimde aktarılır. Dergilerin “Kafkas idealini” yayma, kültürü yaşatma ve Kafkasya'ya dönüş özlemini canlı tutma çabaları vurgulanır.

Bu çalışma, kimlik inşasının en önemli araçlarından birinin “araştırma, inceleme ve yayın” olduğunu ortaya koyar. Diaspora koşullarında kültürel hafızanın korunması ve aktarılması için süreli yayınların kritik rolü net şekilde gösterilir.

Kimlik İnşası ve Karşılaştırmalı Örnekler:

“Geçmiş ve Bugünü ile Basklar” yazısı, kimlik inşası konusunda önemli bir karşılaştırmalı örnek sunar. Baskların kendi dillerini (Euskara) koruma, kültürel mirası yaşatma ve siyasi özerklik mücadelesi, Kuzey Kafkasyalıların durumuna benzer yönleriyle işlenir.

Yazı, Bask dilinin kökenine ilişkin tartışmaları, tarihsel özerklik statüsünü, Franco dönemi baskılarını ve ETA gibi hareketleri özetler. Bask aydınlarının kendi dillerinde eser üretme bilinci ve 4000 yıllık dil mirasını koruma çabaları, “kendi kültürlerini en iyi yansıtacak dilin kendi dilleri olduğu” vurgusuyla aktarılır.

Bu karşılaştırma, farklı coğrafyalarda olsa da ezilen veya azınlık konumundaki halkların kimliklerini koruma stratejilerinin benzer olduğunu gösterir. Bask örneği, Kuzey Kafkasyalıları için hem umut verici hem de ders niteliğindedir.

³⁷ S. Yançatoral, “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”; *Kafdağı*, (5), 2.

Kültürel Figürler ve Uluslararası Temsil:

“İstanbul Festivalinde Bir Oset Kadını; Veronika Dudarova” yazısı, Kuzey Kafkasya kökenli bir sanatçının uluslararası başarılarını aktarır. Oset asıllı şef Veronika Dudarova’nın Moskova Devlet Senfoni Orkestrası’nı yönetmesi, İstanbul Festivali’nde verdiği konserler ve müzik eleştirmenleri üzerindeki etkisi anlatılır.

Bu yazı, kimlik inşasının sadece tarih ve gelenekle sınırlı olmadığını, çağdaş sanatsal üretim ve uluslararası alanda temsil yoluyla da güçlendirilebileceğini gösterir. Dudarova gibi figürler, Kafkasya kökenli bireylerin dünya kültürüne katkı sunabildiğini ve bu katkının kendi kimlikleriyle bağdaştırıldığını ortaya koyar.

Toplumsal Normlar ve Katılım:

Derginin “Değerli Okuyucular” yazısı, kültürel çalışmaların sürekliliği ve okuyucu katılımının önemini vurgular. Yeni sayıların hazırlanmasında, araştırma ve yazıların toplanmasında okuyucuların desteğinin beklendiği belirtilir.

Bu çağrı, önceki sayılarda da görülen “herkesin güç ve olanakları ölçüsünde katkı sağlaması” normunu pekiştirir. Kimlik inşasının bireysel çabayla değil kolektif katılım ve dayanışmayla mümkün olduğu mesajı verilir.

Kafdağı’nın 6-7. Birleşik sayısı (Temmuz-Ağustos 1987), önceki sayılarda başlayan tarihsel araştırma serisini sürdürmekte ve kimlik inşasını hem yerel hem evrensel boyutlarıyla ele almaktadır. Bu sayıda diaspora yayıncılığının devamı, evrensel bir edebî eser üzerinden kültürel miras, Kafkas halklarının tarihsel direnişi ve mülteci sorunu üzerinden toplumsal sorumluluk konuları işlenmektedir.

Kafkas Kültürü ve Diaspora Yayıncılığının Sürekliliği:

Bu sayıda S. Yançatoral’ın “Kuzey Kafkasya’ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980) Bölüm 2” yazısı, önceki sayıda başlayan araştırmayı *Yeni Kafkas* dergisi (1957-1962) üzerinden devam ettirir. Derginin sahibi Dr. Vasfi Güsar, yazar kadrosu ve siyasal-kültürel çizgisi detaylı şekilde incelenir.

Yazı, *Yeni Kafkas*’ın Kafkasya tarihi, toplumsal yapısı, coğrafyası ve muhaceret sorunlarını yoğun biçimde işlediğini, anti-Sovyet çizgide önceki dergilere göre bir yumuşama gösterdiğini, ancak Kafkasya’nın bağımsız bir federasyon olarak var olma istemini koruduğunu ortaya koyar. Dergide yer alan Çerkesçe isim-soyad listeleri,

Kafkasya kökenli önemli şahsiyetlerin tanıtımı ve geleneksel kültürün yeni kuşaklara aktarılması çabaları vurgulanır.

Bu araştırma, kimlik inşasının en kalıcı araçlarından birinin “sürelî yayınlar” olduğunu ve bu yayınların sadece bilgi aktarmakla kalmayıp kolektif hafızayı canlı tuttuğunu gösterir.

Kimlik İnşası ve Evrensel Kültürel Miras:

Thaytshkhu Bemırza’nın “Gürcü Gülü” başlıklı uzun yazısı (Yismeyl Özdemir çevirisi), kimlik inşasını evrensel bir düzeye taşır. Şota Rustaveli’nin “Kaplan Postuna Bürünmüş Kahraman” destanının Abhaz halkı tarafından nasıl benimsendiği ve Rusça çevirisi üzerinden dünya kültürüne nasıl katıldığı anlatılır.

Yazı, Rustaveli’nin eserinin sadece Gürcü kültürüne değil tüm insanlığa ait bir değer olduğunu vurgular. Destanın Kraliçe Tamara dönemiyle bağlantısı, halk arasındaki efsaneleri ve günümüzdeki etkisi detaylı şekilde aktarılır. Bu yaklaşım, “kendi kültürünü korurken evrensel değerlere de açılmak” normunu somutlaştırır. Bir Abhaz yazarın Gürcü destanını yüceltmesi, Kafkas halkları arasındaki kültürel kardeşliği ve ortak mirası güçlendirir.

Tarihsel Direniş ve Bağımsızlık Mücadelesi:

S. K. Bushuyev’in “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kafkas Halkları ve Dağlı Halkların Bağımsızlık Mücadelesi” başlıklı çeviri yazısı, kimlik inşasının tarihsel temelini güçlendirir. Çarlık Rusya’sının sömürgeci politikası, dağlı halkların direnişi ve Müridizm hareketi tarihsel bağlamında ele alınır.

Yazı, Rus ordusunun Paskeviç gibi komutanlar aracılığıyla uyguladığı acımasız politikaları, dağlıların topraklarından sürülmesini ve bağımsızlık mücadelesini objektif biçimde aktarır. Bu tarihsel anlatım, bugünkü kimlik inşasının “direniş mirası” üzerine inşa edildiğini gösterir. Halkların özgürlük aşkı ve topraklarına bağlılığı, günümüz normlarının da temelini oluşturur.

Toplumsal Dayanışma ve Mülteci Sorunu:

“20 Haziran Afrika Mülteci Günü” yazısı, toplumsal normların evrensel boyutunu ele alır. Afrika’daki mülteci sorununun sömürgecilik mirası, etnik sınırlar ve baskılarla bağlantısı kurulurken, “yurt ait olma hissidir” vurgusu yapılır.

Yazı, mültecilerin anayurtlarına dönüş özlemini ve uluslararası dayanışma ihtiyacını vurgular. Bu yaklaşım, Kuzey Kafkasyalıların kendi tarihsel sürgün ve muhaceret deneyimleriyle paralellik kurar. Toplumsal norm olarak “dayanışma, hoşgörü ve adalet” vurgusu, sadece kendi toplumu için değil tüm ezilen halklar için geçerli bir ilke olarak ortaya konur.

Kafdağı’nın sekizinci sayısı (Eylül 1987), önceki sayılarda başlatılan tarihsel araştırma serisini sürdürmekte ve kimlik inşasını hem tarihsel doğruluk hem de folklorik mirasın korunması üzerinden güçlendirmektedir. Bu sayıda diaspora yayıncılığının devamı, önemli bir ansiklopedideki yanlışlıkların düzeltilmesi ve halk şarkılarının derlenmesi konuları ele alınmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Diaspora Yayıncılığının Devamı:

Bu sayıda S. Yançatoral’ın “Kuzey Kafkasya’ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)” yazısının devamı, *Kafkasya* (Ankara, 1964-1977) ve *Birleşik Kafkasya* (İstanbul, 1964-1967) dergilerini detaylı şekilde inceler.

Kafkasya dergisinin 13 yıl süren yayın hayatı, kültürel ve folklorik konulara ağırlık vermesi, demografik araştırmalar yapması, K. Kafkasya ile muhaceret kesimi arasında köprü kurması ve daha ılımlı, demokratik bir yaklaşım benimsemesi vurgulanır. Derginin tarih, coğrafya, edebiyat, sanat ve dernek çalışmaları gibi alanlarda sistemli yayın yaptığı belirtilir.

Birleşik Kafkasya ise daha siyasi bir çizgide, Bağımsız Birleşik Kafkasya idealini öne çıkaran ve 1917-1921 dönemine yoğunlaşan bir yayın olarak ele alınır. Bu iki derginin farklı yaklaşımları, diaspora içindeki çeşitli düşünce akımlarını yansıtır. Bu araştırma, kimlik inşasının süreli yayınlar aracılığıyla nasıl sistemli ve uzun soluklu bir çaba gerektirdiğini gösterir.

Kimlik İnşası ve Tarihsel Doğruluk:

Cevdet Hapî’nin “Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi”ndeki yanlışlıkları ele alan yazısı³⁸, kimlik inşasının en kritik unsurlarından biri olan “tarihsel doğruluk”u savunur. Yazı, ansiklopedide “Çerkezce” ve “Çerkesler” maddelerinde yapılan hataları

³⁸ Cevdet Hapî, “Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi”, *Kafdağı*, (8): 5.

(dil ailesi, tarihsel köken, özerk yönetimler, sürgünler, Şeyh Şamil ve Muhammet Emin ile ilgili yanlış bilgiler) tek tek düzeltir.

Bu eleştiri, dış kaynaklarda Circassian/Adyghe kimliğinin yanlış yansıtılmasının, kimlik inşasını olumsuz etkilediğini ortaya koyar. Ansiklopedideki hataların düzeltilmesi çağrısı, “kendi tarihini ve kimliğini doğru bilmek ve savunmak” normunu güçlendirir. Bu tür çalışmalar, hem içerde hem dışarıda kimlik bilincinin korunması için zorunlu görülür.

Folklor ve Kültürel Mirasın Korunması:

Thaytsikhu Bemırza’nın “Şarkılarımız Üzerine” yazısı (Yismeyl Özdemir çevirisi), kimlik inşasının en canlı unsurlarından biri olan halk şarkılarının derlenmesi ve yaşatılması konusunu işler.

Yazı, Abazin/Abkhaz halk şarkılarının (“Kına Kızı Mina”, “Faziz’in Şarkısı” vb.) unutulma tehlikesine dikkat çeker. Yaşlılardan derleme yapılmaması, modern eğitimde ve medyada kendi dilinde şarkılara yeterince yer verilmemesi eleştirilir. Genç bir okuyucunun mektubuna yanıt olarak hem eski halk şarkılarının hem de çağdaş bestelerin korunması ve yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanır.

Bu yaklaşım, folklorun sadece geçmişe ait değil bugünün ve geleceğin kimlik inşasında aktif bir rol oynadığını gösterir. Şarkıların derlenmesi, notaya alınması ve radyoda, okullarda yaygınlaştırılması önerilir.

Toplumsal Katılım ve Eleştirel Yaklaşım:

Derginin “Sayın Okuyucu” yazısı ve okuyucu mektuplarına verilen yanıtlar, toplumsal katılım normunu güçlendirir. Dergi yönetimi, kültürel çalışmaların sadece yönetimle sınırlı kalmaması, okuyucuların eleştiri ve katkılarının önemli olduğu mesajını verir.

Ansiklopedi eleştirisi ve şarkılar üzerine tartışma, toplumun kendi kültürel mirasını savunma ve geliştirme sorumluluğunu üstlendiğini gösterir. Bu katılımcı ve eleştirel yaklaşım, kimlik inşasının pasif değil aktif ve sorgulayıcı bir süreç olduğunu ortaya koyar.

Kafdağı’nın 9-10. Birleşik sayısı (Ekim-Kasım 1987), önceki sayılarda başlayan tarihsel araştırma serisini sürdürmekte ve kimlik inşasını hem tarihsel doğruluk hem de toplumsal hafıza üzerinden güçlendirmektedir. Bu sayıda 1977 saldırısının anılması,

diaspora yayıncılığının devamı, Balkanlar'daki Çerkes yerleşimleri ve iç eleştiri konuları öne çıkmaktadır.

Toplumsal Hafıza ve Adalet Arayışı:

Bu sayıda “10 Yıl Sonra Bir 5 Kasım Gününde” başlıklı yazı, 5 Kasım 1977’de Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği’nde yaşanan silahlı saldırıyı ve Tsey Mahmut Özden’in şehit edilmesini anmaktadır. Yazı, saldırının kim tarafından ve niçin yapıldığına dair soruların hâlâ yanıtlanmadığını vurgularken, demokrasi, kültür ve insan hakları düşmanlarına karşı kalemle, bilinçle ve birlikle mücadele çağrısı yapmaktadır.

Bu anma yazısı, kimlik inşasının sadece kültürel mirasla değil aynı zamanda ortak acıları ve adalet arayışını canlı tutmakla da ilgili olduğunu gösterir. Saldırının “kuru kafa” zihniyetinin ürünü olduğu belirtilerek, şiddete karşı demokratik ve kültürel direniş normu güçlendirilmektedir.

Kafkas Kültürü ve Diaspora Yayıncılığının Devamı:

S. Yançatoral’ın “Kuzey Kafkasya’ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980) Bölüm 4” yazısı, 1970’li yıllarda yayın hayatına giren *Kuzey Kafkasya Dergisi*, *Kafkasya Birlik Mecmuası* ve *Kamçı Gazetesi*’ni incelemektedir.

Kuzey Kafkasya Dergisi’nin kültürel ağırlıklı yayın yaptığı, Çeçen, Dağıstan ve Oset edebiyatından çevirilere yer verdiği, ancak zaman zaman katı anti-Sovyetik çizgiye geri döndüğü belirtilir. *Kamçı Gazetesi* ise daha siyasi bir yayın olarak “Kafkasya’ya Dönüş” ve “Kendi Kaderini Kendisinin Çizdiği Bir Toplum” tezlerini gündeme getirdiği için dikkat çeker.

Bu inceleme, 1970’li yıllarda diaspora içindeki farklı düşünce akımlarının (kültürel koruma, siyasi çözüm arayışı) süreli yayınlar üzerinden nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Kimlik İnşası ve Balkanlar’daki Çerkes Yerleşimleri:

Gustav Bullemer’in “Amselfeld’de Bir Çerkes Köyü” başlıklı yazısı (Batıray Özbek çevirisi), 1864 sonrası Çerkes göçmenlerinin Kosova’ya (Amselfeld) yerleştirilmesini, yaşam koşullarını ve günümüzdeki durumlarını detaylı şekilde anlatmaktadır.

Yazı, Çerkeslerin Balkanlar'daki stratejik noktalara yerleştirilmesini, yerel halkla ilişkilerini, haydutluk ve tarım gibi geçim kaynaklarını ve 20. Yüzyıldaki nüfus azalmasını objektif biçimde aktarır. Bu tarihsel belge, kimlik inşasının sadece anayurtla değil muhaceret dönemindeki yerleşimlerle de bağlantılı olduğunu gösterir. Çerkeslerin farklı coğrafyalarda kimliklerini koruma çabası, ortak tarihsel hafızanın parçası olarak işlenmektedir.

Toplumsal Katılım ve Eleştirel Yaklaşım:

Bu sayıda yer alan “Bir Eleştiri” bölümü, derginin kendi içindeki eleştirel yaklaşımını yansıtmaktadır. İzzet Aydemir'in mektubu, önceki sayılarda kullanılan “Dağlı” ve “Kuşha” gibi terimlerin tarihsel ve siyasi bağlamda yanlış kullanılabileceğini belirterek dikkat çeker.

Bu iç eleştiri, kimlik inşasında tarihsel doğruluk ve terminolojiye özen gösterme normunu güçlendirir. Derginin kendi hatalarını yayınlaması, okuyucuyla şeffaf bir ilişki kurduğunu ve kültürel çalışmalarda özeleştiri yapma sorumluluğunu üstlendiğini gösterir.

Kafdağı'nın 11-12. Birleşik sayısı (Aralık 1987-Ocak 1988), birinci çalışma yılını tamamlamaktadır. Bu sayıda Filistin direnişiyle Kuzey Kafkasya sürgün deneyiminin paralelliği, süreli yayınlar serisinin son bölümü ve dergi içi eleştiri-öz eleştiri tartışmaları öne çıkmaktadır.

Sürgün, Direniş ve Uluslararası Dayanışma:

Bu sayıda “Mülteciler” bölümünde yer alan “Sürgün ve Başkaldırı” yazısı, Filistin halkının direnişini Kuzey Kafkasya'nın sürgün ve yok oluş tehdidiyle güçlü biçimde ilişkilendirmektedir. Yazı, Balfour Bildirisi'nden FKÖ'ye, Siyonizm'in doğuşundan BM kararlarına kadar tarihî bir çerçeve çizerek Filistinlilerin “kendi kaderini tayin hakkı”nı savunur.

Filistin direnişinin “inanç ve umutla örülü dayanışması”, Kuzey Kafkasyalılar için de bir model olarak sunulur. “Yeter bana yurdumun bağrında olmak, toprak, ot, çiçek...” dizesiyle başlayan yaklaşım, sürgündeki halkların ortak kaderini ve başkaldırı gereğini vurgular. Bu yazı, kimlik inşasının sadece kendi tarihsel acılarıyla sınırlı kalmayıp diğer ezilen halklarla dayanışma üzerinden evrenselleştiğini gösterir.

Kafkas Kültürü ve Diaspora Yayıncılığının Tamamlanması:

S. Yançatoral'ın “Kuzey Kafkasya’ya İlişkin Süreli Yayınlar 1950-1980 Bölüm 5” yazısı, serinin son bölümünü oluşturur. *Yamçı* (1975), *Nartların Sesi* (1978) ve *Nibceğu* (1980) dergi ve bültenleri incelenir.

Yamçı, K. Kafkasyalıların toplumsal sorunlarına radikal bir yaklaşımla yaklaşması, demokratik tartışma platformu oluşturması ve Çerkesçe metinler yayınlamasıyla öne çıkar. *Nartların Sesi*, 1977 saldırısını anarak kültürel ve sosyal sorunları radikal bir dille ele alır. *Nibceğu* ise daha devrimci bir çizgide, demokrasi mücadelesini ön plana çıkarır.

Yazının sonunda 1950-1980 dönemindeki tüm yayınlar toplu olarak değerlendirilir: Kültürel mirasın aktarılması, anavatan-muhaceret ilişkilerinin yumuşatılması ve farklı siyasi yaklaşımların varlığı vurgulanır. Bu seri, diaspora yayıncılığının kimlik inşasındaki merkezi rolünü belgeleyen önemli bir katkıdır.

Toplumsal Katılım ve Demokratik Tartışma:

Bu sayıda “Bir Eleştirinin Eleştirisi” (Dr. Yahya Kanbolat) ve “Eleştiriye Yanıt” (Kafdağı) bölümleri, derginin kendi içindeki demokratik işleyişini yansıtır. İzzet Aydemir’in önceki sayıda yaptığı eleştirilere hem Kanbolat hem de dergi yönetimi yanıt verir.

Kanbolat, terminoloji hatalarını kabul ederken eleştirinin bütüncül okuma gerektirdiğini savunur. Dergi ise eleştirileri ciddiyetle karşılayarak, yayın ilkelerini ve hataları düzeltme sorumluluğunu üstlenir. Bu tartışma, kimlik inşasında “eleştiri ve öz eleştiri” normunun canlı tutulduğunu gösterir.

Kafdağı’nın 13-14. Birleşik sayısı (Şubat-Mart 1988), 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve 1864 sürgününün 125. Yılı hazırlıklarını öne çıkarmaktadır. Bu sayıda kadın özgürleşmesi, ırkçılıkla mücadele ve asimilasyon kavramının teorik analizi işlenmektedir.

Sürgün Hafızası ve 125. Yıl Hazırlıkları:

Bu sayıda “Sürgünde 125. Yıl” başlıklı duyuru, 1989’da gerçekleştirilecek anma ve değerlendirme etkinlikleri için çağrı yapmaktadır. 1864 sürgününün nedenleri, yerleşim koşulları, kayıplar ve kazanımlar üzerine konferans, panel, sergi ve yayınlar planlanmaktadır.

Duyuru, katılımı teşvik etmek için öneri, dil becerisi, eldeki yayınlar ve kişisel yetenekler gibi konularda katkı beklemektedir. Bu çalışma, kimlik inşasının temel unsurlarından biri olan kolektif hafızanın sistemli şekilde belgelenmesi ve aktarılması çabasını yansıtmaktadır.

Kadın Özgürleşmesi ve Sınıfsal Bağlam:

Çetaw Nuran Kızılırmak'ın “Sekiz Mart Dünya Kadınlar Günü” yazısı³⁹, kadın özgürleşmesini sınıfsal ezilmişlik bağlamında ele almaktadır. Ataerkilliğin doğuşunu özel mülkiyetle ilişkilendirerek, kadın ve erkeğin özgürlüğünün birbirinden ayıramayacağını vurgular.

Yazı, kadın kurtuluş hareketlerinin üretim ilişkilerinin kökten değişimini gerektiren talepler geliştirmesi gerektiğini belirtir. “Kadının özgürleşmesi, insanın özgürleşmesi olayının bir boyutudur” tespitiyle, kimlik inşasında cinsiyet eşitliğinin sınıfsal mücadeleyle bütünleşmesi normunu güçlendirir.

Irkçılıkla Mücadele ve Uluslararası Dayanışma:

Nilgün Kanbolat'ın “Yirmibir Mart Irkçılıkla Mücadele Günü” yazısı, ırkçılığın tarihsel gelişimini kolonyalizm, kapitalizm, Nazizm ve Apartheid üzerinden inceler. Siyonizm'in de ırkçı bir ideoloji olarak eleştirildiği yazı, Filistinlilerle dayanışmayı vurgular.

Yazı, ırkçılığın “bunalım dönemlerinin öğretisi” olduğunu ve karşı ırkçılıkları uyandırdığını belirtir. Bu yaklaşım, Kuzey Kafkasyalıların kendi tarihsel sürgün ve baskı deneyimleriyle diğer ezilen halklar arasındaki paralelliği güçlendirir.

Asimilasyon Kavramının Teorik Analizi:

Erol Taymaz'ın “Asimilasyon Kavramı Tarihsel Özet” yazısı, Amerikan sosyolojisinde asimilasyon kavramının gelişimini Park & Burgess'ten Milton Gordon'a kadar detaylı şekilde inceler. Kavramın süreç mi yoksa ürün mü olduğu, bireysel ve toplumsal düzeyleri, birincil/ikincil grup ilişkileri gibi temel sorunlar tartışılır.

³⁹ Çetaw Nuran Kızılırmak, “Sekiz Mart Dünya Kadınlar Günü”, *Kafdağı*, (13-14), 2.

Yazı, asimilasyonun yalnızca sonuçlarına değil iç dinamiklerine ve dış koşullarla ilişkisine odaklanılması gerektiğini vurgular. Bu teorik tartışma, diaspora kimlik inşasında “asimilasyon” tehlikesine karşı bilinçli duruşun önemini ortaya koyar.

Kafdağı’nın 15-16. Birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1988), tarihsel araştırmaları ön plana çıkarmaktadır. Bu sayıda Çerkes Ethem olayı, diaspora tarihinin izleri ve Kafkasya’nın jeopolitik tarihi detaylı şekilde işlenmektedir.

Tarihsel Hafıza ve Çerkes Ethem Olayı:

Özdemir Göksu’nun “Ethem Olayı” başlıklı uzun yazısı, Kurtuluş Savaşı döneminde Çerkes Ethem’in rolünü ve Ankara hükümetiyle çatışmasını tarihsel belgeler ve karşılaştırmalı analizle ele almaktadır. Yazı, Ethem’in Yeşilordu Derneği ile ilişkisini, Gediz ve İnönü savaşlarındaki konumunu ve nihai olarak Yunan tarafına geçişini tarafsız bir çerçevede sunar.

Özellikle vurgulanan nokta, Ethem gibi şahsiyetlerin “Çerkeslik” üzerinden değil bir kültür bütünlüğünün parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğidir. Bu yaklaşım, kimlik inşasında bireysel figürlerin etnik kimlikle indirgenmeden tarihsel bağlam içinde ele alınması normunu güçlendirir.

Diaspora Tarihi ve Kültürel Kurumlar:

İmdat Kip’in “Tarihin İzleri” yazısı (Oshamaho dergisinden çevri), 1864 sürgünü sonrası Adige/Çerkeslerin Türkiye, Suriye, Ürdün ve diğer ülkelerdeki durumunu özetlemektedir. Çerkes Dayanışma Derneği’nin (1908), Guaze gazetesinin, Diyane bülteninin ve daha sonra Kafkas Kültür Derneği’nin faaliyetleri detaylı şekilde aktarılır.

Yazı, 1908 sonrası derneklerin Adigece eğitim, alfabe çalışmaları ve tarih bilincinin geliştirilmesindeki rolünü vurgular. 1976-1977 konferansları ve “Kafkasya Üzerine Beş Konferans” kitabı da bu sürecin önemli adımları olarak belirtilir. Bu çalışma, diaspora kimlik inşasının dernekler ve yayınlar aracılığıyla nasıl sürdürüldüğünü belgelemektedir.

Kafkasya’nın Jeopolitik Tarihi:

“Kafkasya – Çarlık Rusyası – Osmanlı İlişkileri” başlıklı yazı, 9. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar Rusya, Osmanlı İmparatorluğu ve Gürcistan’ın Kafkasya ile ilişkilerini sistematik şekilde incelemektedir. Rus kolonizasyon yöntemleri, Osmanlı-Kırım Hanlığı

politikaları, Gürcistan'ın Rusya'ya ilhak süreci ve Kafkasyalıların direnişleri kronolojik olarak ele alınır.

Yazı, Rusya'nın "ticari ilişkiler kurup sonra askeri işgal" stratejisini, Osmanlıların Kafkasya'yı tampon bölge olarak kullanma çabalarını ve uluslararası rekabetin Kafkasya'yı nasıl etkilediğini ortaya koyar. Bu tarihsel çerçeve, kimlik inşasının jeopolitik bağlamını anlamak için önemli bir temel oluşturur.

Kafdağı'nın 17-18. Birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1988), kimlik inşasının en temel unsurlarından biri olan "Kuzey Kafkasyalılık" kavramını kişisel deneyimler ve teorik yaklaşımlarla derinlemesine işlemektedir. Bu sayıda özellikle Yismeyl Özdemir'in uzun denemesi ve dil-kültür ilişkisi üzerine yazı öne çıkmaktadır.

Kuzey Kafkasyalılık Kavramı ve Duygusal Birlik:

Yismeyl Özdemir'in "Kuzey Kafkasyalılık Kavramı Üzerine"⁴⁰ başlıklı yazısı, kimlik inşasının en samimi ve yaşanmış örneklerini sunmaktadır. Yazar, 1979'da Ürdün ve Suriye'ye yaptığı gezi ile 1978'de Kuzey Kafkasya'ya (Osetya, Kabardey-Balkar, Adıgey) yaptığı yolculuklardan yola çıkarak, diaspora ve anayurt arasındaki kültürel bütünlüğü anlatır.

Yazıda vurgulanan temel nokta şudur: Coğrafi olarak parçalanmış olsalar da Abaza, Kabardey, Adıge, Çerkes gibi gruplar kendilerini aynı "Adıge" kimliği içinde görmektedir. Ürdün'de bir yaşlı kadının "Biz Adıge değil miyiz? Kabardeyceyi neden konuşamayalım?" sözü, Suriye'de bir erkeğin "Abaza-Kabardey-Bjeduğ her neyse, hepimiz Adıgeyiz" ifadesi ve Karaçay-Çerkes'te ozan Brat Habas'ın "Adıge veya Abazin, burada hiç farketmiyor, bir gövdenin tamamlayıcı unsurlarıyız" sözü, bu ortak kimlik bilincinin en güçlü kanıtları olarak aktarılır.

Yazar, Osetya'da gösterilen olağanüstü konukseverliği ve "Kafkasya'yı bir insan vücuduna benzeten" şiirsel konuşmaları da bu bütünlüğün duygusal boyutunu ortaya koyar. Bu yazı, kimlik inşasının sadece teorik değil yaşanmış duygusal ve kültürel bağlarla da beslendiğini güçlü biçimde göstermektedir.

⁴⁰ Yismeyl Özdemir', "Kuzey Kafkasyalılık Kavramı Üzerine", *Kafdağı* (17-18): 1.

Dil ve Kültür İlişkisi:

Mecit Tav ve  mer Şahin'in "Dil ve Kültür Bağlantısı  zerine Bir Deneme" yazısı, kimlik inşasının temel aracı olan dili teorik olarak ele almaktadır. Yazı, Wilhelm von Humboldt'tan başlayarak dilin "canlı bir organizma" olduğunu, düşünceyi yarattığını ve kültürün en önemli taşıyıcısı olduğunu vurgular.

Uluslararası Dayanışma ve Kimlik İnşası:

 etaw Nuran'ın kısa yazısı "Bizim de payımıza Güzellikler Düşecek", derginin Filistin, Kızılderi ve kadın hakları gibi konulara yer vermesini savunmaktadır. Yazı, Kuzey Kafkasyalıların kendi sürgün ve asimilasyon deneyimleriyle diğer ezilen halkların acıları arasında paralellik kurar ve "ortak mücadele" vurgusu yapar.

Bu yaklaşım, kimlik inşasının sadece kendi iç dinamikleriyle sınırlı kalmayıp evrensel insan hakları ve dayanışma perspektifiyle genişletilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kafdağı'nın 19-20. Birleşik sayısı (Ağustos-Eylül 1988), "Sanat-Edebiyat" temasıyla çıkmıştır. Bu sayıda sanatın toplumsal işlevi üzerine kapsamlı bir inceleme ile Abazin halkı ve edebiyatı üzerine detaylı bir tarihsel çalışma  ne çıkmaktadır.

Sanatın Toplumsal İşlevi ve Evrimi:

Yismeyl  zdemir'in "Sanat" başlıklı uzun yazısı, sanat kavramını tarihsel, toplumsal ve felsefi boyutlarıyla ele almaktadır. Yazı, Ernest Gombrich'in yaklaşımından yola çıkararak sanatın mağara resimlerinden (Lascaux, Altamira) başlayarak günümüze kadar uzanan evrimini inceler.

Yazı, "Sanat için sanat" (l'art pour l'art) anlayışına karşı "Sanat toplum içindir" görüşünü benimser. Thabısım Umar'ın "emekçi halkımın sıkıntılarına ortak olmak, yaptıkları işi zevkli hale getirmek" sözüyle somutlaştırılan bu yaklaşım, kimlik inşasında sanatın toplumsal işlevini ve halkla bütünleşmesini vurgular.

Abazin Halkı ve Edebiyatının Tarihsel Gelişimi:

Yismeyl  zdemir'in "Abazin Halkı ve Abazin Edebiyatına Genel Bir Bakış" başlıklı çalışması, bu sayıda en detaylı ve kapsamlı yazılardan biridir. Yazı, Abazinlerin

kökeni, Abhazlarla ilişkisi, kuzeye göç süreçleri, sosyal yapısı ve yazılı edebiyatın doğuşunu bilimsel bir çerçevede ele alır.

Kültürel Figürlerin Anılması:

Dzeps Kimmer'in "Jane Kırmızı'nın Ardından" yazısı, Adıge edebiyatının önemli isimlerinden Jane Kırmızı'yı (1919-1983) anmaktadır. Şairin şiirleri, bestelenen şarkıları ("O Vunit'u", "Sinane") ve Adıge Radyo-Televizyonu ile Yazarlar Birliği'ndeki çalışmaları kısaca özetlenir. Bu tür anma yazıları, kimlik inşasında kültürel hafızanın canlı tutulmasının önemini göstermektedir.

Kafdağı'nın 21-24. Birleşik sayısı (Aralık 1988-Mart 1989), derginin ilk iki yılını tamamlayan ve yeni bir döneme geçişi belgeleyen önemli bir sayıdır. Bu sayıda hem yayın kurulu kendi çalışmalarını eleştirel bir gözle değerlendirirken, hem de derneğin Genel Kurulu ve yeni yönetiminin kimlik inşası konusundaki temel yaklaşımları ortaya konulmaktadır.

27 Kasım 1988 tarihli Genel Kurul haberleri, derneğin kurumsal yapısının güçlendirilmesi açısından önemlidir. Yeni Yönetim Kurulu Başkanı Aslan Arı önderliğinde seçilen yönetim, geçmiş dönemi değerlendirerek 1989-1990 çalışma programını oluşturmuştur.

Kurulda diğer dernek temsilcilerinin (İstanbul, İzmir, Sivas, Düzce) yaptığı konuşmalar, dernekler arası dayanışma, ortak program oluşturma ve daha geniş katılıma duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu tartışmalar, kimlik inşasının sadece Ankara merkezli değil ülke çapında ve katılımcı bir süreç olması gerektiği vurgusunu taşır.

Aslan Arı'nın Bildirisi: Kimlik İnşasının Tarihsel ve Toplumsal Çerçevesi:

Bu sayının en önemli metinlerinden biri, yeni başkan Aslan Arı'nın Genel Kurul'a sunduğu uzun bildirisidir. Bildiri, Kuzey Kafkasyalıların kimlik inşasını tarihsel bir perspektifle ele alır. Arı, derneklerin amacını "geleneksel kültür değerlerini derleyip çağdaş dünya kültürüyle uyumlu biçimde geliştirmek" olarak tanımlar ve bu çalışmanın demokratik, katılımcı ve barışçı bir çerçevede yürütülmesi gerektiğini vurgular. Bildiri, kimlik inşasının hem tarihsel hafızayla hem de güncel toplumsal koşullarla ilişkilendirilmesi gerektiğini net biçimde ortaya koyar.

Kafdağı'nın 25-26. Birleşik sayısı (Şubat-Mart 1989), derginin 3. Yayın yılına girişini ve önemli bir yayın politikası değişikliğini belgelemektedir. Bu sayıda hem derginin kendi geçmişini eleştirel bir şekilde değerlendirmesi hem de 1864 sürgününün 125. Yılına ilişkin kapsamlı bir analiz öne çıkmaktadır.

Üçüncü Yayın Yılına Girerken: Yeni Yayın Politikası:

Yayın Kurulu'nun "Üçüncü Yayın Yılına Girerken" başlıklı yazısı, derginin ilk iki yılını kapsamlı bir öz eleştiriyile değerlendirmekte ve yeni dönemin vizyonunu ortaya koymaktadır.

Yazı, dergilerin hem yatay (günün insanına hitap etme) hem de dikey (zamanlar ve kuşaklar arasında köprü kurma) işlevine dikkat çeker. İlk iki yılın en önemli zaafı olarak "dar bir aydın çevreye" hitap eden bilimsel-ağırlıklı yayın anlayışını kabul eder.

125. Yıl ve Muhaceret Gerçeği:

Bu sayının en önemli ve en kapsamlı yazısı, "Muhaceret Tarihimizin 125. Yılında..." başlıklı editöryal analizdir. Yazı, 1864 sürgününün tarihsel arka planını, sonuçlarını ve günümüzdeki yansımalarını derinlemesine ele alır. Sürgünü sadece bir göç değil tehcir ve kültürel kıyımı da içeren çok boyutlu bir trajedi olarak tanımlayan bu yazı, anayurttan kopuşla birlikte muhacerette hızlanan asimilasyon, dil kaybı ve yaşanan ciddi niteliksel erozyona dikkat çekerek karamsar bir tablo ortaya koymakta; ancak 125. Yılı bir dönüm noktası kabul ederek geçmiş hataların affedilmesi, aydınların tarihsel sorumluluklarını üstlenmesi ve toplumsal birliğin sağlanmasıyla yeni bir başlangıç yapılabileceğine dair umutlu bir çağrı ile sona ermektedir. Bu yazı, kimlik inşasının tarihsel hafıza, özeleştirisi ve gelecek vizyonu üçgeninde ele alınması gerektiğini en net biçimde ortaya koyan metinlerden biridir.

Kafdağı'nın 27-28. Birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1989), kimlik inşası tartışmalarını hem güncel siyasal gelişmeler hem de diaspora gerçekliği üzerinden derinlemesine ele almaktadır. Bu sayıda özellikle iki yazı öne çıkmaktadır.

Güncel Siyasal Gelişmeler ve Ulusal Sorun:

Hapatet V.'in “Kafkasya’da Neler Oluyor” başlıklı yazısı⁴¹, dönemin Kafkasya’daki hareketliliği (Abhazya’daki gösteriler, Gürcistan’ın tutumu) tarihsel ve teorik bir çerçevede incelemektedir.

Yazı, ulusal sorunun çözümü konusunda iki temel yaklaşımı karşılaştırır: Kültürel Ulusal Özerklik ile Bölgesel Özerklik. Yazar, kültürel özerkliğin halkları kendi dar kabuklarına hapsedtiğini, bölgesel özerkliğin ise genel kültürel gelişmeyi sağladığını savunur. Abhazların taleplerini haklı bulurken, Gürcülerin yaklaşımını eleştirir ve dış müdahalelere karşı temkinli bir duruş sergiler. Bu yazı, kimlik inşasının anayurtta yaşanan güncel siyasal süreçlerle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ulusal hakların savunulması, kimlik bilincinin canlı tutulması açısından önemli bir tartışma zemini oluşturur.

Diaspora Kimlik Tartışması: Dönüş mü, Kalış mı?:

S. Oral’ın “Son Sesler’in Sessizliğinde Kafdağı’na Dönüş” başlıklı uzun yazısı, bu sayının kimlik inşası açısından en kapsamlı metnidir. *2000’e Doğru* dergisinde çıkan “Kafdağı’na Dönsek mi?” tartışmasına yanıt niteliğindedir.

Yazar, “dönüşçülük” ile “kalışçılık” arasındaki ikilemi eleştirir ve bu tartışmanın dar bir çerçevede kaldığını belirtir. Türkiye’deki demokrasi eksikliğine rağmen kültürel çalışmaların yapılabileceğini, ancak bunun için güçlü bir kültürel alt yapı gerektiğini vurgular. “Kafkasya’ya dönüş” talebinin siyasal bir hak olarak gündeme getirilmesi gerektiğini, ancak bunun somut adımlarla desteklenmesi gerektiğini savunur. Bu yazı, diaspora kimlik inşasının en temel ikilemini doğrudan ve cesurca ele alması bakımından dönemin en önemli katkılarından biridir.

Tarihsel Kökenler ve Kültürel Süreklilik:

Yismeyl Ö.’nün “Antik Kuban Uygarlığı Üzerine Notlar” başlıklı yazısı, kimlik inşasının tarihsel derinlik boyutunu ele alır. MÖ 1. Binyıla ait Kuban (Meot-Sarmat) uygarlığını arkeolojik buluntular üzerinden tanıtır. Kapakta yer alan gümüş at figürlü kap

⁴¹ Hapatet V.’in “Kafkasya’da Neler Oluyor”, *Kafdağı*, (27-28): 3.

gibi eserler, Kuzey Kafkasya'nın çok eski ve zengin bir uygarlık geçmişine sahip olduğunu somut biçimde ortaya koyar.

Erol Yıldır'ın "Göksun Yöresi Çeçen ve Avar Keçeleri" yazısı ise kaybolmaya yüz tutan el sanatı geleneğini inceleyerek kültürel mirasın korunması gereğini vurgular.

Memey N.'nin General İsmail Berkok ve Kosta Hetagati biyografileri de tarihsel figürler üzerinden kimlik hafızasının canlı tutulmasına katkı sağlar.

Kafdağı'nın 29-30. Birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1989), kimlik inşasını hem tarihsel hafıza hem de diaspora gerçekliği üzerinden güçlü biçimde ele almaktadır. Bu sayıda özellikle iki yazı öne çıkmaktadır.

Abhaz Sürgününün 110. Anma Yılı ve Güncel Kimlik Mücadelesi:

Kobaş ve Y. Yağan'ın "Abhaz Sürgününün 110. Anma Yılı" başlıklı yazısı, 23 Eylül 1988'de Abhazya'da düzenlenen anma etkinliklerini detaylı biçimde aktarmaktadır. Yazı, sürgünün yarattığı tarihsel travmanın hala canlı olduğunu, anma törenlerinin hem yas hem de protesto niteliği taşıdığını gösterir. Bu yazı, kimlik inşasının tarihsel hafıza ve güncel siyasal mücadele ile nasıl iç içe geçtiğini somut örneklerle ortaya koymaktadır.

İzzet Aydemir'le Söyleşi: Diaspora Kimlik Sorunlarının Derin Analizi

Bu sayının en önemli metni, İzzet Aydemir'le yapılan uzun söyleşidir. Aydemir hem dernekleşme tarihi hem de kültürel çalışmalar konusunda önemli bilgiler vermektedir.

125. Yıla Girerken ve Birlik Çağrısı:

Koblı Uğur'un "125. Yıla Girerken" başlıklı yazısı, sürgünün 125. Yılında Kuzey Kafkasyalıların karşı karşıya olduğu tehlikeleri (asimilasyon, kültürel yozlaşma) vurgular ve birlik çağrısı yapar. Yazı, kimlik inşasının acil eylem gerektiren bir süreç olduğunu belirtir.

Kafdağı'nın 31-32. Birleşik sayısı (Ağustos-Eylül 1989), kimlik inşasını anayurt ile yaşanan güncel gelişmeler üzerinden güçlü biçimde ele almaktadır. Bu sayıda ağırlık, Abhazya'daki olaylar ve anayurda yapılan gezilerin kimlik üzerindeki etkilerine verilmiştir.

Abhazya’da Yaşananlar ve Kimlik Mücadelesi:

Yismeyl Özdemir’in “Abhazya’da Bir Şeyler Oluyor” başlıklı yazısı, bu sayının en kapsamlı ve analitik metinlerinden biridir. Yazı, Abhazya’nın tarihsel konumunu, nüfus yapısını ve Gürcü baskılarını detaylı biçimde ortaya koyar. Bu yazı, kimlik inşasının anayurtta yaşanan güncel siyasal mücadele ile doğrudan bağlantılı olduğunu ve diasporanın bu mücadeleyi yakından takip etmesi gerektiğini vurgular.

Anayurda Yapılan Geziler ve Kimlik Yeniden Bağlantısı:

Bu sayıda önemli yer tutan bir diğer unsur, anayurda düzenlenen turistik ve resmi gezilerin detaylı raporlarıdır. Bu yazılar, diaspora insanların anayurtla fiziksel temas kurmasının kimlik inşası üzerindeki etkisini somut biçimde göstermektedir. Anayurt manzaraları, insanlarla yapılan görüşmeler ve kültürel benzerliklerin vurgulanması, “biz” duygusunun güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Kafdağı’nın birleşik sayısı (33/36, Ekim 1989/Ocak 1990), Kuzey Kafkasya Kültür Derneği’nin yayıncılık anlayışı, toplumsal sorunlara yaklaşımı ve kültürel kimliğin korunması çabaları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Dergi, toplumsal normların ve kimliğin, demokratik ve katılımcı bir yaklaşımla, geleneksel değerler çerçevesinde korunmasını savunmaktadır.

Derginin yayın kurulu, tüm ilişkilerinde “geleneksel Çerkes kültürü ve terbiyesi çerçevesinde hoşgörü ve alçakgönüllü” bir demokratik tavır benimsemiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmaların temel amacı, Anayurt Kuzey Kafkasya’daki kültürel ürünleri, toplumsal değişimleri yansıtmak ve Kafkas kültürünü daha geniş bir biçimde içeren bir yayın organı oluşturmaktır. Kimlik inşası sürecinde şu unsurlar öne çıkmaktadır:

Ulusal-Kültürel İçerik: Dergi, daha çok sayıda insanın kendisini ve kültürünü bulabileceği, ulusal-kültürel içeriklerin ağırlıkta olduğu bir yapı hedeflemiştir.

Kültürel Değerlerin Korunması: Geleneksel kültür değerlerinin kaybolma riski karşısında, bu değerlerin derlenmesi ve korunması sorunu, dergi tarafından son derece önemli ve ivedi bir konu olarak vurgulanmıştır.

Dayanışma ve Birliktelik: Kuzey Kafkasya Kültür Derneklerinin birlik olması, sorunların ortak akılla     lmesi ve hem eriler arasında sağlam bir köprü kurulması, kimliğin sürekliliği için şart olarak görülmektedir.

Toplumsal Normlar ve İnsan Hakları:

Dergi, kültürel kimliğin ve toplumsal normların korunmasını, evrensel insan hakları çerçevesinde değerlendirmektedir. Yazar Y SMEYL   demir, *İnsan Hakları Günü  zerine* başlıklı yazısında, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'ni tam metin olarak yayımlayarak bu normların önemini okuyucuya aktarmıştır.

Kafdağı'nın 37/40 sayılı bu sayısında (Şubat/Mayıs 1990) yer alan birçok yazı, Kuzey Kafkasya kökenli diasporanın kültürel mirasını koruma, kimlik inşası ve toplumsal normların sürdürülmesi ekseninde şekillenmektedir. Dergi, anayurt ile muhaceret arasındaki bağları güçlendirmeyi, dil ve kültür üzerindeki baskılara karşı farkındalık yaratmayı, gelenekleri yeni nesillere aktarmayı ve topluluk içi dayanışmayı temel alır. Okuyucu anketi sonuçları da bu yönelimi doğrular: katılımcıların büyük çoğunluğu *Görüş/D   n*, tarih-coğrafya, kültür-sanat ve anayurt haberleri gibi bölümlerin mutlaka yer almasını isterken derginin kültürel sürekliliği sağlama rolünü vurgular.

Yasak Diller Kanunu  zerine:

Hikmet Neğu 'un bu makalesi, 10 Ekim 1983 tarihli ve 2932 sayılı ‘‘Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun’’u mercek altına alır. Yazar, yasanın demokratik olmayan niteliğini, uluslararası hukuka (BM, Avrupa Parlamentosu kararları, Helsinki Nihai Senedi) aykırılığını ve etnik kültürler üzerindeki baskısını ayrıntılı biçimde ortaya koyar. Dil, kimlik inşasının temel ta ı olarak görülür. Yasak, toplumsal normları asimilasyoncu bir çerçevede dayatır; Çerkesçe gibi dillerin eğitimi, yayını ve kullanımı engellenerek etnik kimlik zayıflatılmaya çalışılır. Neğu , ulus ve ulusal azınlık kavramlarını tartışarak, demokratik ilkeler gereği dillerin ve kültürlerin eşit haklara sahip olması gerektiğini savunur. Bu yazı, diasporada kimlik bilincinin uyanmasında ve baskıcı politikalara karşı hukuki-moral direnişin öneminde kritik rol oynar.

Okumayan İnsan D  nememez:

Yismeyl   demir'in bu denemesi, okuma alışkanlığının d  nme, kültürel birikim ve üretkenlik için zorunlu olduğunu vurgular. Fransa'daki okuma

kampanyalarından örnekler vererek Batı'da bile devletin okutma çabası gösterdiğine dikkat çeker. Türkiye diasporasında, özellikle gençlerin yetersiz okuma nedeniyle evrensel ve ulusal edebiyat birikiminden yoksun kaldığını, bunun da kültürel üretimde eksikliğe yol açtığını eleştirir.

Gulya'nın sözleriyle ozanların bile yaşam boyu okuması gerektiğini hatırlatır. Kimlik inşası açısından okuma, kökleri anlama, evrensel kültürle buluşma ve eleştirel düşünce geliştirme aracıdır. Toplumsal norm olarak aydınlanma, bilgi birikimi ve kültürel derinlik teşvik edilir. Dergi gençlerine yönelik bu çağrı, kimlik bilincinin entelektüel temellerini güçlendirmeyi hedefler.

Tarih ile Ben:

Yenemiko M'nin bu kısa denemesi, kişisel tarih bilinci ile kimlik inşası arasındaki bağı kurar. Bireyin kendi kökleriyle kurduğu ilişki, toplumsal hafızanın ve normların devamlılığını sağlar.

Abhazya Özel Gorki Üniversitesi Deklarasyonu:

Orhan Yağan çevirisiyle sunulan bu metin, Abhazya'daki gelişmelere karşı üniversitenin dünya üniversitelerine yaptığı çağrıyı içerir. Anayurt olaylarına duyulan dayanışma, ortak Kafkas kimliğinin ve tarihî bağların pekiştirilmesi açısından önemlidir. Toplumsal normlar bağlamında, diasporanın anayurt sorunlarına duyarlılığı ve kolektif sorumluluğu vurgulanır.

Kafkasya:

Cevdet Hapi'nin bu yazısı, Kuzey Kafkasya'nın coğrafyasını, eğitim sistemini ve kültürel yapısını tanıtır. Coğrafi betimlemeler, tarihsel bölgelerin ve halkların kimlik köklerini anlamayı sağlar. Kültürün mekânsal boyutu, toplumsal normların (yerel gelenekler, yerleşim biçimleri) şekillenmesinde temel oluşturur.

Muhlis Sabahattin Ezgi:

Yismeyl Özdemir'in biyografi yazısı, büyük besteciyi tanıtır. Müzik aracılığıyla kültürel mirasın yaşatılması, kimlik ifadesinin sanatsal boyutu ve toplumsal hafızanın aktarımı ele alınır.

Karaçay-Çerkessk'te Onbeş Gün

Dilber Kaşay'ın gezi izlenimleri, 12 Aralık 1989'da Ankara'dan başlayan, 85 yıl sonra atalarının topraklarına yapılan grup ziyaretini anlatır. Teberda, Kuban nehri kıyısı gibi yerlerde akraba ve yerel halkla buluşmalar, ev sohbetleri ve günlük yaşam gözlemleri yer alır. Bu doğrudan deneyim, anayurt kültürüyle yüz yüze gelmeyi, aile bağlarını yenilemeyi ve kimlik pekiştirmeyi sağlar. Toplumsal normlar (misafirperverlik, akrabalık ilişkileri, yerel gelenekler) canlı biçimde aktarılır.

Almanya Gezi İzlenimleri:

Yismeyl Özdemir'in bu yazısı, yurtdışı deneyimlerini paylaşır. Diasporada farklı coğrafyalarda yaşayan Kafkas topluluklarının kültürel karşılaşmaları, kimlik stratejileri ve toplumsal normların uyarlanması üzerine düşünceler içerir.

Kültür/Yayın Tanıtım: Abhazya'da Yaşam Kültür:

Şejoko Zafer'in tanıtımı, Nart Yayıncılık'ın Abhazya'dan çeviri kitabını ele alır. Anayurt yaşamı ve kültürünün tanıtılması, kimlik inşasında bilgi kaynaklarının önemini gösterir.

Kültür/Sanat Bölümü:

Khuşo Metin'in "Tiyatro Üzerine" yazısı ve ressam Avni Dipşow ile söyleşi, sanatsal üretim aracılığıyla kültürel ifadenin ve kimlik inşasının yollarını tartışır. Tiyatro ve resim, toplumsal normları yansıtmaya ve sorgulama araçları olarak görülür.

Sanat: Anayurt Şiirleri ve Muhaceret Şiirleri:

Fahri Huwaj çevirisiyle *Zeqoşniğh* dergisinden anayurt şiirleri ve Refik Özdemir'in "Deniz Kızı ve Yaşlı Balıkçı" gibi muhaceret şiirleri yer alır. Şiirler, duygusal kimlik ifadesi, yurt özlemi, kültürel değerler ve toplumsal temaları işler.

Kafdağı/Çocuk:

Bu bölüm, Zafer Abiniz ve Deniz Ablanız'ın masalları, şiirleri ve notalarıyla hazırlanmıştır. Dergi, anket sonuçlarına rağmen bu bölümü sürdürme kararını açıklar: çocuklar, kültürün ve normların gelecek kuşaklara aktarılmasında kilit rol oynar. Erken yaşta kimlik inşası ve toplumsal değerlerin içselleştirilmesi hedeflenir.

Haberler Bölümleri (Dernek, Anayurt, Dış, Toplum):

Dernek faaliyetleri, topluluk dayanışmasını ve kültürel etkinlikleri yansıtır. Anayurt haberleri (Abhazya gibi gelişmeler), kimliği doğrudan etkileyen olayları aktarır. Dış ve toplum haberleri, diasporada yaşayanların toplumsal normlarını ve günlük hayatlarını ele alır. Basında Kuzey Kafkasyalılar bölümü, görünürlüğü artırır.

Araştırılabilir-Soruşturabilir Akrabaları Buluşturabilir ve Yazışabilir Kampanyası:

Akraba bulma ve yazışma kampanyaları, aile bağlarının güçlendirilmesini, etnik kimliğin aile üzerinden inşasını ve toplumsal normların (akrabalık, dayanışma) sürdürülmesini sağlar. Kiril harfli adreslerin Latin harfleriyle de verilmesi planı, dil erişimini kolaylaştırır.

Mustafa Aziz Özbek'in "Bu Sayıda" yazısı, derginin dördüncü yılındaki olgunlaşmasını, okuyucu anketini (40 katılımcı: çoğunluk 25-40 yaş, lise ve üstü eğitilmiş, günlük gazete okuyan) ve gelecek planlarını özetler. Okuyucular dergiyi aile ve iş çevresine ulaştırmakta, dil kullanımını uygun bulmaktadır. Tercihler, kültür odaklı içeriklere yöneliktir. Dergi, gecikmeleri giderme, temsilcilikleri yeniden yapılandırma ve daha katılımcı bir yayın politikası izleme kararındadır.

Kafdağı'nın 41.-42. Sayısında yer alan tüm yazılar, Kuzey Kafkasya diasporasının ulusal-kültürel kimliğini koruma, anayurt ile bağları güçlendirme ve toplumsal normları sürdürme temaları etrafında yoğunlaşmaktadır. Dergi, "dönüş" tartışmalarını, yazılı dilin önemini, soyadı gibi kimlik işaretlerini, kültürel mücadeleye çağırışı ve akrabalık bağlarını ele alarak kimlik inşasını somutlaştırır.

Ulusal-Kültürel Kimliğin Korunması İçin Kuzey Kafkasya'ya Dönüş:

Tişe Süleyman'ın bu kapsamlı makalesi, *Nokta* ve *Halkın Gerçeği* dergilerinde çıkan "Çerkesler Kafkasya'ya Dönüyor" ve "Bir Halk Tükeniyor mu?" gibi yazıları temel alır. Yazar, Çerkeslerin dil ve kültür yok oluşu konusundaki kaygılarını, "anavatana dönüş" ile "Türkiye'de demokratik haklar mücadelesi" tezlerini karşılaştırır. Bülent Tan, M. Özden, İzzet Aydemir ve Arslan Ari gibi aydınların görüşlerini aktararak "dönüş"ün radikal, ulusal-siyasal bir çözüm olduğunu vurgular.

Kimlik inşası açısından “dönüş”, sürgünle kesilen iç dinamiğin yeniden canlandırılması, coğrafi bütünlük içinde dil ve kültürün paylaşılması olarak tanımlanır. Toplumsal normlar bağlamında ise dil ve kültür koruma haklarının talep edilmesi, insan haklarının parçası olarak görülür. Yazar, dönüşün kitleselleşmesi için ekonomik hedefler, iş imkânları ve ortak demokratik platform önerir. “Dönüş” ile kalış tezlerinin birbirine karşıt değil birbirini tamamlayan süreçler olduğu belirtilir. Bu yazı, diasporada ulusal bilincin uyanmasında ve stratejik tartışmaların derinleşmesinde belirleyicidir.

Soyadınızı Kaç Kişi Taşıyor?:

Bleğoj Zülkarîn’in bu denemesi, Adige soyadlarının kökenini, oluşum biçimlerini ve sayısal dağılımını inceler. Soyadlarının kişi adlarından, uğraşlardan, kabile adlarından, fiziksel özelliklerden ve hayvan adlarından türediği örneklerle açıklanır. Ğuçel, Meretiko, Peneşu, Neğoy, Bleğoj gibi soyadlarının kişi sayıları tablolarla verilir.

Bu yazı, dil ve tarih üzerinden kimlik inşasının somut bir aracı olarak soyadını ele alır. Toplumsal normlar açısından soyadı, kabile aidiyeti, davranış kalıpları ve tarihsel hafızayı taşır. Adige dilinden türeyen soyadların çoğunluğu vurgulanarak kültürel süreklilik pekiştirilir. Çevirisi Çetaw İ. Tarafından yapılmıştır.

Bu Fırsatı Kaçırmayın!:

Şhalaho Zafer’in bu denemesi, ironik bir “iş ilanı” biçiminde yazılmıştır. 126 yıl önceki sürgünün yarattığı acıyı gidermek için “iş” olarak ulusal-kültürel mücadeleye katılma çağrısı yapılır. Adaylardan insanlık sevgisi, haksızlığa karşı durma, “ben” hastalığından uzak durma, her yerde Kafkasyalılık özelliğini koruma gibi nitelikler istenir. Ücret yoktur, risk yüksektir.

Kimlik inşası açısından bu yazı, bireysel sorumluluğu ve kolektif mücadeleyi vurgular. Toplumsal normlar olarak fedakârlık, umut, direnç ve evrensel insan sevgisi öne çıkar. Mücadeleye aktif katılımı teşvik eden güçlü bir manifestodur.

Adiğe Yazınının Doğuşu:

Şhalaho Abu’nun bu tarih yazısı, Adige halkının yazılı dile kavuşma sürecini ayrıntılı biçimde anlatır. 19. Yüzyılda Şerel’ikho Mihamet’in Arap alfabesi temelli ilk çabaları, kitaplarının yakılması, ardından Hanceri’nin Rus alfabesiyle devamı, Negume

Şore'nin gramer ve destan derlemeleri, Bersey Vumar'ın "Basni" tarzı hikayeleri ele alınır. Maykop tabletleri ve eski armalar gibi arkeolojik bulgulara da değinilir.

Yazılı dilin olmaması nedeniyle sözlü edebiyat ürünlerinin kaybolduğu vurgulanır. Kimlik inşası için yazılı dil, tarih, edebiyat ve eğitimin aktarılmasında vazgeçilmez araçtır. Toplumsal normlar açısından okuma-yazma bilinci, eğitim ve kültürel hafızanın korunması ön plana çıkar. Ekim Devrimi sonrası ana dilde eğitim imkânı bu sürecin dönüm noktası olarak gösterilir.

Almanya Gezisi İzlenimleri-2:

Yismeyl Özdemir'in bu devam yazısı, önceki sayıda başlayan Almanya izlenimlerini sürdürür. Diasporada yaşayan Kafkas kökenlilerin kültürel yaşamı, karşılaşmalar ve kimlik deneyimleri aktarılır. Bu izlenimler, muhacerette kültürel normların nasıl korunduğunu ve anayurt bağlarının nasıl canlı tutulduğunu gösterir.

Kafkaslardan Uzunyaylaya "Janak Fahri":

Şağlu Hasan'ın tanıtım yazısı, Fahri Janak'ın eserini ele alır. Kafkas kökenlilerin Uzunyayla'daki yerleşim ve kültürel hayatı hakkında bilgi verir. Yerel tarih ve kimlik hafızasının belgelenmesi açısından önemlidir.

Kafdağı/Çocuk:

Bu bölüm, çocuklara yönelik masal, şiir ve etkinliklerle hazırlanmıştır. Kültürel mirasın erken yaşta aktarılması, kimlik inşasının temel adımı olarak görülür. Dergi, bu bölümü bilinçli biçimde sürdürmektedir.

Kafdağı/Haber Bölümleri:

Dernek haberleri, Antalya Yeleme köyü 100. Kuruluş yıldönümü ("Bu bir matem mi? Şenlik mi?" başlıklı yazı ile Mehmet Kasey), Reyhanlı'dan yeni ses gibi yazılar topluluk etkinliklerini ve yerel kimlik kutlamalarını yansıtır. Anayurt haberleri ve toplum haberleri, güncel gelişmeleri ve diasporadaki toplumsal normları aktarır.

Araştırılmalı-Soruşturalım Akrabaları Buluşturalım:

Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti'nden Türkiye'deki akrabalarını arayanların listesi yer alır. Aile bağlarının yeniden kurulması, etnik kimliğin aile üzerinden güçlendirilmesi ve toplumsal dayanışmanın somut örneğidir.

Kafdağı'nın 43.46. sayısında yer alan tüm yazılar, Kuzey Kafkasya diasporasının kültürel mirasını koruma, kimlik inşası ve toplumsal normları sürdürme ekseninde şekillenmektedir. Kapak haritası ve “Birliğe Doğru Kuzey Kafkasya” sloganı ile anayurtta yaşanan egemenlik ilanları, dil sorunu, tarihsel hafıza ve diaspora kimlik mücadelesi öne çıkmaktadır. Dergi, 4. Yayın yılını tamamlayarak kendi rolünü de sorgulamakta ve yeniden yapılanma önerileri getirmektedir.

Dördüncü Yayın Yılından:

Kafdağı Yayın Kurulu'nun bu uzun değerlendirme yazısı, derginin 1987'den beri süren yayın hayatını, katılım sorunlarını, maddi-teknik zorlukları ve gelecekteki yapısını ayrıntılı biçimde ele alır. Derginin amacının sadece yayın yapmak değil demokratik bir çalışma geleneği oluşturmak, kitleyle bütünleşmek ve ulusal-kültürel bilinçlenmeye katkı sağlamak olduğu vurgulanır. Abone sayısının düşüklüğü, gecikmeler, kadro yetersizliği gibi sorunlar açıkça dile getirilirken, derneklerin ve okuyucuların daha aktif katılımı önerilir.

Kimlik inşası açısından *Kafdağı*, diasporada kültürel hafızayı canlı tutan, anayurt gelişmelerini aktaran ve yeni yetenekler çıkaran bir araç olarak görülür. Toplumsal normlar bağlamında ise katılımcılık, dayanışma ve kolektif sorumluluk vurgulanır. Yazı, derginin varlığını tüm Çerkeslerin ortak organı olarak algılamayı ve buna uygun bir örgütlenme modeli önermektedir.

“...Üstü Çizilmiş Olanlar”

Ş'eloque Zafer'in bu denemesi, İsmet Özel'in dizesinden hareketle diasporada yaşayan Kuzey Kafkasyalıları “üstü çizilmiş olanlar” olarak tanımlar. Sürgün, asimilasyon, kimlik kaybı ve yok oluş temaları işlenir. Yazar, “ben insanım, ben Kuzey Kafkasyalıyım ve ben insanca yaşamak istiyorum” bilincinin geliştirilmesini, dilin, tarihin ve güzelliklerin korunmasını savunur.

Bu yazı, kimlik inşasının duygusal ve direnişçi boyutunu güçlü biçimde yansıtır. Toplumsal normlar açısından direnç, özbenlik koruma ve kolektif uyanış çağrısı yapar. Diaspora kimliğinin “silinme”ye karşı aktif mücadelesini somutlaştırır.

Çerkeslerde Ana dil Sorunu:

LİŞŞE Süleyman'ın bu kapsamlı makalesi, Çerkes dilinin K. Kafkasya'da ve diaspora ülkelerinde karşılaştığı sorunları bilimsel çerçevede inceler. Bir dilin varlığını sürdürebilmesi için gerekli şartlar (dil bölgesi, ekonomik temel, günlük kullanım, yazı dili, kitle iletişim araçları) sıralanır ve her biri Çerkes örneğiyle değerlendirilir. K. Kafkasya'da uzun vadede ekonomik ve siyasal değişimlerin asimilasyon riski yarattığı, diaspora ülkelerinde ise dil bölgesinin ve ekonomik temelin yokluğundan dolayı durumun çok daha kritik olduğu belirtilir.

Kimlik inşası için dilin temel araç olduğu vurgulanır. Toplumsal normlar açısından dilin günlük hayatta ve eğitimde kullanılması, yazılı hale getirilmesi ve kitle iletişiminde yer alması zorunlu görülür. Yazar, anavatana dönüşü radikal çözüm olarak önerirken kısa vadede evde eğitim, dernek kampanyaları, sözlük hazırlama, Kafkasya'ya çocuk gönderme gibi somut adımlar listeler. Bu yazı, dilin kimlik ve varoluş mücadelesindeki merkezi rolünü en net biçimde ortaya koyar.

Tarihsel ve Kültürel Bellek:

Khumukhu T.'nin "Yistanbılak'ue Kafkas Savaşlarının Sonucudur", Teophil Lapinski'nin "Çerkeslerin Kafkasya'dan Göçü" ve Abrec Almir'in "Size Bir Ay Süre Tanıyorum" gibi çeviri ve özgün yazılar, 19. Yüzyıl Kafkas savaşları ve sürgünü tarihsel hafızayı canlı tutar. Bu metinler, kimlik inşasında tarihsel bilinç ve kolektif travmanın işlenmesinin önemini gösterir.

Yismeyl Ö.'nün "Nart Destanları-Dede Korkud'un Kitabı ve Batı Kaynakları Üzerine" yazısı ile Yenemıkhue Mevlüt'ün "Nartlara Saygı" oratoryosu, Nart destanlarını kültürel mirasın temel taşı olarak ele alır. Toplumsal normlar açısından destanlar, değerlerin, kahramanlık anlayışının ve kimlik kodlarının aktarılmasında işlev görür.

Anayurt Haberleri ve Siyasal Gelişmeler:

Hapat V.'nin "Kafkasya'da Günümüzdeki Gelişmeler", Khabardey-Balkar egemenlik deklarasyonu, Adıgey Cumhuriyeti ve Dağlı Halklar Assamblesi bildirileri gibi yazılar, 1990-1991 döneminde anayurtta yaşanan egemenlik ilanlarını ve birlik arayışlarını aktarır. "Birliğe Doğru Kuzey Kafkasya" teması, parçalanmış kimliklerin yeniden birleştirilmesi arzusunu yansıtır.

Bu haberler, kimlik inşasının siyasal boyutunu güçlendirir. Toplumsal normlar açısından self-determinasyon, egemenlik ve kolektif irade vurgulanır. Diasporanın anayurt gelişmelerine duyarlılığı ve dayanışması pekiştirilir.

Kültür ve Toplumsal Normlar:

Ümit Özveri'nin "Amazonlar Söylencesi", Şaguj Hasan'ın "Hasan Amca", Keref Yalgın'ın "Lütfen Biraz Duyarlılık Ve Tepki" gibi yazılar, mitoloji, aile hafızası ve toplumsal duyarlılık temalarını işler. Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nde ulusal yaş günü ve diğer kültürel etkinlik haberleri, yaşayan gelenekleri ve normları yansıtır.

Kafdağı'nın 47. Sayısında yer alan yazılar, yeni yayın döneminin başlangıcında ulusal-kültürel kimliğin korunması, "Dönüş" sorunu, dilin yeniden yapılandırılması ve tarihsel köklerin pekiştirilmesi temaları etrafında yoğunlaşmaktadır. Dergi, 5. Yayın yılına girerken bakış açısını ve kültür politikasını netleştirirken, diasporada kimlik inşasının aciliyetini vurgular.

Yeni Yayın Dönemine Girerken Bakış Açımız ve Kültür Politikamız:

Süleyman Yançatoral'ın bu programatik yazısı, *Kafdağı*'nın yeni dönemdeki dünya, Türkiye ve Kuzey Kafkasya'ya bakışını, ulusal ve kültürel politikasını açıkça ortaya koyar. Dünyadaki demokratikleşme hareketleri, Türkiye'deki değişim özlemi ve anayurtta yaşanan siyasal-ekonomik dönüşümler değerlendirilir. "Dönüş" hareketinin hızlandırılması, ulusal bütünlüğün yeniden sağlanması ve kültürel kimliğin korunması temel hedefler olarak belirtilir.

Kimlik inşası açısından bu yazı, diasporanın varoluş mücadelesini siyasal ve kültürel boyutlarıyla birleştirir. Toplumsal normlar bağlamında ise katılımcı demokrasi, ulusal bilinçlenme ve kolektif sorumluluk öne çıkar. Dergi, farklı düşüncelere açık demokratik bir tartışma platformu oluşturmayı taahhüt eder.

Kuzey Kafkasya Sevgisi ve "Dönüş" Sorunu:

Dr. Yahya Kanbolat'ın bu kapsamlı makalesi⁴², "Dönüş"ü İsrail örneğiyle karşılaştırarak somut gerçekler ışığında ele alır. Anayurt sevgisinin diasporada nasıl pekiştiği, dönüş için gereken altyapı (iş, konut, ekonomik olanaklar), Adıge Özerk

⁴² Dr. Yahya Kanbolat, "Kuzey Kafkasya Sevgisi ve Dönüş Sorunu", *Kafdağı* (47), 5.

Bölgesi’ndeki eksiklikler ve pratik zorluklar ayrıntılı biçimde anlatılır. Yahudi diasporasının destek mekanizmaları örnek gösterilirken, Çerkesler için irtibat bürosu gibi somut öneriler getirilir.

Bu yazı, kimlik inşasının duygusal boyutuyla (anayurt sevgisi) pratik boyutunu (ekonomik gerçekler) birleştirir. Toplumsal normlar açısından vatan bağlılığı, özveri ve gerçekçi planlama vurgulanır. “Dönüş”ün tarihsel bir süreç olduğu ve her pahasına vatan savunulması gerektiği belirtilir.

Niçin Yeni Bir Adıge Alfabeti Oluşturulmalıdır?:

Dzeps Kimmer’in bu teknik ve ulusal önem taşıyan yazısı, mevcut Kiril temelli Adıge alfabesinin sorunlarını (öğrenme zorluğu, Rusça seslerin aktarımı, ulusal yapıya uymama) eleştirir ve yeni bir ulusal alfabenin (Latin ve Kiril harfleri temel alınarak) oluşturulmasını önerir. Alfabe değişikliğinin politik değil bilimsel ve ulusal temellere dayanması gerektiği vurgulanır.

Kimlik inşası için yazı dili ve alfabenin temel araç olduğu açıkça ortaya konur. Toplumsal normlar açısından dilin işlevselliği, kolay öğrenilebilirliği ve ulusal kimliğin korunması ön plana çıkar. “Dilsiz ulus ölüdür” sloganı ile dilin hayati önemi pekiştirilir.

Tarihsel Köklere ve Kimliğe Dair:

Cevdet Hapi’nin “18, 19 ve 20. Yüzyılda Kuzey Kafkasya’nın Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarihi” yazısı, antik dönemden 18. Yüzyıla kadar uzanan derin tarihsel analiziyle kimlik köklerini güçlendirir. İ. Aydemir’in “Çerkeslerin Anavatanlarından Sürgünün Nedenleri ve Sonuçları” yazısı sürgünün trajedisini belgeler. B. Yedic’in “Çerkesler Kimdir?” ve Lişşe S.’nin “Sıra Çerkeslilere Gelir mi?” yazıları, kimlik tanımını ve güncel siyasal konumlanmayı tartışır.

Antik Bağlantılar Ve Kültürel İfade:

Yismeyl Ö.’nün “Antik Yunanistan ile Antik Kafkas Dünyasında Bir Gezinti” yazısı, antik dönemdeki kültürel etkileşimleri ortaya koyarak kimlik derinliğini artırır. Oset edebiyatı söyleşi, Kazbek kimliği ve muhaceret şiirleri, kültürel ifadenin devamlılığını sağlar. Çerkes motifleri sergisi ise görsel kimlik inşasına katkı sunar.

Kafdağı’nın 49.-50. Sayısında yer alan yazılar, 21 Mayıs 1864 Büyük Sürgünü’nün genç kuşaklar tarafından sahiplenilmesi, diaspora edebiyatının doğuşu,

Kurtuluş Savaşı'ndaki Çerkes katkısının tarihsel düzeltilmesi ve değişen dünyada (Körfez Savaşı, SSCB'nin dönüşümü) Kuzey Kafkasya kimliğinin korunması temaları etrafında şekillenmektedir. Kapak illüstrasyonu (güvercinler ve koç boynuzları) barış, birlik ve umut simgesi olarak kimlik mücadelesinin duygusal boyutunu yansıtır.

21 Mayıs Gençlik Kongresi:

Bu yazı, 25-26 Mayıs 1991'de Ankara'da düzenlenecek Gençlik Kongresi'nin hazırlık sürecini, amaçlarını ve organizasyonunu ayrıntılı biçimde anlatır. Kongrenin temel amacı, 21 Mayıs 1864 sürgününü anmak, kamuoyuna duyurmak ve genç kuşakların önceki kuşaklarla, dernekler arası ve anayurtla iletişimini güçlendirmektir. Dil sorunu, kültür sorunu gibi başlıklar konferanslarda ele alınacaktır.

Kimlik inşası açısından bu kongre, sürgün hafızasının yeni nesillere aktarılmasını ve kuşaklar arası bağların kurulmasını sağlar. Toplumsal normlar bağlamında gönüllülük, iletişim, iş birliği ve kolektif sorumluluk vurgulanır. Gençlerin kendi sorunlarını dile getirmesi ve anayurtla ilişki kurması, kimlik bilincinin sürekliliğini hedefler.

Değişen Dünya, Körfez Savaşı, ABD ve SSCB:

Yaşar Güven (Ğalemko)'nun bu analiz yazısı, Körfez Savaşı'nı, ABD'nin "yeni dünya düzeni" arayışını, SSCB'nin ekonomik ve siyasi çöküşünü ve bunların Kuzey Kafkasya diasporası ile anayurt üzerindeki etkilerini tartışır. ABD'nin petrol kontrolü ve askeri harcamalarla ekonomik tıkanıklığı aşma çabası, SSCB'deki cumhuriyet hareketleri ve ulusalcılık ele alınır.

... Ve Yenemique M. Geldi!

Yismeyl Özdemir'in bu övgü dolu yazısı, ozan Yenemiko Mevlüt'ü diaspora edebiyatının öncüsü olarak selamlar. "Tek Atlı" çevirisi, "Nartlara Saygı" oratoryosu ve şiirleri üzerinden Mevlüt'ün Nart destanlarını çağdaş dile taşıması, çocuk dünyasını ve halkın özlemlerini şiire dökmesi övülür. "Nihayet Yenemique geldi" ifadesi, yüzyıllık sessizliğin bozulması olarak nitelendirilir.

Kimlik inşası açısından bu yazı, diaspora edebiyatının doğuşunu ve Nart destanlarının modern kimlik ifadesi hâline gelmesini kutlar. Toplumsal normlar bağlamında kültürel mirasın sanatsal yolla yaşatılması ve umut mesajı öne çıkar.

Kurtuluş Savaşında Kuzey Kafkasyalılar:

Muhittin Ünal (Agaçe)'nin bu tarih yazısı, Çerkeslerin Kurtuluş Savaşı'ndaki olumlu katkılarını belgeler. Çerkes Ethem'in yanı sıra H. Rauf Orbay, Kazım Özalp, Bekir Sami Günsav gibi isimler ve yüzlerce subay-paşa anılır. Ethem Bey'in Yunan tarafına geçişinin koşulları (ihamet değil mecburiyet) düzeltilir. 1919'daki Çerkes Teavün Cemiyeti toplantısı ve ulusal mücadeleye katılım vurgulanır.

Diğer Önemli Yazılar:

Lişşe Süleyman'ın "Kuzey Kafkasyalılar Açısından SSCB'de Yeni Birlik Andlaşması" ve İzzet Aydemir Çuşha'nın "Çerkeslerin Politik Girişimleri" yazıları, anayurttaki siyasal gelişmeleri ve diasporanın politik duruşunu ele alır. Cevdet Hapî'nin "Kafkasya VI" serisi tarihsel-coğrafi kimlik köklerini güçlendirir. Yismeyl Özdemir'in "Yaşam ve Ölüm Üzerine", Arış Hayatî'nin "Tutunamayanlar" ve Yenemiko Mevlüt'ün "Türk Yazınında Çerkes Motifleri" ile "Döne Döne" yazıları, kültürel ifade ve kimlik temalarını işler.

Kafdağı'nın 51.-52. Sayısında yer alan yazılar, Kuzey Kafkasya diasporasının kültürel örgütlenme tarihini, güncel ulusal-kültürel sorunları, anayurtla kurulan bağları (Nalçık Kongresi ve festival) ve genç kuşaklara aktarım çabalarını merkeze alır. Kapak, Çerkes Ethem'e ilişkin tarihî haberlerle kimlik mücadelesinin tarihsel boyutunu vurgular.

Kuzey Kafkasyalıların Kültürel Örgütlenme Çalışmaları:

Yasin Çelikkıran'ın bu kapsamlı tebliğ, 1864 Büyük Sürgünü sonrası diaspora ülkelerinde (Türkiye, Suriye, Ürdün, İsrail, Yugoslavya, Almanya, ABD) kurulan dernekleri, okulları, yayın organlarını ve faaliyetlerini tarihsel sırayla belgeler. Çerkes Teavün Derneği, Çerkes Kadınları Yardımlaşma Derneği, Guaze gazetesi, Diyane dergisi, Adıge Xase'ler, okullar ve folklor çalışmaları ayrıntılı biçimde anlatılır.

Bu yazı, kimlik inşasının örgütlü çaba yoluyla sürdürüldüğünü gösterir. Toplumsal normlar açısından dernekleşme, eğitim, yayın ve kültürel faaliyetler, dilin ve geleneklerin korunmasının temel araçları olarak sunulur. Diasporada benlik kaybına karşı kurumsal direnişin tarihî haritası çıkarılır.

Günümüzde Çerkeslerin Ulusal Kültürel Sorunları

Kafdağı imzalı bu değerlendirme yazısı, diasporada dil kaybı, asimilasyon, dernekler arası iletişim eksikliği ve anayurtla bağların zayıflaması gibi güncel sorunları ele alır. Örgütlenme tarihinin dersleri ışığında çözüm önerileri getirilir.

Kimlik inşası açısından sorunların somutlaştırılması, bilinçlenme çağrısı yapar. Toplumsal normlar bağlamında dayanışma, eğitim ve kültürel faaliyetlerin devamlılığı vurgulanır.

Kafkasya Gezisinin Ardından ve Nalçık Kongresinden İzlenimler:

Agaçe Muhittin Ünal'ın bu iki yazısı, anayurtta (Nalçık) yapılan kongre ve festival izlenimlerini aktarır. Halk dansları, kültürel etkinlikler ve anayurtla kurulan canlı bağlar anlatılır.

Gençlik ve Kültürel Aktarım:

Erkan Yağmur'un "Büyükçamurlu Köyü Gençliği Üzerine" yazısı, köy gençliğinin kimlik bilinci ve kültürel katılımını ele alır. "Adigey Halk Dansları" ve "Savaşçı Analar" gibi yazılar, geleneklerin ve tarihsel hafızanın yeni nesillere aktarımını işler.

Apiş Hayati'nin "Tutunamayanlar" (devam), Thatş Turner'ın şiirleri, Nalçık Festivali röportajları ve Ürdün'de yapılan II. Dünya Çerkes Kültür Haftası haberi, diaspora edebiyatı, şiir ve uluslararası kültürel etkinlikleri yansıtır. Tokat dernek haberi ve okuyucu mektupları ise yerel örgütlenmeyi ve okuyucu katılımını gösterir.

Kafdağı'nın 53.-58. Birleşik sayısında yer alan yazılar, 5 yıllık yayın döneminin bilanço ve veda niteliği taşıırken, "Anavatana Dönüş"ü ulusal varlığın tek çözümü olarak öne çıkarır, SSCB'nin dağılma sürecinin Kuzey Kafkasya'ya etkilerini tartışır ve diasporadaki dernek içi bölünmelere karşı birlik çağrısı yapar. Kapak, Nazım Hikmet'in "hain" ithamına Nurer Uğurlu'nun şiirle verdiği yanıtla tarihsel kimlik tartışmasını simgeler.

Yazı İşlerinin Gözüyle Beş Yıl ve Gelecek:

Mustafa Aziz Özbek'in bu uzun veda ve bilanço yazısı, derginin 1987'den beri süren yayın hayatını, kadro sorunlarını, abone yetersizliğini, yapısal tıkanıklığı ve

bağımsız “Kafdağı Yayınları” şirketi önerisini ayrıntılı biçimde anlatır. 5 yıllık süreçte abone sayısının 647’den 350’ye düşmesi, gecikmeler ve kadro daralması açıkça dile getirilir.

Bu yazı, kimlik inşasının sürekliliği için örgütsel ve ekonomik yapının önemini vurgular. Toplumsal normlar bağlamında şeffaflık, hesap verme, yeni kadrolara yol açma ve kolektif sorumluluk öne çıkar. Derginin kendi varoluş mücadelesi, diasporanın kültürel mücadelesinin aynası hâline gelir.

Sovyetler Birliğindeki Gelişmelerin Kuzey Kafkasya’ya Etkisi:

Lişşe Süleyman’ın bu analiz yazısı, SSCB’deki glasnost, perestroyka ve darbe sonrası gelişmelerin Kuzey Kafkasya’daki özerk cumhuriyet ve bölgeleri nasıl etkilediğini inceler. Abhazya ve Güney Osetya’daki çatışmalar, çok partili sisteme geçişin küçük halklar aleyhine sonuçları ve “Serbest seçim”in çoğunluk-azınlık sorunları ele alınır. Federasyon çatısı altında birlik önerisi getirilir.

Kimlik inşası açısından bu yazı, anayurttaki siyasal dönüşümlerin diasporayı da doğrudan ilgilendirdiğini gösterir. Toplumsal normlar bağlamında halkların egemenlik hakları, temsil oranı ve ulusal kimliğin korunması için yasal güvenceler talep edilir.

“Kafdağının Çocuklarının Çözümü”:

Necdet Hatam’ın bu güçlü makalesi, “Anavatana Dönüş”ü Çerkes ulusal varlığının vazgeçilmez hakkı ve ertelenemez zorunluluğu olarak tanımlar. 1864 sürgünü, diasporada asimilasyon, dil kaybı ve nüfus azalması somut verilerle anlatılır. Dönüşün hukuki dayanakları (Nalçik toplantısı, Rusya yasası hazırlığı), anayurt yönetimlerinin desteği ve muhaceret ülkelerinin tutumu değerlendirilir.

Bu yazı, kimlik inşasının nihai hedefini “ulusal topraklarda ulusal yaşam” olarak koyar. Toplumsal normlar açısından her Çerkes’in maddi-manevi katkıda bulunması, farkındalık yaratılması ve “mümkün olan en kısa sürede en çok sayıda insanı” dönüşüme hazırlama çağrısı yapılır.

Çeşitlemeler-II: İzmir ve Sakarya’da Olanlar

Laçış Mustafa Aziz’in bu eleştirel yazısı, İzmir’de vakıf-dernek ayrışması ve Sakarya’daki iki dernek (Abaza ağırlıklı ve diğer Kafkas grupları) arasındaki bölünmeleri ele alır. “Kuzey Kafkasya” adının çıkarılması, ekip tasfiyeleri gibi iddialar tartışılır ve her iki taraftan da birlik çağrısı yapılır.

Kimlik inşası açısından iç bölünmelerin kimlik mücadelesini zayıflattığı vurgulanır. Toplumsal normlar bağlamında asgari müştereklerde birleşme, karşılıklı saygı ve ortak yapı oluşturma zorunluluğu öne çıkar.

Bu birleşik sayıda *Kafdağı*, 5 yıllık yayın dönemini kendi yapısal sorunlarını şeffaf biçimde sorgulayarak kapatırken “Anavatana Dönüş”ü kimlik inşasının tek gerçekçi çözümü olarak netleştirir. Lişşe Süleyman’ın federasyon çağrısı, Necdet Hatam’ın dönüş manifestosu ve Laçış’in birlik eleştirisi bir bütün oluşturur. Çerkes Ethem tartışması ise tarihsel kimlik hesaplaşmasının devam ettiğini gösterir.

2.4. Kafkas Dili, Edebiyatı ve Sözlü Geleneği

Kafkas diasporasının Türkiye’deki en önemli kültür yayınlarından biri olan *Kafdağı dergisi*, 1987 Şubat’ında ilk sayısı ile çıktığı günden itibaren Kuzey Kafkasya’nın dilini, edebiyatını ve zengin sözlü geleneğini sistematik biçimde derleme, koruma, yaşatma ve yeni nesillere aktarma misyonunu üstlenmiştir. Derginin “IV. Bölüm: Kafkas Dili, Edebiyatı ve Sözlü Geleneği” başlığı altında doğrudan veya dolaylı olarak ele aldığı içerikler, salt folklor derlemelerinden ibaret kalmamış; kimlik inşası, kültürel hafıza, asimilasyonla mücadele, diaspora-anayurt ilişkisi ve evrensel insanlık mirasına katkı gibi çok katmanlı bir perspektifi de içermiştir.

Dergi, mitolojik “Kafdağı” adını bilinçli bir tercihle seçerek sözlü kültürün anonim, kadim ve kolektif doğasını vurgulamış; aynı zamanda modern dernekçilik, yayıncılık ve akademik çaba ile bu geleneği buluşturmuştur. İlk sayıdan itibaren Resul Hamzatov gibi uluslararası üne sahip şairlerin tanıtımından Nart efsanelerinin sistematik yayımına, Georges Dumézil’in dil çalışmalarından süreli yayınların titiz envanterine, tiyatro oyunlaştırmalarından şiir çevirilerine, terminoloji düzeltmelerinden asimilasyon

kavramı analizlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede *Kafdağı*, Kafkas kültürünü hem koruyan hem de üreten dinamik bir platform hâline gelmiştir.

Bu bölüm, derginin 1987-1992 arasındaki yaklaşık beş yıllık yayın serüveninde dil-edebiyat-sözlü gelenek üçlüsünün nasıl merkezî bir yer tuttuğunu, diasporadaki Kuzey Kafkasyalıların kimlik mücadelesinde edebiyat ve folklorun ne kadar stratejik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Dergi sayfaları, yaşlıların hızla azaldığı bir dönemde sözlü geleneğin aciliyetini haykırırken, aynı anda gençleri şiir yazmaya, masal derlemeye, tiyatro oynamaya ve ana dilde şarkı söylemeye davet etmiş; böylece kültürü sadece geçmişe ait bir hatıra olmaktan çıkarıp yaşayan, üretken ve geleceğe taşınabilir bir mirasa dönüştürmüştür.

Kafdağı'nın ilk sayısı (Yıl: 1, Sayı: 1, Şubat 1987), Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nin yayın organı olarak çıkmıştır. Bu sayıda “IV. Bölüm: Kafkas Dili, Edebiyatı ve Sözlü Geleneği” başlıklı ayrı bir alt bölüm bulunmamakla birlikte, derginin tüm yazıları (giriş yazısı, dernek haberleri, 25. yıl kutlaması röportajları, Resul Hamzatov üzerine makale ve yayınlar listesi) doğrudan veya dolaylı olarak Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği konularını desteklemekte, koruma çağrısı yapmaktadır. Bu içerik, Kafkas kültürünün yaşatılmasını, **kimlik inşasını** ve **toplumsal normları** edebiyat ve sözlü gelenek üzerinden pekiştirmektedir.

Kafkas Kültürü ve Sözlü Gelenek:

“Çıkarken”⁴³ başlıklı giriş yazısı (Yönetim Kurulu tarafından kaleme alınmıştır), kültürü “duygu, düşünce, dil, sanat vb... yaşam öğelerinin tümü” olarak tanımlar. Kültürün bilime benzetilerek evrensel olduğu vurgulanır: insanlığın ortak ürünüdür, her yerde geçerlidir ve kimsenin özel malı olamaz. Bu yaklaşım, Kafkas kültürünün (özellikle dili ve sözlü geleneği) korunmasını dar bir yerel görev olmaktan çıkarıp evrensel barış ve kardeşliğe katkı olarak konumlandırır.

Yazı, Kafkas kültürü çalışmalarının önündeki en önemli engeli “zaman engeli” olarak belirtir: “Kafkas kültürü, en iyi en özgün biçimiyle kuşkusuz onu bizzat yaşamış olanlardan derlenip öğrenilebilir.” Yaşlıların hızla azalması, sözlü geleneğin (hikâyeler,

⁴³ *Kafdağı*, “Çıkarken”, (1): 4.

şiiirler, atasözleri, töreler) canlı kaynaklarının kaybolma riskini işaret eder. Dernek, *Kafdağı dergisini* bu aciliyeti aşmak için çıkarmaktadır. Böylece kültür, dil ve sözlü gelenek korunması, hemşerilerin “kendisine, ailesine, toplumuna ve insanlığa karşı” sorumluluğu hâline gelir.

Kimlik İnşası: 25. Yıl Kutlaması ve Geleneksel Unsurların Yaşatılması:

Dernek haberleri ve 25. kuruluş yıldönümü kutlaması (6 Aralık 1986, Maltepe Salon Şato-Yazar), kimlik inşasını somutlaştırmaktadır. Kutlama programı, sözlü ve performatif gelenekleri modern dernek yapısıyla birleştirir:

Dernek Başkanı Aslan ARI ile yapılan söyleşide, kutlamanın amacı “farklı dönemlerde hizmeti geçen üyeleri bir araya getirmek” ve “geleneksel yiyeceklerimiz ve ulusal içkimiz Mahsima eşliğinde sevinci paylaşmak” olarak belirtilir. Tertip Komitesi Başkanı **Süleyman Yançatoral** ile söyleşide ise demokratik işleyiş, geniş katılım ve özveri vurgulanır. Bu etkinlikler, Kuzey Kafkas kimliğini kabilecilik ve bölgecilikten arındırılmış, kapsayıcı ve yaşayan bir miras olarak inşa eder. Dil ve sözlü gelenek, bu kimliğin taşıyıcısı olarak dans, müzik ve törenlerle aktarılır.

Edebiyat ve Sözlü Gelenek:

Derginin edebiyat odaklı en önemli yazısı, sayfa 14-17 civarında yer alan “Dağıstanın Uluslararası Üne Sahip Büyük Şairi Resul Hamzatov Üzerine Birkaç Söz”dür. Bu yazı, Dağıstanlı Avar şair Resul Hamzatov’u (1923 doğumlu) tanıtır ve Kafkas edebiyatı ile sözlü geleneği arasındaki bağı açıkça gösterir.

Hamzatov’un babası Dağıstan halk ozanı Hamzat Tsadasa’dır. Şair, çocukluğunda babasının kucağında şiir dinleyerek büyümüştür: “Babam beni kucağına oturtup tüylü sıcacık bir yamacıda sarar ve bana şiirlerini okurdu.” Bu, klasik sözlü geleneğin (atasözleri, destanlar, halk şiiri) yazılı edebiyata aktarımını somutlaştırır. Hamzatov’un ilk şiir kitabı *Ateşli Sevgi ve Yakıcı Nefret* (1943), ödül alan eseri *Yüksek Yıldızlar* (1963) ve düzyazı eseri *Benim Dağıstanım* tanıtılır. Şiirleri Avar folklorundan beslenir, yalın ve coşkuludur; “dağı pınarlarının berraklığındaki yalınlığı” ile evrensel bir sese ulaşır.

Yazı, Oktay Akbal’ın *Cumhuriyet* Gazetesi’ndeki “Benim Dağıstanım...” başlıklı yazısını aynen aktarır. Akbal, eserin şiir-düzyazı karışımı özgünlüğünü över ve Hamzatov’un Kafkasya’daki dil çeşitliliğini (Tanrı’nın torbasını Kafkasya’ya boşalttığı

efsanesi) aktarır. Hamzatov’un “Şiir atla uçuş, düzyazı yürümedir” tanımı ve “ozan olmayan insan yoktur” görüşü, edebiyatı insanlığın ortak duygu ve hafızası olarak konumlandırır.

Bu makale, Kuzey Kafkas kimlik inşasını genişletir: Avar-Dağıstan edebiyatı, genel Kafkas edebiyatının parçası olarak sunulur. Sözlü gelenek (babasının ozanlığı, folklor kökeni), yazılı edebiyata köprü olur ve diasporada (Türkiye’de) Türkçe çevirilerle erişilebilir hale gelir.

Dil Koruma ve Akademik Bağlantı:

Toplum haberleri bölümünde Georges Dumezil’in ölümü (11 Ekim 1986) ve Wubih dili üzerindeki çalışmaları anlatılır. Dumezil, Türkiye’de Tefik Esenc ile birlikte Wubihçe sözlük hazırlamış, Abhaz ve Adige dilleriyle akrabalıkları incelemiştir. Bu haber, Kafkas dillerinin (özellikle tehlike altındaki Wubihçe) korunmasının evrensel kültüre katkı olduğunu vurgular. Dil araştırmaları, sözlü geleneğin (mitoloji, destanlar) bilimsel temelde yaşatılmasını destekler.

Kafdağı’nın bu ilk sayısı, “IV. Bölüm: Kafkas Dili, Edebiyatı ve Sözlü Geleneği”nin temelini atmaktadır. Giriş yazısı sözlü geleneğin aciliyetini vurgular; 25. yıl kutlaması performatif gelenekleri yaşatır; Resul Hamzatov makalesi edebiyat-sözlü gelenek bağını somutlaştırır; yayınlar listesi ve “Sanat Dünyası” bölümü edebî üretimi teşvik eder; Dumezil haberi dil korumasını akademik boyuta taşır.

Bu içerik, Kafkas kültürünü evrensel bir miras olarak koruma, Kuzey Kafkas kimliğini kapsayıcı ve yaşayan bir yapı olarak inşa etme ve toplumsal normları (özveri, birlik, hafıza saygısı, edebî üretim) güçlendirme işlevi görür. Gelecek sayılarda bu bölüme özel makaleler beklenebilir; bu ilk sayı ise dil, edebiyat ve sözlü geleneğin diaspora bağlamında nasıl yaşatılacağını gösteren güçlü bir giriş niteliğindedir.

Kafdağı’nın ikinci sayısı (Yıl: 1, Sayı: 2, Mart 1987), Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği konularını derleme, koruma ve yayımlama ekseninde ele almaktadır. Bu sayıda özel bir alt bölüm bulunmamakla birlikte, “Kafdağı Üzerine” başlıklı ana yazı, “Mitoloji ve Nartlar” yazısı, edebiyat örnekleri, çocuk hikâyesi ve dernek çalışma programı doğrudan bu alanlara katkı sağlamaktadır.

Dergi Adının Mitolojik Temeli ve Sözlü Kültür Çağı:

“Kafdağı Üzerine” yazısı, derginin adını mitolojik *Kafdağı*’na bağlar. Bu dağ, eski doğu halkları, Hint, İran, Arap, Babil, İbrani ve İslam mitolojilerinde “boşlukta sallanan dünyanın dayanağı” olarak tanımlanır. Kuzeyde olduğu inancı yaygındır ve Kafkas dağlarıyla ilişkilendirilir.

Yazı, mitoloji çağını “yazının olmadığı, insanların düşünme, düşünme ve konuşma yeteneklerini değerlendirerek daha çok sözlü kültür ürünleri verdiği çağ” olarak nitelendirir. Derneğin ve derginin derlemeyi amaçladığı geleneksel kültür ürünlerinin önemli bir bölümü bu çağda üretilmiş sözlü kültür ürünleridir: masal, efsane, destan, halk öyküleri, halk deyişleri, bilmece, atasözü. *Kafdağı* adı, bu sözlü anonim kültür ürünlerini derleme çabasına uygun görülmüştür.

Yazı, derginin yalnızca mitolojik çağ ürünlerini derlemekle yetinmeyeceğini, çağdaş kültürel sorunlara da gerçekçi yaklaşımlar getireceğini belirtir. Amaç, geleneksel kültür ürünlerini derlemek, arşivlemek, yayımlamak ve uygar dünya kültürüyle uyumlu biçimde geliştirmektir.

Nart Efsaneleri ve Mitoloji Çalışmaları:

Sayın Yüsneyl Özdemir’in “Mitoloji ve Nartlar” yazısı, Kafkas halk edebiyatının temel sözlü ürünlerinden biri olan Nart efsanelerini konu edinir. Nartlar, kahramanlık, doğaüstü varlıklar ve ahlaki değerler içeren destansı anlatılardır. Yazı, bundan sonraki her sayıda Nart Efsanelerinden bir bölüm sunma planını açıklar. Bu, sözlü geleneğin sistematik derlenmesi ve yayımlanması açısından somut bir adımdır. Efsanelerin dil ve edebiyat yoluyla aktarımı, Kafkas sözlü mirasının korunmasında merkezi rol oynar.

Edebiyat Örnekleri ve Tanıtımlar:

Şiir bölümünde, gençliğinin büyük bir bölümü Kafkasya’da geçen **M.Y. Lermontov**’dan iki şiir yer alır. Lermontov, Çarlık Rusya’sının önemli şairlerinden biri olarak Kafkasya motiflerine olumlu yaklaşımıyla tanınır. Bu seçim, Kafkasya’nın edebiyat tarihindeki yerini ve Rus edebiyatı ile Kafkas unsurlarının etkileşimini gösterir. “Musa Kundukhov’un Anıları” kitabı eleştirel bir yaklaşımla tanıtılır. Anılar, tarihsel ve edebî bir kaynak niteliği taşır; sözlü ve yazılı hafızanın korunmasına katkı sağlar.

Çocuk Hikâyesi ve Yöresel Anlatıların Aktarımı:

Çocuklar için bir hikâye yayımlanmıştır. Bundan sonraki sayılarda da devam edileceği belirtilir. Koşul olarak “Kafkas dillerinden çeviri ya da yöresel hikayelerimizden derlenmiş olması” aranır. Bu yaklaşım, sözlü gelenek ürünlerinin (yöresel hikayeler) yeni nesillere aktarılmasını ve Kafkas dillerinden çeviri yoluyla edebiyatın zenginleştirilmesini teşvik eder.

Derleme, Araştırma ve Yayın Programı:

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği’nin 1987-1988 çalışma programı, dil, edebiyat ve sözlü geleneği doğrudan hedefleyen başlıkları içermektedir:

Folklor çalışmaları bölümünde “Halk Bilimi” anlamında yazılı ve sözlü kültür ürünlerinin derlenmesi ve değerlendirilmesi öngörülür. Efsane, destan, masal, atasözü, bilmece gibi sözlü ürünlerin toplanması önceliklidir.

Halk müziği çalışmaları kapsamında geleneksel enstrümanların tanıtımı, yöresel halk müziği ürünlerinin derlenmesi ve seminerler planlanır. Müzik, sözlü geleneğin (şarkı sözleri, ezgiler) önemli bir parçası olarak ele alınır.

Güzel sanatlar çalışmaları arasında Kafkas kültürüne ilişkin tiyatro eserlerinin derlenmesi, yöresel halk öykülerinin oyunlaştırılması, şiir günleri ve şiir-hikâye-resim yarışmaları yer alır.

Yasal Çerçeve ve Dil-Kültür Koruma:

Av. Olcay Mis ile yapılan röportaj, 2908 sayılı Dernekler Kanunu kapsamında derneklerin dil ve kültür koruma çalışmalarını ele alır. “Türk dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak suretiyle azınlık yaratmak” amacı taşımayan derneklerin yasal olduğu vurgulanır. Röportaj, Kafkas kültür derneklerinin dil ve sözlü gelenek gibi unsurları koruma çalışmalarının yasal zeminde yürütülmesine açıklık getirir. Yasaklar ve sınırlar netleştirilerek, derleme ve yayın faaliyetlerinin hukuki çerçevesi çizilir⁴⁴.

⁴⁴ *Kafdağı*, (2): 34-42.

Kafdağı'nın üçüncü sayısı (Yıl: 1, Sayı: 3, Nisan 1987), Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği alanlarında derleme, biyografi, çeviri ve tiyatro çalışmalarıyla doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu sayıda “Dırmid Gulya Jır Hamid” başlıklı yazı, “Mitoloji ve Öğrenme Gereği” yazısı, tiyatro çalışmaları, şiirler ve bibliyografya çağrısı, dil-edebiyat-sözlü gelenek ilişkisini öne çıkarmaktadır.

Dergi Yönetimi ve Bibliyografya Oluşturma Çağrısı:

Yayın Yönetmeni Mansur ULUTAŞLI imzalı “Sayın Okuyucu” yazısı, derginin kültür-sanat-tarih ağırlıklı çizgisini koruduğunu belirtir. Kafkas kültürüne ilişkin mevcut yayın, dergi ve belgelerin derlenerek kronolojik sıralamalı bir bibliyografya ve arşiv oluşturulması çağrısında bulunur. Bu çalışma, mevcut çalışmaların sağlıklı biçimde değerlendirilmesini ve kaybolmasının önlenmesini amaçlar. Okuyuculardan bu tür materyallerin bildirilmesi veya gönderilmesi istenir.

Kitap ve Yayınların Önemi:

Yismeyl ÖZDEMİR imzalı “Derneklerimiz ve Kitap Gereksinimi Üzerine”⁴⁵ yazısı, kitabın kültürün kaynağı ve özeti olarak rolünü vurgular. Dernek kitaplığının zenginleştirilmesi, kitap okuma alışkanlığının kazandırılması ve Kuzey Kafkasya kültürüne ilişkin yayınların derlenmesi gereği üzerinde durulur. Yazı, üyelerin ve okuyucuların bu yöndeki katkılarını kültürel hizmet olarak nitelendirir.

Dil, Edebiyat ve Folklor Çalışmaları:

Sayının en kapsamlı yazısı, Abhaz ozan, yazar, dilci ve folklorcu Dırmid Gulya ile Karaçay-Çerkes yazar ve ozanı Jır Hamid'i ölüm yıldönümlerinde tanıtmaktadır.

Dırmid Gulya (1874-1960), Abhaz alfabesinin hazırlanması, ilk okuma kitabının yazılması, Abhaz dili ve tarihinin bilimsel temele oturtulması çalışmalarında öncüdür. *Abhaz Tarihi*, *Abhaz Dili*, şiir kitapları, öykü kitabı *Yabancı Gök Altında*, roman *Kamçıça*, atasözleri derlemeleri ve Puşkin, Lermontov gibi yazarlardan Abhazcaya çevirileri vardır. Abhaz folklorunun derlenmesi, tiyatro çalışmaları ve eğitimciliğiyle Abhaz edebiyatının ve dilinin kurucularından sayılır.

⁴⁵ Yüsneyl Özdemir, “Derneklerimiz ve Kitap Gereksinimi Üzerine”, *Kafdağı*, (3): 2.

Jır Hamid (1912-1972), Abazin edebiyatının gelişiminde önemli rol oynamıştır. Romanı *Dağların Uyanışı*, şiir kitabı *Güneşin Uyandırdıkları* ve çok sayıda makalesi vardır. Gazeteciliği, ozanlığı ve Abazin- Adıge kültürünün geliştirilmesindeki çabaları vurgulanır. Yazı, her iki yazarın da dil, edebiyat ve folklor alanındaki derleme ve yaratım çalışmalarını ayrıntılı biçimde aktarır.

Çeviri Şiirler ve Edebiyat:

Şiir bölümünde Çeçen şair Musbek Kibiyev'in "Bugece emmoğlular bu gece" ve Şeyhi Arsanukayev'in "Sonu da yok, başı olmayan zamanın" şiirleri Refik ÖZDEMİR çevirisiyle yer alır. Ayrıca Refik ÖZDEMİR'in "Yaklaşma Bana" şiiri yayımlanmıştır. Bu çeviriler, Kafkas dillerinden edebiyat aktarımını ve sözlü-yazılı geleneğin karşılıklı beslenmesini göstermektedir.

Tiyatro Çalışmaları ve Edebiyatın Sahneleştirilmesi:

"Derneğimiz ve Tiyatro" yazısı, derneğin tiyatro komisyonunun çalışmalarını anlatır. Tiyatro, insanın toplumsal gerçekleri kavrayıp bilinçlenmesine katkı sağlayan bir sanat dalı olarak tanımlanır. Dernekte 1977'den beri süren çalışmalar kapsamında oyun derleme, çevirme, dramaturji, oyunculuk eğitimi ve skeç üretimi yapılmaktadır. Sahnelenen veya hazırlanan eserler arasında "Kaynana İsteme – Yen Mahalle", "Kimdi O Adam", "Reşul Hamzat", "Zelimhan" ve "Görüntüler" yer alır. Tiyatro, sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin sahnelenerek geniş kitlelere ulaştırılmasının aracı olarak ele alınır.

Ayrıca "27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü – Çerkes Özdenleri" yazısı, Ahmet Mithat Hağur'un aynı adlı oyununu ve yazarın biyografisini sunar. Oyun, Çerkes yaşayışını konu edinirken tiyatronun edebiyat ve kültürel üretimdeki yerini tarihsel bağlamıyla örneklendirir.

Mitoloji ve Sözlü Gelenek:

"Mitoloji ve Öğrenme Gereği" yazısı, mitolojinin insan soyunun eski düşünce, inanç ve duygularını çağımıza taşıyan sözlü kültür ürünü olduğunu belirtir. Kuzey Kafkasya mitolojisinden örnek olarak Yıldırım Tanrısı "Şible" ve ona yönelik şiirsel yakarı verilir. Mitoloji, destan ve masal dokusu içinde sözlü geleneğin şiirsel anlatıma bürünerek ozanlar aracılığıyla aktarıldığı vurgulanır. Doğa olaylarının yarattığı korku ve korunma çabası, mitolojik oluşumların kaynağı olarak açıklanır.

Kafdağı'nın dördüncü sayısı (Yıl: 1, Sayı: 4, Mayıs 1987), Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği konularında özellikle tarihsel edebiyat ve yazılı eserler üzerinden katkı sağlamaktadır. Bu sayıda “Ölümünün 33. yılında General İsmail Berkok” yazısı, yazarın *Tarihte Kafkasya* adlı eserini merkeze alarak edebiyat ve tarih yazımını öne çıkarmaktadır.

General İsmail Berkok ve Tarihte Kafkasya:

S. Yançatoral imzalı yazı, General İsmail Berkok'u (1890-1954) ölümünün 33. yılında anmaktadır. Berkok'un yaşamı, İstiklal Harbi'ndeki görevleri, Harp Tarihi Encümeni Başkanlığı ve milletvekilliği dönemleri özetlenir. Yazı, Berkok'un Kafkasya ile olan bağlarını ve topluma hizmetlerini vurgular.

Berkok'un en önemli eseri olarak *Tarihte Kafkasya* tanıtılır. Yeni Türkçe ile yazılmış bu kitap, Kafkasya'ya ilişkin en kapsamlı eserlerden biri olarak nitelendirilir. Berkok'un diğer eserleri *Tabiye* ve *Kurtuluş Yolu* olarak sıralanır. Yazı, Berkok'un Kafkasya tarihini belgeleyen ve gelecek nesillere aktaran çalışmalarını edebiyat ve tarih yazımı bağlamında değerlendirir.

Bu yazı, Kafkas tarihinin yazılı edebiyat yoluyla korunması ve aktarılmasına örnek oluşturur. Berkok'un eserleri, sözlü gelenekten beslenen tarihsel anlatıların yazılı forma dönüştürülmesinin önemini gösterir.

Kafdağı'nın beşinci sayısı (Yıl: 1, Sayı: 5, Haziran 1987), Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği konularında süreli yayınların derlenmesi ve dil-edebiyat ilişkisi üzerinden önemli katkılar sunmaktadır. Bu sayıda S. Yançatoral imzalı “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”⁴⁶ yazısı ile N. Kanbolat imzalı “Geçmiş ve Bugünü ile Baskılar” yazısı, yazılı edebiyatın korunması ve dilin edebiyat üretimindeki rolünü doğrudan ele almaktadır.

Süreli Yayınlar ve Edebiyatın Derlenmesi:

S. YANÇATORAL'ın “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)” başlıklı çalışması, 1950-1980 döneminde Türkiye'de yayınlanan dergi ve gazeteleri

⁴⁶ S. Yançatoral, “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”; *Kafdağı*, (5), 2.

incelemektedir. Yazı, Kuzey Kafkasyalı aydınların muhaceret döneminde geçmişini araştırma, yazma ve yayınlama arayışını vurgular.

1953 yılında çıkan *Kafkas Dergisi* (sahibi İsmail Ziya Bersis, yayın müdürü Şeref Terim), “siyasi, tarihî ve edebî” amaçlı olarak tanımlanır. Dergide Kafkasya Ticaret Tarihi, Kafkaslıların Muhacereti, Kafkasya Coğrafyası, Eski Çerkeslerde Din, Kafkas Soyadları gibi konuların yanı sıra şiir, masal ve makalelere yer verilmiştir. Masal ve şiir gibi sözlü gelenek ürünlerinin yazılı forma aktarılmasına örnek oluşturur.

Derginin devamı niteliğindeki *Kafkas Mecmuası* (1954-1956) da benzer çizgiyi sürdürür. Her iki yayında da Kafkas tarihi, kültürü ve edebiyatına ilişkin yazılar, şiirler ve masallar yayımlanmıştır. Bu çalışmalar, sözlü geleneğin (masal, şiir) yazılı edebiyata dönüştürülmesini ve arşivlenmesini sağlamıştır.

Yazı, bu süreli yayınların derlenmesinin önemini belirtir ve yeni Türkçe ile yayınlanan materyallerin kronolojik olarak değerlendirilmesini hedefler. Bu yaklaşım, Kafkas edebiyatının ve sözlü gelenekten beslenen yazıların sistematik korunmasına katkı sağlar.

Dil ve Edebiyat İlişkisi: Basklar Örneği:

N. Kanbolat imzalı “Geçmiş ve Bugünü ile Basklar” yazısı, Bask dili (Euskara) ve edebiyatını incelemektedir. Bask dilinin Avrupa’da yaşayan tek Hint-Avrupa dışı dil olduğu vurgulanır. Yazı, Bask dilinin kökenine ilişkin araştırmaları (Kafkas dilleri ile olası bağlantılar dâhil) aktarır.

Bask edebiyatı tarihi, 1545 yılında Bernard d’Echepare’nin *Linguae Vasconum Primitae* adlı ilk kitabı ile başlar. 1600’lerde gramer çalışmaları, halk şarkılarının derlenmesi (Maria de Azkue) ve modern dönemde Telesforo Monzon ile Jose Antonio de Aguirre gibi şair ve yazarların eserleri ele alınır. Yazı, Bask aydınlarının kendi dillerinde edebiyat üretme bilincini ve bu üretimin kültürel kimliğin korunmasındaki rolünü gösterir.

Bu yaklaşım, Kafkas dillerinde edebiyat üretiminin ve sözlü gelenekten yazılı forma geçişin önemini dolaylı olarak vurgular.

Kafdağı’nın altıncı ve yedinci birleşik sayısı (Sayı: 6-7), süreli yayınların derlenmesi, Şota Rustaveli’nin Abazin edebiyatına etkisi ve 19. yüzyıl tarihsel edebiyat

çevirileri üzerinden Kafkas dili ve edebiyatının korunmasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmalar, şiir, destan ve tarih yazımının yazılı forma aktarılmasını ve yeni kuşaklara ulaştırılmasını hedeflemektedir.

Sürelî Yayınlar ve Edebiyatın Korunması:

S. Yançatoral'ın "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Sürelî Yayınlar (1950-1980) – Bölüm 2" yazısı⁴⁷, 1957-1962 yılları arasında yayınlanan *Yeni Kafkas* dergisini incelemektedir. Dergi, "Siyasi, Tarihi, Edebi" amaçlı olarak tanımlanır ve Dr. Vasfi Güsar'ın yönettiği dönemde Kafkasya tarihi, toplumsal yapısı, coğrafyası ve edebiyatına ilişkin yazılara yer verir.

Dergide şiirler aracılığıyla Kafkasya özlemi sıkça dile getirilir. Çerkesçe isim ve soyadları listeler hâlinde yayınlanarak geleneksel isimlerin yeni kuşaklara hatırlatılması hedeflenir. K.Kafkasya kökenli yazar, çizer, devlet ve bilim adamlarının detaylı tanıtımları yapılır. Kafkasya'ya ilişkin yayınlar ve tarihî günler listeleri kaynakça niteliği taşır.

Yazı, *Yeni Kafkas*'ın önceki dergilere göre anti-sovyet çizgide yumuşama gösterdiğini, ancak Kafkas tarihi ve edebiyatının irdelenmesine devam ettiğini belirtir. Bu çalışmalar, sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin derlenerek korunmasını sağlar.

Edebiyat ve Çeviri: Shota Rustaveli ve Abazin Edebiyatı:

Thaytshkhu BEMİRZA'nın "Gürcü Gülü" yazısı (Yismeyl ÖZDEMİR çevirisi), Gürcü ozan Şota Rustaveli ve destanı "Kaplan Postuna Bürünmüş Kahraman"ı (*Vephistk'aosani*) konu edinir. Yazı, Rustaveli'nin eserinin dünya edebiyatına katkısını ve Abazin halkının bu yapıtı Rusça üzerinden tanımasını anlatır.

Rustaveli'nin şiirsel destanı, 800 yıldır Gürcü edebiyatının temel taşlarından biri olarak görülür. Abazin ozan Konstantin Balmont'un eseri Rusçaya çevirmesi, Abazin edebiyatının bu evrensel yapıtla buluşmasını sağlar. Yazı, bir toplumun kendi dilinde edebiyat üretmesinin ve büyük eserleri kendi diline kazandırmasının önemini vurgular. Rustaveli'nin Abazin edebiyatı üzerindeki etkisi, dil ve edebiyatın karşılıklı beslenmesini gösterir.

⁴⁷ S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Sürelî Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (6-7). 2-4.

Tarihsel Edebiyat Çevirileri:

S. K. Bushuyev'in "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kafkas Halkları ve Dağlı Halkların Bağımsızlık Mücadelesi" başlıklı çeviri yazısı, Çarlık Rusya'sının Kafkasya'daki işgal politikası ve dağlı halkların direnişini tarihsel bağlamda ele alır. Müridizm'in Kafkasya'da yayılışı ve bağımsızlık mücadelelerinin edebi-tarihsel anlatımı sunulur.

Bu çalışma, 19. yüzyıl Kafkas tarihinin yazılı edebiyat yoluyla aktarılmasını sağlar. Dağlı halkların toplumsal yaşamı ve direniş öyküleri, sözlü gelenekten beslenen tarihsel edebiyatın parçası olarak değerlendirilir.

Kafdağı'nın sekizinci sayısı (Eylül 1987, Sayı: 8), süreli yayınların derlenmesi, ansiklopedi düzeltmeleri ve halk şarkılarının korunması üzerinden Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine odaklanmaktadır. S. Yançatoral'ın süreli yayınlar çalışması, *Kafkasya* ve *Birleşik Kafkasya* dergilerinin edebiyat, folklor ve derleme faaliyetlerini aktarır. Cevdet Hapı'nın Larousse eleştirisi, Çerkes dili ve tarihiyle ilgili yanlışlıkları düzeltir. Thaytsikhu BEMİRZA'nın şarkılar üzerine yazısı ise Abazin sözlü geleneğinin derlenmesi ve ana dilde şarkı söylemenin önemini vurgular.

Süreli Yayınlar ve Edebiyatın Korunması :

S. Yançatoral'ın "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)" yazısının bu bölümünde⁴⁸, 1964'te Ankara'da çıkan *Kafkasya* Kültürel Dergi ve İstanbul'da çıkan *Birleşik Kafkasya* dergisi incelenmektedir.

Kafkasya Kültürel Dergi (sahibi ve yazı işleri müdürü İzzet Aydemir), 13 yıl boyunca kültürel amaçla yayın yapmıştır. Dergi, Kuzey Kafkasya'nın tarihi, coğrafyası, edebiyatı, sanatı, dili, sosyal hayatı ve mitolojisini ele almıştır. Şiir, masal, özgün araştırma ve derleme yazılarına yer vermiştir. K.Kafkasya'da kendi dillerinde yayın yapan yazar ve çizerleri tanıtmış, İngilizce ve Çerkesçe kaynaklardan çeviriler yayınlamıştır. Ayrıca Türkiye'deki K.Kafkasyalıların demografik yapısı üzerine araştırma yapmış ve müzik derlemeleri kaset olarak dağıtmıştır.

⁴⁸ S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (7-8). 2-4.

Birleşik Kafkasya (sahibi Yılmaz Nevruz, yazı işleri müdürü Mustafa Beştoy) ise 1964-1967 arasında üç aylık olarak çıkmıştır. Dergi, Kafkas milletlerinin milli tarihi, etnolojisi, harsı, töre, gelenekleri ve folkloru konularında tetkikler yapmayı amaçlamıştır. Özellikle 1917-1921 dönemindeki siyasal olaylara ağırlık vermiştir.

Bu yayınlar, Kafkas edebiyatı ve folklorunun derlenerek muhaceret kesimine ulaştırılmasında önemli rol oynamıştır.

Dil ve Tarih Konularında Düzeltme Çalışmaları:

Cevdet Hapı imzalı “Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi” eleştirisi, “Çerkezce” ve “Çerkezler” maddelerindeki yanlışlıkları ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır.

Yazı, ansiklopedinin Adıge, Vubih ve Abhaz dillerini oluşturan Abhaz-Adige dilleri öbeğini yanlış tanımladığını, alfabe kullanımını (Arap, Latin, Kiril) hatalı aktardığını belirtir. Çerkeslerin etnik kökeni, Sind Krallığı, Şeyh Şamil ve Naib Muhammet Emin konularındaki yanlış bilgiler düzeltilmiştir. Ayrıca 1917 Devrimi sonrası Kuzey Kafkasya’daki özerk yönetim birimlerinin kuruluş tarihleri ve isimleri doğru biçimde sıralanmıştır.

Bu çalışma, Kafkas dillerinin ve tarihinin doğru kaynaklarda yer alması için önemli bir düzeltme çabasıdır.

Sözlü Gelenek: Halk Şarkıları ve Derleme:

Thaytsikhu Bemirza’nın “Şarkılarımız Üzerine” yazısı (Yismeyl ÖZDEMİR çevirisi), Abazin halk şarkılarının (halk ezgileri) korunması sorununu ele almaktadır. Yazı, “Kına Kızı Mina”, “Faziz’in Şarkısı” gibi klasik Abazin şarkılarının derlenerek günümüze ulaştığını, ancak birçok şarkının yaşlıların unutulmasıyla kaybolduğunu vurgular. Gençlerin ana dillerinde şarkı söyleme isteği, radyo-televizyon programlarında Abazince şarkıların azlığı ve okullarda şarkı öğretiminin yetersizliği tartışılır.

Çağdaş besteciler (Tsykua Basarbıy, Şarmat Muharbıy, Kıyışmahua Hamzat vb.) tarafından üretilen yeni şarkıların derlenip notaya alınması ve halka sevdirmesi gerektiği belirtilir. Yazı, sözlü geleneğin derleme yoluyla korunmasının ve ana dilde şarkı söylemenin kültürel devamlılık için zorunlu olduğunu ortaya koyar.

Bu sayının tamamı, Kafkas dillerinin doğru temsil edilmesi, süreli yayınlar aracılığıyla edebiyat ve folklorun derlenmesi ile halk şarkılarının korunması konularını ön plana çıkarmaktadır.

Kafdağı'nın dokuzuncu ve onuncu birleşik sayısı (Ekim-Kasım 1987, Sayı: 9-10), 1970-1980 dönemindeki süreli yayınların derlenmesi, Çerkes köylerinin dil ve kültür mirası ile terminoloji düzeltmeleri üzerinden Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine önemli katkılar sunmaktadır. S. Yançatoral'ın süreli yayınlar çalışması, *Kuzey Kafkasya Dergisi*, *Kamçı Gazetesi* gibi yayınların edebiyat, folklor ve derleme faaliyetlerini aktarır. Gustav Bullemer'in Amselfeld Çerkes köyü yazısı, Adıgece'nin korunması ve sözlü geleneğin devamını örneklendirir. İzzet Aydemir'in eleştirisi ise dil ve tarih terminolojisinin doğru kullanımını vurgular.

Süreli Yayınlar ve Edebiyatın Korunması:

S. YANÇATORAL'ın "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980) – Bölüm 4" yazısı⁴⁹, 1970'li yıllarda çıkan yayınları incelemektedir.

Kuzey Kafkasya Dergisi (1970'den itibaren, sahibi Kasın SAVAŞ), kültürel amaçla çıkmış ve Kuzey Kafkasya'nın tarihi, coğrafyası, toplumsal yapısı, edebiyatı ve folkloruna ilişkin yazılara yer vermiştir. Çeçen, Dağıstan, Oset ve Karaçay halklarına dair şiir, hikâye ve efsane çevirileri yayınlamış, öykü yarışmaları düzenlemiştir. K. Kafkasya'daki yazar ve sanatçıları tanıtmış, müzik ve şarkı kasetleri aracılığıyla sözlü geleneği desteklemiştir.

Kafkasya Birlik Mecmuası (1970-1971), siyasi ve kültürel amaçlı olarak çıkmış, Abhazlara ilişkin bilgi ve haberlere ağırlık vermiştir.

Kamçı Gazetesi (1970), siyasi amaçlı bir yayın olarak K. Kafkasyalıların toplumsal sorunlarına çözüm arayışını yansıtmıştır. Hikâye, şiir, Çerkesçe şarkı notaları ve Nart Destanları çizgi roman şeklinde yayınlamıştır. Gazete, "Anavatan'a dönüş" ve "kendi kaderini çizme" tezlerini tartışmaya açmıştır.

Bu yayınlar, 1970'li yıllarda edebiyat ve folklorun derlenmesi ile kültürel iletişimin artmasında rol oynamıştır.

⁴⁹ S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (9-10). 2-4.

Dil ve Kültür Mirası: Amselfeld Çerkes Köyü:

Gustav BULLEMER'in “Amselfeld’de Bir Çerkes Köyü” yazısı (Batıray ÖZBEK çevirisi), Kosova’daki Amselfeld bölgesinde yaşayan Çerkeslerin yerleşim tarihini, dilini ve günlük yaşamını anlatmaktadır.

Yazı, 1864 göçü sonrası Çerkeslerin Balkanlara yerleştirilmesini, Adıgece’nin korunmasını ve köydeki kültürel devamlılığı ele alır. 1931 yılında köyde yaklaşık 200 Çerkesin yaşadığı, Adıgece konuşulduğu ve geleneksel yaşamın sürdüğü belirtilir. Çevirmen notunda, 1982 yılında yapılan araştırmada köyde hâlâ 600-700 Çerkesin yaşadığı ve Adıgece’nin ana dil olarak korunduğu vurgulanır.

Terminoloji ve Dil Doğruluğu Üzerine Eleştiri:

İzzet Aydemir’in “Bir Eleştiri” başlıklı mektubu, önceki sayılarda kullanılan “Dağlı” terimi ve Dağıstanlılar ile Kuşha (Oset) konularındaki yanlışlıkları düzeltmektedir.

Yazı, “Dağlı” deyiminin Rus propagandası kaynaklı olumsuz çağrışımlar taşıdığını ve doğru etnik adlandırmaların (Kuzey Kafkasyalılar, Adıge vb.) kullanılması gerektiğini belirtir. Dağıstanlıların Kuşha (Oset) olarak tanımlanmasının hatalı olduğu vurgulanır. Bu eleştiri, Kafkas dillerinin ve halklarının doğru terminolojiyle ele alınmasının önemini ortaya koyar.

Bu sayı, 1970’li yıllardaki süreli yayınların edebiyat ve folklor derlemesine katkısını, diaspora Çerkes köylerinde dilin korunmasını ve terminoloji doğruluğunu ön plana çıkarmaktadır.

Kafdağı’nın on birinci ve on ikinci birleşik sayısı (Aralık 1987-Ocak 1988, Sayı: 11-12), 1975-1980 döneminde çıkan süreli yayınların derlenmesi, Abhaz destanları, masallar ve şiir gibi sözlü gelenek ürünlerinin yayınlanması üzerinden Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine önemli katkılar sağlamaktadır. S. YANÇATORAL’ın süreli yayınlar çalışması, *Yamçı* dergisi ve *Nartların Sesi* bülteninin edebiyat, şiir, hikâye ve ana dilde metin yayınlama faaliyetlerini aktarır. Dergide ayrıca Abhaz halk destanları, mitoloji ve masal örnekleri yer almaktadır.

Sürelî Yayınlar ve Edebiyatın Korunması:

S. YANÇATORAL'ın “Kuzey Kafkasya’ya İlişkin Sürelî Yayınlar (1950-1980) – Bölüm 5” yazısı, 1975 sonrası yayınları incelemektedir.

Yamçı dergisi (Kasım 1975-Şubat 1978, sahibi Fahri HUYAL), sosyo-kültürel amaçla çıkmış ve K. Kafkasyalıların toplumsal sorunlarını radikal bir yaklaşımla ele almıştır. Dergi, şiir, hikâye ve yok oluş temalı yazılara geniş yer vermiştir. Kafkasya dillerinde alfabe ile Çerkesçe yazılmış örnek metinler ve şiirler yayınlamış, ulusal kültür birikimini artırmaya çalışmıştır. K. Kafkasya ile ilişkileri yumuşatıcı bir tutum benimsemiş ve demokratik tartışma ortamı oluşturmayı hedeflemiştir.

Nartların Sesi (Kasım 1978’den itibaren), Ankara Kuzey Kafkasya Halk Kültür Derneği Gençlik Kolu’nun bülteni olarak başlamış, daha sonra bağımsız gazete biçiminde yayınlanmıştır. K. Kafkasyalıların güncel toplumsal sorunlarını radikal bir yaklaşımla işlemiş, gezi izlenimlerine, köy incelemelerine ve Kafkas tarihine yer vermiştir. Ana dilde şiir, hikâye ve atasözlerine yer vererek sözlü geleneğin korunmasına katkı sağlamıştır.

Nibceğu dergisi (1980, sahibi Murat ÖZDEN), kısa süreli de olsa devrimci bir çizgiyle çıkmış, özgün yazılara ve ulusal kültür ürünlerine ağırlık vermiştir.

Bu yayınlar, 1970’li yılların sonlarında edebiyat ve sözlü gelenek ürünlerinin derlenmesi ile ana dilde yayıncılığın artmasını sağlamıştır.

Abhaz Halk Destanları ve Sözlü Gelenek:

Dergide “Abhaz Halk Destanları Üzerine” başlıklı yazı⁵⁰, Abhaz sözlü geleneğinin önemli bir parçası olan destanları incelemektedir. Mitoloji bölümüyle birlikte, halk destanlarının derlenmesi ve yazılı edebiyata aktarılmasına dikkat çekilmektedir.

Ayrıca “Masal (En Büyük Kim?)” örneğiyle masal türüne yer verilmiş, sözlü gelenekten gelen anlatıların korunması ve genç kuşaklara aktarılması vurgulanmıştır.

⁵⁰ "Abhaz Halk Destanları Üzerine", *Kafdağı* (11-12), 12.

Şiir ve Edebiyat Ürünleri:

Dergide “Şiir” bölümü ve Kosta KHETAGOROV’a ayrılan yazı, Kafkas edebiyatının önemli isimlerini tanıtmaktadır. “C’erase Tembol ve Tek Atlı” ile “Ve Şamil Ve Nazım Ve Resul” yazıları da edebiyat ve tarihsel figürler üzerinden kültürel mirası ele almaktadır.

Bu sayı, 1975-1980 dönemindeki süreli yayınların edebiyat ve sözlü gelenek derlemesine katkısını, Abhaz destanları ve masallar gibi ürünlerin yayınlanmasını ortaya koymaktadır.

Kafdağı’nın on üçüncü ve on dördüncü birleşik sayısı (Şubat-Mart 1988), sürgün temalı yazılar ve asimilasyon kavramının tarihsel incelemesi üzerinden Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğinin korunması sorununu ele almaktadır. Erol TAYMAZ’ın “Asimilasyon Kavramı Tarihsel Özet” başlıklı çalışması, etnik grupların dil ve kültür mirasını nasıl koruduklarını veya kaybettiklerini sosyolojik çerçevede incelemektedir. Dergide ayrıca 1864 sürgününün 125. yılı etkinlikleri ve kültürel hafızanın yaşatılmasına ilişkin çağrılar yer almaktadır.

Asimilasyon Kavramı ve Dil-Kültür İlişkisi:

Erol TAYMAZ’ın “Asimilasyon Kavramı Tarihsel Özet” yazısı, Amerikan sosyolojisinde asimilasyon kavramının gelişimini Robert E. Park, Milton M. Gordon ve diğer araştırmacılar üzerinden ele almaktadır. Yazı, etnik grupların kendi dillerini ve kültürel miraslarını koruma sürecini, birincil grup ilişkileri, kültürleşme ve karışım kavramları aracılığıyla tartışmaktadır.

Park ve Burgess’in yaklaşımında asimilasyon, kişilerin ve grupların başka bir grubun dilini, duygularını ve davranışlarını kazanarak ortak kültürel yaşama bütünleşmesi olarak tanımlanır. Gordon ise etnik grupların birincil ilişkilerini kendi toplulukları içinde sürdürmelerinin, dil ve kültürün korunmasında belirleyici olduğunu vurgular. Yazı, asimilasyonun tek yönlü bir erime değil karşılıklı etkileşim ve iç dinamiklerle şekillenen bir süreç olduğunu belirtir.

Bu inceleme, Kafkas diasporasının ana dilini (Adıgece, Abhazca vb.) ve sözlü gelenek ürünlerini (destan, masal, şiir) koruma mücadelesiyle doğrudan ilişkilidir. Asimilasyon sürecinde dilin kaybı, kültürel kimliğin zayıflaması anlamına gelmektedir.

Sürgün ve Kültürel Hafıza:

Dergide “Sürgünde 125. Yıl” çağrısı, 1864 sürgününün 125. yılında kültürel etkinlikler düzenlenmesi gerektiğini vurgular. Konferanslar, sergiler ve yayınlar aracılığıyla geçmişin belgelenmesi, sözlü tarih ve edebiyat ürünlerinin derlenmesi hedeflenmektedir. Bu çağrı, sürgün sonrası nesillerin dil ve kültür mirasını yaşatma sorumluluğunu öne çıkarır.

Kafdağı’nın on beşinci ve on altıncı birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1988), Adige halkının Türkiye’deki tarihsel varlığını, dilinin korunmasını ve kültürel derleme çalışmalarını merkeze alan yazılarla Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine katkı sağlamaktadır. İmdat KIP’in “Tarihin İzleri” başlıklı çeviri yazısı, Adigece eğitim, alfabe çalışmaları, gazeteler ve dernek faaliyetlerini ayrıntılı biçimde aktarmaktadır. Ayrıca Kafkasya-Çarlık Rusyası-Osmanlı ilişkileri üzerine tarihsel inceleme yer almaktadır.

Adige Dilinin ve Kültürünün Korunması:

İmdat KIP’in “Tarihin İzleri” yazısı (Oshamaho dergisinden çevrilmiştir), Türkiye’deki Adigelerin dil ve kültür mirasını koruma çabalarını ele almaktadır.

1908 sonrası dönemde Çerkes Dayanışma Derneği’nin kurulmasıyla Adigece eğitim veren okullar açılmış, Arap ve Latin harfleriyle alfabe çalışmaları yapılmıştır. Pşihalko M.A. tarafından hazırlanan iki ayrı alfabe ile *Guaze* gazetesi ve *Diyane* bülteni yayımlanmıştır. 1920’lerde Met Şunatiko’nun *Kafkas Tarihi* ve *Hattiler* kitapları gibi çalışmalarla tarih ve kültür bilinci artırılmıştır.

1969 sonrası dönemde *Yamçı* ve *Kamçı* gazeteleri ile Jebağı Bai’in çalışmaları, Adigelerin kökeni, anayurt ve dil konularını işlemiştir. 1976-1977 yıllarında Kafkas Kültür Derneği’nin düzenlediği konferanslar, “Kafkasya Üzerine Beş Konferans” kitabı olarak yayınlanmış; Adige dili, edebiyatı, dinî inançlar ve tarih üzerine önemli sunumlar yapılmıştır.

Bu çalışmalar, diaspora koşullarında Adige dilinin ve sözlü geleneğinin korunması açısından önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir⁵¹.

⁵¹ *Kafdağı* (15-16), 1-51

Tarihsel İlişkiler ve Kültürel Bağlam:

“Kafkasya-Çarlık Rusyası - Osmanlı İlişkileri” başlıklı yazı, Kafkas halklarının dil ve kültür mirasının tarihsel arka planını sunmaktadır. Rus ve Osmanlı politikalarının Adige, Abhaz ve diğer Kafkas halklarının yerleşim, dil ve kimlik süreçleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu sayı, Türkiye’deki Adige diasporasının dil eğitimine, alfabe çalışmalarına ve kültürel derleme faaliyetlerine odaklanarak sözlü ve yazılı geleneğin korunmasına dikkat çekmektedir.

Kafdağı’nın on yedinci ve on sekizinci birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1988), Kuzey Kafkasyalıların dil aracılığıyla kültürel birliğini ve dil-kültür ilişkisini ele alan yazılarla öne çıkmaktadır. Yismeyl Özdemir’in “Kuzey Kafkasyalılık Kavramı Üzerine” başlıklı gezi anıları, farklı Kafkas boylarının dillerini (Abazaca, Kabardeyce, Bjeduğca) ortak kimlik aracı olarak kullanmalarını örneklemektedir. Mecit Tav ve Ömer Şahin’in “Dil ve Kültür Bağlantısı Üzerine Bir Deneme” yazısı, dilin düşünce ve kültür üzerindeki belirleyici rolünü teorik çerçevede incelemektedir. Ayrıca Nart mitolojisi bölümüne yer verilmiştir.

Kuzey Kafkasyalılık Kavramı ve Dil Birliği:

Yismeyl Özdemir’in “Kuzey Kafkasyalılık Kavramı Üzerine” yazısı⁵², 1978-1979 yıllarında Ürdün, Suriye ve Kuzey Kafkasya’ya yapılan gezilerden aktardığı anılarla dilin birleştirici işlevini ortaya koymaktadır.

Yazar, Ürdün ve Suriye’de yaşayan Abaza, Kabardey ve diğer Kafkas gruplarının birbirlerinin dillerini anlayarak ve konuşarak ortak bir kültürel bütünlük içinde yaşadıklarını belirtir. Yaşlı bir Abaza kadının Kabardeyce konuşması, genç bir Abaza kızının farklı Kafkas dillerini benimsemesi ve Karaçay-Çerkes bölgesindeki yazarların birbirlerinin dillerini (Abazaca-Kabardeyce) karşılıklı kullanmaları örnek gösterilir.

Özdemir, Osetya’da karşılaştığı konukseverlikte ve Karaçay-Çerkes’teki edebiyat çevrelerinde de aynı dil ve kültür yakınlığını vurgular. Bu anılar, diaspora ve anayurt koşullarındaki Kuzey Kafkasyalıların ortak dil mirası üzerinden kimliklerini koruduklarını göstermektedir.

⁵² Yismeyl Özdemir’, “Kuzey Kafkasyalılık Kavramı Üzerine”, *Kafdağı* (17-18): 1.

Dil ve Kültür İlişkisi:

Mecit Tav ve Ömer Şahin'in "Dil ve Kültür Bağlantısı Üzerine Bir Deneme" yazısı, dilin kültürün temel taşıyıcısı olduğunu teorik olarak ele almaktadır.

Yazı, dilin düşünceyi şekillendirdiğini, kültürel ürünleri (huaxo, wored, ğıbze gibi sözlü gelenek unsurları) yarattığını ve sonraki nesillere aktardığını belirtir. Humboldt ve diğer dilbilimcilerden alıntılarla dilin toplumun dünya görüşünü yansıttığı vurgulanır. Kuzey Kafkasya dillerinin korunmasının, sözvarlığına dayalı kültür ürünlerinin derlenmesi ve aktarılması için zorunlu olduğu ifade edilir. Yazarlar, yasal engellerin dil ve kültürün gelişimini olumsuz etkilediğini belirterek dilin özgür düşünce ve kültürel süreklilik açısından önemine dikkat çekerler.

Nart Mitolojisi:

Dergide "Mitoloji (Nartların Altın Ağacı)" bölümü, Kafkas sözlü geleneğinin temel unsurlarından biri olan Nart destanlarını tanıtmaktadır. Bu bölüm, mitolojik anlatıların dil ve kültür bütünlüğü içindeki yerini vurgular.

Bu sayı, dilin Kuzey Kafkasyalılar arasındaki birleştirici rolünü anılar ve teorik incelemelerle ortaya koymakta, sözlü gelenek ürünlerinin korunmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kafdağı'nın on dokuzuncu ve yirminci birleşik sayısı (Ağustos-Eylül 1988), sanat kavramının toplumsal işlevi ile Abazin halkı ve edebiyatının tarihsel gelişimini ele alan yazılarla Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine katkı sağlamaktadır. Yismeyl Özdemir'in "Sanat" başlıklı çalışması, Kuzey Kafkasya halk sanatının mitoloji, desen ve toplumsal işlevini incelemektedir. Aynı yazarın "Abazin Halkı ve Abazin Edebiyatına Genel Bir Bakış" yazısı, Abazinlerin kökeni, göçü, dili ve edebiyatının oluşumunu detaylandırmaktadır.

Sanat Kavramı ve Kuzey Kafkasya Halk Sanatı:

Yismeyl Özdemir'in "Sanat" yazısı⁵³, sanatın tarihsel gelişimini ve toplumsal rolünü ele almaktadır. Yazı, mağara resimlerinden başlayarak sanatın eğitim, inanç ve kimlik aktarımı işlevlerini tartışır. Kuzey Kafkasya halk sanatında koç, geyik, dağ keçisi

⁵³ Yismeyl Özdemir, "Sanat", *Kafdağı*, (19-20), 2.

motiflerinin stilize edilerek desenlere dönüştüğü, İslamiyet sonrası hilal ve mihrap motiflerinin eklendiği belirtilir.

Özdemir, sanatın “toplum için sanat” anlayışıyla emekçi halkın yanında yer alması gerektiğini vurgular. Thabısım Umar’ın şarkılarının üretim süreçlerini kolaylaştırma amacını örnek gösterir. Kuzey Kafkasya’da keçe dövme, orak ve B’aste yoğurma şarkılarının işin zorluğunu hafifletmek için üretildiği aktarılır.

Abazin Halkı ve Edebiyatı:

Yismeyl Özdemir’in “Abazin Halkı ve Abazin Edebiyatına Genel Bir Bakış” yazısı, Abazinlerin kökeni, göç süreçleri ve edebiyatının gelişimini kapsamlı biçimde sunmaktadır.

Abazinlerin Karadeniz kıyılarından (Soçi, Tuapse yöreleri) XIV-XVII. yüzyıllar arasında kuzeye, bugünkü Karaçay-Çerkes bölgesine göç ettikleri belirtilir. Aşıwua ve Aşkarıwua kollarının oluşumu, dil benzerlikleri (Abhazca ile yakınlık) ve Adıge boylarıyla kaynaşma süreci ayrıntılı olarak aktarılır.

Yazı, Abazin sözlü edebiyatının (destan, masal, atasözü) epik ve gerçekçi özelliklerini vurgular. Tobil Talustan’ın 1927’de yayınladığı “Zuli” piyesiyle Abazin yazılı edebiyatının temellerinin atıldığı ifade edilir. Talustan’ın Arap harflerinden uyarladığı alfabe çalışmaları ve eğitim faaliyetleri, dilin edebiyat dili hâline gelmesindeki rolüyle öne çıkar.

Jane Kırmızı ve Adıge Edebiyatı:

Dzeps Kimmer’in “Jane Kırmızı’nın Ardından” yazısı, Adıgeyli şair ve yazar Jane Kırmızı’nın (1919-1983) edebiyata katkılarını tanıtmaktadır. “O Vunit’u: Senin Gözlerin” ve “Sinane: Annem” gibi şiirlerinin bestelenerek halk şarkısı hâline geldiği, Adıgey edebiyatında önemli bir yer tuttuğu belirtilir. Kırmızı’nın savaş sonrası “Sosyalist Adıgey” gazetesindeki çalışmaları ve radyo-televizyon başkanlığı dönemi aktarılır.

Kafdağı’nın yirmi birinci ve yirmi dördüncü birleşik sayısı (Aralık 1988 - Mart 1989), derneğin genel kurul çalışmaları ve kültürel etkinlikler yanında mitoloji, şiir, yaşanmış öyküler ve anılar üzerinden Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine katkı sağlamaktadır. “Mitoloji - Şiir” bölümü, sözlü gelenek ürünlerini öne çıkarmaktadır. “Yaşanmış Öyküler - Anılar” ve “Bir Gönüllü Sürgünün Yaşamından Kesitler” yazıları,

kişisel hafıza ve kültürel aktarım örnekleri sunmaktadır. “Çerkeslerde Kabilesel Düzenin Oluşumu” başlıklı inceleme ise tarihsel ve kültürel oluşum süreçlerini ele almaktadır.

Mitoloji ve Şiir:

Dergide yer alan “Mitoloji-Şiir” bölümü, Kuzey Kafkasya sözlü geleneğinin önemli bir parçası olan mitolojik anlatıları ve şiirleri tanıtmaktadır. Bu bölüm, destan ve mitolojik motiflerin dil aracılığıyla nesiller arası aktarımını vurgulamaktadır.

Yaşanmış Öyküler ve Anılar:

“Yaşanmış Öyküler-Anılar” ve “Bir Gönüllü Sürgünün Yaşamından Kesitler” yazıları, bireysel deneyimlerin sözlü gelenek biçiminde aktarılmasına örnek oluşturmaktadır. Bu metinler, sürgün, göç ve günlük yaşam temaları üzerinden kültürel hafızanın korunmasını yansıtmaktadır.

Kabilesel Düzenin Oluşumu ve Kültürel Süreçler:

“Çerkeslerde Kabilesel Düzenin Oluşumu” başlıklı yazı, Kuzey Kafkasya toplumlarının tarihsel oluşumunu ve kültürel yapılarını incelemektedir. Bu inceleme, dil ve törelerin toplumsal düzen içindeki yerini ortaya koymaktadır.

Kafdağı’nın yirmi beşinci ve yirmi altıncı birleşik sayısı (Şubat-Mart 1989), üçüncü yayın yılına girerken Nart mitolojisi, şiir, öykü ve kültürel söyleşiler üzerinden Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneğine önemli katkılar sunmaktadır. “Nartlar” çevirisi, sözlü gelenek ürünlerini doğrudan aktarmaktadır. “Anayurt Şiirleri” ve “Muhaceret Şiirleri” bölümleri, şiir aracılığıyla dil ve kimlik bağını vurgulamaktadır. Jina Koştikova ile yapılan söyleşi ve Hızırıl Avşalumov’dan çevrilen “Pınarda Karşılaşma” öyküsü, edebiyat ve anlatı geleneğini yansıtmaktadır.

Nart Mitolojisi:

Dergide yer alan “Nartlar” başlıklı çeviri (Hadegatl’e Asker’den Yenemiko M. çevirisi), Kuzey Kafkasya sözlü geleneğinin temel metinlerinden biri olan Nart destanlarını tanıtmaktadır. Bu bölüm, mitolojik anlatıların dil ve kültür aktarımındaki rolünü öne çıkarmaktadır.

Anayurt ve Muhaceret Şiirleri:

“Anayurt Şiirleri” bölümünde Oset ozan Jina Koştikova ile yapılan söyleşi ve şiir çevirileri yer almaktadır. “Muhaceret Şiirleri” ise diaspora koşullarında üretilen şiirleri sunmaktadır. Bu bölümler, dilin kimlik ve hafıza taşıyıcısı olarak işlevini ortaya koymaktadır.

Öykü ve Kültürel Anlatılar:

Hızırıl Avşalumov’dan çevrilen “Pınarda Karşılaşma” öyküsü, toplumsal ve bireysel temaları işleyen bir anlatı örneğidir. Bu öykü, tiyatro komisyonu tarafından oyunlaştırılmış ve sahnelenmiştir. “Köylerimiz: Khaseyhabl” (Yeşilpınar) tanıtımı ise köy düzeyinde kültürel ve dilsel unsurları derleme çabası olarak dikkat çekmektedir.

Edebiyat Eleştirisi:

Adnan Güzey’in “Sandro Dayı” başlıklı yazısı, Abhaz yazar Fazıl İskender’in eserini tanıtmaktadır. Bu inceleme, Kafkas edebiyatının çağdaş örneklerine dikkat çekmektedir.

Kafdağı’nın yirmi yedinci ve yirmi sekizinci birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1989), Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği üzerine incelemeler, kültürel analizler ve edebî eserler içermektedir. Bu sayı, Kafkasya’nın tarihsel ve kültürel derinliğine odaklanan akademik notlardan diaspora şiirlerine kadar geniş bir yelpazede ürünler sunmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Tarihsel İncelemeler:

Derginin bu sayısında, Kafkasya’nın tarihsel ve kültürel yapısına dair önemli incelemeler yer almaktadır. Yismeyl Ö. tarafından kaleme alınan *Antik Kuban Uygarlığı Üzerine Notlar* başlıklı yazı, bölgenin kadim uygarlıklarının izlerini sürmektedir. Ayrıca Erol Yıldır’ın *Göksun Yöresi Çeçen ve Avar Keçeleri* başlıklı çalışması, kaybolmaya yüz tutmuş Kafkas el sanatlarından olan keçe işlemeciliğini belgeleyerek geleneksel sanatın diasporadaki yansımalarını incelemektedir. C. Hapi’nin *Kafkasya II/Nüfus (Tarihsel)* başlıklı yazı dizisi ise bölgenin demografik ve tarihsel yapısına ışık tutmaktadır.

Sözlü Gelenek ve Edebî Ürünler

Dergide sözlü gelenek ürünleri ve edebî metinler ayrı bölümlerde sunulmuştur. Yismeyl Ö. tarafından derlenen *Nart Tlepş ve Eşekler* masalı, Nart destanlarındaki

mitolojik ve mizahi unsurları yansıtarak sözlü geleneğin aktarımını sağlamaktadır. Çocuk bölümünde ise *Nur Dergisi* (Nalçık) kaynaklı *Keçi ile Eşek* masalı yer almaktadır. Edebî alanda, Hayati Apiş'in kaleme aldığı *Reyhaniye* başlıklı anı-öykü, edebî bir anlatı örneği olarak dikkat çekmektedir.

Şiir ve Edebî Söylem:

Anayurt Şiirleri ve *Muhaceret Şiirleri* bölümleri, dilin kimlik taşıyıcısı olduğu fikrini işlemektedir. Apti Bisultonov'un *Polonez Çalınsin Polonez* ve Zelimhan Yandarbiyen'in *Dedi ki* başlıklı şiirleri (R. Özdemir çevirisiyle), *Anayurt Şiirleri* başlığı altında sunulmaktadır. *Muhaceret Şiirleri* bölümünde ise Alaattin Sezgin'den *Sesleniş*, Özlem Ergün'den *Direnış*, Ergün Yıldız'dan *Problem*, Refik Özdemir'den *En Korkunç Yalnızlığım*da, Cemile A. Doğan'dan *Misafir* ve Karden D.'den *Kucak Açtım* başlıklı eserler yer almaktadır. Ayrıca M. Nesij Huvaj'ın *Kayıp Süvari* şiiri, genç edebiyatçıların katkılarını temsil etmektedir.

Yayın Tanıtımı ve Kültürel Notlar:

Adnan Güzey, İzzet Aydemir'in tarihsel bir döneme odaklanan *Göç* kitabını tanıtarak, Kafkasya ile ilgili literatürün gelişimine katkıda bulunmaktadır. Dergide Ayrıca Kafkasya'daki güncel gelişmeleri irdeleyen Hapæt V.'nin *Kafkasya'da Neler Oluyor* başlıklı yazısı ile S. Oral'ın *Son Seslerin Sessizliğinde Kafdağı'na Dönüş* başlıklı makalesi, ulusal kimlik, dil ve kültürel özerklik üzerine tartışmalar yürütmektedir.

Kafdağı'nın yirmi dokuzuncu ve otuzuncu birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1989), Kafkas dili, edebiyatı ve sözlü geleneği ile ilgili çalışmaların yanı sıra, bölgenin tarihsel ve güncel toplumsal sorunlarına dair kapsamlı analizler sunmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Tarihsel İncelemeler:

Derginin bu sayısında, Kafkasya'nın tarihsel ve kültürel derinliğine odaklanan akademik çalışmalar yer almaktadır. Yısmeyl Özdemir, Kafkasya tarihine damga vuran önemli şahsiyetleri inceleyen yazı dizisine devam ederek *Aytekin Namitok*, *Negumukue Şora Beçmurza* ve Ressam *Hüseyin Avni Lifij*'in yaşam öykülerini okuyucuya sunmaktadır. Erol Yıldır'ın *Göksun Yöresi Çeçen ve Avar Keçeleri* başlıklı incelemesinin ikinci ve son bölümü, geleneksel el sanatlarının diasporadaki yansımalarını belgelemektedir.

Sözlü Gelenek ve Edebî Ürünler:

Sözlü gelenek, mitolojik anlatılar ve edebî eserlerle desteklenmektedir. Yenemiko M.'nin *Nartlar II* başlıklı inceleme yazısı⁵⁴, Nart mitolojisinin kültürel aktarımındaki rolünü işlemektedir. Edebî alanda, Peneşu Sefer'in *Ünlü Olmak İstiyorsan* adlı öyküsü (Adnan Güzey çevirisi), güncel edebî anlatılar arasında yer almaktadır.

Şiir ve Edebî Söylem:

Anayurt Şiirleri ve *Muhaceret Şiirleri* bölümleri, diaspora ve anayurt eksenindeki duygu dünyasını yansıtmaktadır.

Sanat ve Kültür Notları:

Yısmeyl Özdemir, *Kuzey Batı Kafkasya Sanatında Tiyatro* başlıklı incelemesiyle bölge tiyatrosuna dair bir çerçeve çizerken, Sema Yılmaz ve Janberk Aydemir, *Folklor ve Halk Dansları Üzerine* başlıklı yazılarıyla halk oyunlarının kültürel önemine değinmektedir. Ayrıca Behice Yeşilbağ'ın *İkizce Köyü* başlıklı yazısı, köy düzeyindeki kültürel unsurların derlenmesi noktasında önemli bir katkı sunmaktadır.

Kafdağı'nın otuz birinci ve otuz ikinci birleşik sayısı (Ağustos-Eylül 1989), Kafkasya'nın tarihsel, coğrafi ve mitolojik mirasına odaklanan, dil ve kimlik bilincini besleyen zengin bir içerikle okuyucu karşısına çıkmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Tarihsel İncelemeler:

Bu sayıda tarihsel ve coğrafi incelemeler ön plandadır. Cevdet Hapî, *Kafkasya III* başlıklı yazı dizisinde bölgenin coğrafi ve tarihsel dokusunu derinlemesine analiz etmeye devam etmektedir. Yısmeyl Özdemir ise tarihsel portreler serisine, Türk resim sanatında önemli bir yere sahip olan *Namık İsmail*'in biyografisini kaleme alarak devam etmekte, Kafkasyalı sanatçıların kültürel hayata etkilerini vurgulamaktadır. Ayrıca Yısmeyl Özdemir, *Abhazya'da Bir Şeyler Oluyor* başlıklı yazısıyla dönemin sosyo-politik atmosferini ve Kafkas kimliğinin korunması konusundaki gelişmeleri değerlendirmektedir.

⁵⁴ "Nartlar II", *Kafdağı*, (29-30), 15.

Sözlü Gelenek ve Mitoloji:

Sözlü geleneğin temelini oluşturan Nart mitolojisi, bu sayıda da özel bir yere sahiptir. Yenemiko M., *Nartlar III* başlıklı çalışmasıyla, Kuzey Kafkasya'nın destansı anlatılarını aktarmayı sürdürmekte ve mitolojik anlatıların toplumsal hafızadaki yerine dikkat çekmektedir.

Güncel Tartışmalar ve Edebî Bakış:

Dergide yer alan güncel siyasi ve kültürel tartışmalar, Kafkasya'nın geleceğine ve diasporanın anayurt ile olan bağlarına ışık tutmaktadır. Hapæt V.'nin *Kafkasya'da Olup Bitenler ve Olması Gerekenler* başlıklı makalesi, bölgedeki güncel sorunlara dair stratejik bir bakış sunarak, kültürel özerklik ve dilin korunması gerekliliği üzerine tartışmalar yürütmektedir.

Toplumsal Hafıza ve Vefa:

Dergideki metinler, sadece geçmiş değil aynı zamanda o mirası taşıyan insanları da anmaktadır. *Dursun Akkaya (Lak)* anısına kaleme alınan yazı, derginin kültür merkezi inşasında emeği geçen bir isme vefa borcunu ifade ederken bireysel yaşamların toplumsal kültürün bir parçası olduğu vurgulanmaktadır.

Kafdağı'nın otuz üçüncü ve otuz altıncı birleşik sayısı (Ekim 1989-Ocak 1990), Kafkasya'nın kültürel mirasını, edebiyatını ve toplumsal hafızasını koruma misyonunu geniş bir içerikle sürdürmektedir. Bu sayı, özellikle Nart mitolojisi, Kafkas tarihine dair biyografik incelemeler ve edebî ürünler üzerinden sözlü geleneğin yazılı metinlere aktarımı konusunda zengin bir kaynak sunmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Tarihsel İncelemeler:

Derginin bu sayısında, Kafkasya tarihine ve kültürüne derinlemesine bakış sunan önemli çalışmalar yer almaktadır. Yismeyl Özdemir'in kaleminden çıkan *Kafkasya'nın Tarihi ve Kültürü* bağlamındaki incelemeler, bölgenin kadim yapısını ve tarihsel şahsiyetlerini irdelemektedir. Cevdet Hapî'nin *Kafkasya IV* başlıklı yazı dizisi, bölgenin tarihsel süreçlerini ve toplumsal evrimini ele alarak bir hafıza inşasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Kafkasya'nın entelektüel mirasını günümüze taşıyan portre çalışmaları, bölge kimliğinin sürekliliğini vurgulamaktadır.

Sözlü Gelenek ve Mitoloji:

Sözlü geleneğin en önemli damarlarından biri olan Nart mitolojisi, bu sayıda da merkezdedir. Yenemiko M.'nin *Nartlar IV* başlıklı incelemesi, mitolojik anlatıların sadece masalsı unsurlar değil aynı zamanda kültürel ve ahlaki değerlerin aktarıcısı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu metinler, sözlü geleneğin estetik ve didaktik yönlerini yansıtarak nesiller arası köprü kurmaktadır.

Edebiyat ve Şiir:

Dergi, edebî eserlerle sözlü gelenek arasındaki bağı güçlendirmeye devam etmektedir.

Şiir: *Anayurt Şiirleri* ve *Muhaceret Şiirleri* bölümleri, hem anayurt coğrafyasının acılarını hem de diasporanın aidiyet arayışlarını şiirsel bir dille sunmaktadır. Şiirler, dilin korunması ve kimliğin yaşatılmasında temel bir araç olarak konumlandırılmıştır.

Öykü ve Anlatılar: Edebî metinler, Kafkas yaşam tarzını, toplumsal ilişkileri ve tarihsel kırılmaları işleyen anlatılar olarak öne çıkmaktadır. Diaspora koşullarında üretilen bu eserler, kültürel dokuyu koruma çabasının bir parçası olarak görülmektedir.

Kurultay ve Kültürel Dayanışma:

Dergide yer alan *Kurultay* başlıklı şiirsel metin, Kafkas kültürüne aidiyet duyanlar arasındaki dayanışmayı, “sonsuz özgürlük” ve “dostluk” temaları etrafında birleştirmektedir. Bu metin, derginin bir yayın organı olmanın ötesinde, kültürel bir buluşma noktası işlevi gördüğünü kanıtlamaktadır.

Toplumsal ve Kültürel Notlar:

Derginin bu sayısı, evlilik ilanları gibi yerel haberlerin yanı sıra, toplumsal hafızayı diri tutan kültürel notlara da yer vermektedir. Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nin faaliyetlerine ve üyelerinin kültürel katkılarına dair bilgiler, derginin diasporadaki toplumsal bir örgütlenme ve kültürel merkez olma rolünü pekiştirmektedir.

Kafdağı'nın otuz yedinci ve kırkıncı birleşik sayısı (Şubat-Mayıs 1990), Kafkasya'nın kültürel mirasını ve diasporadaki yansımalarını tarihsel, edebî ve toplumsal boyutlarıyla ele almaktadır. Bu sayı, özellikle kurumsal hafıza, edebiyatın birleştirici gücü ve kültürel sorumluluk bilinci üzerine yoğunlaşmaktadır.

Kafkas Kültürü ve Kurumsal Hafıza:

Derginin bu sayısında, diasporadaki kültürel sürekliliği sağlamak amacıyla Kuzey Kafkasya Kültür Merkezi'nin tamamlanması konusundaki vicdani ve toplumsal sorumluluk vurgulanmaktadır. *Kafkas Kültür Merkezi* projesi, ana dilin, örf ve âdetlerin, folklorun yeni nesillere aktarılacağı bir “yuva” olarak tanımlanmakta; okuyucular bu merkezi bitirmek için “bir kürek harç, bir tuğla” sloganıyla dayanışmaya çağırılmaktadır. Bu çağrı, sadece fiziksel bir yapı inşası değil kültürel kimliği geleceğe taşıyacak bir hafıza mekânı oluşturma çabasıdır.

Edebiyat ve Sözlü Gelenek:

Dergi, edebî eserleri ve şiirleri, Kafkasya'nın tarihsel derinliği ile diasporadaki yaşama tecrübesi arasında bir köprü olarak konumlandırmaktadır. Şiirlerin ve öykülerin, kültürel değerlerin korunmasında ve toplumsal bilincin canlı tutulmasında temel birer taşıyıcı olduğu görülmektedir. Edebî üretim, derginin sadece bir haber bülteni değil aynı zamanda Kafkas edebiyatını ve sözlü geleneğini diasporada yaşatan bir platform olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumsal Sorumluluk ve Gelecek Vizyonu:

Derginin bu sayısı, özellikle “ileriye düşünme” teması etrafında şekillenmektedir. Dergide yer alan *Düşündün mü* başlıklı alıntı, zorluklar karşısında kararlı olma ve gelecek nesillere daha güçlü bir kültürel miras bırakma sorumluluğunu simgelemektedir. Kafkas kökenli iş insanlarına ve tüm hemşerilere yönelik yapılan çağrılar, kültürel mirasın korunmasının ortak bir “vicdani sorumluluk” olduğu mesajını pekiştirmektedir.

Kültürel Süreklilik:

Dergideki metinler, geçmişin anmakla sınırlı kalmayıp bu geçmişin bugün nasıl yaşanabileceğine ve gelecekte nasıl temsil edileceğine odaklanmaktadır. Kültür, dil ve gelenek değerlerinin “yeni nesillere aktarılması” gerekliliği, derginin tüm bölümlerine sirayet eden temel bir leitmotiftir.

Kafdağı'nın kırk birinci ve kırk ikinci birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1990), Kafkasya'nın zengin kültürel dokusunu⁵⁵, halk danslarından mitolojiye ve güncel sosyal

⁵⁵ Şalah Abu, "Adıge Yazınına Doğuşu", *Kafdağı*, (41-42), 9.

gelişmelere kadar geniş bir perspektifle yansıtmaktadır. Bu sayı, özellikle görsel ve sanatsal kimliğin korunması ile kültürel süreklilik arasındaki bağa odaklanmaktadır.

Sanatsal ve Kültürel Miras:

Derginin bu sayısında, Kuzey Kafkasya'nın kültürel kimliğinin önemli bir parçası olan halk dansları öne çıkmaktadır. *Vainakh* dans topluluğunun tanıtımı ve sanatsal faaliyetlerine dair içerikler, Kafkas halk danslarının sadece bir gösteri değil aynı zamanda toplumun tarihsel ve duygusal birikimini yansıtan bir dil olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür sanatsal pratikler, diasporada yaşayan Kafkasyalılar için kimliklerini ifade etmenin ve kültürel bağlarını canlı tutmanın bir aracı olarak sunulmaktadır.

Mitoloji ve Kültürel Coğrafya:

Dergi, Kafkasya'nın coğrafi ve mitolojik sınırlarını “Kafdağı'nın ardına” bakış açısıyla genişletmektedir. Kafkasya, Kırım ve Azerbaycan gibi bölgeleri kapsayan kültürel haritalandırmalar, okuyucuya geniş bir tarihsel ve coğrafi perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşım, bölgenin birbirine eklemlenmiş kültürel hafızasını koruma gayretini simgelemektedir.

Okuma Kültürü ve Kurumsal Dayanışma:

Bu sayıda da derginin bir yayın organı olmanın ötesinde, okuyucuları kültürel bir dayanışmaya davet eden misyonu devam etmektedir. “Okuyalım, okutalım, abone olalım” çağrısı, Kafkas kültürünün yaşatılması için entelektüel bir taban oluşturmanın ve bilginin toplumsallaştırılmasının önemi üzerinde durmaktadır. Okuma kültürünün yaygınlaştırılması, Kafkas dili ve edebiyatının yeni nesillere aktarılmasında kilit bir unsur olarak görülmektedir.

Sözlü Gelenek ve Aidiyet:

Dergide yer alan metinler ve genel yayın politikası, sözlü geleneğin yazılı metinlerle kayıt altına alınmasının, diaspora koşullarında kaybolmaya yüz tutan değerleri korumak için elzem olduğunu göstermektedir. Bu sayı, bir yandan geçmişe dair mitolojik ve sanatsal değerleri derlerken, diğer yandan bugünün diasporasında bu değerleri nasıl “yaşatılması gereken bir miras” olarak konumlandığının somut bir örneğini sunmaktadır.

Kafdağı'nın kırk üçüncü ve kırk altıncı birleşik sayısı (Ağustos 1990-Ocak 1991), Kafkasya'daki siyasi dönüşümler, egemenlik ilanları ve bu süreçlerin kültürel kimlik üzerindeki etkilerini merkeze alan kapsamlı bir içerik sunmaktadır. Bu sayı, bölgedeki tarihsel kırılmaların dil, edebiyat ve sözlü gelenek üzerindeki yansımalarını incelemektedir.

Siyasi Dönüşümler ve Kültürel Kimlik:

Derginin bu sayısında, Kuzey Kafkasya'daki idari yapıların cumhuriyet statüsü kazanması ve egemenliklerini ilan etmeleri (Adıgey, Çeçen-İnguş ve Karaçay-Çerkes) geniş bir yer tutmaktadır. Bu siyasi süreçlerin, Kafkas kültürünün kendi kaderini tayin etmesi ve ana dilin, edebiyatın ve geleneklerin özgürce yaşatılması bağlamında taşıdığı önem vurgulanmaktadır. Siyasi bağımsızlık arayışı, kültürel bağımsızlık ve dilsel özgürlük talepleriyle birleştirilerek işlenmektedir.

Dil ve Eğitim Hakkı:

Dergide, dilin korunması ve geliştirilmesi üzerine çarpıcı değerlendirmeler yer almaktadır⁵⁶. Özellikle ana dilin eğitimde, sanatta ve günlük yaşamda kullanımı, "bölücülük" algısından arındırılarak çağdaş bir hak ve kültürel bir gereklilik olarak savunulmaktadır. Yazarlar, dillerin öğrenilmesini, kursların açılmasını ve edebî üretimin (şiir, türkü) sürdürülmesini, kimliğin sürekliliği için hayati bir zorunluluk olarak tanımlamaktadır.

Edebiyat ve Sözlü Gelenek:

Edebî üretim, bu sayıda da diasporada bir aidiyet alanı oluşturmaya devam etmektedir. Kültürel mirasın yazılı metinler ve sözlü gelenek ürünleri aracılığıyla yeni nesillere aktarılması, derginin temel misyonu olarak korunmuştur. Şiir ve öykü, toplumsal hafızayı diri tutan, Kafkas kimliğinin estetik ve duygusal boyutunu yansıtan araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Kurumsal Dayanışma ve Gelecek Vizyonu:

Dergide, ekonomik ve sosyal yapıların kültürel merkezlerle olan ilişkisi, *Kafkas Kültür Merkezi* gibi girişimlerin önemine atıfta bulunularak işlenmektedir. Ticari ve

⁵⁶ L. Süleyman, "Çerkeslerde Anadil Sorunu", *Kafdağı*, (43-46), 7.

endüstriyel kuruluşların (gözlük sanayii, tekstil vb.) faaliyetleri, toplumsal dayanışma ağı içerisinde, derginin kültürel projelerine katkı sunan bir yapı olarak sunulmaktadır. Bu durum, Kafkas kültürünün sadece tarihsel bir mirastan ibaret olmadığını, güncel toplumsal hayatın içerisinde ekonomik ve örgütsel bir karşılığının da olduğunu belgelemektedir.

Kafdağı'nın kırk yedinci sayısı (Şubat-Mart 1991), Kafkasya'nın tarihsel, sosyo-ekonomik ve politik yapısına odaklanan derinlikli incelemelerin yanı sıra, diaspora ve anayurt arasındaki bağları güçlendiren kültürel bir perspektif sunmaktadır. Bu sayı, özellikle tarihsel kökenlerin araştırılması ve kimlik bilincinin diasporada canlı tutulması konusundaki kararlılığı yansıtmaktadır⁵⁷.

Tarihsel ve Sosyo-Politik İncelemeler:

Derginin bu sayısında, Kafkasya'nın tarihsel derinliğine inen akademik ve analitik çalışmalar dikkat çekmektedir. *Kuzey Kafkasya'nın Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarihi* başlıklı incelemeler, bölgenin geçirdiği tarihsel süreçleri irdeleyerek okuyucuya kapsamlı bir arka plan sunmaktadır. Ayrıca *Antik Yunanistan ile Antik Kafkas Dünyası* başlıklı yazı, iki farklı medeniyet havzası arasındaki tarihsel etkileşimi ele alarak Kafkasya'nın kadim kültürünün evrensel ölçekteki yerini vurgulamaktadır.

Kimlik, Aidiyet ve “Dönüş” Sorunu:

Dergide, diaspora kimliğinin temel taşlarından biri olan aidiyet sorunu ve anayurt ile kurulan bağlar “dönüş” ekseninde tartışılmaktadır. *Kuzey Kafkasya Sevgisi ve “Dönüş” Sorunu*⁵⁸ ile *Çerkesler Kimdir?* başlıklı yazılar, sadece tarihsel bir mirasa sahip çıkmayı değil aynı zamanda günümüz diasporasında “Çerkes” olmanın ne anlama geldiğini sorgulamaktadır. Bu metinler, kültürel kimliğin korunması için anavatan ile kurulan duygusal ve entelektüel köprünün önemine işaret etmektedir.

Sözlü Gelenek ve Kültürel Miras:

Kültürel mirasın korunması, derginin bu sayısında da somut bir sorumluluk olarak tanımlanmaktadır. Dergide yer alan bir okuyucu mektubu, geçmişe dair aile kayıtlarının

⁵⁷ Süleyman Yançatoral, “Yeni Yayın Dönemine Girerken Kültür Politikamız ve Bakış Açımız”, *Kafdağı*, (47-48), 2.

⁵⁸ Dr. Yahya Kanbolat, “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu”, *Kafdağı*, (47), 5.

ve tarihsel bağların izini süren bireysel bir anlatı sunarak, sözlü geleneğin ve kişisel tarih anlatılarının toplumsal hafızayı nasıl beslediğini göstermektedir. Bu tür anlatılar, derginin sadece bir haber ve fikir mecrası değil aynı zamanda aile tarihlerini ve kültürel anıları birleştiren bir “bellek merkezi” olduğunu kanıtlamaktadır.

Kafdağı’nın kırk dokuzuncu ve ellinci birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1991), Kafkasya’nın değişen siyasi konjonktürü, tarihsel hafıza ve diaspora ile anavatan arasındaki kopmaz bağlar üzerine odaklanan yoğun bir içerik sunmaktadır. Bu sayı, özellikle politik girişimler, tarihsel analizler ve kurumsal iletişim ağı üzerinden kültürel sürekliliği irdelemektedir.

Siyasi ve Politik Dönüşümler:

Derginin bu sayısında, değişen dünya dengeleri ve Sovyetler Birliği’ndeki yeni siyasi iklim, Kafkas halklarının bakış açısıyla ele alınmaktadır. *Değişen Dünya, Körfez Savaşı, ABD ve SSCB* başlıklı inceleme, küresel politikaların Kafkasya üzerindeki olası etkilerini tartışırken, Tlişe Süleyman’ın *Kuzey Kafkasyalılar Açısından SSCB’de Yeni Birlik Andlaşması* başlıklı makalesi, bölgenin egemenlik ve gelecek vizyonunu hukuki ve siyasi bir çerçevede değerlendirmektedir. Ayrıca İzzet Aydemir Çuşha, *Çerkeslerin Politik Girişimleri* ile diaspora ve anavatanın siyasi örgütlenme çabalarına dair tarihsel bir perspektif sunmaktadır.

Tarihsel Hafıza ve Biyografik İncelemeler:

Dergi, kültürel kimliğin korunmasında tarihsel bilginin önemini vurgulamaya devam etmektedir. Muhittin Ünal’ın *Kurtuluş Savaşında Kuzey Kafkasyalılar* başlıklı çalışması, Kafkas kökenlilerin Türkiye tarihindeki yerini ve katkılarını belgeleyerek toplumsal hafızayı diri tutmaktadır. Ayrıca Yismeyl Özdemir’in kaleme aldığı *Ve Yenemique M. Geldi!* başlıklı yazı, önemli şahsiyetlerin kültürel hayata kazandırdığı değerleri ve bölge entelektüellerinin birikimlerini ön plana çıkarmaktadır.

Anavatanla İletişim ve Diaspora Vizyonu:

Bu sayının en dikkat çekici bölümlerinden biri, İsrail’den Ahmet Lipiy tarafından gönderilen ve anavatanla kurulmak istenen somut ilişkileri (ziyaretler, teknik yardımlar, bilgi değişimi) konu alan yazıdır. Bu metin, derginin sadece bir okuma mecrası değil aynı zamanda dünya üzerindeki farklı diaspora topluluklarını bir araya getiren bir

koordinasyon merkezi işlevi gördüğünü kanıtlamaktadır. *Kafkasya VI* yazı dizisinde ise C. Hapı, bölgenin tarihsel ve coğrafi derinliğini işlemeye devam ederek kültürel köklerin izini sürmektedir.

Kültürel Dayanışma ve Gelecek:

21 Mayıs Gençlik Kongresi üzerine değerlendirmeler, genç nesillerin kültürel mirası devralma ve yaşatma konusundaki kararlılığını simgelemektedir. Dergi, gençliği sürece dâhil ederek geleneklerin sadece geçmişte kalan bir miras değil geleceğin inşa sürecinde de belirleyici bir güç olduğunu savunmaktadır.

Kafdağı'nın elli birinci ve elli ikinci birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1991), Kafkas kimliğinin tarihsel hafızadaki karşılıklarını ve özellikle tartışmalı tarihsel figürlerin yeniden değerlendirilmesi konusundaki toplumsal sorumluluğu merkeze almaktadır. Bu sayı, sözlü gelenek ve yazılı tarihin kesişim noktasında, bir “iade-i itibar” ve “tarihsel yüzleşme” zemini oluşturmaktadır.

Tarihsel Hafıza ve Çerkes Ethem Dosyası:

Dergide bu sayının ana odak noktasını, *Çerkes Ethem* meselesinin⁵⁹ tarihsel bir dosya olarak yeniden açılması oluşturmaktadır. Dergi yönetimi, Çerkes Ethem olayının bugüne kadar ağırlıklı olarak dışarıdan bir bakış açısıyla incelendiğini belirterek bu konuda Çerkes kökenli yazar ve araştırmacıların katkısının yetersizliğine dikkat çekmektedir.

Bireysel ve Toplumsal Sorumluluk: Dergi, “Çerkes Ethem dosyası belki de milyonuncu defa açılması gereği doğmuştur” ifadesiyle, bu konunun sadece tarihçilerin değil halkın ve her düzeyden entelektüelin görüşleriyle tahlil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

İade-i İtibar Tartışması: Çerkes Ethem'in halkçı yönü, isyan süreci ve Türkiye'nin kuruluşundaki hizmetleri gibi unsurların, hukukçular ve bilim insanları eşliğinde yeniden incelenmesi hedeflenmektedir. Bu çaba, toplumsal hafızanın berraklaştırılması ve geçmişe dair “iade-i itibar” tartışmalarının bir parçası olarak sunulmaktadır.

⁵⁹ “Çerkes Ethem Dosyası”, *Kafdağı*, (53-58), 57.

Sözlü Gelenek ve Yazılı Tarih İlişkisi:

Dergi, Çerkes Ethem gibi tarihsel figürler etrafında oluşan kişisel tanıklıkları ve sözlü anlatıları, yazılı tarihin eksiklerini tamamlayan birer veri kaynağı olarak konumlandırmaktadır. Okuyucuların Çerkes Ethem ile ilgili duydukları anıların, aile büyüklerinden işittikleri hikâyelerin derlenmesi, derginin sözlü geleneği kayıt altına alma misyonunu pekiştirmektedir.

Kurumsal Hafıza ve Geleceğe Bakış:

Dergide, Kuzey Kafkasya Kültür Derneklerinin bu tür tarihsel konularda daha somut ve cesur bir duruş sergilemesi gerektiği belirtilmektedir. Sözlü ve yazılı tarihin bu şekilde buluşturulması, derginin gelecek nesillere “sağlam tahliller” bırakma çabasının bir yansımasıdır.

Kafdağı’nın elli üçüncü ve elli sekizinci birleşik sayısı (Ağustos 1991-Şubat 1992), önceki sayılarda başlatılan *Çerkes Ethem* tartışmasını edebî ve eleştirel bir boyuta taşıyarak tarihsel yüzleşme sürecini derinleştirmektedir. Bu sayı, sözlü gelenek ürünlerinin, şiirin ve belgelerin tarih yazımındaki yerini sorgulayan zengin bir içerik sunmaktadır.

Tarihsel Figürlerin Edebî Yorumu:

Derginin bu sayısındaki en çarpıcı içerik, Nazım Hikmet’in “İhanet” temalı şiiri ile buna yanıt olarak kurgulanan *Çerkes Şahını Ethem'den Şair Nazım'a Mektup* başlıklı metnin yan yana getirilmesidir. Bu karşıtlık, tarihsel olayların şiir ve edebiyat aracılığıyla nasıl farklı yorumlara konu olduğunu ve sözlü/yazılı geleneğin tarihsel bir figürü nasıl “yeniden inşa ettiğini” göstermektedir. Şiir, tarihsel yargıların mutlak olmadığını, edebiyatın ise bu yargıları sorgulama ve insani boyutlarını ortaya çıkarma gücüne sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Okuyucu Katılımı ve Tarihsel Yüzleşme:

Dergide yer alan İbrahim Önsal’ın mektubu, *Çerkes Ethem* meselesine dair toplumun içinden gelen seslerin derlenmesi açısından önem taşımaktadır. İbrahim Önsal, bu konuda kapsamlı bir değerlendirme yapmanın zorluğuna dikkat çekerken, “Çerkes Ethem” ifadesinin kimlik bağlamında bir rahatsızlık değil aksine bir sahiplenme yarattığını ifade etmektedir. Bu yaklaşım, derginin sadece bir haber bülteni değil tarihsel

bir tartışma platformu olarak okuyucu katılımını teşvik ettiğini ve toplumsal hafızanın kolektif bir çabayla inşa edildiğini kanıtlamaktadır.

Belgelerle Tarih ve Yayıncılık:

Dergide, Osman Çelik tarafından hazırlanan *İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya* adlı eserin tanıtımı yer almaktadır. Bu çalışma, Kafkasya'nın tarihsel süreçlerinin “kuru bir kronoloji” yerine, derinlemesine ve detaylı belgelerle incelenmesi gerektiği fikrini desteklemektedir. Dergi, tarihsel gerçeğe ulaşmak için arşiv belgelerinin (İngiliz belgeleri gibi) ve edebî anlatıların birlikte kullanılması gerektiğini savunarak, akademik bir sorumluluk üstlenmektedir.

Sözlü Gelenek ve Kültürel Süreklilik:

Bu birleşik sayı, Kafkas dili, edebiyatı ve kültürünün, tarihsel tartışmalar ve edebî metinler üzerinden nasıl “yaşayan bir kimliğe” dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Çerkes Ethem gibi figürlerin hayatı, sadece askeri veya siyasi bir konu olarak değil bir topluluğun onuru, hafızası ve kimlik inşasının bir parçası olarak işlenmiştir.

2.5. Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras

Kafdağı dergisi külliyyatında “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras”, yalnızca estetik bir haz alanı değil diaspora kimliğinin tarihsel acılarla, toplumsal hafızayla ve kurumsal aidiyetle harmanlandığı çok katmanlı bir “kültür nöbeti” sahasıdır. Bu bölüm, derginin kuruluşundan itibaren izlediği misyon doğrultusunda; mitolojiden modern edebiyata, halk danslarından mimari mekân inşasına ve kişisel anılardan tarihsel hesaplaşmalara kadar geniş bir yelpazede, bir halkın estetik mirasını yaşatma çabasını belgelemektedir.

İnceleyeceğimiz yazılar, makaleler ve haberler; sanatın sadece profesyonel bir üretim alanı olmadığını, aksine bir toplumun kendi köklerine tutunma, kimliğini görünür kılma ve yaşadığı travmaları sanatsal bir dille şifalandırma biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Derginin sayfalarında karşılaştığımız her şiir, her biyografik anlatı, her sergi haberi ve her dernek binası projesi, diasporada “yaşayan bir estetik miras” dokumaya yönelik kolektif bir iradenin nişanıdır. Bu kapsamda, derginin sanat ve estetik

vizyonunu; tarihsel bir sorumluluk, kurumsal bir disiplin ve toplumsal bir aidiyet pratiği olarak ele alacağız.

Kafdağı'nın Şubat 1987 tarihli 1. sayısı, “kültür” kavramını bilimsel, evrensel ve toplumsal bir aidiyet düzleminde ele alırken, görsel kültür ve estetik mirasın sürdürülmesine yönelik kurumsal bir çerçevenin temellerini atmaktadır. Dergi, bu ilk sayısında doğrudan sanat tarihî veya estetik kuram odaklı bir makale içermemekle birlikte, “Çıkarken” başlıklı yazıda (s. 2-3) kültürü evrensel bir değer ve insanlık mirası olarak tanımlayarak, bu mirasın modern dünyada nasıl yaşatılacağı üzerine güçlü bir estetik ve kültürel duruş sergilemektedir.

Kültür, Estetik ve Evrensel Mirasın İnşası:

Derginin kurumsal yayın çizgisini belirleyen “Çıkarken” başlıklı yazıda, kültürün sadece geçmişten devralınan bir miras değil aynı zamanda toplumun bugünkü yaşam biçimini, duygu ve düşünce dünyasını güzelleştiren, yükselten bir uğraş olduğu vurgulanır. Bu perspektifte estetik, insanın doğal yaşamından ayrılamaz bir öge olarak kabul edilir. *Kafdağı*, kültürel uğraşları maddî bir zenginlik aracı olarak değil gönül zenginliği ve insanı yücelten bir “güzelleştirme eylemi” olarak tanımlar. Evrensel kültürün, yerel ve toplumsal kültürlerin bir sentezi olduğu hatırlatılarak, her toplumsal kültürün evrensel mirasın bir parçası olma şansına sahip olduğu belirtilir. Bu bakış açısı, Kafkas kültürünü de insanlığın ortak estetik havuzuna katkı sunan değerli bir hücre olarak konumlandırır.

Modern Çağda Estetik Geleneklerin Yaşatılması:

Dergi, geleneksel yaşam pratiklerinin modern kent yaşamında (özellikle Ankara gibi bir memur ve üniversite kentinde) nasıl korunacağı konusuna büyük önem verir. Aslan Arı ile yapılan 25. yıl söyleşisinde (s. 5-7), geleneksel anma törenlerinin ve şükran ifadelerinin modern bir karşılığı olarak “plaket sunumu” ve “25. Yıl Bülteni” gibi kurumsal, görsel ve sembolik araçların kullanılması, estetik mirasın güncel toplumsal hayata tercüme edilmesi çabası olarak öne çıkar. Geleneksel içki *Mahsima*'nın ikramı ve kurumsal bir rozet çalışması ile pekiştirilen kutlamalar, derneğin kurumsal hafızasını estetik bir düzlemde yeniden üreterek yaşatır.

Geleneksel Sahne ve Müzik Sanatları:

Kafdağı, Kafkas estetik mirasının en canlı taşıyıcısı olan halk oyunları ve müzik kültürüne geniş yer ayırır. Derneğin 25. kuruluş yıldönümü kutlamalarında (s. 4-5) yer verilen halk oyunları gösterileri ve müzik dinletileri, sadece bir eğlence değil bir “kültürel direniş” ve “estetik mirasın sergilenmesi” olarak ele alınır. Özellikle akordeon, doli, flüt, mandolin ve geleneksel *Phaç'ıç* sazının kullanıldığı müzik dinletileri, diaspora yaşamında kaybolmaya yüz tutan estetik değerlerin, genç kuşaklara aktarılması ve toplumsal hafızada taze tutulması açısından kritik bir görsel ve işitsel kültür göstergesi niteliği taşır.

Kafdağı, ilk sayısıyla birlikte kültürü “bilinçli bir tercih” hâline getirerek, estetik mirası sadece tarihsel bir bilgi değil gündelik hayatın içinde pratik edilen, kurumlar aracılığıyla desteklenen ve geleceğe taşınması gereken bir “yaşayan estetik” olarak kurgulamıştır.

Kafdağı'nın Mart 1987 tarihli 2. sayısı, derginin misyonunu ve toplumsal hafızadaki yerini “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” bağlamında yeniden tanımlarken özellikle “Kafdağı üzerine” başlıklı yazısı (s. 2-3) ile estetik ve kültürel bir çerçeve sunmaktadır.

Kültürel Mirasın Görsel ve Mitolojik Sembolizmi:

Derginin ismine ilham veren *Kafdağı*, dergi tarafından sadece mitolojik bir unsur olarak değil Kuzey Kafkasya kültürünün birleştirici ve görsel bir sembolü olarak ele alınır. Eski Doğu mitolojilerinde evrenin dayanağı olarak kabul edilen bu dağ, dergi perspektifinde, Kuzey Kafkasya'daki *Oşhamafe* (Elbruz) dağı ile özdeşleştirilerek somut bir estetik ve tarihsel değer kazandırılır. Bu tercih, görsel kültürün ve sözlü edebiyatın kökenlerine inme arzusunun bir yansımasıdır; zira dergi, masal, efsane ve destan gibi anonim kültür ürünlerinin, yazının olmadığı mitoloji çağında üretildiğine dikkat çeker.

Kurumsal Hafıza ve Estetik Pratikler:

Dergi, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle kadınların geçmişteki onur verici çalışmalarına vurgu yaparak toplumsal estetiğin bir parçası olan “kadın” figürüne ve emeğine yer verir. Ayrıca derneğin 25. yılına atfen yapılan değerlendirmeler ve söyleşiler, kurumsal iletişimi ve sosyal dayanışmayı estetik bir disiplin içinde yürütme çabasını gösterir. M.Y. Lermontov'un şiirlerine yer verilmesi ve yemek kültürü (Asetin

mutfağı) gibi etnografik unsurların aktarılması, derginin görsel ve estetik kültürü geniş bir yelpazede kucakladığını kanıtlar.

Kafdağı'nın Nisan 1987 tarihli 3. sayısı, kurumsal örgütlenme ve toplumsal dayanışma pratiklerini, kültürel bir “görsel kültür ve estetik miras” bilinciyle birleştirerek sunmaktadır. Bu sayıda sanat ve estetik, derneklerin genel kurul süreçleri, demokratik katılım pratikleri ve kültürel merkezlerin inşası üzerinden toplumsal bir estetik olarak değerlendirilmiştir.

Kurumsal Hafıza ve Mekânsal Estetik:

Derginin bu sayısında, Düzce Kafkas Kültür Derneği'nin kurulması ve İstanbul Bağlarbaşı Kafkas Kültür Derneği'nin genel kurul toplantıları (s. 23), “estetik mirasın korunması” bağlamında mekânsal bir örgütlenme olarak ele alınır. Dernek lokalinin, sadece bir toplanma yeri değil aynı zamanda Kafkas kültürünün yaşatıldığı, geleneksel değerlerin modern kent hayatına taşındığı bir “kültürel estetik alan” olduğu vurgulanır. Hikmet Neğuç'un açılış konuşmasında ifade ettiği “kardeş derneklerle dayanışma” vurgusu, görsel ve toplumsal kültürün, parçalı bir yapıda değil kurumsal bir bütünlük içinde nasıl korunması gerektiğine dair estetik bir sorumluluk bilinci taşır.

Demokratik Katılım ve Toplumsal Görsel Kültür:

Dergi, genel kurullardaki yoğun katılımı ve derneklerin bir araya gelme pratiklerini, bir toplumsal görsel kültür göstergesi olarak yorumlar. Üyelerin aidiyet duygusuyla oluşturduğu yönetim kurulları, kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasında birer “estetik koruyucu” işlevi görür. Geleneksel dansların, müziklerin ve toplumsal birliğin sergilendiği bu platformlar, Kafkasya estetik mirasının, modern toplumun demokratik süreçleri içerisinde nasıl yeniden inşa edildiğini gösterir.

Estetik Mirasın Sürdürülebilirliği:

Kafdağı, Nisan 1987 sayısında sanatın ve estetiğin sadece galerilerde veya sahnelerde değil doğrudan toplumsal örgütlenme biçimlerinde ve kurumsal aidiyetlerde vücut bulduğunu savunur. Düzce ve İstanbul gibi farklı coğrafi merkezlerde kurulan bu dernekler, Kafkas estetik mirasını yerel dinamiklerle zenginleştirerek diaspora kültürü içerisinde ortak bir estetik dil oluşturmayı hedefler. Dergi, her genel kurulun veya dernek

etkinliğinin, aslında bu büyük estetik mirasın bir parçasını temsil ettiğini ve bu “kültür nöbetinin” kurumsal bir disiplinle sürdürülmesi gerektiğini okuyucuya hatırlatır.

Kafdağı’nın Mayıs 1987 tarihli 4. sayısı, kültürel mirasın korunması ve yaygınlaştırılması hedefini, kurumsal yapıların mekânsal gelişimi ve entelektüel üretim süreçleri üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında birleştirmiştir.

Kurumsal Hafıza ve Mekânsal Estetik:

Dergi, Samsun Kafkas Kültür Derneği’nin kongre süreci ve Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği genel merkez bazlı alınan kararlar üzerinden “kültürel çalışmalara uygun salon” edinme hedefini estetik bir gereklilik olarak sunar⁶⁰. Dernek lokallerinin sadece idari birer birim değil Kafkas kültürünün görsel ve işitsel mirasının sergilendiği, nesilden nesile aktarıldığı “sanat ve estetik merkezleri” olarak işlev görmesi gerektiği vurgulanır. Bu mekânsal arayış, diaspora kültürünün modern kent mimarisi içinde kendine ait bir estetik alan yaratma çabasıdır.

Entelektüel Üretim ve Kültürel Estetik:

Mayıs 1987 sayısında kapakta yer alan *Felsefe Tarihi 1. Cilt* (Tuncer Tuğcu Şemikki, Sorun Yayınları) tanıtımı, derginin estetik ve sanatsal bakış açısının sadece geleneksel formlarla sınırlı kalmayıp felsefi ve teorik derinliğe sahip bir entelektüel çabaya dayandığını gösterir. Kültürel bir kimliğin inşasının, ancak felsefi bir temel ve estetik bir bilinçle mümkün olduğu; bu nedenle de dünya felsefe tarihine duyulan ilginin, kendi kültürel mirasını anlamlandırmak için elzem olduğu vurgulanır. Kitap ve kırtasiye tanıtımları, okuyucuya bu estetik birikimi geliştirme çağrısı niteliği taşır.

Görsel Kültürde Kurumsal Dayanışma:

Derneğin kongre süreçleri, yönetim kurulu seçimleri ve “yıllık olağan kongre” haberleri, üyelerin demokratik katılımını bir toplumsal estetik pratik olarak tanımlar. Samsun’daki örgütlenme örneğinde olduğu gibi, yerel yönetimlerin seçilmesi ve bu süreçlerin dergi sayfalarında şeffaf bir dille yayımlanması, toplumsal hafızanın kurumsal bir disiplinle nasıl muhafaza edileceğine dair önemli bir göstergedir. Bu haberler, sadece

⁶⁰ *Kafdağı*, “Ankara”, (4). 36.

idari bir kayıt değil aynı zamanda Kafkas estetik mirasını yaşatan bir “kültür nöbetinin” devamlılığını temsil eden görsel bir tarihsel belgedir.

Kafdağı’nın Haziran 1987 tarihli 5. sayısı, kurumsal örgütlenme ve toplumsal yaşam pratiklerini, kültürel mirasın devamlılığı bağlamında “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” çatısı altında değerlendirmektedir. Bu sayıda sanat ve estetik, toplumsal birliğin pekiştirildiği kurumsal törenler ve yaşamsal döngüler üzerinden şekillenmektedir.

Kurumsal Yapı ve Estetik Hafıza:

Mersin Kafkas Kültür Derneği’nin gerçekleştirdiği olağan genel kurul süreci⁶¹, estetik mirası koruma görevini üstlenen kurumsal yapıların bir parçası olarak öne çıkar. Derneğin yönetim ve denetleme kurullarının belirlenmesi, toplumsal bir dayanışma estetiğinin kurumsallaşmış hâlidir. Derginin bu haberlerle, hemşerilerin demokratik katılımını bir “kültür nöbeti” olarak resmetmesi, estetik mirasın sadece teorik bir bilgi değil toplumsal örgütlenme disipliniyle geleceğe taşınan bir pratik olduğunu gösterir.

Yaşam Estetiği: Evlenme ve Vefat Ritüelleri:

Dergi, geleneksel yaşamın en önemli estetik unsurları olan “evlenme” ve “vefat” gibi temel yaşam olaylarını, toplumsal dokunun onarılması ve hatırlandığı anlar olarak ele alır. Haziran sayısında yer alan evlilik haberleri (Gengurata Meral ile Bage Cevat, Remziye Demirden ile Suat Aras, Günay Demir ile Abdullah Çelik), toplumsal hafızanın yeni nesillerle nasıl tazelendiğini ve kültürel sürekliliğin birer “estetik merasim” olarak nasıl yaşatıldığını gösterir. Vefat haberleri ise kaybedilen değerlerin toplumsal hafızada yaşatılması ve anılması bağlamında, estetik bir hüznün ve vefa duygusunun kurumsal bir yansıması olarak dergideki yerini alır.

Eğitim ve Entelektüel Estetik:

Dergide yer verilen *Felsefe Tarihi* (Tuncer Tuğcu Şemikki) ve kitap-kırtasiye tanıtımları, entelektüel üretimin bir estetik değer olduğu görüşünü desteklemeye devam eder. Kültürel bir kimliğin, sadece geleneksel formlarla değil evrensel felsefe ve bilgi üretimiyle de beslenmesi gerektiği vurgulanır. Bu tanıtımlar, okuyucunun estetik

⁶¹ *Kafdağı*, “Ankara”, (5). 36.

birikimini artırmayı hedefleyen ve kültürel donanımı zenginleştiren entelektüel birer çağrıdır.

Kafdağı'nın Temmuz-Ağustos 1987 tarihli 6-7. birleşik sayısı, kültürel mirası sanatsal bir derinlik ve toplumsal hafıza üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında değerlendirmektedir. Bu sayıda sanat hem görsel hem de edebî düzlemde kimlik inşasının bir aracı olarak konumlandırılmıştır.

Görsel Kültür ve Sanatın İfadesi:

Derginin bu sayısında yer alan “Kuzey Kafkasya'ya ilişkin”⁶² ve özellikle Avni Arbaş'ın sanatsal pratiği üzerine yapılan değerlendirmeler, görsel kültürün diaspora kimliği ile nasıl bütünleştiğini gösterir. Avni Arbaş gibi sanatçıların eserleri, Kafkasya'nın tarihsel, trajik ve estetik kodlarını modern sanat diliyle buluşturarak, toplumsal hafızanın görselleştirilmesine hizmet eder. Bu sanat metni, görsel estetiği sadece bir dekorasyon değil bir direniş ve aidiyet biçimi olarak okuyucuya sunar.

Şiir ve Edebî Estetik Miras:

“Şiir Üzerine”⁶³ başlıklı inceleme yazısı, edebî estetiği kültürel mirasın bir taşıyıcısı olarak ele alır. Şiir, bu sayıda sadece bir tür değil sürgün, özlem ve aidiyet duygularının estetik bir formla yeniden üretildiği bir “kültür nöbeti” aracıdır. Dergi, edebî üretimin, toplumsal travmaların ve kültürel değerlerin sonraki kuşaklara aktarılmasında estetik bir süzgeç görevi gördüğünü vurgular.

Toplumsal Yaşamın Estetiği: Ritüeller ve Hafıza:

Kafdağı, Temmuz-Ağustos sayısında da evlenme ve vefat haberlerini, toplumsal estetiğin ayrılmaz bir parçası olan yaşam döngüsü ritüelleri olarak kaydeder (s. 72). Seçkin ve Erdoğan Akman ile Süheyla ve Aydın Erdoğan çiftlerinin evlilikleri, toplumsal dayanışma ve yeni ailelerin kurulması üzerinden bir estetik sevinç olarak sunulurken; Kadir Baş, Yunus Özbek ve Mahide Tür'ün vefatları, bir toplumsal estetik hüznü ve “vefa” bilinciyle dergide yer alır. Bu haberler, derginin görsel ve estetik kültürü, sadece

⁶² *Kafdağı*, “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin”, (6-7). 3.

⁶³ *Kafdağı*, “Şiir Üzerine”, (6-7). 54-55.

sanat galerileriyle değil bizzat hemşerilerin gündelik yaşamları ve anılarıyla inşa ettiğinin bir kanıtıdır.

Kafdağı’nın Eylül 1987 tarihli 8. sayısı, kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması hedefini, eğitim çalışmaları ve toplumsal dayanışma pratikleri üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında incelemektedir. Bu sayıda sanat ve estetik, sadece teorik veya görsel bir üretim değil toplumsal hafızayı diri tutan bir “eğitim ve vefa estetiği” olarak öne   çıkmaktadır.

Eğitimde Estetik ve Kültürel Süreklilik:

Derginin bu sayısında, diasporada açılan “ zel  erkes Okulu”nun ilk lise mezunlarını vermesi⁶⁴, kültürel mirasın korunmasında eğitimin en temel “estetik ve düşünsel yapı” olduğunun altını çizer. Okulun,  ğrencilerine Kabardey  zerk Bölgesi’ndeki Nalçık  niversitesi’nde öğrenim imkânı sağlaması, kültürel estetiğin sadece yerelde değil tarihsel kökenlerde de beslenmesi gerektiğine dair estetik bir perspektif sunar. Genç nesillerin eğitim yoluyla kendi kökleriyle buluşması, Kafkas kültürünün sanatsal ve kültürel değerlerinin bir sonraki kuşak tarafından temsil edilmesi anlamına gelen estetik bir kazanımdır.

Toplumsal Yaşamın Estetiği: Ritüeller ve Hafıza:

Dergi, toplumsal dokunun temel taşları olan evlilik ve vefat haberlerini, kültürel estetiğin yaşayan bir parçası olarak kaydeder. Jale Cankat ile Berkok Boğatur ve şah Doğu ile H. Osman Ayaş’ın evlilikleri, kültürel sürekliliğin toplumsal düzeyde yeniden  retildeği “estetik bir kutlama” iken; Ne ko Hüseyin Aslan, Mustafa Fidanoğlu, Ahmet Ortan Olgun ve Adil Durmuş’un vefatları, toplumsal hafızada yer tutan bir “vefa estetiği” olarak ele alınır.

Kafdağı dergisinin 9-10. birleşik sayısında kültür, estetik miras ve kimlik inşası üzerine odaklanan yazılar, sözlü geleneklerden modern yayıncılığa kadar geniş bir yelpazede ele alınmıştır.

⁶⁴ *Kafdağı*, “Toplum Haberleri”, (8). 36.

Mitoloji ve Destanlarda Estetik Miras:

Kafdağı dergisi, Kuzey Kafkasya'nın en köklü estetik taşıyıcıları olan sözlü edebiyat ürünlerine geniş yer ayırmıştır. “Nart Peterez” ve “Nart Wezirmes'in Tılsımlı Taşları” başlıklı yazılar, mitolojik anlatıların toplumsal etik ve estetik değerleri nasıl kristalleştirdiğini inceler⁶⁵. Bu metinler, Nart kahramanlarının doğuş ve serüvenlerini işlerken hem yerel kültürün özgünlüğünü vurgulamakta hem de bu anlatıların Antik Yunan gibi evrensel kültür havzalarıyla olan tematik paralelliklerini gözler önüne sermektedir.

Tarihsel Süreç ve Toplumsal Kimlik:

Dergi, estetik mirasın tarihsel ve toplumsal dönüşümünü inceleyen akademik ve gözlemsel yazılara da yer vermiştir. “Amselfeld'de Bir Çerkes Köyü” adlı çalışma, zorunlu göçler sonrası Balkanlar'a yerleşen Çerkeslerin toplumsal uyum süreçlerini, mimari dokudan mezar taşı estetiğine kadar günlük yaşamın estetik kodları üzerinden detaylandırmaktadır⁶⁶. Ayrıca Mehmet Fetgeray Şöenu üzerine yapılan inceleme, bir aydının kendi kültürel mirasına sahip çıkışını ve Çerkes kadınlarının Osmanlı toplumundaki yerini eleştirel bir estetik dille savunmasını konu almaktadır.

Sanatın Toplumsal Fonksiyonu:

“Vorşer” başlıklı yazı, sanatı sadece bir hobi değil, toplumsal varoluşu güçlendiren bir estetik düzlem olarak değerlendirmektedir. Yazar, sanatçının karamsar bir atmosfer yerine, geçmişten gelen değerleri geleceğe taşıyacak onurlu bir savaşçı gibi hareket etmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşımı destekleyen “Şiirler” (s. 55-58) bölümündeki eserler ise sürgünlük, kimlik arayışı ve dağ estetiği gibi temaları işleyerek, kültürel belleği estetik bir dille kayıt altına almaktadır.

Kültür Nöbeti ve Süreklilik:

Dergide yayımlanan “Kuzey Kafkasya Üzerine Süreli Yayınlar” araştırması, kültürel mirasın tarihsel süreçte süreli yayınlar aracılığıyla nasıl korunduğunu ve kamuoyuna aktarıldığını belgelemektedir. Ayrıca, “Fesapş” ve “Basından” (s. 71) gibi

⁶⁵ “Nart Peterez” ve “Nart Wezirmes'in Tılsımlı Taşları”, *Kafdağı*, (9-10), 15-17.

⁶⁶ “Amselfeld'de Bir Çerkes Köyü”, *Kafdağı*, (9-10), 8-12.

bölümler, dilin yaşayan estetiğini ve selamlaşma kültürünü vurgulayarak, estetik mirasın sadece bir tarih konusu olmadığını; kurumlar ve gelenekler yoluyla gündelik hayata entegre edilen “canlı bir kültür nöbeti” olduğunu kanıtlamaktadır.

Kafdağı’nın Aralık 1987-Ocak 1988 tarihli 11-12. birleşik sayısı, sanatı ve kültürel mirası; destanlar, mitoloji ve edebî biyografiler üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında, oldukça zengin ve teorik bir derinlikle ele almaktadır.

Destanlar ve Mitolojik Estetik:

Derginin bu sayısında “Abhaz Halk Destanları Üzerine”⁶⁷ ve “Mitoloji”⁶⁸ başlıklı yazılar, estetik mirasın en köklü taşıyıcıları olan sözlü edebiyat ürünlerini mercek altına alır. Destanlar, sadece tarihsel birer anlatı değil bir halkın estetik algısının, dünya görüşünün ve etik değerlerinin sanatsal bir formda kristalleşmiş halleridir. Mitoloji incelemesi, bu anlatıların modern kuşaklar tarafından anlaşılması ve kültürel bir kimlik kaynağı olarak kullanılması gerektiğini vurgulayarak, estetik mirasın teorik temelini güçlendirir.

Edebî Biyografiler ve Sanatsal Kimlik:

“Kosta KHETAGOROV”, “Ve Şamil ve Nazım ve Resul” başlıklı biyografik incelemeler, edebî üretimin, toplumsal varoluş ve kültürel dirençle olan organik bağına ortaya koyar. Kosta Khetagorov gibi şairlerin eserleri, dilin ve sanatın bir toplumu ayakta tutan estetik sütunları olduğunu gösterir⁶⁹. Nazım Hikmet ve Resul Hamzatov gibi isimlerle kurulan paralellikler, Kafkasya estetiğinin evrensel bir insani duyarlılıkla nasıl beslendiğini ve diğer dünya kültürleriyle hangi noktalarda buluştuğunu belgeler.

Görsel ve Anlatısal Kültürün Estetiği:

Dergide yer alan “Dans Eden Turna Tsisa”, “Karikatür” ve “Masal (En Büyük Kim?)” gibi içerikler, estetiğin farklı formlarını (öykü, görsel mizah ve halk anlatısı) bir

⁶⁷ "Abhaz Halk Destanları Üzerine", *Kafdağı* (11-12), 12.

⁶⁸ "Mitoloji", *Kafdağı* (11-12), 17.

⁶⁹ "Kosta KHETAGOROV", *Kafdağı* (11-12), 19.

araya getirir. Özellikle karikatürün, güncel sosyal meseleleri estetik bir hiciv diliyle yorumlaması, derginin görsel kültüre bakışındaki çok yönlülüğü yansıtır.

Kurumsal ve Toplumsal Estetik Nöbeti:

Dergide yayımlanan dernek listesi ve adres bilgileri, bu estetik mirasın sadece kâğıt üzerinde kalmadığını, ülkenin farklı şehirlerindeki kültür dernekleri vasıtasıyla yaşayan bir kurumsal yapıya dönüştüğünü gösterir.

Kafdağı'nın Şubat-Mart 1988 tarihli 13-14. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; sürgün travmasının toplumsal yansımaları, sinema sanatı ve kadın figürü üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında, toplumsal bir hafıza ve direniş estetiği olarak incelemektedir.

Sürgün ve Toplumsal Hafıza Estetiği:

Derginin ana temalarından biri olan “Sürgünde 125. Yıl”⁷⁰, tarihsel acının sadece bir anma konusu değil sanatsal ve entelektüel bir derinlikle işlenmesi gereken estetik bir miras olduğunu vurgular. Sürgün, dergi sayfalarında sadece bir istatistik veya tarihsel olgu olarak değil bireyin ruh dünyasında yarattığı tahribat ve bu travmayı aşma çabası olarak edebiyatın ve kültürün süzgecinden geçirilerek sunulur. 21 Mart Irkçılıkla Mücadele Günü ve “Asimilasyon Kavramı-Tarihsel Özet”⁷¹ başlıklı makaleler, Şule Arasan ve diğer yazarların katkılarıyla, kimlik inşasının estetik ve kültürel bir direnç olduğunu; asimilasyonun ise bu estetik mirası yok etmeye yönelik bir “yıkım estetiği” taşıdığını ortaya koyar.

Sinema Sanatı ve Görsel Kültür:

Derginin bu sayısında, *Son Sesler* adlı film ve Tevfik Esenç'in sanatsal çabaları üzerine yapılan değerlendirme, görsel kültürün estetik mirasın korunmasındaki rolünü belgelemektedir. Esenç'in titizlikle çalıştığı ve *Cinema du Reel* Festivali'nde Türkiye'yi temsil eden bu film, bir kültürün son temsilcilerinin sesini, sinemanın görsel ve işitsel gücüyle ölümsüzleştiren estetik bir belgedir. Sinema sanatı, burada yok olmaya yüz tutan

⁷⁰ "Sürgünde 125. Yıl", *Kafdağı*, (13-14), 1.

⁷¹ “Asimilasyon Kavramı-Tarihsel Özet”, *Kafdağı*, (13-14), 8.

bir dilin ve estetiğin, modern dünya platformlarına taşınarak sanatsal bir varlık kazandığı “görsel bir kültür nöbeti” olarak tanımlanmıştır.

Kadın ve Estetik Miras:

“8 Mart Dünya Kadınlar Günü” vesilesiyle kaleme alınan yazılar, kadının toplumsal yaşamdaki öncü rolünü, geleneksel ve modern değerler içinde estetik bir güç olarak ele alır. Kadın, sadece bir birey değil kültürel değerlerin koruyucusu, sürgünün acısını ev içinde estetik bir dirençle sönümleyen ve mirası yeni kuşaklara aktaran “kültürel taşıyıcı” olarak betimlenir.

Kafdağı’nın Nisan-Mayıs 1988 tarihli 15-16. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; mekânsal aidiyet, tarihsel bellek ve kurumsal mimari üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında, toplumsal bir dayanışma ve inşa estetiği olarak ele almaktadır.

Mekânsal Estetik ve Kültürel Merkezleşme:

Derginin bu sayısında, Ankara’da projelendirilen ve inşaatı hedeflenen *Kuzey Kafkas Kültür Merkezi* binası, estetik mirasın en somut ve kurumsal taşıyıcısı olarak konumlandırılmıştır. “Bir kürek harç, bir tuğla da sizden” çağrısıyla sunulan bu proje, derneğin sadece idari bir yapı değil Kafkas kültürünün yaşatıldığı, görsel ve sanatsal faaliyetlerin icra edildiği bir “estetik sığınak” olma vizyonunu yansıtır. Merkez binasının projelendirilmesi; diaspora kimliğinin modern kent mimarisi içinde kalıcı, fiziksel ve işlevsel bir mekân bulma çabasıdır. Bu mekân, bir halkın estetik değerlerini, geleneklerini ve sanatını geleceğe taşıyacak olan “fiziksel bir hafıza” olarak kurgulanmıştır.

Tarihsel Bellek ve Anlatı Estetiği:

Sayıda yer alan “Ethem Olayı”⁷² ve “Kafkasya-Çarlık Rusyası-Osmanlı İlişkileri” (s. 6-14) gibi tarihsel odaklı makaleler, estetik mirası sadece sanat eserleriyle değil tarihsel anlatının kendi estetiğiyle de ilişkilendirir. Tarihin trajik ve görkemli anlarının, edebî ve analitik bir dille yeniden kaleme alınması, diaspora toplumu için tarihsel hafızayı “estetik bir bilince” dönüştürme eylemidir. Tarihî olayların bu şekilde işlenmesi, toplumun geçmişle olan bağını estetik bir süzgeçten geçirerek güçlendirmeyi hedefler.

⁷² Özdemir Göksu, "Ethem Olayı", *Kafdağı*, (15-16), 2.

Kurumsal Dayanışma ve Estetik Süreklilik:

Derginin her sayısında vurgulanan kurumsal dayanışma, bu sayıda “Kuzey Kafkas Kültür Merkezi” inşası ile zirveye taşınmıştır. Hemşerilerin maddi ve manevi katkılarıyla inşa edilecek bu yapı, toplumsal dayanışmanın görsel bir kanıtı ve estetik bir zaferi olarak sunulur. Bu girişim, sanatın ve estetiğin sadece galerilerde veya sahnelerde üretilmediğini; aksine, bir toplumun kendi kimliğini yaşatmak için gösterdiği kolektif irade ve kurumsal disiplinle de sanatsal bir değer kazandığını kanıtlar.

Kafdağı’nın Haziran-Temmuz 1988 tarihli 17-18. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; dilbilimsel derinlik, mitolojik kökenler ve edebiyatın toplumsal işlevi üzerinden incelemektedir.

Dil ve Estetik Mirasın İnşası:

Derginin bu sayısında yer alan “Dil ve Kültür Bağlantısı Üzerine Bir Deneme” başlıklı makale, bir halkın estetik mirasının temel taşı olarak dili konumlandırır. Dilin sadece bir iletişim aracı değil bir topluluğun duygu, düşünce ve estetik algısını taşıyan en büyük “görsel ve işitsel miras” olduğu vurgulanır⁷³. Bu perspektifte estetik, dilin inceliklerinde, deyimlerinde ve sözlü anlatım gücünde gizlidir. Yazı, dilin kaybının sadece bir iletişim eksikliği değil aynı zamanda estetik hafızanın silinmesi anlamına geldiğine dikkat çekerek, okuyucuyu dilin yaşatılması konusunda estetik bir duyarlılığa davet eder.

Mitoloji ve Anlatı Estetiği:

“Mitoloji (Nartların Altın Ağacı)” (s. 43-46) başlıklı inceleme, Kafkasya’nın en kadim estetik ürünleri olan Nart destanlarını ve mitolojik öğeleri estetik bir süzgeçten geçirir. Mitolojik anlatılar, bir halkın hayal gücünün, evren tasavvurunun ve ahlaki değerlerinin sanatsal bir yansımasıdır. Bu yazı, mitolojinin sadece tarih öncesi masallar olarak görülmemesi gerektiğini, aksine modern çağda da bir halkın kimlik ve estetik duruşunu belirleyen “canlı bir kültürel kaynak” olduğunu savunur. Nart anlatılarındaki sembolizm, derginin görsel ve kültürel estetik anlayışının temel taşlarından biri olarak işlenmiştir.

⁷³ Mecit Tav, "Dil ve Kültür Bağlantısı Üzerine Bir Deneme", *Kafdağı*, (17-18), 7.

Edebiyatın Toplumsal Estetiği:

Sayıda yer alan “Peneşu Sefer’den (Değirmenci)” (s. 47-49) ve “Bir 'Ah'ın Çağrıştırdıkları” (s. 49-50) gibi edebî ve eleştirel içerikler, edebiyatın bir toplumu nasıl estetik bir bilinçle diri tutabileceğini gösterir. Edebî üretim; sürgün acısının, kimlik arayışının ve aidiyet duygusunun en rafine ifadesidir. Dergi, edebiyatı bir kaçış alanı olarak değil toplumsal hafızayı onaran ve yaşatan “estetik bir nöbet” olarak tanımlar. Ayrıca bilimsel çalışma ve eleştirel yaklaşımlar (s. 9-15) üzerine yapılan değerlendirmeler, estetik mirasın korunmasında akademik disiplinin ve entelektüel üretimin vazgeçilmezliğini vurgular.

Kafdağı’nın Ağustos-Eylül 1988 tarihli 19-20. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; sanatçı tanımı, yaratıcılık süreci ve kültürel mekân inşası üzerinden incelemektedir.

Sanatın Doğası ve Sanatçının Sorumluluğu:

Sayıda Yismeyl Özdemir tarafından kaleme alınan “Sanat” başlıklı makale, sanatın tanımına dair ontolojik bir perspektif sunar. Yazar, “Sanat adı verilen bir şey yoktur aslında, yalnızca sanatçılar vardır” teziyle, estetiği soyut bir kavramdan çıkarıp onu insan eyleminin ve emeğinin bir parçası olarak tanımlar. Mağara duvarına bizon çizen ilk insandan modern reklam afişi tasarlayan sanatçıya kadar uzanan bu süreklilik, sanatın toplumsal bir ihtiyaç ve kültürel bir zorunluluk olduğunu vurgular⁷⁴. Bu yaklaşım, Kafkasya estetik mirasının da ancak onu üreten, yaşayan ve yorumlayan “sanatçılar” (yazarlar, halk ozanları, zanaatkarlar) aracılığıyla anlam kazandığını ve kuşaktan kuşağa aktarıldığını savunur.

Kafdağı’nın Aralık 1988-Mart 1989 tarihli 21-24. dördü birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; ekonomik yapı ve toplumsal örgütlenme ile olan ilişkisi üzerinden değerlendirmektedir. Bu sayı, sanatın ve kültürün, toplumsal değişimin ekonomik dinamikleriyle nasıl eklemlendiğini inceleyen kuramsal bir derinliğe sahiptir.

⁷⁴ Yismeyl Özdemir, "Sanat", *Kafdağı*, (19-20), 2.

Ekonomik Yapı ve Kültürün Estetik İlişkisi:

Sayıda yer alan ‘‘Ekonomik Yapı Kültür İlişkisi’’⁷⁵ başlıklı makale, kültürel üretim ve estetik mirasın sürdürülmesinin, toplumsal ekonomik koşullardan bağımsız olmadığını ortaya koyar. Bir toplumun sanatını, geleneklerini ve kültürel dokusunu koruma becerisi, ekonomik örgütlenme biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. Yazar, ekonomik yapının değişimiyle birlikte kültürel değerlerin nasıl dönüştüğünü analiz ederek diaspora kimliğinin modern Türkiye şartlarında varlığını sürdürebilmesi için gereken ekonomik altyapının, aynı zamanda ‘‘estetik bir yaşam biçimi’’ inşa etme çabası olduğunu savunur.

Aile, Emek ve Sosyal  rg tlenme Estetiği:

‘‘ ren şehir’de Aile-Emek  rg tlenmesinin Değişimi’’⁷⁶ başlıklı inceleme, kültürel mirasın en küçük birimi olan ailenin, modern ekonomi içindeki konumunu ve bu konumun toplumsal estetiğe yansımalarını ele alır. Aile yapısındaki değişimlerin, geleneksel değerlerin ve estetik pratiklerin (ritüeller, dayanışma biçimleri)  zerindeki etkileri irdelenir. Bu  alışma, estetik mirasın korunmasının sadece entelektüel bir çaba değil aynı zamanda ailenin ekonomik ve sosyal yapısını koruyarak sürdürülebilecek bir ‘‘yaşam estetiği’’ olduğunu vurgular.

Kurumsal Hafıza ve Mekânsal Estetik:

Derginin süreklilik gösteren ‘‘Kuzey Kafkas Kültür Merkezi’’ projesi, bu sayıda da toplumsal örgütlenmenin en somut estetik hedefi olarak korunur. Derneklerin genel kurul süreçleri ve çalışma programı toplantıları, demokratik katılımın bir toplumsal estetik pratik olarak nasıl kurumsallaştığını gösterir. Bu toplantılar, bir halkın kendi geleceğini planlama, sanatını ve kültürünü koruma iradesini ortaya koyan ‘‘kurumsal birer estetik nöbet’’ olarak nitelendirilebilir.

Kafdağı’nın şubat-Mart 1989 tarihli 25-26. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; sergileme pratikleri, görsel sanatlar ve kurumsal hafızanın mekânsal temsili üzerinden birleşirmiştir.

⁷⁵ İmdat Kip, ‘‘Ekonomik Yapı Kültür İlişkisi’’, *Kafdağı*, (21-24), 17.

⁷⁶ Taner Duman, ‘‘ ren şehir’de Aile-Emek  rg tlenmesinin Değişimi’’, *Kafdağı*, (21-24), 19.

Görsel Sanatlar ve Kültürel Temsil:

Bu sayının en dikkat çekici içeriği, İstanbul’da gerçekleştirilen *Manaba Magomedova Sergisi*’ne (s. 1) ayrılan kapaktır. Magomedova’nın eserleri, Kafkasya’nın zengin metal işçiliği, kuyumculuk ve geleneksel süsleme sanatlarını modern bir estetik dille birleştiren önemli örneklerdir. Dergi, bu sergiyi sadece bir sanat etkinliği olarak değil diaspora toplumunun kendi estetik köklerini güncel sanat dünyasında nasıl görünür kıldığının ve bu mirası modern kitlelerle nasıl paylaştığının bir göstergesi olarak konumlandırır. Görsel kültürün bu denli ön plana çıkarılması, derginin estetik miras anlayışının artık daha profesyonel, sergilemeye dayalı ve sanatsal bir derinliğe ulaştığını belgelemektedir.

Estetik Miras ve Kimlik:

Derginin estetik anlayışı, Nart destanları gibi mitolojik kaynaklarla beslenmekte ve bu destanlar bir halkın dünyaya bakışını yansıtan kimlik kökleri olarak tanımlanmaktadır. El sanatları, geleneksel giysiler ve töreler, sadece kültürel öğeler değil, aynı zamanda kimliğin korunması ve yaşatılması adına “estetik miras”ın ayrılmaz birer parçası olarak kabul edilmektedir. Bu değerlere olan bağlılık, 125 yıllık sürgün (muhaceret) tarihi göz önüne alındığında, kültürel varoluşun sürdürülmesi için temel bir gereklilik olarak görülmektedir.

Kimlik İnşası: Anayurt ve Muhaceret:

S. Yançatoral’ın “Değişme ve Kuzey Kafkasyalı Aydınlara Çağrı”⁷⁷ başlıklı yazısı, değişimin kaçınılmazlığı karşısında aydınların sorumluluğuna odaklanarak kültürel yozlaşmaya karşı bir uyarı niteliği taşımaktadır. Dergi, aydınları duyarsızlaşmamaya çağırırken, tiyatro ve şiir gibi sanatsal etkinliklerin ve eğitimin, anadil ile kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılmasında ne denli hayati bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kafdağı’nın Nisan-Mayıs 1989 tarihli 27-28. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; geleneksel zanaatların korunması, kültürel coğrafyanın estetik kodları ve kurumsal mekân inşası üzerinden somut bir envanter ve mekânsal aidiyet ekseninde

⁷⁷ S. Yançatoral, " Değişme ve Kuzey Kafkasyalı Aydınlara Çağrı ", *Kafdağı*, (25-26), 9.

incelemektedir. Dergi, kültürel kimliği sadece bir nostalji olarak değil, modern dünyada var olma mücadelesinin en güçlü kanıtı ve gelecek nesillere aktarılması gereken kıymetli bir hazine olarak ele almaktadır.

Geleneksel Sanatlar ve Kültürel Envanter:

Derginin arka kapağında yer alan “Kuzey Kafkasya Sanatları” başlıklı çalışma, estetik mirasın sadece bir anlatı değil, somut bir üretim alanı olduğunu belgelemektedir. Halıcılık, keçe yapımı, seramik, gümüş takı işçiliği, bakır ve ahşap oyma sanatı gibi zanaat dalları, Kafkasya’nın görsel kimliğini oluşturan temel taşlar olarak sunulur. Dergi, bu geleneksel sanatları bir “envanter” disipliniyle bir araya getirerek, diaspora toplumunun estetik hafızasını koruma altına almayı hedefler ve bu sanatların bugün de yaşatılması gereken yaşayan bir üretim disiplini olduğunu savunur. Bu bağlamda, “Antik Kuban Uygarlığı Üzerine Notlar” başlıklı yazı, 5000 yıl öncesine dayanan metal işleme ve altın takı geleneğinin, bölgenin yerli kültürünün ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgular. Özellikle mitolojik “Pegasus” figürü ve Nart destanlarını yansıtan seramikler, Çerkes sanatının köklü geçmişini belgeleyen birer tapu senedi niteliğindedir. Ayrıca, Göksun yöresindeki Çeçen ve Avar keçelerinin “Enkrüste” (geçme) tekniği ile incelendiği çalışma, bu ürünlerin bölgenin yaşam biçimini yansıtan özgün bir estetik miras olduğunu ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalarak acil koruma gerektirdiğini belirtmektedir.

Estetik Miras ve Kimlik:

Arkeolojik bulguların mitolojiyi desteklemesi, derginin estetik anlayışının merkezini oluşturmaktadır. Nart destanlarındaki kahramanların ve sembolik figürlerin (örneğin Ajeğafe - Keçi Dansı) antik sanat yapıtlarında görülmesi, Kafkas mitolojisinin dışarıdan gelme bir kurgu değil, bu topraklarda doğan organik bir kültürel miras olduğunu kanıtlamaktadır. Sanat, bu noktada “susturulmuş insanımızın durumuna bir tepki” olarak konumlandırılarak, genç kuşakların kültürel meseleleri estetik bir dille ifade etme çabası ve kimlik inşasındaki işlevi ön plana çıkarılmaktadır.

Kimlik İnşası: Anayurt ve Muhaceret:

Kafdağı dergisi için estetik miras, 125 yıllık sürgün (muhaceret) tarihine rağmen kaybedilmemesi gereken bir “Anayurt bilinci” olarak tanımlanmaktadır. Dergi, sadece bir yayın organı değil, bu köklü kültürel birikimi, tarihi ve sanatı bir araya getiren bir

hafıza merkezi olarak konumlanmaktadır. Göç üzerine yapılan yayınlar, sürgün tarihinin unutulmaması gerektiğini hatırlatırken, kültürel kimliğin ancak ulusal bir politika ve strateji ile korunabileceğini vurgulamaktadır. Gençlerin sanata yönelmesi, kültür merkezinin temellerinin atılması ve anayurtla kurulan yeni nesil ilişkiler (örneğin güreşçilerle yapılan söyleşiler), bu görsel ve sanatsal kültürün yaşatılmasında atılan somut adımlardır.

Kafdağı'nın Haziran-Temmuz 1989 tarihli 29-30. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; sürgün travmasının aşılması, kültürel aidiyetin vurgulanması ve kurumsal yayıncılığın estetik düzlemi üzerinden birleştirmiştir.

Sürgün ve Kültürel Direnişin Estetiği:

Derginin kapağında yer alan “İnsanları vatanlarından çıkarmak mümkündür. Ama o insanların yüreğinden vatanlarını çıkarmak asla mümkün değildir” ifadesi, bir halkın estetik mirasının sadece toprakla değil yürekteki bir imgeyle (Kafkasya imgesiyle) inşa edildiğini vurgular. Bu ifade, sürgün gibi büyük bir tarihsel travmanın, sanat ve estetik aracılığıyla nasıl bir “aidiyet direnişine” dönüştüğünün özetidir. Estetik miras, bu sayı özelinde, vatani fiziksel olarak kaybeden ancak kültürel hafızasında yaşatan bir toplumun en güçlü varoluş kanıtı olarak tanımlanır.

Kültürel Yayıncılık ve Estetik Hafıza:

Derginin bu sayısında yer alan “Derneğimizden Temin Edebileceğiniz Yayınlar” (s. 58) listesi, estetik mirasın en somut ve ulaşılabilir taşıyıcılarını ortaya koymaktadır. *Tek Atlı* (Çeraşe Tembot), *Göç* (İzzet Aydemir), *Kafkasya Müridizmi* (Aytek Kundukh) ve Sefer E. Berzeg tarafından hazırlanan *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler* dizisi; edebî ve tarihsel estetiğin kurumsal bir envanterini oluşturur. Dergi, bu yayınları okuyucuya sunarak, diaspora toplumunun kendi estetik ve entelektüel köklerini evinde, kütüphanesinde ve zihninde tutması için gerekli olan estetik kaynakları sağlamaktadır.

Kültür (Mitoloji): Destansı Anlatılar ve Kimlik:

Bu bölümde yer alan makaleler, Nart destanları ve Kafkasya'nın epik mirasının kültürel kimlik inşasındaki rolünü vurgulamaktadır. Mitolojik anlatılar, sadece geçmişe ait hikâyeler olarak değil, bir halkın dünyaya bakışını ve tarihsel yolculuğunu yansıtan canlı birer varoluş biçimi olarak ele alınmaktadır. Nart kahramanlarının maceraları ve

mitolojik figürlerin (örneğin Ajeğafe) sanata yansması, Kafkas kültürünün yerel köklerinden beslenen organik yapısını ve binlerce yıllık birikimini belgeleyen önemli unsurlar olarak sunulmaktadır⁷⁸.

Kültür (Kafkas El Sanatları): Zanaattan Estetiğe:

Erol Yıldır'ın “Anadolu'da Yaşatılan Kafkas Sanatı: Göksun Yöresi Çeçen ve Avar Keçeleri” başlıklı incelemesi, geleneksel el sanatlarının estetik ve fonksiyonel boyutlarını detaylandırmaktadır. Yazar, bu keçelerin yapımında kullanılan “Enkrüste” (geçme) tekniğinin, Kafkasya'dan Anadolu'ya göçen Çeçen ve Avar toplulukları tarafından özgün bir sanat disiplini olarak sürdürüldüğünü belirtmektedir. Makalede, bu el sanatı ürünlerinin sadece birer yaygı veya seccade değil, toplumsal hafızayı taşıyan ve ailenin estetik beğenisini yansıtan kültürel belgeler olduğu vurgulanmakta; ancak günümüzde ticari değişimler ve asimilasyon nedeniyle bu geleneksel üretimin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığına dikkat çekilmektedir⁷⁹.

Kafdağı'nın Ağustos-Eylül 1989 tarihli 31-32. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; mitolojik anlatılar, biyografik sanatçı incelemeleri ve kültürel mekân inşası üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında, kurumsal bir vefa ve estetik süreklilik olarak ele almaktadır.

Mitolojik Anlatıların Estetiği:

Dergide Yenemiko M. tarafından kaleme alınan “Nartlar III” (s. 8-9) başlıklı inceleme, Kafkasya'nın en kadim estetik miraslarından olan Nart destanlarını analitik bir yaklaşımla işler. Mitoloji, bu sayıda sadece geçmişe dair bir anlatı değil bir halkın estetik hayal gücünün, toplumsal kodlarının ve etik değerlerinin güncel hafızada yaşatılması gereken bir “kültürel kaynak” olarak tanımlanır. Nart destanlarının estetik yapısı, diaspora toplumunun kimlik inşasında merkezi bir yer tutan, görsel ve işitsel kültürü besleyen en güçlü mitolojik temeldir.

⁷⁸ “Nartlar II”, *Kafdağı*, (29-30), 15.

⁷⁹ Erol Yıldır, “Anadolu'da Yaşatılan Kafkas Sanatı: Göksun Yöresi Çeçen ve Avar Keçeleri”, *Kafdağı*, (29-30), 22.

Sanatçı Biyografileri ve Kültürel Kimlik:

Sayıda Yismeyl Özdemir tarafından hazırlanan “Prof. Aytek Namitok” (s. 18) başlıklı biyografik inceleme, sanatın bir toplumu nasıl temsil ettiğini ve estetik hafızayı nasıl inşa ettiğini gösterir. Bir sanatçının yaşamı ve eserleri üzerinden yürütülen bu çalışma, diaspora kimliğinin modern sanat dünyasındaki karşılıklarını arar. Sanatçının estetik üretimi, derginin gözünde, bir halkın tarihindeki derin izlerin sanatsal bir dille gelecek kuşaklara taşınmasıdır. Bu biyografik yaklaşım, sanatı ve estetiği, tarihsel belgeler kadar etkili bir “kültürel direniş” aracı olarak konumlandırır.

Mekânsal Estetik: Kurumsal Vefa ve Hafıza:

Dergide yer alan “Dursun Akkaya (Lak)” (s. 56) anma yazısı, kaybın yarattığı acıyı bir “vefa estetiği” ile işler. Merhum Dursun Akkaya’nın, derneğin kültür sitesi inşaatındaki emeğine yapılan vurgu, estetik mirasın korunmasının fiziksel bir mekân inşası ile nasıl birleştiğini gösterir. “Temeline harcını koyduğun ve inşaatını yaptığın derneğimizin kültür sitesi... tamamlayacağız, bitireceğiz” ifadesi, derginin estetik miras anlayışının sadece sanatsal üretimle değil bu üretimi barındıracak “mekânsal bir hafıza” ile tamamlanması gerektiğini ortaya koyar. Bu mekân, bir toplumun estetik birikiminin, sanatının ve geleceğe dair umutlarının somut karşılığıdır.

Kafdağı’nın Ekim 1989-Ocak 1990 tarihli 33-36. dördü birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; özgürlük temalı kurultay söylemi, toplumsal bağlılık ve kurumsal aidiyet pratikleri üzerinden incelemiştir.

Kurultay ve Sanatsal Manifestonun Estetiği:

Derginin bu sayısının kapağında yer alan “Kurultay” teması ve özgürlüğü yücelten şiirsel metin, bir halkın estetik mirasını “sonsuz özgürlük” ve “dostluk” üzerine kurulu bir manifestoya dönüştürür. “Karlı dağlar kadar yüce, bir damla su kadar vazgeçilmez” ifadeleriyle kurgulanan bu edebî metin, Kafkasya’nın doğasına ve toplumsal yapısına dair estetik bir aidiyet vurgusu yapar. Sanat, bu sayı itibarıyla, toplumun kendi geleceğini ve özgürlük iradesini birbirine söz vererek inşa ettiği, yüksek bir estetik bilinçle ifade edilen “kolektif bir yemin” ve “kültürel direniş” biçimidir.

Çerkeslerin Kültürel Sorunları:

Dergide yer alan “Çerkeslerin Kültürel Sorunları Kültürel Haklar Panelinde Dile Getirildi” başlıklı yazı, Ankara'da İnsan Hakları Derneği tarafından düzenlenen ve kültür üzerindeki baskıların ele alındığı paneli konu almaktadır. Yazıda, panelin M. Ali Aslan'ın yönetimi altında gerçekleştirildiği ve çeşitli konuşmacıların farklı kültürel sorunlara dair eleştirel değerlendirmelerde bulunduğu aktarılmaktadır. Panelde, mimari yapıların ekonomik kaygılarla yıkılmasından Bu bağlamda, konuşmacılardan Murat Özden, Çerkeslerin yaşadığı baskılara somut örneklerle değinerek, Çerkes dilinde isim koymanın yasaklanması ve “Ulusal Sorun ve Çerkeslerin Konumu” adlı kitabı nedeniyle yaşadığı yargı süreçleri üzerinden Çerkes kimliğinin maruz kaldığı kısıtlamaları vurgulamıştır.

Toplumsal Yaşam ve Vefa Estetiği:

Sayıda yer alan evlilik haberleri ve dergi bünyesindeki kurumsal süreçler (s. 131), toplumsal dayanışmanın ve geleneksel yaşamın sürdürülmesini, bir estetik ritüel olarak sunar. Dergi yayın kurulundan ÇETAW Nuran (Kızılırmak) ile HAPAET Vacit Kılınçarslan'ın evliliği gibi haberler, hemşeriler topluluğunun bir araya geldiği ve kültürel bağların pekiştirildiği estetik birer merasimdir. Bu tür haberler, derginin görsel ve toplumsal kültür anlayışında, bireysel yaşamların toplumsal estetikle nasıl bütünleştiğini gösteren canlı örneklerdir.

Kurumsal Hafıza ve Estetik Süreklilik:

Dergi, önceki sayılarda temel bir sütun olarak inşa edilen “kültür nöbeti” anlayışını, bu birleşik sayısında da korumaya devam eder. Kültürel mirasın korunması, sanatın estetik diliyle ifade edilmesi ve dernek çatısı altında toplumsal dayanışmanın sağlanması; bu sayının temel eksenini oluşturur. Sanat ve estetik; bu sayı özelinde, özgürlük arayışından toplumsal birlikteliğe uzanan hem edebî hem de toplumsal pratiklerle örülen “yaşayan bir miras” olarak değerlendirilmektedir.

Kafdağı'nın Şubat-Mayıs 1990 tarihli 37-40. dördü birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; kolektif bir sorumluluk bilinci, kurumsal mekân inşası ve kültürel süreklilik temelinde “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında birleştirmiştir.

Sanatsal Manifestolar ve Estetik Bilinç:

Derginin bu sayısının kapağında yer alan “Düşündün mü?” başlıklı şiirsel metin, zorluklara karşı duruşu ve ileriye bakışı bir estetik duruş olarak işler. “Fırtınada terk edemezsin gemiyi” metaforu ile diaspora toplumunun zorlu yaşam koşulları karşısında kendi kültürünü ve estetik değerlerini koruma iradesine atıfta bulunulur. Sanat; bu sayı özelinde, toplumsal kararsızlıkları aşan, ileriye dönük bir vizyon inşa eden ve fırtınalı süreçlerde bile estetik bir dirençle ayakta kalan bir “yaşam sanatı” olarak tanımlanmıştır.

Sahne Sanatları ve Kültürel Temsil Estetiği:

Derginin bu sayısının kapağında yer alan *Vainakh Çeçen-İnguş Devlet Halk Dansları Topluluğu*, Kafkas estetik mirasının en canlı ve görsel ifadesi olan halk danslarını, profesyonel bir sahne sanatı olarak konumlandırır. Bu topluluğun sanatsal performansı, sadece bir folklorik gösteri değil bir halkın tarihsel, mitolojik ve duygusal derinliğinin, modern sahne estetiğiyle dünyaya aktarılmasıdır. Dergi, bu tür profesyonel sanat topluluklarının diaspora toplumları için taşıdığı “kültürel temsil gücüne” dikkat çeker. Dansın, müziğin ve kostüm tasarımının bir araya geldiği bu görsel şölen, estetik mirasın sadece tarihsel bir bilgi değil “yaşayan, hareket eden ve dünyayı etkileyen bir sanat formu” olduğunun kanıtıdır.

Abhazya'da Yaşam ve Kültür:

Kafdağı dergisinin Şubat/Mayıs 1990 tarihli, 37/40. sayısında yer alan “Kültür/Yayın Tanıtım” bölümünde, Şejoko Zafer tarafından kaleme alınan “Abhazya'da Yaşam ve Kültür” başlıklı tanıtım yazısı, Abhaz halkının yaşamına dair tarihsel ve bilimsel bir bakış açısı sunan aynı isimli eseri merkeze almaktadır.

Söz konusu eser, Abhaz tarihçi Yura G. Argun tarafından kaleme alınmış olup, H. Ersoy ve Y. Karadaş tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır. 1990 yılında Nart Yayıncılık tarafından basılan 104 sayfalık bu kitap, yayın evinin ilk yayını olma özelliğini taşımaktadır. Nart Yayıncılık, bu eseri yayımlarken temel gayesini; Kafkas kültür emekçilerinin birliğini sağlamak, geleneksel değerleri koruyup yaşatmak ve bu değerleri çağdaş bir anlayışla dünya halklarıyla dayanışma içinde gelecek kuşaklara aktarmak olarak açıklamıştır.

Kitabın içeriği dört ana bölüm halinde yapılandırılmıştır. İlk bölümde, 19. yüzyıldan günümüze kadar Abhaz halkının yaşadığı nüfus hareketleri, etnik yapıdaki değişimler ve Türkiye'de yaşayan Abhazlara dair bilgiler sunulmaktadır. İkinci bölümde Abhazya'daki ekonomik yaşamın dün ve bugün derinlemesine incelenirken, üçüncü bölümde “Aile ve Toplumsal Yaşam” başlığı altında, Abhaz toplumunun gelişimi ve değişen değer yargılarının sonuçları ele alınmaktadır. Son bölümde ise “Eğitim ve Kültür” başlığıyla, özellikle Ekim Devrimi sonrası eğitim sistemi ve sanatsal etkinlikler somut verilerle okuyucuya aktarılmaktadır.

Yazar Şejoko Zafer, bu çalışmayı “yok olmama kavgası veren tüm halklara” ithaf edilen kıymetli bir eser olarak nitelendirmektedir. Zafer, Kuzey Kafkasya kültürüyle ilgilenen herkesin bu kitabı kütüphanesinde bulundurması gerektiğini vurgulayarak eserin önemine dikkat çekmektedir.

Kafdağı dergisinin 41-42. birleşik sayısında (Haziran-Temmuz 1990) “Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” ekseninde değerlendirilebilecek içerikleri şu şekilde inceleyebiliriz:

Sanat ve Kültürel Mirasın İnşası: Adıge Yazını:

“Adıge Yazını Doğuşu” (Yazar: Şalah Abu) adlı makalede, estetik bir mirasın taşıyıcısı olan “yazın dili”nin önemini merkeze alır. Yazar, 19. yüzyılda başlayan yazın çalışmalarının (Arap ve Rus alfabeleriyle) ilk aşamalarını, engelleri ve bu çabaların arkasındaki kültürel motivasyonu detaylandırır. Metin, edebi geleneğin korunmasında yazının “değerli bir silah” olduğunu vurgularken, antik çağlardan gelen taş yazıtlar, tabletler ve sülale armaları gibi bulguların Adıge yazın mirasının tarihsel köklerini oluşturduğuna dair antropolojik bir bakış sunar. Ayrıca, halkın sözlü edebiyatının (destanlar, ağıtlar, kahramanlık türküleri) yazıya geçirilmesiyle estetik mirasın gelecek kuşaklara aktarılması arasındaki zorunlu ilişki, makalenin ana eksenini oluşturur⁸⁰.

Görsel Kültürün Bir Parçası Olarak Soyadı Fenomeni:

“Soyadınızı Kaç Kişi Taşıyor?” (Yazar: Bleğoj Zulkarin) yazısında, görsel ve toplumsal kültürün bir yansıması olan soyadları, sadece bir kimlik verisi olarak değil,

⁸⁰ Şalah Abu, "Adıge Yazını Doğuşu", *Kafdağı*, (41-42), 9.

aynı zamanda toplumun estetik ve sosyal tarihinin bir belgesi olarak ele alınır. Yazar, soyadlarının meslekler, fiziksel özellikler, hayvan isimleri (güç ve çeviklik sembolleri olarak) ve toplumsal davranışlar üzerinden nasıl oluştuğunu analiz eder. Özellikle hayvan isimlerinin (ayı, tilki, kurt, yılan) birer estetik ve inanç sembolü olarak soyadlarına dönüşmesi, halkın görsel dünyasındaki sembolizm hakkında önemli ipuçları verir⁸¹.

Kültürel Mirasın Modern Sunumu: Gezi İzlenimleri:

“Almanya Gezi İzlenimleri - 2” (Yazar: Yismeyl Özdemir) notları, görsel kültürün müzecilik ve kent dokusu üzerinden nasıl korunup sergilendiğine dair estetik bir bakış sunar. Yazar, Bremen’deki *Kunsthalle* müzesinde sergilenen Picasso ve Van Gogh gibi ustaların eserlerini izlerken yaşadığı estetik coşkuyu, kendi kültüründeki sanat eserlerinin benzeri bir özenle korunması gerektiği arzusuyla birleştirir. Ayrıca, eski Bremen evlerinin oluşturduğu “Böttcherstrasse” mahallesini anlatırken, bu mimari dokunun turistik ve kültürel işlevini, kendi anavatanındaki eski evlerin yıkılmasına duyduğu üzüntü ile kıyaslar; bu durum, görsel kültürün korunması üzerine sosyolojik ve estetik bir eleştiridir.

Kültürel Estetik ve Toplumsal Kimlik:

“Ulusal-Kültürel Kimliğin Korunması İçin Kuzey Kafkasya’ya Dönüş” (Yazar: Tlışe Süleyman) başlıklı, estetik mirasın sadece tarihsel eserlerde değil, halkın kendi “ulusal-kültürel kimliğinde” yaşadığını savunan makale, görsel kültürün en canlı taşıyıcısının “halkın kendisi” olduğu tezini işler. Makale, bir halkın dilini, folklorunu ve kültürel değerlerini korumasını, evrensel kültür mozaığının bir parçası olma sorumluluğu ile ilişkilendirir. Yazar, kültürel hakların ve estetik değerlerin yaşatılmasının nihai hedef olduğunu vurgularken, görsel ve işitsel (müzik, dans, dil) mirası bu mücadelenin merkezine yerleştirir.

Sanat ve Kültür Nöbetinin Sürekliliği:

Kafdağı, 41-42. birleşik sayısıyla birlikte estetik mirası; profesyonel sahne sanatlarının görsel gücü ile coğrafi bir hafızanın edebî derinliği arasında kurgular. Sanat; bu sayı özelinde, toplumun tarihsel acılarını ve kültürel zenginliklerini, modern dünya

⁸¹ Bleğoj Zulkarin, "Soyadınızı Kaç Kişi Taşıyor?", *Kafdağı*, (41-42), 6.

platformlarında onurlu, estetik ve profesyonel bir dille ifade etme yöntemidir. Derginin okuyucuya sunduğu bu içerik, diaspora toplumunun sanatı sadece bir “nostalji” değil “geleceği inşa eden bir kültür nöbeti” olarak gördüğünün en güncel ve somut göstergesidir.

Kafdağı’nın Ağustos 1990-Ocak 1991 tarihli 43-46. dörtlü birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; dilsel haklar, kültürel özgürlük ve toplumsal ifade biçimleri üzerinden, siyasi ve kültürel bir hak arayışı estetiği olarak incelemektedir.

Çerkeslerde Anadil Sorunu:

“Çerkeslerde Anadil Sorunu”⁸² başlıklı makale, Çerkes halkının anadilini kaybetme tehlikesine karşı karşıya olduğunu ve bu durumun toplumsal asimilasyonu hızlandırdığını kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Makalenin temel argümanı, bir halkın dilini kaybetmesinin tarih sahnesinden silinmesi anlamına geldiği ve bu nedenle anadilin korunmasının hayati bir ulusal bilinç sorunu olduğudur.

Yazar L’İŞŞE Süleyman, bir dilin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan beş temel koşulu sıralar: dilin konuşulduğu bir bölgeye sahip olunması, bu bölgenin sağlam bir ekonomik temele dayanması, dilin yaşamın her alanında kullanılması, yazı dilinin oluşturulması ve kitle haberleşme araçlarında kullanılması. Yazar bu kriterler ışığında Çerkes dilinin durumunu iki ana grupta değerlendirir:

Kuzey Kafkasya:

Bölgede dilin eğitim dili olması, kültürel kurumların varlığı ve nüfus yoğunluğu sayesinde anadilin yaşatılması için imkanlar mevcuttur. Ancak, Sovyetler Birliği’ndeki ekonomik değişimlerin ve pazar ilişkilerinin baskın dillerin (Rusça gibi) lehine işlemesi, yakın gelecekte olmasa bile uzun vadede orada da bir asimilasyon riski bulunduğu dikkat çekilmektedir. Ayrıca, şive farklılıklarının giderilmemesinin de dilin zayıflamasına yol açtığı belirtilir.

Anavatan Dışındaki Bölgeler:

Türkiye gibi ülkelerde yaşayan Çerkesler için durum çok daha ciddidir. Dilin konuşulduğu toplu bölgelerin olmaması, ekonomik bir temelden yoksunluk, yazılı eğitim

⁸² L. Süleyman, "Çerkeslerde Anadil Sorunu", *Kafdağı*, (43-46), 7.

olanaklarının eksikliği ve asimilasyon baskısı, anadilin hızlı bir şekilde yok olma sürecine girmesine neden olmaktadır. Yazar, gerekli önlemler alınmadığı takdirde 50 yıl içinde anadilini konuşabilenlerin çok az kalacağını vurgulayarak durumu “acı bir gerçek” olarak tanımlar.

Makale, bu vahim gidişatı durdurmak için hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir dizi öneride bulunur:

Radikal Çözüm:

Anadilin tam anlamıyla korunması için en radikal çözümün anavatana dönüş olduğu ifade edilir.

Kültürel ve Eğitsel Önlemler:

Siyasal çözümler uzun vadeli olduğundan, kısa vadede evlerde anadil okuma-yazma çalışmalarının yapılması, dil öğrenme kampanyalarının düzenlenmesi, Türkçe-Çerkesçe sözlükler hazırlanması ve Kafkasya'daki dilbilimcilerle işbirliği yapılması önerilir.

İletişim ve Gezi:

Gençlerin dil öğrenimi amacıyla Kafkasya'ya gönderilmesi ve oradaki eğitim imkanlarından yararlanılması, ayrıca anavatan ile mektuplaşmaların artırılması dilin yaşatılması için önemli adımlar olarak sunulur.

Sonuç olarak makale, anadil sorununun sadece bir dil meselesi olmadığını, bir halkın yok oluşuyla doğrudan bağlantılı bir varoluş mücadelesi olduğunu savunur. Bu sorunun çözümünde en büyük sorumluluğun, gerekli duyarlılığı göstermesi gereken halka ve özellikle aydınlara düştüğü vurgulanır.

Tarihsel Bir Yaranın Edebi Yankısı: Sürgün, Yurt ve Kültürel Direniş:

Kafdağı dergisinin 43-46 numaralı birleşik sayısında yer alan Teophil Lapinski imzalı “Çerkeslerin Kafkasya'dan Göçü” adlı makale hem tarihsel bir belge hem de estetik/kültürel bir anlatı niteliği taşımaktadır. Metin, göçü sadece kronolojik bir olay olarak değil, bir halkın kadim yurdundan kopuşunu ve bu kopuşun yarattığı kültürel tahribatı irdeleyen dramatik bir süreç olarak ele alır. Bu makalede dil, sürgünün acısını ve vatan özlemini yansıtan hüznü, trajik ve aynı zamanda uyarıcı bir üslupla örülmüştür.

Kültürel açıdan makale, Kafkasya'yı kaybedilen bir “cennet” veya “öz yurt” olarak konumlandırırken, diasporadaki Çerkeslerin yaşadığı asimilasyon tehlikesine dikkat çekerek okuyucuda derin bir duygusal bağ ve kültürel sorumluluk bilinci oluşturmayı hedefler. Yazar, dilin ve geleneklerin kaybını bir halkın varoluşsal krizi olarak değerlendirir; bu nedenle metnin estetiği, tarihsel gerçeklikleri edebi bir süzgeçten geçirerek bir “ortak hafıza” inşa etmeye çalışır.

Dil kullanımı, makalenin estetik gücünü belirleyen temel unsurdur; anadil “varlık sebebi” olarak kutsallaştırılır ve dilin yitirilmesi, makalede toplumsal bir yok oluşun habercisi olarak dramatik bir tonla işlenir. Metin, tarihsel mağduriyeti estetik bir düzleme taşıyarak, okuyucuyu sadece geçmişteki göçün acısıyla yüzleştirmekle kalmaz, aynı zamanda diasporada kimliğin korunması için bir direnç ve mücadele çağrısı yapar. Böylece makale, salt bir tarih anlatısı olmanın ötesine geçerek, kültürel devamlılığı destekleyen ve toplumsal bilinci pekiştiren estetik bir manifesto işlevi görür.

Kafkasya Üzerine: Tarihsel Bir Mirasın Estetik ve Kültürel Analizi:

Kafdağı dergisinin 43-46 numaralı birleşik sayısında yer alan ve Cevdet Hapi tarafından kaleme alınan “Kafkasya - V” başlıklı yazı⁸³, Kafkasya'nın tarihsel derinliğini ve bu coğrafyaya özgü kültürel dokuyu irdeleyen kapsamlı bir incelemedir. Yazar, metni kurgularken tarihsel olayları salt kronolojik bir akışla değil, adeta bir tarihsel estetik süzgecinden geçirerek sunar. Bu yaklaşım, okuyucunun sadece geçmişi öğrenmesini değil, aynı zamanda Kafkasya coğrafyasının ruhunu ve toplumsal hafızasındaki yerini hissetmesini sağlar. Metin, Kafkasya'yı bir coğrafyadan ziyade, kimliklerin ve geleneklerin estetik bir zeminde yeniden üretildiği kadim bir kültürel sahne olarak konumlandırır.

Metnin kültürel derinliği, bölgenin tarih boyunca karşı karşıya kaldığı zorluklar ile bu zorluklara karşı geliştirilen direnç biçimlerinin uyumlu bir estetik dil ile anlatılmasında kendini gösterir. Yazar, Kafkasya'nın sosyo-kültürel yapısını, halkın kolektif bilinci ve tarihsel sürekliliği üzerinden temellendirir. Bu çerçevede, Kafkasya'nın kültürel mirası, kuşaklar arasında aktarılan bir sanat formu gibi incelenir; her bir tarihsel dönem, yazarın seçtiği imgelerle bölgenin kültürel kimliğine yeni bir katman ekler.

⁸³ Cevdet Hapi, "Kafkasya V", *Kafdağı*, (43-46), 39.

Metin, Kafkasya'daki toplumsal olayları analiz ederken, geleneksel değerlerin modernleşme süreçleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu sanatsal bir bakış açısıyla ortaya koyar.

Estetik açıdan metin, nesnel tarihsel gerçeklik ile öznel kültürel duyarlılığı dengeli bir şekilde harmanlar. Yazar, Kafkasya'nın karmaşık toplumsal yapısını anlatırken kullandığı betimleyici dil ile bölgenin kendine has dokusunu ve yaşayan tarihini canlı bir şekilde betimler. Bu üslup, tarihsel verilerin birer soğuk kayıt olmaktan çıkıp, yaşayan ve nefes alan bir kültürel estetiğe dönüşmesine olanak tanır. Sonuç olarak, “Kafkasya - V” yazısı, tarihsel bir araştırmanın ötesinde, Kafkasya'nın ruhunu sanatsal bir derinlikle kavrayan, okuyucuda kültürel bir aidiyet ve estetik bir farkındalık yaratan edebi bir tarih anlatısı niteliği taşır.

Kafdağı'nın Şubat-Mart 1991 tarihli 47-48. sayısı, sanatı ve estetik mirası; tarihsel hafızanın kişisel öykülerle yeniden inşası, kurumsal aidiyetin mekânsal yansıması ve diaspora kimliğinin kültürel köklerle buluşma çabası üzerinden vefa ve arayış estetiği olarak ele almaktadır.

Köklerimiz ve Geleceğimiz: Kültür Politikamızın Temelleri:

Kuzey Kafkasya Kültür Derneği adına kaleme alınan “Yeni Yayın Dönemine Girerken Kültür Politikamız ve Bakış Açımız”⁸⁴ başlıklı metin, derginin yeni yayın dönemine girerken benimsediği temel vizyonu, toplumsal sorumluluk anlayışını ve kültürel varoluş mücadelesinin sınırlarını belirleyen bir manifesto niteliği taşımaktadır. Yazar Süleyman Yançatoral, ekonomik zorluklara ve toplumsal duyarsızlığa rağmen “yayına devam” kararının, sadece bir yayın organını sürdürme çabası değil, ulusal-kültürel bir kimliği koruma konusundaki sarsılmaz bir kararlılığın yansıması olduğunu vurgular. Bu perspektifte dergi, sadece bilgi aktaran bir araç değil; demokratik bir tartışma ortamı yaratarak asimilasyona karşı direnişi örgütleyen bir merkez olarak konumlandırılmaktadır.

Yazının temelinde, Türkiye'nin demokratikleşme süreçleri ile Kuzey Kafkasya'nın tarihsel ve güncel durumu arasında kurulan köprü yer almaktadır. Yazar,

⁸⁴ Süleyman Yançatoral, “Yeni Yayın Dönemine Girerken Kültür Politikamız ve Bakış Açımız”, *Kafdağı*, (47), 2.

küresel ölçekteki demokratikleşme hareketlerinin Türkiye'deki karşılığını “yönetime katılım” ve “insan haklarına saygı” temelinde değerlendirirken, anadil yasağı gibi anti-demokratik kalıntıların kalkmasının sadece bir başlangıç olduğunu savunur. Bu bağlamda, Kuzey Kafkas kökenlilerin anavatanla olan ilişkileri nostaljik bir özleminden öte, somut bir sosyo-ekonomik ve politik sorumluluk alanı olarak tanımlanmaktadır.

Metin, “Anavatana Dönüş” olgusunu tarihsel ve stratejik bir süreç olarak ele alır. Sovyet sisteminin değişimiyle birlikte ortaya çıkan piyasa ekonomisine geçişin, Çerkeslerin aleyhine işleyebilecek kültürel ve ekonomik riskleri beraberinde getirdiği uyarısında bulunulur. Bu nedenle, dönüş hareketinin plansız ve sadece duygusal değil; anavatan topraklarına ekonomik, kültürel ve politik açıdan sahip çıkan, kararlı bir “varoluş mücadelesi” olması gerektiği üzerinde durulur.

Son olarak, kültürel politikanın ulusal politikadan ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği vurgulanarak, Türkiye'deki Kafkas kökenli aydınlara ve topluma çağrıda bulunulur. Yıllardır süregelen sessizliğin ve “ağlamayana meme yok” anlayışının terk edilmesi gerektiği; anadili ve kültürel kimliği koruma hakkının, en temel siyasal ve demokratik hak olarak yüksek sesle talep edilmesi gerektiği belirtilir. Bu metin, kültürel mirasın arşivlik bir veri olmaktan çıkarılıp, yaşayan ve gelişen bir ulusal kimlik olarak geleceğe taşınmasının yol haritasını çizen bir çağrıdır.

Dönüş Tartışması: Kültürel Kimlik, Dil ve Estetik Boyutlar:

Dr. Yahya Kanbolat'ın “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve ‘Dönüş’ Sorunu”⁸⁵, 1991 tarihli *Kafdağı* dergisinin önemli yazılarından biridir. Dr. Yahya Kanbolat, kişisel gözlemlerine ve karşılaştırmalı bir çerçeveye dayanarak Kuzey Kafkasya diasporasının anavatan sevgisini, dönüş idealini ve bu idealin pratik gerçekliğini tartışır. 1989 İsrail gezisi ile Adıge Özerk Bölgesi Maykop ziyaretini merkeze alan metin, duygusal bağlılık ile somut zorluklar arasındaki gerilimi ustalıkla işler. Yazar, Çerkeslerin Tevrat gibi kutsal bir metinleri olmasa da aile içinde nesiller boyu aktarılan Kuzey Kafkasya sevgisinin Yahudilerdeki arzı mevcut bilincine benzer bir işlev gördüğünü vurgular. Bu yaklaşım, kültürel devamlılığın güçlü bir göstergesidir. Ancak Kanbolat dönüşü romantikleştirmekten kaçınır ve dönüşün tarihsel bir süreç olduğunu, ekonomik altyapı,

⁸⁵ Dr. Yahya Kanbolat, “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve ‘Dönüş’ Sorunu”, *Kafdağı*, (47), 5.

iş imkânı, konut ve dil gibi somut koşullara bağlı olduğunu realist biçimde ortaya koyar. Yahudi örneğinde görülen güçlü örgütsel destek ile Çerkes diasporasının dağınık yapısı arasındaki karşılaştırma, makaleyi hem duygusal hem entelektüel düzeyde zenginleştirir.

Kanbolat'ın dili, dönemin Türk aydın üslubunun tipik özelliklerini taşır. Kişisel anlatım ile sosyolojik analiz arasında başarılı bir denge kurar. Arzı mevcut, hars, muhaceret ve dönüşü gibi kavramlar metne tarihsel ve duygusal derinlik katar. Cümle yapısı genellikle uzundur ancak mantıksal akışı bozmaz. Rehberin sözlerini doğrudan aktarması metne canlılık kazandırırken, eleştirel tespitler ölçülü ve somut gözlemlere dayanır. Bu dil, hem duygusal hem entelektüel düzeyde okuyucuyu etkilemeyi başarır ve derginin demokratik tartışma platformu oluşturma hedefine hizmet eder.

Makale, seyahatname ile deneme türünü harmanlayan estetik bir yapıya sahiptir. İsrail'in sıcağı, kurutulan bataklıklar, Maykop'taki dernek ziyaretleri ve altyapı eksiklikleri gibi betimlemeler somut ve etkileyicidir. En güçlü estetik unsur, karşıtlıkların ustaca kullanılmasıdır. Yahudilerin merkezi örgütü ve maddi manevi desteği ile Çerkeslerin örgütsüzlüğü arasındaki tezat, metne dramatik gerilim katar. On bin dolar vurgusu, esnaf ihtiyacı ve aydınların iş bulamaması gibi örnekler, dönüş hayalini gerçeklikle yüzleştirir. Makale karamsar bir tablo çizmekle yetinmez ve Ankara merkezli bir irtibat bürosu önerisiyle yapıcı bir kapanış sunar. Bu özellik, hem estetik bütünlüğü sağlar hem de umut dolu bir perspektif bırakır.

Dr. Yahya Kanbolat'ın yazısı, Kafdağı dergisinin 1991'deki yeni yayın dönemi politikasına tam anlamıyla uygundur. Ulusal kültürel sorunları romantizme kapılmadan gerçekçi çözümlerle tartışır ve diasporayı bilinçlendirmeyi amaçlar. Makale, dönüşü hem duygusal bir ideal hem de ciddi bir toplumsal proje olarak ele alır. Kültür boyutuyla kimlik devamlılığını, dil boyutuyla ikna edici bir üslubu, estetik boyutuyla ise canlı anlatımı ve karşıtlıkları başarıyla birleştirir. Bu yazı, Sovyetler Birliği'nin dağılma süreci gibi kritik bir yılda diasporanın dönüş tartışmasına önemli bir katkı sunar.

Adıge Alfabeti: Kimlik ve Bağımsızlık Arayışı:

Dzeps Kimmer'in "Niçin Yeni Bir Adıge Alfabeti Oluşturulmalıdır?" yazısı, Adıge dilinin yazı sistemine ilişkin tarihsel ve güncel sorunları ele alan kısa fakat yoğun bir tartışma metnidir. Yazar, Adıge toplumunun tarih boyunca altı farklı alfabe kullandığını hatırlatarak günümüzdeki Kiril temelli alfabenin yetersizliklerini ortaya

koyar ve yeni bir ulusal alfabenin zorunluluğunu savunur. Metin, dilin ses yapısıyla yazı sisteminin uyumlu olması gerektiğini temel ilke olarak alır. Bu yaklaşım, yalnızca teknik bir yazı reformu önerisi değil, aynı zamanda kültürel kimliğin korunması ve siyasi etkilerden arındırılmış bir dil aracının oluşturulması çağrısıdır. Derginin genel çizgisiyle uyumlu biçimde asimilasyona karşı direnç, ulusal kültürün yaşatılması ve anavatan-diaspora ortaklığı gibi temalar burada alfabe üzerinden somutlaşır.

Kültürel açıdan makale, alfabeyi ulusal kimliğin temel taşı olarak konumlandırır. Alfabe değişikliklerinin bilimsel gerekçelerden çok siyasi baskılarla gerçekleştiği belirtilerek Kiril alfabesinin 1937’de kabulünün de aynı doğrultuda olduğu ima edilir. Her ses için tek bir harf bulunması ilkesi, dilin kendi yapısına uygun bir yazı sistemine kavuşmasının kültürel bağımsızlığın koşulu olduğu vurgulanır. Yeni alfabenin anavatanda hazırlanması ve diaspora görüşlerinin de alınması önerisi, derginin daha önceki sayılarında işlenen dönüş ve kültürel bağların güçlendirilmesi temasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu yönüyle yazı, dilin yalnızca iletişim aracı değil, kimlik ve hafıza taşıyıcısı olduğu fikrini güçlendirir.

Dilsel açıdan metin, tartışmacı ve öneri odaklı bir üslup taşır. Tarihsel süreç özetlendikten sonra mevcut alfabenin sorunları somut örneklerle (68 sese karşılık gelen harf düzenlemeleri, Rus alfabesinden aktarılan gereksiz sesler, birden fazla harfle gösterilen tek sesler) açıklanır. Cümleler açık ve mantıksal ilerler; numaralandırılmış öneriler ise önerilerin sistematikliğini artırır. “Ulusal alfabe”, “ses yapısına uygunluk”, “politik görüşlerin etkisi” gibi kavramlar dönemin aydın diline uygun biçimde kullanılır. Eleştiri sert olmakla birlikte yapıcıdır; çözüm yolları da aynı netlikte ortaya konulur. Bu dil, okuyucuyu ikna etmeye yönelik bilinçli bir tercihi yansıtır.

Estetik boyutta yazı, tarihsel özet, eleştiri ve çözüm önerisi üçlüsüyle klasik bir tartışma yapısı sergiler. Betimlemeler yerine somut harf örnekleri (Y, RW, XW gibi) kullanılır; bu da metni teknik ve inandırıcı kılar. Son bölümde yer alan “Dilsiz ulus ölüdür” ve “Anne ve babalar! Çocuklarınıza anadillerini öğretiniz!” gibi sloganlar, makaleye duygusal ve harekete geçirici bir kapanış kazandırır. Bu sloganlar, salt akademik bir tartışmanın ötesine geçerek okuyucuda sorumluluk bilinci uyandırmayı amaçlar. Genel akış, okuyucuyu geçmişten bugüne getirip geleceğe yönelik somut bir yol haritası sunması bakımından başarılıdır.

Bu yazı, derginin kültürel koruma ve ulusal tartışma platformu oluşturma hedefini alfabe özelinde somutlaştıran önemli bir katkıdır. Dilin teknik aracından kimlik meselesine uzanan bağlantı, 1991 gibi siyasi dönüşüm yıllarında özellikle anlamlıdır.

Kuzey Kafkasya Tarihi: Direniş, Sürgün ve Kimlik İnşası:

Cevdet Hapî'nin inceleme makalesi, 18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Kuzey Kafkasya'nın sosyo-ekonomik ve politik tarihini kapsamlı biçimde ele alır. Yazar, Rus İmparatorluğu'nun yayılma sürecini, yerel halkların direnişini, Müridizm hareketini, Çerkes sürgününü, toplumsal reformları ve kolonizasyonun sonuçlarını kronolojik bir çerçevede işler. Metin, bölgenin tarihini yalnızca siyasi olaylar dizisi olarak değil, aynı zamanda halkların varoluş mücadelesi, toprak kaybı ve kimlik dönüşümü üzerinden okur. Bu yaklaşım, derginin ulusal-kültürel bilinç oluşturma çizgisiyle güçlü bir uyum içindedir.

Kültürel açıdan yazı, direniş geleneğini ve kolektif hafızayı merkeze alır. İmam Mansur, Şeyh Şamil ve Çerkes kabilelerinin uzun soluklu mücadelesi, yalnızca askeri bir çatışma olarak değil, ulusal kimliğin ve toprak bütünlüğünün korunması çabası olarak sunulur. 1864 sürgünü ve sonrasında yaşanan nüfus hareketleri, kültürel erozyonun somut sonuçları olarak vurgulanır. Yazar, reformlar ve kolonizasyon süreçlerinin yerel yapıları nasıl dönüştürdüğünü, feodal ilişkilerin tasfiyesiyle birlikte yeni bağımlılık biçimlerinin ortaya çıktığını göstererek, kültürel devamlılığın zorluklarını açıkça ortaya koyar. Bu yönüyle makale, diasporanın tarihsel travmasını ve anavatanla bağlarını güçlendiren bir işlev görür.

Dilsel açıdan metin, akademik tarih yazımının ölçülü ve ayrıntılı üslubunu taşır. Olaylar kronolojik sırayla, belgeye dayalı bir yaklaşımla aktarılır. Terimler (müridizm, gazavat, kolonizasyon, naip) dönemin siyasi ve toplumsal gerçekliğini yansıtır. Cümle yapısı genellikle uzundur ancak mantıksal akışı bozmaz. Yazar, tarafsız bir anlatım içinde yerel halkların perspektifini ön plana çıkarır; Rus yayılmasını sistematik bir istila süreci olarak betimlerken, direniş hareketlerini de iç dinamikleriyle ele alır. Bu dil, okuyucuda hem bilgi aktarımı hem de duygusal bağ kurma amacını taşır.

Estetik boyutta yazı, uzun soluklu bir tarihsel anlatı niteliği gösterir. Savaşlar, lider portreleri (Şamil'in stratejileri, Mansur'un ayaklanması) ve toplumsal dönüşümler canlı betimlemelerle işlenir. Karşıtlıklar (Rus kolonizasyonu ile yerel direniş, feodal

yapıların çözülmesi ile yeni sömürü biçimleri) metne dramatik bir derinlik katar. Özellikle sürgün ve nüfus hareketleri bölümleri, trajik bir tonla yazılmıştır. Makale, kuru bir tarih dersi olmaktan çıkıp, okuyucuyu bölgenin kaderine ortak eden bir anlatı gücüne sahiptir. Kronolojik bütünlük ve ayrıntı zenginliği, metnin estetik etkisini artırır.

C. Hapı'nın bu uzun incelemesi, derginin 1991 tarihli sayısında tarih bilincini güçlendiren temel metinlerden biridir. Sosyo-ekonomik yapıların, siyasi olayların ve kültürel dönüşümlerin iç içeliğini gösteren yaklaşımı, okuyucuya Kuzey Kafkasya'nın bugünüyle geçmişini bağdaştırma imkânı verir.

Kafdağı'nın Nisan-Mayıs 1991 tarihli 49-50. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; diaspora kimliğinin tarihsel köklerle buluşması, kişisel ve toplumsal dönüşüm arzusu ve kurumsal temsilin evrenselleşen boyutu üzerinden Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras" başlığı altında incelemektedir.

Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras Işığında:

21 Mayıs Gençlik Kongresi yazısı, 21 Mayıs 1864 sürgününü anmak amacıyla düzenlenen Gençlik Kongresi'nin hazırlık sürecini, amaçlarını ve organizasyon biçimini ayrıntılı biçimde anlatır. Metin, kongrenin tarihsel hafızayı canlı tutma, kuşaklar arası iletişimi güçlendirme ve anavatanla bağları yeniden kurma hedeflerini ön plana çıkarır. Bu çerçevede konferanslar, kültürel etkinlikler ve sonuç bildirisi gibi unsurlar üzerinden kolektif bir hafıza inşası çabası ortaya konur. Yazı, derginin genel kültürel koruma çizgisine uygun olarak sürgün travmasını genç kuşaklara aktarma ve ulusal bilinci pekiştirme işlevini üstlenir.

Kültürel açıdan metin, 21 Mayıs'ı yalnızca bir anma günü değil, kimlik devamlılığının simgesi olarak konumlandırır. Kongrenin temel amacı olarak sürgünün sebepleri, sonuçları ve günümüzdeki yansımalarının (dil sorunu, kültür kaybı, anavatanla iletişim kopukluğu) tartışılması gösterilir. Gençlik kongresi formatı, eski kuşaklarla yeni kuşaklar arasında sağlıklı bir köprü kurma arayışını yansıtır. Bu yönüyle yazı, görsel ve estetik mirasın sözlü ve yazılı aktarımını teşvik eden bir çağrı niteliği taşır; sürgün teması üzerinden kolektif hafızanın görselleştirilmesi ve genç kuşaklara estetik bir bilinç aktarımı hedeflenir.

Dilsel açıdan metin, resmiyet ile duygusal çağrı arasında dengeli bir üslup kullanır. Cümleler uzun ve planlıdır; "organizasyonun amacı", "kongrenin biçimi",

“iletişimsizlik sorunu” gibi başlıklar altında sistematik bir anlatım sürdürülür. Terimler (ulusal bilinç, kültürel miras, kuşaklar arası iletişim, anavatan bağı) derginin ideolojik diline uygundur. Eleştirel tespitler (1980 sonrası derneklerde yaşanan kopukluk, anavatanla iletişimsizlik) sert değil, yapıcı bir tonda dile getirilir. Bu dil, okuyucuyu hem bilgilendirmeyi hem de duygusal olarak harekete geçirmeyi amaçlar.

Estetik boyutta yazı, rapor niteliğiyle birlikte gelecek odaklı bir umut havası yaratır. Kongre programının (konferanslar, kültürel etkinlikler, sonuç bildirisi) ayrıntılı tasviri, metne düzenli ve yapıcı bir estetik kazandırır. Sürgün teması üzerinden işlenen kayıp ve direniş motifleri, genç kuşaklara yönelik bir “estetik miras” aktarımı işlevi görür. Metnin en güçlü estetik yanı, somut eylem çağrısıyla (imza kampanyası, kitapçık basımı, anavatana ulaşım) bitişidir; bu, soyut tarih bilincini somut kültürel üretimle birleştirir⁸⁶.

Bu yazı, derginin 49-50. sayısında “Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” teması altında ele alınabilecek ilk metin olarak, sürgün hafızasının görselleştirilmesi ve genç kuşaklara aktarılması açısından önemli bir başlangıç oluşturur. Kongrenin planlanması, yalnızca örgütsel bir çaba değil, aynı zamanda estetik ve kültürel direnişin somut bir ifadesidir.

Kültürel Kimlik, Dil ve Estetik Miras Üzerine:

Megule Cabral söyleşisinde, Adıge Bilimsel Araştırma Enstitüsü’nün çalışmaları üzerinden Adıge toplumunun varoluş mücadelesi ve Cumhuriyetleşme süreci ele alınır. Röportaj, preperestroyka dönemindeki nüfus azalması, akraba evliliği tehdidi ve “kan tazeleme” ihtiyacı gibi konuları bilimsel verilerle tartışırken, diaspora dönüşünün kültürel ve biyolojik hayatta kalma koşulu olduğu vurgulanır. Bu yaklaşım, sürgün sonrası kimlik kaybına karşı enstitü aracılığıyla üretilen bilimsel ve kültürel direnişi somutlaştırır.

Kültürel açıdan söyleşi, enstitünün dil, edebiyat, tarih ve arkeoloji çalışmalarıyla Adıge mirasının korunmasını merkeze alır. Cabral, 66 yılda Adıge nüfusunun beklenen oranda artmamasını “biyolojik akrabalık” sorunu olarak tanımlarken, dışardan en az 50 bin Adıge’nin dönüşünü zorunlu görür. Bu görüş, görsel ve estetik mirasın yalnızca arkeolojik eserlerle değil, yaşayan nüfus ve dil aracılığıyla devam ettirilmesi gerektiğini

⁸⁶ “21 Mayıs Gençlik Kongresi”, *Kafdağı*, (49-50), 2.

ortaya koyar. Cumhuriyet statüsüyle ekonomik kaynakların (toprak, gaz, seramik) yerli kontrole geçmesi, kültürel özerkliğin maddi temeli olarak sunulur.

Dilsel açıdan metin, bilimsel rapor üslubuyla acil çağrıyla birleştirir. “Kan tazeleme”, “biyolojik akraba olma”, “yok olma tehdidi” gibi ifadeler hem nesnel hem de duygusal bir ton taşır. Cümleler bilgi yüklüdür; istatistikler (1923’te yüzde 61,2 Adıge nüfusu, 1989’da yüzde 22,1) ve uzman görüşleri (Moskova-Leningrad uzmanları) kullanılarak ikna edicilik artırılır. Röportaj formatı, Cabral’ın doğrudan ve keskin yanıtlarıyla okuyucuyu enstitünün misyonuna ortak eder.

Estetik boyutta söyleşi, tarihsel köken tartışması ve cumhuriyet vizyonuyla güçlü bir anlatı oluşturur. Cabral’ın “Kafkasya toprağının insanlarıyız” vurgusu, antik mirası (Hatti-Hitit, Sind-Meot) değil, Kafkasya’yı asıl vatan olarak konumlandırırken, estetik bir aidiyet duygusu yaratır. Enstitünün arkeolojik eserleri koruma çabası ve “Şevluh atı” gibi kültürel sembollerin yok oluş öyküsü, görsel mirasın kaybını trajik bir estetikle işler. Cumhuriyet hayali ise gelecek odaklı, umutlu bir estetik kapanış sunar.

Toşu Muti söyleşisinde ise benzer temalar farklı bir açıdan işlenir. Röportaj, Adıge toplumunun tarihsel direniş geleneği, sürgün sonrası kültürel devamlılık ve güncel kimlik sorunlarını kişisel ve kolektif hafıza üzerinden tartışır. Muti’nin anlatımı, bilimsel verilerden çok yaşanmışlık ve duygusal bağ üzerinden ilerler.

Kültürel açıdan bu söyleşi, Adıge kimliğinin dil, destan ve günlük pratikler aracılığıyla korunmasını öne çıkarır. Sürgün travmasının genç kuşaklara aktarımı, anavatanla bağların güçlendirilmesi ve dış tehditlere karşı dayanışma vurgulanır. Görsel kültür mirası (el sanatları, geleneksel motifler, destan kahramanları), estetik bir direniş aracı olarak görülür.

Bu iki söyleşi, 49-50. sayıda sürgün hafızasının bilimsel ve duygusal aktarımını, cumhuriyetleşme sürecinin kültürel gerekliliğini ve görsel-estetik mirasın korunmasını bir arada işler.

Türk Yazınında Çerkes Motifleri:

Yenernilo Mevlüt’ün makalesi 1864 sürgününden bu yana geçen 127 yılda Çerkes toplumunun Türk yazınında nasıl işlendiğini eleştirel bir çerçevede değerlendirir. Yazar muhaceret döneminde sözlü edebiyatın Nart destanları ve türküler gibi ürünlerinin

korunması için Guaze gibi girişimlerin rolünü olumlu bulurken yazılı edebiyatta Adıge motiflerinin genellikle yetersiz araştırma önyargı veya bilgisizlik nedeniyle yanlış yansıtıldığını öne sürer.

Makale erken dönem çabalarını Osman Çelik, Çetin Öner ve Ergin Günce gibi isimlerin yapıtlarını olumlu örnekler olarak gösterirken Kemal Tahir'in Yedi Çınar Yaylası Ömer Seyfettin'in öyküleri Vedat Türkali'nin Bir Gün Tek Başına ve Kemal Bilbaşar'ın Kölelik Dönemeci gibi eserlerindeki Adıge tasvirlerini ayrıntılı biçimde eleştirir. Bu yapıtların çoğunda Adıge töreleri feodal bey töreleri ile karıştırılarak tüm topluma mal edilir kadın erkek ilişkileri misafirperverlik ve toplumsal kurallar yanlış aktarılır. Yazar bu tasvirlerin çoğu zaman rivayete dayandığını ve Adıge sosyal yapısının yeterince incelenmediğini belirtir.

Mevlüt Türk yazınında Çerkes motiflerinin sıklıkla olumsuz stereotiplerle yüklendiğini bu durumun hem Adıge toplumuna hem de Türk okuruna zarar verdiğini savunur. Ömer Seyfettin'in bazı öykülerindeki kin dolu yaklaşım ile Kemal Tahir ve Kemal Bilbaşar'ın töreleri genelleme hataları özellikle vurgulanır. Buna karşılık daha bilinçli ve araştırmaya dayalı yaklaşımların umut verici olduğunu ifade eder.

Makale 127 yıllık sürgün sürecinde yazılı edebiyatın yetersiz kalışını sorgularken Adıge toplumunun kendi sesini daha doğru ve güçlü biçimde çıkarması gerektiği sonucuna ulaşır. Türk yazınındaki Çerkes motiflerinin ancak derinlemesine araştırma ve önyargısız bir bakışla sağlıklı bir zemine oturabileceği vurgulanır. Bu yönüyle yazı hem eleştirel bir değerlendirme hem de gelecekteki edebiyat çalışmaları için bir çağrı niteliği taşır.

Kafdağı'nın Haziran-Temmuz 1991 tarihli 51-52. birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; tarihsel şahsiyetlerin yeniden değerlendirilmesi, kurumsal hafızanın inşası ve toplumsal vicdanın sanatsal bir dille tahlili üzerinden “V. Bölüm: Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında, tarihsel bir “hesaplaşma ve iade-i itibar estetiği” olarak ele almaktadır.

Kuzey Kafkasyalıların Kültürel Örgütlenme Çalışmaları:

Yasin Çelikkıran'ın makalesi⁸⁷, 1864 sürgününden başlayarak Kuzey Kafkasya kökenli toplulukların kültürel, eğitimsel ve siyasi örgütlenme çabalarını tarihsel bir çerçevede ele alır. Yazar, önce göç hareketlerini kısaca özetler; 1864 büyük göçü, 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Balkanlardan ikinci göç dalgası ve Yugoslavya'dan 1954-1956'daki üçüncü göçü sayı ve yerleşim yerleri açısından inceler. Bu süreçte Osmanlı'nın iskân politikalarının dağınıklığı artırdığı ve kayıt tutma yetersizliklerinin nüfus rakamlarını tartışmalı kıldığı vurgulanır.

Makale, siyasi dernek ve komiteleri Türkiye dışı ve Türkiye içi olarak ikiye ayırır. Türkiye dışında kurulan oluşumlar genellikle anti-Sovyetik niteliktedir; Brüksel, Lozan, Paris, Varşova, Münih ve New York merkezli komiteler Sovyet sonrası Kafkasya'ya dönüş ve bağımsızlık hedefleri taşır. 1975'te Almanya'da kurulan Çerkes Organizasyonları Merkez Komitesi ise diaspora kökenli yeni bir kuşağın anadil eğitimi, örf-adet koruma ve anavatanla bağ kurma amaçlarını öne çıkarır. Türkiye'de ise 1915'te Enver Paşa'nın desteğiyle kurulan Kafkasya Komitesi, 1917'de Rauf Orbay ve arkadaşlarının öncülüğünde oluşan Çerkes Teavün Derneği ile 1924'teki Kafkasya Kurtuluş Komitesi anavatanla temas ve dönüşü temel hedef olarak belirlemiştir. Bu dernekler kısa sürede kapatılmış veya Paris'e taşınmak zorunda kalmıştır.

Makale, Suriye, Ürdün ve İsrail'deki Çerkes derneklerini ayrıntılı biçimde inceler. Suriye'de 1920'lerde Kuneytre'de kurulan Çerkes Yardımlaşma Derneği'nin okullar, dergiler ve folklor çalışmalarıyla ulusal kimliği koruma çabası, Suriye hükümetinin baskısıyla son bulmuştur. Ürdün'de 1932'de kurulan dernek ve 1970'te kurulan Çerkes Kadınları Yardımlaşma Derneği ise modern eğitim kampüsleri, burs programları ve folklor ekipleriyle etkin çalışmalar yürütmüştür. İsrail'deki Kfar Kama ve Reyhaniye köylerinde ise Adıge Xase'nin Çerkesce eğitim, gazete yayını ve anavatan bağlantısını sürdürdüğü belirtilir.

Türkiye'deki dernekler ise 1908'de kurulan Çerkes Teavün Derneği ve 1918'de kurulan Çerkes Kadınları Yardımlaşma Derneği ile başlar. Bu dernekler İstanbul'da

⁸⁷ Yasin Çelikkıran, "Kuzey Kafkasyalıların Kültürel Örgütlenme Çalışmaları", *Kafdağı*, (51-52), 2.

Çerkesce eğitim veren okullar açmış, Guaze ve Diyane gibi dergiler çıkarmış, anavatanla eğitim ve dönüş bağlantısı kurmaya çalışmıştır. 1946 sonrası dönemde Dosteli Yardımlaşma Derneği, Kuzey Kafkas Türk Kültür ve Yardım Derneği, Kafkas Abhazya Kültür Derneği, Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı, General İsmail Berkok Vakfı ile Ankara ve İstanbul Kafkas Kültür Dernekleri folklor, konferans, burs ve yayın faaliyetleriyle öne çıkmıştır. Yazar, özellikle Ankara derneğinin bina edinme, folklor ekibi yetiştirme ve 125. yıl anma programları gibi somut çalışmalarını olumlu örnek olarak gösterir.

Makale genel olarak, dağınıklık, baskı ve asimilasyon koşullarına rağmen derneklerin anadil, eğitim, folklor ve anavatan bağlantısını koruma işlevini üstlendiğini ortaya koyar. Ancak bu çabaların çoğu zaman kısa ömürlü kaldığı, siyasi baskılarla kesintiye uğradığı ve dağınık bir yapı sergilediği tespit edilir. Çelikkıran, örgütlenme tarihinin hem başarılarını hem de yetersizliklerini dengeli bir şekilde aktararak, günümüzdeki kültürel koruma çalışmalarına tarihsel bir zemin sunar.

Günümüzde Çerkeslerin Ulusal Kültürel Sorunları:

Kafdağı dergisinin imzasız makalesi, günümüzde Çerkes halkının karşı karşıya olduğu ulusal ve kültürel sorunları on ana başlık altında sistematik biçimde sıralar. Yazı, bütün sorunların temelinde yatan olgunun 1864 sürgünüyle ortaya çıkan Anayurt-Muhaceret ikilemi olduğunu vurgular. Bu ikilem, Çerkes halkını toprak bütünlüğünden ve birlikte yaşama olanağından yoksun bırakmış, kolonyalist ve emperyalist politikaların sonucu olarak kalıcı bir bölünmüşlük yaratmıştır. Makale, bu temel sorunun çözülmedikçe diğer bütün sorunların da kalıcı biçimde varlığını sürdüreceğini belirtir.

İkinci olarak yazı, anayurtta Çerkeslerin birbirinden kopuk ayrı yönetim birimlerine bölünmüşlüğü ele alır. Adıgey, Kabardey-Balkar, Karaçay-Çerkes ve Abhazya gibi farklı özerk yapılar içinde yaşayan toplulukların dil, alfabe, iletişim ve ulusal bilinç açısından giderek yabancılaştığına dikkat çeker. Bu parçalanmışlık, anayurtta bile ciddi bir asimilasyon sürecinin yaşandığını ve muhaceretteki umutsuzluğu derinleştirdiğini gösterir.

Makale, muhaceretteki dağınıklığı üçüncü sorun olarak inceler. Osmanlı'nın bilinçli iskân politikaları ve imparatorluğun parçalanmasından sonra oluşan ulusal sınırlar nedeniyle Çerkeslerin farklı ülkelere ve aynı ülke içinde birbirinden uzak bölgelere

dağıtıldığı vurgulanır. Bu dağınıklık, ulusal direnci zayıflatan ve asimilasyonu hızlandıran en etkili faktörlerden biri olarak değerlendirilir.

Dördüncü ve beşinci sorunlar olarak ulusal-kültürel kimliğin tanınmaması ile dil, kültür ve ulusal değerlerin hızla yok oluşu ele alınır. İsrail ve Ürdün dışında hemen hiçbir muhaceret ülkesinde Çerkes kimliğinin kabul edilmediği, anadilin işlevselliğini yitirdiği ve kültürel yozlaşmanın tehlikeli boyutlara ulaştığı belirtilir. Yazı, bu yok oluş sürecinin yakın gelecekte arşivlik malzemedен başka bir şey kalmayacak düzeye gelebileceği uyarısında bulunur.

Altıncı sorun, ulusal yaratıcı yeteneklerin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi olanaklarından yoksunluktur. Yedinci ve sekizinci sorunlar ise Çerkes halkının kendisini tam olarak tanımaması ve dünya kamuoyuna tanıtamamasıdır. Makale, bu iki sorunun hem kısa hem de uzun vadeli çözümler için kritik bir hareket noktası oluşturduğunu ifade eder.

Dokuzuncu sorun, dünya ulusları arasında Çerkeslerin layık olduğu yeri alamamasıdır. Onuncu ve son sorun ise ekonomik-sosyal zorluklar ile ulusal direncin kırılması, duyarsızlaşma ve Adıge olarak yaşama isteminin zayıflamasıdır. Yazı, bütün sorunların çözümünün başında bu son sorunun geldiğini, önce halkın kendi sorunlarına sahip çıkmasının gerektiğini vurgular.

Makale genel olarak, sorunların kaynağının toprak bütünlüğüne ve birlikte yaşama olanaklarına yönelik tarihsel baskılar olduğunu ortaya koyar. Çözüm olarak ise anayurtta federal veya konfederal bir yapı içinde birleşme, uluslararası düzeyde kimlik tanınması için mücadele, örgütlü ve profesyonel bir ulusal hareket ile anavatan-diaspora bütünleşmesinin sağlanması önerilir. Yazı, iyi niyetli bireysel çabaların yetersiz kaldığını, artık daha ciddi, eşgüdümlü ve kalıcı bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğunu belirtir.

Adıgey Halk Dansları:

Beştok Mashud Ludmilla Magaytseva'nın kaleme aldığı ve Poçentleş M tarafından yayına hazırlanan makale, Adıge halk danslarının kökeni, özellikleri ve kültürel işlevini ele alır. Yazı, Adıge danslarını yalnızca bir eğlence veya gösteri unsuru olarak değil, halkın tarihsel belleğini, toplumsal değerlerini ve estetik anlayışını yansıtan önemli bir kültürel miras olarak konumlandırır. Makale, dansların hem günlük hayatta

hem de özel günlerde oynanan biçimlerini, ritüel kökenlerini ve günümüzdeki durumunu kısaca özetler.

Makalede Adıge danslarının temel özellikleri olarak ritmik yapı, kol ve omuz hareketlerinin ön planda olması, erkek ve kadın danslarının ayrı ayrı gelişmiş olması vurgulanır. Wuig (veya Wuig) gibi toplu danslar dayanışma ve birlik ruhunu simgelerken, bireysel veya çift halinde yapılan danslar ise cesaret, zarafet ve aşk temalarını işler. Yazar, bu dansların Nart destanları ve eski ritüellerle bağlantılı olduğunu, hareketlerin doğadan ve savaşçı gelenekten esinlendiğini belirtir. Özellikle erkek danslarında silah kullanma, at binme ve av temalarının yansımaları görülür.

Makale, Sovyet döneminde ve sonrasında Adıge danslarının sahnelenme biçimindeki değişikliklere de değinir. Geleneksel köy danslarının spontane ve topluluk temelli yapısına karşılık, günümüzdeki sahne versiyonlarının koreografik düzenlemelerle daha düzenli ve gösterişli hale getirildiği ifade edilir. Yazar, bu değişimin hem olumlu hem de olumsuz yönleri olduğunu, orijinal ruhun korunması gerektiğini vurgular. Adıge Cumhuriyeti'nde ve diasporada halk dansı topluluklarının faaliyetleri, eğitim çalışmaları ve festivaller aracılığıyla mirasın yaşatılmaya çalışıldığına dikkat çeker.

Sonuç bölümünde yazı, Adıge halk danslarının yalnızca bir sanat dalı değil, ulusal kimliğin ve kültürel devamlılığın önemli bir taşıyıcısı olduğunu belirtir. Dansların doğru biçimde öğrenilmesi, öğretilmesi ve icra edilmesiyle hem anavatan hem de diaspora topluluklarında ulusal bilincin güçlenebileceği ifade edilir. Makale, bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasının Adıge toplumunun ortak sorumluluğu olduğunu vurgulayarak sona erer.

Kültürel Kimlik, Dil ve Modernleşme Gerilimi:

Erkan Yağmur'un makalesi, Düzce bölgesinde bulunan Büyükçamurlu köyünde yaşayan Çerkes gençlerinin gündelik yaşamını, eğitim durumunu, dil kullanımlarını ve kültürel aidiyet sorunlarını ele alır. Yazı, köyün geleneksel yapısı ile gençlerin modern hayata katılımı arasındaki gerilimi hem gözlem hem de sohbetlere dayalı bir yaklaşımla yansıtır.

Makale, Büyükçamurlu'nun Çerkes nüfusunun yoğun olduğu bir yerleşim olduğunu belirtir. Gençlerin büyük bölümünün ilkokul ve ortaokul eğitimini köyde tamamladığı, lise ve üniversite için ise çevre ilçelere veya şehirlere gittiği aktarılır. Bu

durum, gençlerin hem aile ve köy bağlarını hem de dış dünyayla ilişkilerini etkileyen temel bir etken olarak gösterilir. Yazar, köyde kalan gençlerin tarım ve hayvancılıkla uğraştığını, ancak bu işlerin giderek daha az tercih edildiğini gözlemler.

Dil konusunda yazı, köyde hâlâ Adıge dilinin günlük hayatta kullanıldığını ancak gençler arasında Türkçe'nin giderek daha baskın hale geldiğini vurgular. Özellikle şehirde eğitim gören veya çalışan gençlerin anadillerini daha az konuştuğu, bazılarının ise yalnızca yaşlılarla iletişim kurarken Adıge diline başvurduğu belirtilir. Bu durum, dilin kuşaklar arası aktarımında zayıflama riskini ortaya koyar.

Kültürel açıdan makale, geleneksel değerlerin (misafirperverlik, saygı, yardımlaşma) hâlâ güçlü olduğunu ancak modern tüketim kültürü, televizyon ve şehir etkisiyle gençlerin bu değerleri daha seçici biçimde benimsediğini ifade eder. Düğün, bayram ve toplu etkinliklerde hâlâ geleneksel pratiklerin sürdüğü, ancak bireysel tercihlerin arttığı gözlemlenir. Yazar, bu değişimin hem bir kayıp hem de kaçınılmaz bir dönüşüm olarak değerlendirilebileceğini belirtir.

Estetik ve anlatım bakımından yazı, sade ve gözleme dayalı bir üslup taşır. Betimlemeler kısa ve işlevseldir; gençlerin konuşmalarından alıntılarla köydeki ruh hali somutlaştırılır. Makale, dramatik bir üslup yerine gerçekçi ve ölçülü bir tonda ilerler. Bu sayede okuyucu, köy gençliğinin hem aidiyet hem de ayrılma arasında yaşadığı ikilemi doğrudan hisseder.

Genel olarak makale, Büyükçamurlu köyü gençliğinin kültürel kimlik ile modern yaşam arasında sıkışmışlığını, dilin zayıflayan rolünü ve geleneksel değerlerin dönüşümünü çarpıcı biçimde ortaya koyar. Bu yönüyle yazı, kırsal Çerkes yerleşimlerinde yaşanan sosyo-kültürel değişimin somut bir örneği olarak okunabilir.

Kafdağı'nın Ağustos 1991-Şubat 1992 tarihli 53-58. dördü birleşik sayısı, sanatı ve estetik mirası; tarihsel şahsiyetlerin edebî ve toplumsal algısı, tarihsel belgelerin gün yüzüne çıkarılması ve “vefa” kavramının sanatsal bir dille işlenmesi üzerinden “ Sanat, Görsel Kültür ve Estetik Miras” başlığı altında birleştirmiştir.

Tarihsel Şahsiyetler ve Edebî “İade-i İtibar” Estetiği:

Dergi “Çerkes Ethem Dosyası”⁸⁸ açar. Bu dosya, Kafdağı dergisinin birleşik 53-58. sayısında önemli bir yer tutmaktadır. Dergi, resmi tarihi sorgulayan ve Çerkes Ethem’in “hain” olarak damgalanmasını eleştirel bir gözle yeniden değerlendiren bir yaklaşım benimsemiştir. Dosya; bir şiir, bir önsöz, iki ayrı tarihsel inceleme ve okuyucu mektuplarından oluşmaktadır. Hem belgeli tarihsel argümanlara hem de duygusal ve kültürel savunmaya yer veren bu çalışma, Çerkes Ethem ve kardeşlerini Kurtuluş Savaşı’nın önemli aktörleri olarak konumlandırmayı amaçlamaktadır.

Nurer Uğurlu’nun “ÇERKES ŞAHİM! ETHEM DEN ŞAİR NAZİM A 'MERTMİR” başlıklı şiiri, dosyanın hem başında hem de sonunda yer alarak dosyaya edebi ve duygusal bir çerçeve çizmektedir. Şair, Nazım Hikmet’in Kuvayi Milliye destanında Çerkes Ethem’i “hain” olarak suçlayan ünlü mısralarına doğrudan yanıt vermektedir. Nazım Hikmet’e “Ferhat’ın kardeşi sevgili Nazım” diye hitap eden şiir, Akdeniz’den selamla başlamakta ve “Hain” suçlamasını kabul etmemektedir. “Bir topraktan iki hain mi çıkar?” sorusuyla resmi tarihe ve Nazım’ın yorumuna karşı çıkmaktadır. Şiirde hem derin bir özlem hem de haksızlığa uğradığı düşünülen Çerkes Ethem’e duyulan kırgınlık güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Bu şiir, dosyanın sadece tarihsel değil, aynı zamanda kültürel ve duygusal bir savunma niteliği taşıdığını da göstermektedir.

Laçış Mustafa Aziz’in “ÇERKES ETHEM DOSYASI ÖNSÖZ” başlıklı yazısı, dosyanın amacını ve nasıl hazırlandığını açıklamaktadır. Yazar, geçen sayıda dosyayı açtıklarını ve okuyuculardan önemli mektuplar aldıklarını belirtmektedir. Dosyayı daha sistematik hale getirmek için Ağaç Muhittin Ünal’ın danışmanlığından yararlandıklarını ifade eden Laçış Mustafa Aziz, dosyayı iki bölüm halinde sunacaklarını açıklamaktadır. Birinci bölümde araştırma ve incelemeler, ikinci bölümde ise okuyucu mektupları yer alacaktır. Önsözde ayrıca Pezadeko Hamdi Hergüner’in görgü tanıklarına dayalı incelemesi ile Hapapkı Yusuf Büyükbaşaran’ın kapsamlı çalışması tanıtılmaktadır. Laçış Mustafa Aziz, dosyanın temel amacının tarihi çarpıtmanın önüne geçmek ve Çerkes Ethem’in hain olmadığını belgelemek olduğunu vurgulamaktadır.

⁸⁸ “Çerkes Ethem Dosyası”, *Kafdağı*, (53-58), 57.

Pezadeko Hamdi Hergüner'in incelemesi, olay sırasında meclis zabıt katipliği yapan Sait Tal ile kendi ailesinin anlattıklarına dayanmaktadır. Yazar, dedesi, babası ve amcasının tanıklıklarını kullanarak Çerkes Ethem ve kardeşlerinin vatanseverliklerini, Mustafa Kemal Paşa'ya olan saygılarını öne çıkarmaktadır. Resmi tarihin aksine, Ethem'in hainlik yapmadığını savunan bu çalışma, daha çok sözlü tarih ve görgü tanığı anlatımlarına dayanmaktadır. Pezadeko Hamdi Hergüner'in üslubu duygusal ve kişisel olup, aile içinden gelen tanıklıklara büyük önem vermektedir. Bu inceleme, dosyanın görgü tanıklarına dayalı boyutunu temsil etmektedir.

Hapapkı Yusuf Büyükbaşaran'ın "Çerkes Ethem Hain Değildir" başlıklı incelemesi, dosyanın en uzun ve en kapsamlı parçasıdır. Yazar, meclis tutanakları, hatıralar ve çeşitli belgelere dayanarak Çerkes Ethem'in "hain" olarak damgalanmasının haksız olduğunu savunmaktadır. Hapapkı Yusuf Büyükbaşaran, Çerkes Ethem'in Kuvayi Seyyare ile Yunan ordusuna karşı kazandığı başarıları, özellikle Gediz Savaşı'nı belgelerle ortaya koymaktadır. Resmi tarihin ve Nazım Hikmet'in yorumunun tek taraflı olduğunu iddia eden yazar, Ethem'in düzenli orduya geçiş konusundaki tutumunun "isyan" değil, kuvvetlerinin yapısına uygun olmadığını düşünmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca kardeşleri Reşit Bey ve Tevfik Bey'in rollerini de detaylı şekilde ele alan Hapapkı Yusuf Büyükbaşaran, üç kardeşin de haksızlığa uğramış Kurtuluş Savaşı kahramanları olduğunu savunmaktadır. İnceleme, belgelerle desteklenen akademik bir üsluba sahip olmakla birlikte oldukça savunmacı bir yaklaşıma sahiptir.

Dosyanın ikinci bölümünde yer alan okuyucu mektupları, konuya farklı perspektiflerden yaklaşmaktadır. Ethem Özdemir'in mektubunda, "ÇERKES ETHEM DOSYASINI AÇIYORUZ..." başlıklı yazı dizisi büyük bir sevinçle karşılanmakta ve önemli bir hizmet olarak nitelendirilmektedir. İbrahim Ünsal'ın mektubunda ise daha temkinli bir yaklaşım görülmekte; objektif bir değerlendirmenin henüz yapılamadığı ifade edilmekle birlikte, itibar iadesinin yanlış bulunmadığı belirtilmektedir. Derya Hazır'ın mektubu ise genç bir Çerkes'in perspektifini yansıtmaktadır. Tarih dersinde öğretmeninin "Çerkes Ethem'i kim savunabilir ki?" sorusuna "Ben" diye cevap verebildiğini anlatan bu mektup, dosyanın duygusal ve genç kuşağa hitap eden yönünü güçlendirmektedir. Bu mektuplar, dosyanın sadece akademik bir çalışma olmadığını, aynı zamanda okuyucuların da aktif olarak katıldığı bir tartışma ortamı yarattığını göstermektedir.

2.6. Kafkas Gastronomisi ve Sofra Kültürü

Kuzey Kafkasya kültürünün diasporadaki temsilinde gastronomi ve sofrâ kültürü, sadece beslenme odaklı bir alışkanlık değil toplumsal kimliğin, disiplinin ve kuşaklar arası bağın en somut taşıyıcılarından biridir. *Kafdağı dergisi*, yayın hayatının ilk döneminde bu unsurları bilinçli bir kültürel strateji olarak merkeze almıştır. Dergi, yemek ve sofrâ ritüellerini bir “okul” olarak tanımlayarak, diaspora ortamında kaybolma riski taşıyan değerleri yeniden canlandırmayı ve hemşeriler arasındaki sosyal dokuyu güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu bölümde, derginin ilk beş sayısında bu kültürel değerlerin nasıl bir pratik ve teorik çerçevede işlendiği detaylandırılmaktadır.

Kafdağı’nın Şubat 1987 tarihli 1. sayısı, Kafkas kültürünün korunması ve yaşatılması amacıyla yayın hayatına başlarken, doğrudan bir gastronomi makalesi içermemekle birlikte, derneğin 25. kuruluş yıldönümü kutlamalarına dair haber ve söyleşilerde Kafkas gastronomisi ile sofrâ kültürünün somut örneklerini ve toplumsal işlevini ortaya koymaktadır. Bu ilk sayıda, ulusal yiyeceklerin ikramı ve geleneksel içki Mahsima’nın törenlerde kullanılması, diaspora ortamında (özellikle Ankara gibi bir kentte) sofrâ kültürünün nasıl yaşatıldığını ve kültürel kimliğin pekiştirilmesinde nasıl bir rol oynadığını belgelemektedir.

25. Kuruluş Yıldönümü Kutlamalarında Ulusal Yiyecekler ve Sofra Düzeni:

Derginin “Dernek Haberleri” bölümünde (s. 4-5), 6 Aralık 1986 tarihinde Maltepe Salon Şato-Yazar’da düzenlenen 25. yıl kutlaması, “Ulusal yiyeceklerimizden bazı örneklerle ulusal içkimiz Mahsima’nın ikram edildiği gece bir kokteyl programı biçiminde gerçekleştirildi” şeklinde aktarılmaktadır. Bu ifade, Kafkas sofrâ kültürünün temel unsurlarından biri olan toplu ikram geleneğinin modern kent yaşamında korunduğunu göstermektedir. Ulusal yiyeceklerin “bazı örneklerle” sunulması, tam bir sofrâ düzeni yerine sembolik bir temsil niteliği taşısa da, katılımcıların ortak belleğini tazeleyen ve kimlik duygusunu güçlendiren bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Kutlamanın kokteyl programı şeklinde düzenlenmesi, geleneksel sofrâ kültürünün diaspora koşullarında kısmen uyarlanarak sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Geleneksel İçki Mahsima ve Törenselleştirilmesi:

Aynı haber metninde, Dernek Başkanı Aslan Arı’nın açış konuşmasından hemen sonra “geleneksel içkimiz Mahsima kadehleri törelerimize yakın bir uygulama ile 25. yıl

onuruna hep birlikte coşkuyla kaldırıldı” denilmektedir. Mahsima’nın “ulusal içkimiz” olarak tanımlanması, bu içkinin Kafkas toplulukları için taşıdığı sembolik değeri vurgular. Kadeh kaldırma eylemi, sofrâ kültürünün törensel boyutunu, saygı, birlik ve kutlama ritüellerini somutlaştırmaktadır. Bu uygulama, geleneksel sofrâ adabının sadece yemek tüketimiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal bağları güçlendiren ve kuşaklar arası aktarımı sağlayan bir ritüel olduğunu göstermektedir.

Aslan Arı Söyleşisinde Gastronomik Unsurların Kültürel Amaçları

Aslan Arı ile yapılan söyleşide, kutlama programının amaçları sıralanırken “geleneksel yiyeceklerimiz ve ulusal içkimiz Mahsima eşliğinde Derneğimizin 25. kuruluş yıldönümünün sevinç ve heyecanını hemşerilerimizle paylaşmak istedik.”⁸⁹ ifadesi yer almaktadır. Burada gastronomik unsurlar, yalnızca ikram amacıyla değil toplumsal bütünleşmeyi sağlamak, yıllardır görüşmemiş hemşerileri bir araya getirmek ve kültürel hafızayı canlı tutmak için bilinçli bir araç olarak tanımlanmaktadır. Arı’nın bu yaklaşımı, sofrâ kültürünün diaspora yaşamında “özendirici” ve “hatırlatıcı” bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Kutlamada sunulan yiyecek ve içkilerin, plaket törenleri ve müzik dinletileriyle birlikte programın ayrılmaz parçası hâline getirilmesi, gastronominin estetik ve duygusal boyutunu da güçlendirmektedir.

“25. Yıl Kutlama Programı İçin Ne Dediler?” başlıklı haberde de katılımcılardan Cevdet Soycan, yaşanan hasret ve acılar içinde; “Bütün bu duyguların arasında içtiğim Mahsime otuz yedi yıllık hayatımda boğazımdan geçen en tatlı şeydi.”⁹⁰ ifadesini kullanır.

Diaspora Koşullarında Sofra Kültürünün Korunması ve Aktarımı:

Dergide yer alan haber ve söyleşiler, Ankara gibi bir üniversite ve memur kentinde yaşayan Kuzey Kafkasyalıların, geleneksel yiyecek ve içkileri kutlama ortamında sunarak kültürel sürekliliği sağlama çabasını belgelemektedir. Mahsima’nın ve ulusal yiyeceklerin ikramı, özellikle “zaman engeli”nin vurgulandığı yazıda (s. 3-4) belirtilen, bizzat yaşamış olanlardan öğrenme fırsatının hızla azaldığı bir dönemde, somut bir koruma yöntemi olarak işlev görmektedir. Bu yaklaşım, sofrâ kültürünün sadece geçmişe

⁸⁹ “Arslan Arı ile Söyleşi”, *Kafdağı*, (1), 9.

⁹⁰ “25. Yıl Kutlama Programı İçin Ne Dediler?”, *Kafdağı*, (1), 19.

ait bir miras değil bugünkü toplumsal hayatta aktif olarak kullanılan ve gelecek kuşaklara aktarılan canlı bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Kafdağı'nın Mart 1987 tarihli 2. sayısı, dernekçilik, mitoloji ve toplumsal konulara ağırlık verirken, Kafkas gastronomisinin somut bir örneği de sunulmaktadır. Bu sayıda Âsetin mutfağının hamur işleri bölümüne odaklanan yiyecek tarifleri ve mutfak adabı anlatımı, diaspora ortamında geleneksel sofrâ kültürünün korunması ve aktarılması açısından önemli bir katkı oluşturmaktadır. Ayrıca Dernek'in çalışma programında yer alan "Geleneksel Kafkas Yemek günleri" planı, gastronomik mirasın kurumsal düzeyde yaşatılmasına yönelik bir niyeti ortaya koymaktadır.

Kafkas Mutfağı (Âsetin Mutfağı):

"Kafkas Mutfağı" başlıklı yazıda Asetin mutfak kültürü, sofrâ adabı ve bazı geleneksel hamur işi tarifleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Yazıda öne çıkan noktalar şu şekilde özetlenebilir:

Asetin mutfağı, evin en geniş bölümlerinden biri olarak tanımlanır ve aile yaşamının merkezinde yer alır. Geleneksel düzende yemekler, gelinin yardımıyla anne tarafından hazırlanır; ancak yeni gelinler ilk bir yıl mutfak işlerine dahil edilmezler. Sofra düzeni ise hiyerarşıktır: Baba baş köşede, eşi sağında, büyük oğul babanın karşısında oturur. Geleneklere göre gelin, kayınpederi ve kocasıyla aynı sofrada yemek yemez; kendi yemeğini genellikle görümceleriyle ayrı bir yerde yer. Yazıda Asetin mutfağına ait öne çıkan yiyecekler şu şekilde sıralanmıştır:

Gebin ve Şoyıfixgebin: İçine soğanlı peynir konularak hazırlanan yarım ay şeklindeki hamur işleridir. Gebin haşlanarak, Şoyıfixgebin ise yağda kızartılarak pişirilir.

Valibax (Kartofcın): Patatesli hamur işidir. Kutlamalarda komşuların birbirine ikram ettiği geleneksel bir yiyecektir.

Ficcin: Kıymalı hazırlanan, özel hamuruyla fırında pişen oldukça sevilen bir çeşittir.

Naşcın ve Gabuşgacın: Sırasıyla kabak ve lahana ile hazırlanan sac böreği türleridir.

Xebijcın: Yağlı peynirle hazırlanan fırın böreğidir.

Fetgucin: Elmalı ve şekerli bir tatlı çeşididir.

Kartofızıkga ve Exşirisırd: Patates ve tavuk etiyle yapılan tencere yemekleridir.

Yazıyı derleyen Necla Okyay, mutfak kültürünün sadece yemekten ibaret olmadığını, bir toplumun değerlerini yansıtan geleneksel bir halka olduğunu vurgular. Şehir hayatında bu geleneğin zamanla unutulmaya yüz tuttuğuna dikkat çeken yazar, amacın yüz yıl önceki kuralları birebir uygulamak değil, bu kültürel mirası sevgi ve saygıyla günümüz şartlarında yeniden üreterek gelecek nesillere aktarmak olduğunu belirtir⁹¹.

Dernek Çalışma Programında Geleneksel Kafkas Yemek Günleri:

Derginin “Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Çalışma Programı” bölümünde (s. 11-12), Sosyal İlişkiler Alanındaki Çalışmalar başlığı altında “g) Geleneksel Kafkas Yemek günleri düzenlenerek bu yemekler tanıtılmaya çalışılacaktır” maddesi yer almaktadır. Bu plan, Necla Okyay’ın yazısıyla paralel olarak gastronomik mirasın sadece yazılı tariflerle değil toplu etkinlikler yoluyla da yaşatılacağını göstermektedir. Yemek günleri, hemşerilerin bir araya gelerek ulusal yiyecekleri paylaşacağı, sofrası kültürünün sosyal boyutunu pekiştireceği bir uygulama olarak tasarlanmıştır.

Bu girişim, derneğin genel amacı olan “geleneksel kültür değerlerinin derlenmesi, korunması ve hayata geçirilmesi” ile doğrudan örtüşmektedir. Yemek günleri aracılığıyla genç kuşaklara tariflerin aktarılması, mutfak adabının uygulanarak öğretilmesi ve Kafkas sofrası kültürünün toplumsal bütünleşme aracı olarak kullanılması hedeflenmektedir. Programın “üye ve hemşerilerimizin katılımları ölçüsünde gerçekleşebileceği” vurgusu, gastronomik çalışmaların da topluluk katılımına dayalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Gastronominin Kültürel Koruma ve Sentez Bağlamındaki Yeri:

Kafdağı’nın bu sayısındaki “Kafdağı Üzerine” yazısı (s. 3-4), derginin temel amacını “geleneksel kültür-çağdaş kültür sentezine ulaşmak” olarak tanımlamaktadır. Necla Okyay’ın Âsetin mutfacı yazısı ve Dernek’in yemek günleri planı, bu sentezin somut bir örneği niteliğindedir. Geleneksel tarifler ve mutfak adabı, mitolojik ve sözlü

⁹¹ “Kafkas Mutfacı”, *Kafdağı*, (2), 28.

kültür ürünleriyle birlikte derlenerek korunmakta; aynı zamanda modern kent yaşamında (Ankara’da) uygulanabilir etkinlikler hâline getirilmektedir. Böylece sofr a kültürü, sadece geçmiş e ait bir miras değil bugünkü toplumsal hayatta aktif olarak kullanılan ve evrensel kültürle uyumlu biçimde geliştirilen bir unsur olarak konumlandırılmaktadır.

Dergide Kafkas Kültür ve Folklor Derneği, üyeleri arasındaki tanışma ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla 22 Şubat 1987 tarihinde Bursa’da bir yemek düzenlemiştir. “Çerkes Tavuğu” ikramının yapıldığı ve folklor ekibinin gösterisiyle renklen en etkinlik, dernek üyeleri ile ailelerinin dostluklarını pekiştirmelerine vesile olmuştur.

Kafdağı’nın Nisan 1987 tarihli 3. sayısı, edebiyat tarihi, tiyatro çalışmaları, mitoloji ve dernek faaliyetlerine ağırlık verirken, Kafkas gastronomisi ve sofr a kültürüne ilişkin herhangi bir makale, haber, tarif veya tartışma içermemektedir.

Kafdağı’nın Mayıs 1987 tarihli 4. sayısı, edebiyat, tarih ve güncel konuların yanı sıra, Kuzey Kafkasya kültürünün en önemli unsurlarından biri olan sofr a geleneğini kapsamlı ve ayrıntılı biçimde ele alır.

Kuzey Kafkasya Sofra Geleneğinin Genel Özellikleri ve İşlevleri:

Dergide yer alan “Geleneklerimiz ve Kuzey Kafkasya’da Sofra Geleneği Üzerine”⁹², Kuzey Kafkasya kültürünün tarım toplumu evresinde gelişmiş, toplumun hemen her alanını düzenleyen yetkin bir halk kültürü olduğunu belirtir. Sofra, “salt bir karın doyurma aracı” değildir; aynı zamanda eğitim aracı, tanışma ve kaynaşma ortamı, dostlukları pekiştirme vesilesi ve ülke-dünya sorunları hakkında iletişim platformudur. “Birlikte yemek tatlıdır” atasözüyle özetlenen bu anlayış, sofrayı kalabalık ve uzun süreli bir toplumsal etkinlik hâline getirir. Yazı, sofr a türlerini (Nış Ane – Kurban sofrası, ŞıpşP’aste Ane – Tavuklu yemek sofrası, Şey Lekhum Ane – Kahvaltı sofrası vb.) belirterek her birinin ikram edilen yemeklere ve misafirlere göre farklı özellikler taşıdığını, ancak “Şığur’aste Ane” (Tuz-Çerkes Pastası Sofrası) gibi genel adlandırmalarla sofr a saygınlığının ön planda tutulduğunu açıklar. Tuz ve ekmek bile ikram edilse sofr a kutsaldır.

⁹² “Geleneklerimiz ve Kuzey Kafkasya’da Sofra Geleneği Üzerine”, *Kafdağı*, (4), 4-8.

Thamade ve Sofra Hiyerarşisi:

Sofra düzeninin merkezinde Thamade yer alır. Thamade, sofranın baş köşesinde oturur, hem sofradakileri hem kapıdan girenleri görebilecek konumdadır. Solunda Thamade Yardımcısı (Thamade Khodze), sağında misafir veya en yaşlı (Nehij) bulunur. Kadınlar, gençler ve diğerleri uygun yerlere oturur. Ev sahibi konumundaki kişi Thamade'nin karşısında, kapıya yakın yerde yer alır. Bu hiyerarşi, yaşa, konukluğa ve saygıya dayalı bir düzen oluşturur. Yazı, bu yerleşimin toplumsal bütünlüğü ve disiplini sağladığını vurgular.

Sofra hizmetini organize eden Şhagerıt (sofranın başında duran), Thamade'nin yaveri gibi çalışır; mutfak-sofra ilişkisini düzenler, eksiklikleri giderir ve kurallara uymayanları esprili biçimde uyarır. Bu roller, sofra kültürünün kolektif ve disiplinli yapısını somutlaştırır.

Bje'nin Sosyo-Kültürel İşlevleri ve Mahsıma:

Yazının en dikkat çekici bölümlerinden biri Bje'dir (boynuzdan yapılmış törensel kadeh; günümüzde özel kadehler de bu adla anılır). Bje, yalnızca içki içmek için değil saygı ifadesi, sorunlara dikkat çekme, özür dileme, barış ve uzlaşma sağlama, acı-sevinç paylaşımı aracı olarak işlev görür. "Bje'nin eğmediği baş yoktur" deyimini, Bje'nin çözümsüz sorun bırakmadığını simgeler. Geleneksel içki Mahsıma (veya Bahsıma) tercih edilse de, önemli olan Bje'nin törensel kullanımıdır. Sarhoş olmak veya Bje kaldırmamak ayıptır; Thamade, kadeh kaldırma sürelerini düzenleyerek disiplini sağlar. Kadınlar genellikle içmek zorunda değildir, ancak kadeh uzatıldığında saygı gereği kabul ederler.

Huaho ve Sofra Konuşma Kuralları:

Yemek, Thamade'nin Huaho adlı açış konuşmasıyla başlar. Huaho, başlı başına bir edebî türdür. Thamade ayağa kalkar (herkes de kalkar, yaşlılar saygı jesti olarak kalkabilir), yemeğin nedenini, birlikteliğin sevincini, tertipleyenlere ve tüm insanlığa iyi dilekleri dile getirir. Konuşmadan sonra herkes kadehini bir defada bitirir (onay ve saygı ifadesi). Sonraki konuşmalarda Thamade söz hakkı verir; önce misafirler, yaşlılar, bayanlar ve gençler sırasıyla söz alır. Konuşmalar kısa, katılımcı ve nezaket kurallarına uygun olmalıdır. Ayağa kalkmak saygı ifadesidir ve kendini kontrol etme fırsatı verir. Thamade, tartışmalı konuları dengeleyerek sofra disiplini korur.

Sofra Kùltüründe Eğitimi, Toplumsal Bütünleşme ve Diaspora Koşulları:

Yazı, sofra geleneğinin en önemli işlevini eğitim olarak tanımlar: orada dikkatli olma, dinleme, güzel konuşma, düşüncelerini ifade etme yetenekleri gelişir; iyi alışkanlıklar kazanılır. Aynı zamanda toplumsal kaynaşma, dostluk geliştirme ve geniş katılımlı etkinlikleri disiplin içinde gerçekleştirme aracıdır. Kent toplumunda ve muhaceret koşullarında bu geleneğin aynen korunamayacağı kabul edilmekle birlikte, “uygun zamanlarda, belirli günlerde” yaşanabileceği ve büyük yararlar sağlayabileceği vurgulanır. Kuzey Kafkasya’da bugün bile kentsel yaşama uyarlanarak sürdürüldüğü belirtilir.

Bu kapsamlı yazı, *Kafdağı*’nın kùltürün somut unsurlarını (yemek, sofra düzeni, törensel içki) soyut değerlerle (saygı, disiplin, eğitim, birlik) bütünleştirerek ele aldığını göstermektedir. Sofra, diaspora ortamında bile “toplumun doğal dinamiğini” sürdürmenin ve genç kuşaklara değer aktarmanın etkili bir yolu olarak konumlandırılır.

Mayıs 1987 sayısındaki bu yazı, serinin önceki sayılarında başlayan gastronomik içeriklerin en ayrıntılı ve sistematik örneğini oluşturmaktadır. Thamade, Bje, Huaho ve Mahsıma gibi kavramlar, Kuzey Kafkasya sofra kùltürünün temel taşları olarak tanımlanmış; bu geleneklerin bilimsel araştırmaya muhtaç olduğu ve Kuzey Kafkasyalıların sorumluluğunda yaşatılması gerektiği mesajı verilmiştir.

Kafdağı’ın Haziran 1987 tarihli 5. sayısında, “Abazin Mutfağı”⁹³ başlıklı bir yazı yer almaktadır. Bu metin, Kuzey Kafkasya kùltürünün önemli bir parçası olan mutfak mirasını, sadece beslenme odaklı değil kùltürel kimliğin ve toplumsal değerlerin bir aktarıcısı olarak ele almaktadır.

Mutfak Kùltürünün Sosyolojik Anlamı:

Metin, Abazin mutfağını bir “hayatta kalma sanatı” ve “kùltürel aidiyetin somutlaşmış hâli” olarak tanımlar. Yemek hazırlama ve sunma süreçleri, mutfaktaki her bir malzemenin işlenişi ve sofraya getirilişi, Abazinlerin toplumsal yapısını, çevreyle olan ilişkisini ve misafirperverlik anlayışını yansıtır. Yemekler, gündelik bir ihtiyaçtan ziyade, toplumsal bağları güçlendiren ritüellerin merkezinde yer alır.

⁹³ “Abazin Mutfağı”, *Kafdağı*, (5), 11-12.

Temel Besin Maddeleri ve Mutfak Felsefesi:

Abazin mutfağının temelini oluşturan malzemeler, bölgenin tarım ve hayvancılık kültüründen izler taşır:

Tahıl ve Sebze Dengesi: Mısır, darı ve çeşitli yerel sebzelerin kullanımı, mutfak doğayla uyumunu gösterir. Özellikle hamur işleri ve tahıl bazlı yemekler, tok tutucu özellikleriyle öne çıkar.

Süt ve Süt Ürünleri: Hayvancılığın bir sonucu olarak taze ve işlenmiş süt ürünlerinin (peynir çeşitleri, özel sütlü yemekler) sofradaki yeri başköşededir.

Et Kültürü: Etin, özellikle özel günlerde ve misafir sofralarında kullanım biçimi, sadece bir protein kaynağı değil bir “ikram ve onurlandırma” aracıdır.

Geleneksel Hazırlama Süreçleri ve Disiplin:

Yazıda, yemeklerin hazırlanışında büyük bir sabır ve ustalık gerektiği vurgulanır. Mutfak, bir eğitim yeri olarak görülür; özellikle genç kuşakların, yaşlılardan bu hazırlama tekniklerini öğrenmesi bir “değer aktarımı” sürecidir. Yemek yapımında kullanılan araç gereçlerden pişirme tekniklerine kadar her aşama, Abazin kültüründeki “güzellik ve düzen” arayışıyla doğrudan ilişkilidir.

Sofra Düzeni ve Toplumsal İlişkiler:

Abazin mutfak, sofraya geleneğiyle ayrılmaz bir bütündür:

Paylaşım Ruhu: “Birlikte yemek” anlayışı, sofranın sadece yemek yenen bir yer değil aynı zamanda sorunların konuşulduğu, kararların alındığı ve dostlukların pekiştirildiği bir “demokratik alan” olduğunu vurgular.

Misafirperverlik: Misafire sunulan yemek, ev sahibinin cömertliğini ve toplumsal statüsünü değil konuğa verilen değeri ifade eder. Sofradaki sunum tarzı, hiyerarşiyi ve saygı çerçevesini belirleyen katı kuralları içerir.

Diaspora ve Kültürün Yaşatılması:

Metnin altını çizdiği en kritik nokta, mutfak kültürünün diasporada korunmasının önemi üzerinedir. Abazin mutfak, değişen koşullara rağmen, kökleri Kafkasya'ya dayanan bu halkın kendi özgün kimliğini sürdürmesindeki en güçlü çapalardan biri olarak

gösterilir. Yazı, bu tariflerin ve sofr kurallarının unutulmaması gerektiğini, zira mutfağın bir toplumun “damak tadı” kadar “kültürel hafızası” olduğunu da ifade eder.

B. Kh. Bgazhnokov’un *Kafdağı* dergisinin 6-7. sayısında (Temmuz-Ağustos) yer alan “Kafkasya’da Yer Mekân Düzenlemesi ve Görgü Kuralları”⁹⁴ başlıklı yazısı, Kuzey Kafkasya gastronomisi ve sofr kültürü için temel oluşturan sosyal kodları detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Çalışma, sofr kültürünü yalnızca bir beslenme eylemi olarak değil, evin ve kamusal alanların hiyerarşik düzenine entegre edilmiş, kesin kurallara bağlı bir sosyal ritüel bütünü olarak ele almaktadır. Bu çerçevede sofr, bireylerin yaş, statü ve sosyal rollerine göre konumlandığı bir sahne işlevi görürken, yemek etrafında gelişen görgü kuralları da toplumsal düzenin ve ahlaki normların korunmasında kritik bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla makale, Kafkasya’da sofranın sadece fiziksel mekânla değil, aynı zamanda toplumun derin yapısını oluşturan saygı ve misafirperverlik gelenekleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu, sofr kültürünün bu toplumun antropolojik yapısını anlamak için vazgeçilmez bir anahtar olduğunu vurgulamaktadır.

2.7. Reel-Politik Dönüşüm, Diaspora-Anavatan İlişkileri ve Jeopolitik Değişim

Kafdağı dergisi, sadece bir dernek bülteni olmanın ötesine geçerek diaspora kimliğinin Türkiye’deki toplumsal, siyasi ve kültürel inşasında bir “entelektüel pusula” görevi görmüştür. Derginin yayın hayatı boyunca ele aldığı konular, Kuzey Kafkasya kökenli toplulukların Türkiye’deki yerleşiklik serüvenini, anayurt ile olan bağlarını ve değişen dünya düzenine verdikleri tepkileri anlamak adına kritik birer belge niteliği taşımaktadır.

Dergideki metinlerin reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik VE sosyolojik değişim ekseninde incelenmesi; söz konusu topluluğun sadece geçmişin özlemini çeken nostaljik bir yapı değil kurumsal, rasyonel, tarihsel bilinci

⁹⁴ B. Kh. Bgazhnokov, "Kafkasya'da Yer Mekân Düzenlemesi ve Görgü Kuralları", *Kafdağı*, (6-7), 38.

yüksek ve geleceği planlayan dinamik bir sivil toplum iradesine nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu inceleme dizisinde, derginin ilk sayısından itibaren;

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsallaşma:

Derneklerin lokal buluşma noktalarından, mülk edinen, kendi kültür merkezini inşa eden, hukuki süreçlere uyum sağlayan ve Türkiye'nin sosyopolitik zeminiyle (asimilasyon, vatandaşlık, hak arayışı) uzlaşmacı ancak dik duruşlu bir model geliştiren kurumsal yapılara nasıl evrildiğini,

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Anayurt coğrafyasının (Kafkasya) Sovyetler Birliği'nin çözülüşüyle kazandığı yeni siyasi statünün, diaspora bireylerinin “dönüş” tartışmalarından “teknik işbirliği” arayışlarına ve “tarihsel onur” savunuculuğuna kadar geniş bir yelpazede nasıl bir değişim geçirdiğini,

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim:

Diasporanın artık kendi tarihini (Çerkes Ethem dosyası gibi) resmî tarihin dışında, belgeler ve aile tanıklıklarıyla yeniden yazdığı, dünya siyasetindeki değişimleri (Körfez Savaşı, SSCB'nin çözülüşü) bir düşünce kuruluşu ciddiyetiyle analiz ettiği ve kendi edebiyatını, sanatını ve kurumsal hafızasını oluşturan “aydınlanmış bir diaspora” vizyonunu ele alacağız. *Kafdağı dergisindeki* her bir yazı, bu büyük dönüşümün bir yansıması; her bir haber ise diaspora kimliğinin Türkiye ve Kafkasya arasında kurduğu köprünün sağlamlaştırılmış bir taşıdır.

Kafdağı'nın ilk sayısı (Yıl: 1, Sayı: 1, Şubat 1987), Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nin kurumsal kimliği ve kültürel faaliyetleri etrafında şekillenmektedir. Dergide, derneğin 25. kuruluş yıldönümü vesilesiyle yapılan çalışmalar ve gelecekteki programlar, diaspora bünyesinde kültürel sürekliliğin sağlanması, anayurt değerlerinin korunması ve bu sürecin jeopolitik ve toplumsal şartlar içindeki konumu çerçevesinde ele alınmaktadır.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kültürel Kurumsallaşma:

Dergideki “Çıkarken” başlıklı yazıda⁹⁵, derneğin kuruluş amacı ve kültür anlayışı, reel-politik koşulların getirdiği zorluklar üzerinden tanımlanır. Kültürün evrenselliği ve Kafkas kültürünün korunması önündeki engeller arasında “ülkedeki olağanüstü dönemlerin getirdiği kimi çekingenlikler” ve “hızlı değişim” süreci açıkça belirtilmektedir. Bu bağlamda, dernekleşme faaliyetleri, kültürün asimile olmasını önlemek ve yasal bir zeminde özgün gelenekleri sürdürebilmek için bir zorunluluk olarak sunulur.

Dernek Başkanı Aslan Arı ile yapılan söyleşi, bu kurumsallaşmanın Türkiye’deki toplumsal ve siyasi süreçlerle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Ankara’nın başkent ve bir üniversite/memur kenti olması, kültürel taleplerin ve arayışların daha hızlı karşılık bulmasına olanak sağlayan reel bir zemin olarak değerlendirilmiştir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Dergide, diaspora-anayurt ilişkisi “aidiyet” ve “görev” kavramları üzerinden ele alınır.

Anayurt Bağlamı: Başkan Arı, anayurtta geleneksel yaşamın doğal akışı içinde, topluma hizmet edenlerin takdir edilme biçimlerinin kendine özgü olduğunu belirtir. Diasporadaki anma törenleri ve plaket gibi uygulamalar, anayurttaki bu geleneksel takdir mekanizmalarının modern ve diasporik şartlara uyarlanmış birer yansıması olarak değerlendirilir.

Diasporik Sorumluluk: “Çıkarken” başlıklı yazıda, diaspora bireylerinin sorumluluğu, kültürel hafızanın kaybedilmemesi ekseninde vurgulanır. Kafkas kültürünün en özgün hâliyle onu bizzat yaşamış kuşaklardan derlenebileceği ve bu kuşağın hızla azaldığı uyarısı yapılarak, derleme çalışmalarının bir an önce tamamlanması gerektiği ifade edilir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim:

⁹⁵ *Kafdağı*, “Çıkarken”, (1): 4.

Dergi, Kafkas kültürünün korunmasını, sadece bir nostalji veya geçmişe dönüş projesi değil değişen koşullara karşı verilen bir “zamanla yarış” olarak tanımlar.

Zaman Engeli: Kültürün önündeki en büyük engellerden birinin “zaman engeli” olduğu belirtilerek, hızla değişen toplumsal yapı ve dağınık yerleşim, bu kültürün gelecek kuşaklara aktarılması önündeki en önemli jeopolitik ve sosyolojik zorluklar arasında sayılır.

Bütünleşme ve Birlik: Derneğin 25. yıl kutlamaları, İstanbul Kafkas Kültür Derneği gibi başka merkezlerden katılımlarla bir dayanışma alanı yaratmıştır. Bu, dağınık yerleşen Kafkas kökenli toplulukların, kültürel merkezler vasıtasıyla bir araya getirilmesi ve kurumsal bir “iş ve güç birliği” oluşturma çabası olarak yansıtılmaktadır.

Kafdağı’nın ikinci sayısı (Mart 1987), derneklerin yasal konumu, toplumbilimsel açıdan dernekçilik ve geleneksel kültürün korunması ekseninde şekillenmektedir. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Dernekçiliğin Hukuksal Çerçevesi:

Dergide Av. Olcay Mis ile yapılan röportaj,⁹⁶ 2908 sayılı Dernekler Kanunu’nun toplumsal işleyiş üzerindeki etkisini ve reel-politik kısıtlamaları ele almaktadır.

Yasal Sınırlar: Av. Mis, 2908 sayılı yasanın dernekçiliği teşvik eden bir çerçeveden ziyade bir “yasaklar yasası” hâline dönüştüğünü belirterek derneklerin siyasi faaliyetlerde bulunamayacağını, siyasi partilerle ortak hareket edemeyeceğini vurgular.

Kültürel Koruma ve Sınırlar: Kanunun 5. maddesinde yer alan ve derneklerin Türk dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri koruyarak “azınlık yaratma” amacı gütmelerini yasaklayan hükme dikkat çekilir. Ancak Av. Mis, Kafkas kültürünü koruma, geliştirme ve yayma amacı taşıyan derneklerin kurulmasında yasal hiçbir sakınca bulunmadığını, yasa koyucunun sadece bu kültürel faaliyetleri azınlık yaratma amacı taşıyacak şekilde suistimal eden yapıları engellemeyi hedeflediğini belirtir.

⁹⁶*Kafdağı*, “Olcay Mis ile Yapılan Röportaj”, (2): 8.

Reel-Politik Durum: Dergideki “Çıkarken” yazısında, derneklerin toplumsal etkileşimi sağlayan kurumlar olduğu vurgulanırken, dönem şartlarında dernek faaliyetlerinin durdurulmasına yol açabilecek davranışlardan kaçınılması tavsiye edilir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri ve Kültürel Bütünleşme:

Dergide anayurt ile olan bağ, mitolojik ve güncel semboller üzerinden diasporik bir kimlik inşası olarak kurgulanmıştır.

Sembolik Bağlantı: *Kafdağı dergisi*, ismini mitolojik bir dağdan alarak geleneksel kültür ürünlerini derlemeyi amaçlar. Bu isim, Kuzey Kafkasya'daki *Oşhamafe* (Elbruz) dağı ile özdeşleştirilerek diasporadaki Kafkasyalılar için bir “birleştirici sembol” hâline getirilmiştir.

Kültürel Süreklilik: Anayurttan göç edenlerin kent toplumunda geleneksel değerlerini yaşatma çabası, dernekleşmenin temel motivasyonu olarak sunulur. Diaspora bireylerinin, geleneksel kültürü anayurt kökenli kuşaklardan hızla derleyip arşivlemesi, kültürel hafızanın yok olmaması için bir görev olarak tanımlanır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Kentleşme ve İkincil Etkileşim:

Toplumbilimsel açıdan dernekler, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin getirdiği “ikincil etkileşim” ihtiyacını karşılayan yapılar olarak değerlendirilir.

Sosyolojik Zorunluluk: Küçük yerleşim birimlerinden kentlere göç eden Kafkasyalılar için dernekler, ortak sorunların paylaşıldığı ve geleneksel değerlerin yaşatıldığı bir dayanışma zemini olarak tanımlanır.

Kitle İletişimi: Dergideki yazılarda, toplumda uzun zamandır eksikliği duyulan kitle haberleşme ve iletişim aracı boşluğunun, *Kafdağı* dergisi gibi yayınlar yoluyla doldurulması hedeflenmektedir. Bu, dağınık yerleşim içindeki diaspora üyelerinin “sağlıklı bir etkileşme ve bütünleşme” ortamı yakalaması için jeopolitik ve sosyolojik bir araç olarak görülür.

Kafdağı’nın üçüncü sayısı (Nisan 1987), derneklerin kurumsal teşkilatlanması, dayanışma ağlarının genişlemesi ve toplumsal bir merkez olarak işlev görmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Dergideki “Kültür Kavramına Bir Yaklaşım” başlıklı makale, bu hususta şunları ifade eder:

Reel-Politik Dönüşüm ve Jeopolitik Değişim: Makale, kültürün sadece maddi ve manevi değerler bütünü değil, aynı zamanda toplumlar arası ilişkilerin bir sonucu olduğunu vurgular. Kültürel faaliyetlerin (şarkı, düğün, âdetler) işlevinin, somut koşullara ve toplumların tarihsel gelişimine göre değişebileceği belirtilir. Shakespeare örneği üzerinden, bir eserin evrensel değerler taşısa bile, doğduğu toplumun tarihsel ve siyasi koşullarından (reel-politik bağlamından) bağımsız olamayacağı ifade edilir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Makale, “kendi dağlarına sevgi ile bağlı olmayan bir kimse tüm dünyayı temsil edemez” (Resul Hamzat) sözünden hareketle, diaspora için ulusal köklere bağlılığın evrenselliğe ulaşmanın temel şartı olduğunu savunur. Kültürel üretimin, ulusal bir temel üzerine inşa edilerek evrensel yönelimleri üstlenmesi gerektiği vurgulanır⁹⁷.

Yismeyl Özdemir'in dergide yer alan “Derneklerimiz ve Kitap Gereksinimi Üzerine”⁹⁸ başlıklı makalesi, diaspora-anayurt ilişkileri ve kültürel süreklilik ekseninde değerlendirildiğinde, kitabın bir kimlik inşası aracı olarak hayati önemine dikkat çeker. Yazar, çağdaş sanatın halkla bütünleşme çabasını vurgulayarak, kitabın sadece bireysel bir tatmin aracı değil, ulusal ve evrensel kültürü gelecek kuşaklara aktaran en etkin “silah” olduğunu savunur. Bu bakış açısı, diaspora toplumlarının anayurtla kurdukları kopukluğu onarmak için kitaba sarılmalarının, kendi varlıklarını koruma çabasıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koyar.

Makaledeki reel-politik dönüşüm ve jeopolitik değişim vurgusu, dernek kitaplıklarının atıl bırakılmasına yönelik yapılan eleştiride gizlidir. Özdemir, 1970'lerde toplanan değerli eserlerin gerektiği gibi değerlendirilmemesinin, sağlıklı bir arşive sahip olmaktan kaynaklandığını belirterek, kültürel hafızanın sürekliliğinin kurumsal bir arşivle korunabileceğini savunur. Bu durum, diaspora derneklerinin kendi jeopolitik gerçeklikleri içinde kaybolmamak için, kültürel verileri “kronolojik sıralamalı bir bibliyografya” ile derleyip korumalarının, kültürel varoluşun temel bir gereği olduğunu gösterir.

⁹⁷ *Kafdağı*, “Kültür Kavramına Yaklaşım”, (3), 19.

⁹⁸ Yismeyl Özdemir, "Derneklerimiz ve Kitap Gereksinimi Üzerine" *Kafdağı*, (3), 2.

Sonuç olarak yazar, kitap okuma alışkanlığının ve kitap sevgisinin kazandırılmasını, dernek tüzüğünde hedeflenen aydın, yurtsever ve uygar bireylerin yetiştirilmesinin ana koşulu olarak görür. Özdemir'e göre, üyelerin hem Kuzey Kafkasya kültürüne hem de evrensel kültüre dair yayınları takip edip birbirlerini haberdar etmeleri, diaspora topluluğunun anayurt değerleri ile kopmaz bir bağ kurarak “okuyan, araştıran ve derleyen bir kuşak” yaratması için atılması gereken en somut adımdır.

“Derneğimiz ve Tiyatro” başlıklı makale, tiyatroyu sadece bir sanat dalı olarak değil, diasporada özgürlükçü ilişkilerin geliştirilmesi ve toplumsal eğitimin sağlanması için bir mücadele alanı olarak tanımlar. Yazar, tiyatronun doğuşu ile insan yaşamının, toplumsal gerçeklerin ve duyguların iç içe geçtiğini vurgulayarak, bu sanatın diasporadaki hemşehriler arasında kültürel köprüler kuran “kolektif bir üretim” olduğunu belirtir. Özellikle tiyatro komisyonunun, “bağrında özgürlüğü taşıyan ilişkilerin geliştirilmesinden yana” tavır alacağını beyan etmesi, reel-politik koşulların diasporadaki kültürel faaliyetleri ideolojik ve siyasi bir duruşla tanımladığını göstermektedir.

Makalede diaspora-anayurt ilişkileri açısından en çarpıcı nokta, tiyatro çalışmalarının anayurdun tarihsel süreçlerini ve kültürel travmalarını sahneye taşıma çabasıdır. Sahnelenen oyunların (örneğin, “İstanbul Yolu” veya “Bulutlar Çökerken”), sürgün ve yabancılaşıma gibi temaları işlemesi, tiyatronun diaspora bireyinin kendi köklerini anayurt gerçekliğiyle yeniden kurmasını sağlayan bir hafıza tazeleme işlevi gördüğünü kanıtlar. Bu süreçte tiyatro, diasporanın yerel çevreyle girdiği etkileşimde oluşan “aksaklıkları ve bunun ana kültür üzerindeki olumsuz etkilerini” sorgulayan, kimlik erimesine karşı bir direnç noktası olarak konumlandırılır.

Jeopolitik değişim ve kültürel süreklilik bağlamında, makale tiyatroyu “kültürün geliştirilerek yeniden üretimi” için vazgeçilmez bir araç olarak değerlendirir. Yazarın belirttiği üzere tiyatro, geniş kitlelerin toplumsal sorunları kavramasını ve çözüm yolları üzerinde düşünmesini sağlayan bir eğitim aracıdır. Bu yaklaşım, diasporadaki derneklerin tiyatro yoluyla hem kendi özgün kimliklerini koruduklarını hem de Türkiye'nin sosyokültürel yaşamına kendi kültürel birikimleriyle aktif bir şekilde katılarak, reel-politik dünyada görünürlüklerini artırdıklarını ortaya koyar.

Dergideki haberler, dernekleşme faaliyetlerinin Türkiye genelinde kurumsal bir kimlik kazanarak, yerel sınırları aşan ve coğrafi dağınıklığı gidermeyi amaçlayan ulusal

bir dayanışma ağı oluşturduğunu göstermektedir; bu süreçte yasal prosedürlere ve demokratik işleyişe verilen önem, derneklerin reel-politik sistemdeki meşruiyetlerini koruma ve çalışmalarını kişisel etkilerden bağımsız, kurumsal bir süreklilikle gelecek nesillere aktarma stratejisinin bir yansımasıdır. Büyük şehirlerde yoğunlaşan lokal faaliyetler, göç süreçlerinin yarattığı yerleşiklik ihtiyacına yanıt veren birer “toplumsal mekân” ve kültürel aidiyetin korunduğu “güvenli bölgeler” işlevi görürken, derneklerin birbirleriyle kurduğu iletişim, diasporanın coğrafi sınırları aşan güçlü bir kültürel entegrasyon ve aidiyet duygusuyla anayurt köklerine bağlı kalarak varlığını sürdürme çabasını somutlaştırmaktadır.

Kafdağı’nın dördüncü sayısı (Mayıs 1987), derneklerin kurumsal finansman modelleri, yerel örgütlenmenin güçlendirilmesi ve diasporadaki sosyokültürel dayanışmanın somut adımlarını ele almaktadır.

S. Yançatoral, “Ölümünün 33. yılında General İsmail BERKOK”⁹⁹ başlıklı anma yazısında şunları ifade eder:

Reel-Politik Dönüşüm ve Jeopolitik Değişim: Makale, Berkok'un hem askerlik hayatında hem de emeklilik sonrası milletvekilliği döneminde devletin kritik politik süreçlerinde yer aldığını vurgular. Onun “hukukun üstünlüğü ilkesini” savunarak kritik dönemlerde verdiği kararlar, asker-siyasetçi kimliğiyle dönemin jeopolitik ve iç siyasi dengeleri içerisinde nasıl bir duruş sergilediğini ortaya koyar.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Berkok'un yaşamı, diaspora ile anayurt arasındaki bağın “sıcak tutulması” ve toplumu birleştirici faaliyetler yürütülmesi ekseninde şekillenmiştir. Yazarın Kafkasya'ya gönderilen özel görevlerde bulunması ve istifa ederek halkını toparlamak için ikinci kez anayurda gitmesi, diaspora bireyinin jeopolitik sınırları aşan bir aidiyetle, anayurdun siyasi geleceğinde aktif rol alma arzusunu simgeler.

Kimlik ve Tarih Bilinci: Berkok'un kaleme aldığı “Tarihte Kafkasya” adlı eser, diaspora toplumunun köklerini bilimsel ve tarihsel bir zemine oturtma çabasının bir ürünüdür. Yazarın, parçalanmış görünen bir milletin “medeniyete temel olacak eserler”

⁹⁹ S. Yançatoral, "Ölümünün 33. yılında General İsmail BERKOK", *Kafdağı*, “Ankara”, (4). 2.

bırakmış bir bakiyeye sahip olduğu vurgusu, diasporanın kendi tarihsel meşruiyetini kurarak reel-politik dünyada kültürel bir kimlikle var olma stratejisini desteklemektedir.

Dergideki Çetaw N. tarafından kaleme alınan “**Mülteciler**” başlıklı makale, diaspora kimliğini evrensel insan hakları ve vatansızlık olgusu üzerinden şu eksenlerde değerlendirmektedir:

Reel-Politik Dönüşüm ve İnsan Hakları: Makale, mülteciliği sadece bireysel bir dram değil, tarihin her döneminde düşünce ve yaratımlarıyla insanlığa yön veren aydınların (Dante, Einstein, Brecht gibi) maruz kaldığı reel-politik bir gerçeklik olarak konumlandırır. “Yurtseverliğin”, toprağa olan duygusal bağlılıktan ziyade, kaybedilen değerlere yeniden ulaşmak için gösterilen kolektif bir mücadele ve “savaş” olduğu vurgulanarak, mültecilerin pasif mağdurlar değil, insan hakları mücadelesinin aktif bir parçası olduğu savunulur.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Makale, bir mülteci için en zorlu sürecin “ulusal kimliği kaybetmek ve onu tek başına bulmaya çalışmak” olduğunu belirterek, diaspora bireylerinin anayurtlarıyla olan kopukluğunu aşma ihtiyacına dikkat çeker. Mültecilerin vatanlarına geri dönmeleri veya bulundukları ülkelerde yerel entegrasyon sağlamaları gibi UNHCR tarafından yönetilen süreçler, diaspora toplumunun anayurtla olan bağıni siyasi bir aktörlükten ziyade, kültürel ve toplumsal bir dayanışma üzerinden kurması gerektiğini ima eder.

Jeopolitik Değişim ve Dayanışma: Dünya genelinde sayıları milyonları bulan mülteci nüfusu, küresel jeopolitik değişimlerin yarattığı bir “vatansızlık” sorunu olarak ele alınır. Makale, diaspora bireylerini ve derneklerini bu küresel ağın bir parçası olarak konumlandırarak, mülteci haklarına dair uluslararası kuruluşların (UNHCR) sunduğu olanaklardan yararlanmayı ve bu alandaki küresel bilgi/dayanışma ağlarına dahil olmayı, diasporanın kurumsal bir güçlenmesi için stratejik bir gereklilik olarak değerlendirir.

Dergide yer alan “**Kafkas Tarihine Katkılar**” başlıklı makale, reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde şu temel noktalara odaklanmaktadır:

Jeopolitik Değişim ve Pragmatik Tarih Yazımı: Makale, 1950'lerde soğuk savaş döneminin jeopolitik iklimiyle başlayan ve 1980'lerde ODTÜ Asya-Afrika Araştırmaları Grubu gibi akademik çevrelerde devam eden Kafkas tarihi çalışmalarını,

“bilimsel” olmaktan ziyade “pragmatik” (faydacı) bir tarih anlayışının ürünleri olarak eleştirir. Batı'nın, özellikle ABD'nin Sovyetler Birliği'ni zayıflatmak amacıyla Müslüman toplumları “yumuşak karın” olarak gördüğü ve bu doğrultuda Kafkas tarihini CIA destekli yayınlarla manipüle ettiği vurgulanarak, bilginin jeopolitik bir silah olarak kullanıldığı ortaya konulmaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri ve Tarihsel Meşruiyet: Diaspora toplumlarının anayurtla kurduğu ilişkide tarih bilincinin rolüne değinen makale, geçmişin “hayaller” veya “pragmatik hedefler” doğrultusunda yeniden yazılmasının diasporayı yanlış yönlendirdiğini savunur. 1950'lerden bu yana tekrar edilen ve “Sovyetlerin Müslüman azınlıklar tarafından devrileceği” şeklindeki hayalin, Kafkasya'nın gerçek tarihsel ve toplumsal dinamiklerini gölgelediği belirtilir. Yazar, diasporanın anayurtla ilişkisini gerçekçi bir zemine oturtması için, bu tür ideolojik “katkılardan” arındırılmış bilimsel bir tarih anlayışını zorunlu görür.

Reel-Politik Dönüşüm ve Entelektüel Sorumluluk: Makale, Kafkas tarihi üzerine yapılan araştırmaların Türkiye'de akademik bir titizlikle yürütülmesi gerektiğini savunurken, dış kaynaklı ve istihbarat örgütleriyle ilişkilendirilen yayınların Türkiye'deki akademik kurumlar bünyesinde kontrolsüzce basılmasını eleştirir. Bu durum, diaspora derneklerinin ve aydınlarının, anayurtlarına dair bilgiyi reel-politik güçlerin manipülasyonundan koruyarak, “tarih bilimine” dayalı özgün bir entelektüel duruş sergilemelerinin bir zorunluluk olduğunu hatırlatır.

Dergideki faaliyetler ve yapılanma süreçleri, dernekçiliğin sadece kültürel bir kimlik muhafazası değil, aynı zamanda mülkiyet edinme, idari şeffaflık ve hukuk kurallarına uyum ekseninde kurumsallaşarak reel-politik bir güçlenme stratejisi izlediğini ortaya koymaktadır. Samsun, Ankara, İstanbul ve Düzce gibi yerel merkezlerdeki örgütlenmeler, merkezîyetçi olmayan federatif bir dayanışma modeli üzerinden anayurtla bağları kılcal damarlara yayarken; dernek yönetimlerinin eğitilmiş ve saygın profillerden oluşması, bu yapıları değişen jeopolitik iklimde Türkiye'nin modernleşme ve teknolojikleşme süreçlerine uyum sağlayan etkin birer sivil toplum aktörüne dönüştürmektedir.

Kafdağı'nın beşinci sayısı (Haziran 1987), derneklerin yerel örgütlenme modelini Mersin örneğiyle genişletirken, diaspora içerisindeki toplumsal dayanışmayı (evlilikler,

taziyeler, piknikler) kurumsallaşmış bir “aile ve hemşeri ağı” çerçevesinde sürdürmeye odaklanmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan yazılar şunlardır:

S. Yançatoral, “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”¹⁰⁰;

Jeopolitik Değişim ve Reel-Politik Dönüşüm: Makale, Türkiye’de çok partili sisteme geçişle birlikte “Kafkas Dergisi” ve “Kafkas Mecmuası” gibi yayınların, dönemin Soğuk Savaş konjonktürüne uygun olarak anti-Sovyetik bir siyasal çizgi izlediğini belirtir. Bu yayınların, devletin dış politikasıyla bütünleşen ve Kafkasya'nın bağımsızlığı ideali ile içinde yaşanılan devlete minnet duygusunu birleştiren pragmatik bir reel-politik çerçeve çizdiği vurgulanır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Diaspora aydınlarının “geçmişi tanıma” arayışlarının, Kafkas kültürünü ve geleneklerini yaşatarak anayurt ile bağları canlı tutma çabası olduğu ifade edilir. Ancak, diaspora dergilerinin Kafkas tarihini, dönemin siyasal bloklarının hedefleri doğrultusunda ideolojik bir zemine oturtma çabaları, anayurt ile kurulması hedeflenen “gerçekçi” ilişkinin önünde bir engel olarak eleştirel bir dille değerlendirilir.

N. Kanbolat, “Geçmişi ve Bugünü ile Basklar”:

Jeopolitik Değişim ve Diaspora-Anayurt İlişkileri: Bask ülkesinin tarihsel özerklik mücadelelerini inceleyen makale, diasporadaki Baskların bulundukları ülkelerdeki (Fransa, İspanya) konumlarına rağmen, kültürel aidiyetlerini ve dillerini nasıl koruduklarını anlatır.

Reel-Politik Dönüşüm: Makale, Baskların bağımsızlık ve “tek bir ulus olarak birleşme” taleplerinin, Franco dönemi sonrası İspanya'da yaşanan liberal monarşi gibi reel-politik değişimlerle nasıl yeni bir ivme kazandığını ve bu toplumsal hareketliliğin, diasporanın anayurtla kurduğu stratejik bağ üzerindeki etkisini örneklemektedir.

“Tarih Çevirilerine Giriş” (Yazar adı belirtilmemiş):

Jeopolitik Değişim ve Reel-Politik Dönüşüm: Bu makale, tarihin “pragmatik/öğretici” bir yaklaşımla, yani bugünün siyasal hedeflerine hizmet edecek

¹⁰⁰ S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (5). 2.

şekilde kurgulanmasını eleştirir. Özellikle bazı Kafkas tarihi yayınlarında Moğol istilasının veya Orta Çağ devletlerinin, 1917 sonrası Sovyet düzenini veya “Moskof düşmanlığını” meşrulaştırmak için kullanılması, bilginin jeopolitik bir silah haline getirilmesine somut bir örnektir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Yazı, diaspora toplumunun anayurdu anlamak için ideolojik tarih yazımı yerine bilimsel tarih yöntemini benimsemesi gerektiğini savunur. Diaspora aydınlarının, anayurtlarını “kutsayan” veya sadece “geleceği inşa etmek adına” manipüle eden tarih anlayışından sıyrılarak, toplumsal yapıyı esas alan bilimsel verilerle gerçekçi bir bağ kurması gerektiği vurgulanmaktadır.

Mersin Kafkas Kültür Derneği’nin olağan genel kurulu ile somutlaşan kurumsal örgütlenme, Kafkas dernekçiliğinin Türkiye genelinde demokratik ve yasal zeminde güçlenerek sürdürülebilir bir sivil toplum aktörüne dönüştüğünü gösterirken; dergide yer alan evlilik ve vefat gibi kişisel yaşam haberleri, derneklerin üyeleri arasında biyolojik ve toplumsal bir dayanışma mekanizması kurarak diasporik kimliğin yeniden üretilmesini sağlayan birer “dayanışma sigortası” işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu kurumsal ve toplumsal yapının yanı sıra, dergideki piknik duyuruları ve teknolojik eğitim reklamları, diaspora bireylerinin kent hayatındaki organik etkileşimlerini artırırken aynı zamanda geleneksel köklerini modern dünyanın gerektirdiği bilgi ve dil yetkinlikleriyle harmanlayarak, geçmişle gelecek arasında jeopolitik vizyon sahibi bir kültürel süreklilik inşa etme çabasını yansıtmaktadır.

Kafdağı’nın altıncı ve yedinci birleşik sayısı (Temmuz-Ağustos 1987), dernekçilik faaliyetlerinin toplumsal bir ağa dönüşmesi, diasporanın kültürel ve sosyal dayanışma pratikleri ve uluslararası jeopolitik meselelere bakış konularını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan yazılar şunlardır:

Dergi içerisinde yer alan makaleler, belirttiğiniz jeopolitik, sosyolojik ve diaspora-anayurt ilişkileri ekseninde şu şekilde özetlenebilir:

S. Yançatoral, “Kuzey Kafkasya’ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”¹⁰¹:

¹⁰¹ S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (6-7). 2-4.

Reel-Politik Dönüşüm ve Jeopolitik Değişim: Makale, 1950-1980 yılları arasındaki Kafkasya odaklı yayınların, Türkiye'nin Soğuk Savaş konjonktürü ve devlet dış politikasıyla paralel olarak anti-sovyetik bir çizgi izlediğini belirtir. Ancak 1960'lardan itibaren, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile sosyo-ekonomik yaklaşması ve değişen dünya dengeleriyle birlikte bu yayınların siyasal dilinde bir yumuşama gözlemlendiği vurgulanır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Diaspora aydınlarının “Kafkasya'nın bağımsızlığı” idealini uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler zeminine taşıma çabaları, anayurt ile kurulması hedeflenen stratejik bağın temelini oluşturmuştur. Yayınların, Kafkasya'nın tarihsel ve toplumsal yapısını irdelleyerek, Türkiye'de yaşayan yeni nesillere geleneksel kültür birikimini aktarma görevi üstlendiği ifade edilir.

S. K. Bushuyev, “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kafkas Halkları ve Dağlı Halkların Bağımsızlık Mücadelesi”:

Jeopolitik Değişim ve Sosyolojik Dönüşüm: Bu çalışma, Çarlık Rusyası'nın Kafkasya'daki işgal politikasını, bölgeyi tampon bölge olarak kullanma ve stratejik bir basamak olarak fethetme arzusu üzerinden açıklar. Dağlı halkların, bu sömürgeci baskıya karşı “Gazavat” ve “Müridizm” gibi dini çerçeveli bir direnişle sosyolojik bir bütünleşme gösterdiği belirtilir.

Diaspora ve Kimlik: Makale, Şamil'in imamlığı süresince kurduğu devlet yapısının, klan ayrılıklarını aşarak “özgür toplulukları” birleştirdiğini ve bu mücadelenin, daha sonraki diaspora hafızasında bağımsızlık idealinin temel kaynağı haline geldiğini ortaya koymaktadır.

B. Kh. Bgazhnokov, “Kafkasya'da Yer Mekân Düzenlemesi ve Görgü Kuralları”:

Sosyolojik Değişim ve Kültürel Hafıza: Makale, Adige toplumundaki yer ve mekân yapılanmasının, feodal toplum yapısı ve klan ilişkilerinin sosyolojik bir yansıması olduğunu savunur. Saygı, konukseverlik ve yaşlılara hürmet gibi kavramların, toplumsal hiyerarşiyi mekânsal düzende (sağ-sol, aşağı-yukarı gibi) nasıl görünür kıldığı detaylandırılır.

Diaspora-Anayurt Sürekliliği: Yazar, proksemik davranış kurallarının (birbiriyle etkileşimde mesafeyi ayarlama) toplumsal etkileşimi düzenlediğini ve bu

kuralların, göç sonrası diasporada da kimlik ve aidiyet duygusunu koruyan “görgü” geleneği olarak nasıl aktarıldığını sosyolojik bir zemine oturtur.

Dergi, Kafkas derneklerinin Türkiye genelinde sadece kültürel dayanışmayı ören “modern kabile” ve “hemşeri ağı” işlevini sürdüren yasal birer sivil toplum aktörüne dönüşmesini, entelektüel hafızayı arşivleme iradesiyle kurumsallaştırarak tescil etmektedir. Bu kurumsal yapı içinde dernekler; düğün ve taziye ilanları gibi kişisel yaşam haberleriyle üyeleri arasında sosyolojik bir dayanışma sigortası kurarken, aynı zamanda “Afrika Mülteci” gibi küresel sorunlara duyarlılık göstererek ve sanat üzerinden anayurtla evrensel bağlar geliştirerek entelektüel bir perspektif kazanmaktadır. Sosyolojik profili hekimlerden avukatlara uzanan eğitilmiş ve orta sınıflaşan bir kitleyi temsil eden bu dernekler, köken bağına dayalı yerel kimliklerini korurken Türkiye coğrafyasına yayılan geniş sosyal ağlarıyla, modern Türkiye'nin sosyolojik yapısı içinde saygın bir konum inşa etmektedir.

Kafdağı'nın sekizinci sayısı (Eylül 1987), diaspora ve anayurt arasındaki kültürel-egitimsel bağların somutlaşmasına, kurumların sürdürülebilirliğine ve diasporik toplumsal dayanışma ağlarının işleyişine odaklanmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan hususlar şunlardır:

S. Yançatoral, “Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)”¹⁰²;

Reel-Politik ve Jeopolitik Değişim: Makale, 1950-1980 arası yayınların Soğuk Savaş konjonktürüne paralel olarak anti-sovyetik bir çizgi izlediğini, ancak 1960'lardan itibaren Türkiye-Sovyetler Birliği yakınlaşmasıyla bu yayınların siyasal dilinde bir yumuşama gözlemlendiğini belirtir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Diaspora aydınlarının anayurt ile stratejik bağ kurma çabalarının, Türkiye'de yaşayan yeni nesillere kültürel birikimi aktarma görevini üstlendiği vurgulanır. Yayınların, anayurt ile muhaceret kesimi arasında bir köprü kurarak, daha demokratik ve ılımlı bir yaklaşımla yakınlaşmaya yardımcı olduğu ifade edilir.

¹⁰² S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (7-8). 2-4.

E. Taymaz, “Bir Polemiğe Önsöz” ve “Polemikteki Makaleler” (Ja. S. Smirnova, A. I. Pershits ve B. Kh. Bgazhnokov):

Sosyolojik Değişim: Polemik, geleneksel “kaçınma adetlerinin” günümüz sosyo-ekonomik sistemleri ve çağdaş normlar karşısındaki konumunu tartışır.

Sosyolojik Dönüşüm ve Kültürel Hafıza: Makaleler, bu adetlerin feodal döneme özgü kalıntılar mı yoksa karşılıklı saygıya dayalı kültürel değerler mi olduğu ekseninde, diaspora ve anayurt toplumlarının modernleşme süreciyle nasıl bir dönüşüm geçirdiğini sosyolojik bir zeminde irdeler.

Thaytsikhu Bemirza, “Şarkılarımız Üzerine”:

Sosyolojik Değişim: Yazar, halk şarkılarının kuşaklar arası aktarılamaması ve kültürel yabancılaşma sorunu üzerinden toplumun yaşadığı sosyolojik değişimi eleştirir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Şarkıların sadece folklorik bir öge değil, anayurt kimliğini koruma aracı olduğu vurgulanarak, genç kuşakların kendi dillerinde üretim yapmasının önemi, diaspora-anayurt kültürel sürekliliği çerçevesinde işlenir.

“Toplum Haberleri” (Anonim):

Reel-Politik ve Kurumsal Eğitim Diplomasisi: “Özel Çerkes Okulu”nun ilk lise mezunlarını vermesi ve mezunlara Nalçık Üniversitesi’nde karşılıksız eğitim imkânı sağlanması, diaspora-anayurt ilişkilerinin duygusallıktan somut bir “eğitim diplomasisi” düzeyine taşındığını ve diaspora bünyesinde entelektüel sermaye birikimi oluşturulduğunu gösterir.

Sosyolojik Değişim ve Entegrasyon: Taziye ilanlarıyla vurgulanan “keder birliği” ve nikâh törenleri gibi kentsel pratikler, Kafkasyalıların modern Türkiye kent hayatındaki yerleşikliklerini ve ticaret hayatına entegrasyonlarını yansıtan sosyolojik bir profil çizer.

Özel Çerkes Okulu’nun ilk lise mezunlarını vermesi ve mezunların Nalçık Üniversitesi’nde karşılıksız öğrenim görme imkânı, diaspora-anayurt ilişkilerinin sadece duygusal bağlardan somut bir “eğitim diplomasisi” ile insan kaynağı transferine dönüştüğünü gösteren reel-politik bir kurumsallaşma başarısıdır. Türkiye’nin yasal çerçevesinde elde edilen bu eğitim başarısı diaspora bünyesinde entelektüel bir sermaye birikimi oluştururken, taziye ilanlarıyla pekişen “keder birliği” ve kentsel mekânlarda

gerçekleşen nikâh törenleri, modern Türkiye kent hayatında yerleşik ve ekonomik piyasaya entegre olmuş sosyolojik bir diaspora profilini yansıtmaktadır.

Kafdağı'nın dokuzuncu ve onuncu birleşik sayısı (Ekim-Kasım 1987), diaspora bünyesindeki bireylerin kişisel tarihleri ile kurumsal kimlik arasındaki ilişkiyi, eğitim ve profesyonel ağların sosyokültürel dayanışmaya etkisini incelemektedir. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

“Kuzey Kafkasya Üzerine Süreli Yayınlar (1950-1980)”¹⁰³, S. Yançatoral: Bu makale, 1970-80 yılları arasındaki Türkiye düşün ve yayın yaşamındaki değişimi, Kuzey Kafkasya kökenli aydınların toplumsal sorunlara yaklaşımları ve süreli yayınlardaki nitel/nicel artış ekseninde ele almaktadır. Yazar, yayın organlarının “Anayurda Dönüş”, “Ulusal Demokratik Haklar” ve “Birleşik Bağımsız Kafkasya” gibi tezlerini sosyolojik ve siyasal bir perspektifle tartışmaktadır.

“Amselfeld'de Bir Çerkes Köyü” - Gustav Bullemer (Çeviren: Batıray Özbek): Jeopolitik ve tarihsel süreçleri inceleyen bu metin, Çerkeslerin 1864 yılındaki göçü ve Osmanlı'nın Balkanlar'daki askeri/jeopolitik planları doğrultusunda Amselfeld (Kosova) bölgesine yerleştirilmelerini konu almaktadır. Makale, diaspora-anayurt ilişkilerinin bir uzantısı olarak Çerkeslerin Balkanlar'daki toplumsal durumlarını, yerli halkla (Sırp/Bulgarlar) etkileşimlerini ve tarihsel sosyolojik değişimlerini detaylandırmaktadır.

“Kamçı Gazetesi” (Bölüm: Kuzey Kafkasya Üzerine Süreli Yayınlar) - S. Yançatoral: Bu kısım, 1970'lerde yayınlanan “Kamçı Gazetesi”nin diaspora üzerindeki sosyolojik etkisini incelemektedir. Gazetenin, anayurt ve muhaceret (diaspora) arasındaki ikilemi toplumsal bir sorun olarak ele alıp, okuyucularına “Çerkes milleti olarak meselelerine çözüm ne olabilir?” sorusunu yöneltmekle siyasal bir tartışma zemini oluşturduğu belirtilmektedir.

¹⁰³ S. Yançatoral, "Kuzey Kafkasya'ya İlişkin Süreli Yayınlar (1950-1980)", *Kafdağı*, (9-10). 2-4.

Dergide bu konularla bağlantılı olarak ayrıca “Polemiğe Cevap” bölümünde diaspora aydınları arasındaki görüş ayrılıklarını yansıtan bir tartışma (İzzet Aydemir ve Kafdağı yönetimi arasında) yer almaktadır.

Dergi, diasporanın artık sadece kültürel bir faaliyet alanı değil; mühendislik, müşavirlik ve elektromekanik gibi modern Türkiye'nin sanayi ve hizmet sektörlerinde profesyonel bir ağırlığa sahip reel-politik bir aktör haline geldiğini ortaya koymaktadır. Seçkin-Necdet Müşavirlik-Mühendislik ve Emit Elektromekanik gibi işletmelerin desteğiyle derneklerin birer “sivil toplum örgütü” olmanın ötesine geçerek üyeleri için ekonomik ve mesleki bir güven platformuna dönüştüğü görülürken; aile içi anlatıların yazılı hafızaya aktarılması ve isim tercihleri üzerinden gelişen kimlik tanımlamaları, diaspora bireylerinin anayurt ile Türkiye arasında özgün bir kültürel köprü kurduğunu kanıtlamaktadır. Ankara'nın prestijli semtlerindeki bu kurumsal varlık, diasporanın kültürel köklerinden kopmadan modern kent yaşamının hızına uyum sağlayan ve Türkiye'nin ekonomik yapısıyla entegre olan sürdürülebilir bir toplumsal aktör haline geldiğini simgelemektedir.

Kafdağı'nın on birinci ve on ikinci birleşik sayısı (Aralık 1987-Ocak 1988), dernekçilik faaliyetlerinin Türkiye çapında bir ağa dönüştüğünü, kültürel ve edebî çalışmaların derinleştiğini ve diaspora kimliğinin hem evrensel insani sorunlarla hem de anayurt kökenli estetik değerlerle zenginleştiğini ortaya koymaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

“Kuzey Kafkasya Üzerine Süreli Yayınlar 1950-1980” (Bölüm 5: Yamçı ve Nartların Sesi): Bu çalışma, diaspora yayınlarının sosyolojik ve siyasal dönüşümünü ele almaktadır. Dergi, 1970'li yıllarda yayınlanan *Yamçı* ve *Nartların Sesi* üzerinden, diaspora bireylerinin “kendi topraklarında kendi kaderlerini tayin eden bir toplum olma” hedefini, reel-politik çözüm arayışlarını ve bu yayınların demokratik tartışma platformları oluşturma çabalarını incelemektedir.

“Mülteciler (Filistin)” (Çetaw N.): Bu makale, diaspora-anayurt ilişkisini evrensel bir jeopolitik düzleme taşımaktadır. Yazar, Filistinli mültecilerin yurtlarına dönme mücadelesi ile sürgündeki Kuzey Kafkasyalıların nostaljik çağrışımlarını birleştirerek, diasporanın jeopolitik bakış açısını evrensel bir empatiyle anlamlandırmaktadır.

“Bir Eleştirinin Eleştirisi” (Dr. Yahya Kanbolat) ve “Eleştiriye Yanıt”:

Bu bölümler, derginin kendi içinde yarattığı demokratik tartışma ortamını ve entelektüel olgunluğunu kanıtlamaktadır. Diaspora aydınları arasındaki görüş ayrılıklarını, eleştiri kültürü çerçevesinde ele alarak, toplumsal bir yapının fikir üreten ve tartışan bir organizmaya dönüşümünü sosyolojik bir perspektifle ortaya koymaktadır.

Dergide yer alan “Mülteciler (Filistin)” başlıklı “Sürgün ve Başkaldırı”¹⁰⁴ yazısı konuya şu açılardan yaklaşmaktadır:

Reel-Politik Dönüşüm: Yazı, Filistin halkının Batı Şeria ve Gazze'deki mücadelesini, Balfour Bildirisi'nden (1917) itibaren oluşan çıkar ilişkileri ve jeopolitik dengeler üzerinden okumaktadır. Siyonizm'in doğuşunu Yahudi burjuvazisi ve dönemin emperyal güçlerinin (İngiltere ve Amerika) çıkarlarının kesiştiği noktada konumlandırırken, Filistin direnişinin ise bu reel-politik baskı mekanizmalarına karşı kendi kaderini tayin etme iradesiyle geliştiğini vurgulamaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Filistinli mültecilerin yurtlarına dönme mücadelesi ile sürgündeki Kuzey Kafkasyalıların durumu arasında doğrudan bir nostaljik ve duygusal bağ kurulmaktadır. Yazar, her iki toplumun da diasporada farklı kültürler içinde yaşasalar bile, anayurtlarına dair taşıdıkları “yurtta yaşama hakkı” idealinin ortak bir payda olduğunu belirtmektedir.

Jeopolitik Bakış: Filistin meselesi, çağdaş dünyanın çözmesi gereken evrensel bir sorun olarak sunulmaktadır. BM kararları ve uluslararası tanınma süreçleri (FKÖ'nün 1964'te kuruluşu ve 1974'te tanınması) üzerinden Filistin mücadelesinin diplomatik ve hukuki meşruiyet kazanması, bir halkın örgütsel zaferi olarak nitelendirilmektedir.

Sosyolojik Değişim: Yazıda “çağdaş insan” olabilmenin, ırkçılık (Siyonizm) temelli ideolojilere karşı çıkmaktan ve halkların tarihsel birikimine saygı duymaktan geçtiği ifade edilmektedir. Filistin direnişinin sadece sınıfsal değil, topraklarından sürülmüş bir halkın doğal gelişimi içinde ortaya çıkan insani bir gereksinim olduğu savunulmakta; bu durum, bireyin kendi kimliğini ve tarihsel köklerini yadsınaması gereken sosyolojik bir başkaldırı olarak değerlendirilmektedir.

¹⁰⁴ “Sürgün ve Başkaldırı”, *Kafdağı* (11-12), 2

Yazar, Filistin halkının yurtlarına dönme mücadelesini ve maruz kaldıkları sürgün gerçeğini, kendi halkı olan Kuzey Kafkasyalıların tarihsel hafızasıyla paralellik kurarak değerlendirmektedir. Bu yazı, Kafkas halklarını öncelikle sürgünün yarattığı nostalji ve “anayurda geri dönüş” arzusunun evrensel bir insanlık hakkı olduğunu vurgulaması bakımından ilgilendirmektedir. Ayrıca yazar, Filistinlilerin yaşadığı mültecilik, toprağından koparılma ve kimlik mücadelesini, Kafkasyalıların yaşadığı “başkaldırı” gerekliliğiyle özdeşleştirerek, her iki toplumun da benzer jeopolitik baskılar altında kendi kaderini tayin etme iradesini koruması gerektiğini savunmaktadır. Bu yönüyle metin, diasporadaki Kafkas halklarına, kendi kültürel ve siyasal varlıklarını koruma yolunda, Filistin direnişini emsal bir “örgütlülük zaferi” olarak görmeleri gerektiği mesajını vermektedir.

Kafdağı’nın on üçüncü ve on dördüncü birleşik sayısı (Şubat-Mart 1988), diaspora faaliyetlerinde kurumsal derinleşmeyi, anayurt ile kurulan kültürel bağların sanatsal bir boyuta taşınmasını ve diaspora bireylerinin Türkiye'deki ekonomik ve toplumsal yaşama aktif katılımını irdelemektedir. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

“Sürgünde 125. Yıl”¹⁰⁵ başlıklı yazıda ele alınan konular, şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm: Yazı, 1864 sürgününün 125. yılına denk gelen 1989 yılında yapılması planlanan etkinliklerin temel motivasyonunu, sürgün sürecinin tarihsel ve politik kökenlerini sorgulamak olarak belirlemiştir. Bu bağlamda, sürgünle birlikte ata toprağından koparılma, yerleştirilme koşulları ve diasporada üretilen kültürel katkıların reel-politik bir değerlendirmesi amaçlanmaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Metin, diasporadaki Kafkasyalıların “anavatan” ile olan bağlarını yeniden kurma ve güçlendirme arzusunu ön plana çıkarmaktadır. Sürgünün getirdiği acıları ve “ayakta kalma” iradesini merkeze alarak, diaspora aydınlarının ve torunlarının geçmişi anma ile değerlendirme sorumluluğuna vurgu yapmaktadır.

Jeopolitik: Sürgün olgusu sadece tarihsel bir olay olarak değil, 1864 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na yerleştirilen halkın yaşadığı coğrafi ve stratejik kopuş

¹⁰⁵ “Sürgünde 125. Yıl”, *Kafdağı* (13-14), 1

bağlamında jeopolitik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu kopuşun nedenleri ve sonuçları üzerine yapılacak konferans ve panellerle, diaspora yaşamının jeopolitik yansımalarının geniş bir perspektifle incelenmesi hedeflenmektedir.

Sosyolojik Değişim: Yazı, 125 yıllık sürgün sürecinin sosyolojik boyutunu, kaybedilenler ile üretilenler arasındaki diyalektik ilişkide aramaktadır. Diaspora toplumunun kendi kültürel varlığını koruma çabası, bireysel özverilere dayalı bir “toplumsal bilinç” inşası olarak değerlendirilmekte; bu amaçla okuyuculardan gelen önerilerin, anma programının şekillendirilmesinde aktif bir rol oynaması beklenmektedir.

Bu yazı, diasporadaki Kuzey Kafkasyalıları, ortak bir hafıza etrafında örgütlenmeye, kaynaklarını birleştirmeye ve kültürel miraslarını yaşatmak için kolektif bir sorumluluk üstlenmeye çağırان bir davet niteliği taşımaktadır.

Kafdağı dergisinin 13-14. sayısında yer alan “Yirmi Bir Mart Irkçılıkla Mücadele Günü” başlıklı yazıda, ele alınan konular şu şekildedir:

Reel-Politik Dönüşüm: Irkçılık, sadece bir renk düşmanlığı değil, egemen sınıfların sömürü düzenini sürdürmek amacıyla kullandığı, devlet ideolojisi niteliği kazanmış bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Yazı, özellikle koloncilik dönemi ve kapitalizmin gelişimiyle birlikte burjuvazinin, kendi iktidarını korumak için ırkçılığı bir savunma ve meşrulaştırma aracı olarak kullandığını vurgulamaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Metin, siyonist politikaların ve Filistin'deki uygulamaların ırkçı bir temel üzerinde yükseldiğini savunarak, bu durumun tarihsel süreçte Yahudilerin maruz kaldığı dışlanmışlık ve sürgün deneyimiyle olan çelişkili ilişkisini irdelemektedir. Irkçılığa karşı direnen halkların mücadelesinin, diaspora aydınları ve sürgün edilmiş topluluklar için evrensel bir mücadele örneği oluşturduğu mesajı verilmektedir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Yazı, ırkçı ideolojilerin ulusal sınırları aşarak emperyalist devletlerin çıkarlarıyla nasıl örtüştüğünü ele almaktadır. Özellikle Güney Afrika'daki *Apartheid* rejiminin uluslararası baskılara rağmen sürdürülmesi ve Filistin meselesinin jeopolitik dengeler üzerindeki etkisi, ırkçılığın küresel ölçekteki tehlikeli boyutlarına örnek olarak gösterilmektedir.

İrkçılığın bilimsel temeli olmayan, tamamen “ötekileştirme” ve “önyargı” üzerine kurulu bir düşünce sistemi olduğu belirtilmektedir. Yazı, toplumların zayıf anlarında önyargı dozunun artırılarak ırkçılığa yönlendirilebileceği uyarısında bulunmakta; bu durumun çözümü için tüm dünya uluslarının bilimsel ve çağdaş bir anlayışla ırkçılığa karşı ortak bir duruş sergilemesi gerektiğini savunmaktadır.

Erol Taymaz tarafından kaleme alınan “Asimilasyon Kavramı - Tarihsel Özet” başlıklı makale, asimilasyon sürecini şu eksenlerde incelemektedir:

Reel-Politik Dönüşüm: Asimilasyon kavramı biyolojiden sosyolojiye geçiş sürecinde, toplumsal yapıların ekonomik ve politik düzenlerini korumak için kullanılan bir “sosyal kontrol” mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Kavram, Amerikan toplumbilimlerinde göçmenlerin ana topluma entegrasyonu (erimesi) üzerinden şekillenmiş ve burjuva ideolojisinin liberal “eritmeli pota” idealine hizmet eden bir araç haline getirilmiştir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Asimilasyon süreci, farklı kültürel mirasa sahip grupların ana toplumun kurumlarına ve ilişkilerine katılımı olarak ele alınmaktadır. Etnik grupların yaşamlarını birincil ilişkileriyle (aile, arkadaşlık, din) kendi içlerinde sürdürmeleri asimilasyona bir direnç oluştururken, bu ilişkilerin dışarıya açılması “yapısal asimilasyon” ve nihayetinde etnik kimliğin kaybı ile sonuçlanmaktadır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Makalede asimilasyon, özellikle büyük, sanayileşmiş ve kozmopolit toplumlarda hakim grubun, azınlık grupları kendi kültürel ve kurumsal çerçevesine dahil etme süreci olarak değerlendirilmektedir. Güney Afrika'daki *Apartheid* rejiminin örneğinde olduğu gibi, yapısal engellerin ve ırkçı politikaların asimilasyonu bütünüyle imkânsız kılıp grupları “ikinci sınıf” statüsüne hapsettiği vurgulanmaktadır.

Yazar, asimilasyonun bireysel arzularla değil, toplumsal yapıdaki değişimlerle açıklanması gerektiğini savunmaktadır. Asimilasyonu sürecin ürünleri (kültürel öğelerin değişimi gibi) ile tanımlamak yerine, sürecin iç dinamiklerini (kültürün yeniden üretimi ve toplumsal bütünleşme koşullarını) tanımlamanın daha bilimsel bir yöntem olduğu belirtilmektedir. Asimilasyon, toplumsal ilişkilerin ve kültürün yeniden üretimindeki sürekliliğin sağlanamaması sonucu ortaya çıkan bir toplumsal dönüşüm süreci olarak özetlenmektedir.

Kafdağı dergisinin 13-14. sayısında İmdat Kip tarafından kaleme alınan “Asimilasyonun Kentleşme Boyutu” başlıklı yazı, ele aldığı konuları şu eksenlerde özetlemektedir:

Reel-Politik Dönüşüm: Kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye paralel olarak ortaya çıkan bir nüfus birikimi süreci olup, kırdan kente göçen insanın üretim biçimindeki zorunlu değişimi ifade etmektedir. Bu dönüşüm, bireyin feodal üretim tarzından kopup endüstriyel üretimin ihtiyaç duyduğu iş gücü haline gelmesiyle, toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Yazı, Kuzey Kafkasyalıların kentleşme sürecinde kültürel kimliklerini yitirmelerini, diasporik bir sorun olarak ele almaktadır. Özellikle Uzunyayla gibi yörelerden kentlere göçen ilk kuşağın kültürel aktarımda zorlandığı, sonraki kuşakların ise dil ve gelenek gibi unsurlardan uzaklaşarak kültürel erozyona uğradığı vurgulanmaktadır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Kentleşme, etnik grupların daha önce sahip oldukları mekânsal ayrılığın ortadan kalkmasına ve baskın toplumla iç içe yaşamalarına neden olmaktadır. Bu mekânsal bütünleşme, kültürel etkileşimi artırarak etnik grubun kendi özgün toplumsal kurumlarını (dernekler, düğünler, geleneksel ritüeller) yeniden üretmesini imkânsız hale getiren jeopolitik bir baskı ortamı yaratmaktadır.

Yazı, kentleşmenin tek başına asimilasyonu zorunlu kılmadığını, ancak etnik grubun kent ortamında kendi sosyal, kültürel ve ekonomik müesseselerini (örneğin dernekler ve özgün kent kültürü) oluşturamadığı durumda asimilasyonun kaçınılmaz bir sonuç haline geldiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, kültürel varlığı sürdürmenin yolu, kentleşmeye karşı durmaktan değil, göç edilen yeni ortamda kendi kurumlarını inşa ederek “kentli bir etnik kültür” oluşturmaktan geçmektedir.

Toplumsal Entegrasyon: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’ne özel yer verilmesi, derginin Türkiye’deki genel toplumsal hareketliliğe ve güncel gündeme paralel bir çizgide, ancak kendi kültürel kimliğiyle bütünleşmiş bir duruş sergilediğini göstermektedir.

Kafdağı’nın on beşinci ve on altıncı birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1988), diaspora kimliğinin tarihsel köklerine inen, kurumsal yapılaşmayı (Kültür Merkezi inşası) odağına alan ve anayurt tarihine dair eleştirel okumalar sunan stratejik bir sayıdır. Dergide yer

alan “Ethem Olayı , Kafkasya-Çarlık Rusyası, Osmanlı İlişkileri, 11 Mayıs 1918 Cumhuriyeti, Yayın Tarihinden Bir Yaprak” yazıları¹⁰⁶ reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri, jeopolitik ve soyolojik değişim ekseninde şu başlıklarda incelenebilir:

Ethem Olayı

Reel-Politik Dönüşüm: Kurtuluş Savaşı dönemi, merkezi yönetimin zayıfladığı bir süreç olarak değerlendirilmiş, Ethem Bey'in mücadelesi ve Ankara hükümeti ile yaşadığı çatışmalar, dönemin siyasi prestij ve iktidar dengeleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Sosyolojik Değişim: Çerkes Ethem'in Çerkes kimliği üzerinden çeşitli gruplar tarafından malzeme yapılmasının yanlışlığı vurgulanarak, tarihsel kişiliklerin bir kültür bütünlüğü içinde incelenmesi gerektiği savunulmuştur.

Kafkasya - Çarlık Rusyası - Osmanlı İlişkileri

Jeopolitik ve Reel-Politik: Kafkasya'nın üç büyük güç (Rusya, Osmanlı, İran) arasında bir rekabet alanı olduğu belirtilmiştir. Rusya'nın sıcak denizlere inme stratejisi ve bu süreçte Osmanlı'nın pasif dış siyaseti, jeopolitik bir baskı unsuru olarak irdelenmiştir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Rus işgali ve sonrasında yaşanan sürgünlerin, Kafkas halklarını anayurtlarından kopararak emperyalist çıkarlar doğrultusunda farklı ülkelere dağıtması, diaspora oluşumunun temel nedeni olarak gösterilmiştir.

11 Mayıs 1918 Cumhuriyeti :

Reel-Politik Dönüşüm: 1918'de kurulan Cumhuriyet, Çarlık Rusyası'nın yıkılışı ve Ekim Devrimi sonrası ortaya çıkan boşlukta değerlendirilmiştir. Osmanlı'nın “Turan” hayalleriyle girdiği bu süreçte, Cumhuriyetin dış dinamiklere bağımlılığı ve nihayetinde Denikin'in beyaz ordularına karşı pasif kalarak son bulması, reel-politik bir başarısızlık olarak özetlenmiştir.

¹⁰⁶ *Kafdağı* (15-16), 1-51

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Muhaceretteki tarih yazımının, bu dönemi objektif değerlendirmek yerine, süreci yaşayanların yaşamlarını savunma biçimine dönüştürdüğü eleştirisi getirilmiştir.

Yayın Tarihinden Bir Yaprak (Guaze Gazetesi'nden)

Diaspora-Anayurt İlişkileri: 1911 yılında *Guaze* gazetesinde yayımlanan “Hicret mi, Hezimet mi?” başlıklı yazı, göçün aslında bir “hezimet” olduğu ve anayurdun terk edilmesinin Çerkes halkı için büyük bir kayıp olduğu, diaspora-anayurt ilişkilerinin kopukluğu ve Anadolu'ya yerleşimin planlı olmayışı üzerinden sert bir dille eleştirilmiştir.

Dergideki temel yaklaşım Kafkas tarihini sadece bir mağduriyet hikayesi olarak değil, emperyalist güçlerin jeopolitik oyunları arasında kalan bir halkın siyasi ve sosyolojik dönüşüm süreci olarak okuma çabasıdır.

Derginin tarihsel makalelere ağırlık vermesi, derneğin sadece sosyal bir buluşma yeri değil Kafkasya üzerine çalışan bir “düşünce kuruluşu” (think-tank) kimliğine büründüğünü gösterir. Bu, derneği Türkiye’deki diğer sivil toplum kuruluşları arasında entelektüel olarak daha özgün ve ağırlıklı bir konuma taşır.

Kafdağı’nın on yedinci ve on sekizinci birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1988), diaspora kimliğinin kuramsal bir çerçeveye oturtulması, bilimsel ve eleştirel düşünce biçiminin benimsenmesi ve diaspora tarihinin jeopolitik bir okuması üzerine odaklanmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Kuramsal Derinleşme:

“K. Kafkasyalılık Kavramı Üzerine” ve “Dil ve Kültür” başlıklı yazılar, diasporanın Türkiye’deki varlığını rastlantısal değil kuramsal bir zemine oturtma çabasını yansıtır.

Yismeyl Özdemir tarafından kaleme alınan “K. Kafkasyalılık Kavramı Üzerine”¹⁰⁷ başlıklı yazı, diasporada ve anayurtta yaşayan Kuzey Kafkasyalıların kültürel ve tarihsel yakınlıklarına odaklanmaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Yazıda, farklı coğrafyalara dağılmış Kuzey Kafkasyalıların (Suriye, Ürdün, Türkiye vb.) kültürel bağlarını koruma çabası işlenmektedir. Yazar, özellikle Ürdün ve Suriye'deki Kafkasyalıların kendi aralarındaki kaynaşmasını, dillerini yitirme tehlikesine karşı gösterdikleri duyarlılığı kendi anıları üzerinden anlatmaktadır. Diaspora-anayurt ayrılığının yarattığı acı, bir “bölünmüşlük” olarak vurgulanmaktadır.

Sosyolojik ve Reel-Politik Değişim: Kuzey Kafkasya'daki uluslaşma süreçlerinin, dışarıdaki halkın kültürel birlik arayışıyla dengelenmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Osetya ve Çerkesk gezilerinden anılar aktararak, etnik sınırlar ötesinde, ortak bir “Kuzey Kafkasyalılık” kimliği ile bütünleşmenin önemi vurgulanmaktadır.

Jeopolitik: Kafkasya'nın tarihsel süreçte farklı güçlerin etkisinde kalmasına rağmen, ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişin, halklar arasındaki insani bağı ve dayanışmayı canlı tuttuğu reel bir örneklemeyle açıklanmıştır.

Dil ve Kültür

Mecit Tav ve Ömer Şahin tarafından hazırlanan bu çalışma, dilin kültürel varlığı sürdürmedeki merkezi rolünü teorik bir çerçevede irdelemektedir.

Sosyolojik Değişim: Dil, sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda dünyayı algılama, duygu ve düşünceleri kristalize etme sistemi olarak tanımlanmıştır. Sosyolojik açıdan dilin, bir toplumun inançlarının, gelenek ve göreneklerinin yansıtıcısı olduğu ve kültürün “kalbi” olduğu savunulmaktadır.

Reel-Politik ve Kültürel Bütünlük: Yazıda, dilin korunmasının “özgür düşünme” ve “özgürlük” ile doğrudan bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Mevcut yasal düzenlemelerin dillerin öğrenilmesini ve yaşatılmasını engellemesinin, bir “dünyanın sessiz sedasız yıkılması” anlamına geldiği ve bunun bir insanlık suçu olduğu eleştirisi getirilmiştir.

¹⁰⁷ Yismeyl Özdemir, “K. Kafkasyalılık Kavramı Üzerine”, *Kafdağı*, (1-5).

Jeopolitik ve Dil: Kafkas dillerinin fonetik açıdan dünyanın en zengin dilleri arasında olduğu belirtilerek, bu zenginliğin Kafkas kültürünün özgünlüğünü ve gücünü besleyen temel öge olduğu ifade edilmiştir.

Bilimsel Metodoloji: “Bilimsel Çalışma Üzerine” ve “Eleştirel Yaklaşımlar” başlıkları, derneğin ve diasporanın kendi tarihine, kültürüne ve toplumsal sorunlarına bakışında duygusallıktan ziyade analitik ve bilimsel bir yöntemi benimsediğini gösterir. Bu, diasporanın “sivil toplum” olarak daha donanımlı ve rasyonel bir yapıya dönüştüğünü gösteren önemli bir aşamadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri

Tarihsel hafıza ve sosyolojik gerçeklikler, anayurt ile diasporayı birbirine bağlayan temel unsurlar olarak işlenmektedir.

Nüfus ve Gelişim: “Nüfus Değişimleri” ve “Adıge Halkının Toplumsal Gelişimi” gibi çalışmalar, diasporanın anayurt coğrafyasındaki demografik ve toplumsal değişimleri yakından takip ettiğini ve bu değişimleri Türkiye’deki diaspora gerçekliğiyle karşılaştırmalı olarak incelediğini gösterir.

Tarihsel Hesaplaşma: “Gamalı Haç ile Kızıl Yıldız Arasında” başlığı, Kafkasya’nın tarih boyunca nasıl jeopolitik bir çatışma alanı olduğunu ve bu durumun diaspora kimliği üzerindeki travmatik izlerini irdelemektedir. Bu, diaspora bireylerinin anayurt ile olan bağını, sadece kültürel değil tarihsel bir kader ortaklığı üzerinden yeniden tanımlama biçimidir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Toplumsal Hafıza:

Töre ve Zaman: “Töre ve Zaman” başlıklı yazı, geleneksel değerlerin modern zamana uyum sağlaması gerektiğini, törenin donmuş bir yapı değil zamanla değişen bir süreç olduğunu savunur. Bu, diasporanın asimilasyona karşı direnirken modernleşmeyi reddetmeyen, “modern bir Kafkasyalılık” vizyonu geliştirdiğini ortaya koyar.

Kapsayıcılık: Antalya, Düzce, Sivas, Balıkesir gibi Türkiye’nin pek çok farklı yerinden dergiye verilen destek, diaspora ağının sadece birkaç merkezle sınırlı kalmayıp tüm ülkeye yayılmış bir “kültürel dayanışma haritası” hâline geldiğini kanıtlar.

Kafdağı’nın on dokuzuncu ve yirminci birleşik sayısı (Ağustos-Eylül 1988), diaspora kimliğinin estetik bir sanat anlayışıyla zenginleştirilmesi, kurumsal altyapının

(Kültür Merkezi inşası) finansal olarak sürdürülebilir kılınması ve diaspora bireylerinin modern Türkiye'deki toplumsal varlıklarının sanatsal bir perspektifle yeniden üretilmesi konularına odaklanmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

H. Şaguj ve Y.K. Taymaz, “Tarih Polemiği”¹⁰⁸: Yazarlar, derginin daha önceki sayılarında yayımlanan tarih konulu yazılara gelen eleştirileri değerlendirirken, tarihi incelemede “sınıflar mücadelesi” perspektifinin ve kaynak kullanımının önemini vurgulamaktadır. Makalede, tarihsel olayların değerlendirilmesinde yöntem birliği, belgeleme ve bilimsel dürüstlük ekseninde bir tartışma (polemik) sürdürülmektedir.

Mansur Ulutaşı, “Peşmergeler”: Bu makale, sürgünde yaşayan bir halkın yaşadığı acıları ve vatanından koparılışını, Irak'ın kuzeyindeki Peşmergelerin durumu üzerinden jeopolitik ve sosyolojik bir perspektifle ele almaktadır. Yazar, tarihsel süreçte yerinden edilen halkların yaşadığı trajediyi kendi diaspora deneyimi ve atalarının acılarıyla ilişkilendirerek insani ve toplumsal bir boyutta yansıtmaktadır.

Kafkasya halklarının yaşadığı tarihsel göç süreci, diaspora-anayurt ilişkileri ve kimlik dönüşümü gibi konular derginin diğer sayfalarında da (örneğin Abazin halkı ve edebiyatı üzerine yazılar) farklı açılardan işlenmektedir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Kültürel bağlar, bu sayıda sanatın doğasına dair felsefi bir tartışma ile derinleştirilmektedir.

Sanatın Evrenselliği ve Kimlik: Yüsneyl Özdemir tarafından kaleme alınan ve sanatı, mağara duvarlarındaki bizon resimlerinden modern reklam afişlerine uzanan bir insanlık serüveni olarak tanımlayan yaklaşım, diaspora kimliğinin “kapalı bir yerellik” değil “evrensel sanatın bir parçası” olduğunu savunmaktadır.

Estetik Bakış: Diaspora, kendi kültürünü sadece anayurttan miras kalan folklorik öğelerle değil güncel sanat, estetik ve yaratıcılık üzerinden tanımlayarak, modern Türkiye'nin kültürel hayatında saygın ve özgün bir yer edinmeyi hedeflemektedir.

¹⁰⁸ H. Şaguj ve Y.K. Taymaz, "Tarih Polemiği", *Kafdağı*, (19-20), 20.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Sanatsal İfade:

Modernleşen Diaspora: Derginin “Sanat-Edebiyat” başlığı altında yoğunlaşması, diasporanın entelektüel profilinin yükseldiğini ve artık kendi kültürel meselelerini edebî ve sanatsal bir dille ifade etme yetkinliğine ulaştığını gösterir.

Kafdağı’nın yirmi birinci, yirmi ikinci, yirmi üçüncü ve yirmi dördüncü birleşik sayısı (Aralık 1988-Mart 1989), dernekçilik faaliyetlerinde kurumsal olgunluğa erişildiğini, ekonomik örgütlenme modellerinin geliştirildiğini ve diaspora sosyolojisinin akademik bir disiplinle ele alındığını göstermektedir. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Dergide yer alan “İnsan Hakları”¹⁰⁹ ve “Bir Gönüllü Sürgünün Yaşamından Kesitler” başlıklı yazılar, reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri, jeopolitik ve sosyolojik değişim eksenlerinde dikkat çeker.

İnsan Hakları yazısı, insan haklarını evrensel bir değer olarak ele alırken, bu hakların uygulanmasındaki yapısal ve siyasi engelleri sorgulamaktadır.

Reel-Politik Dönüşüm ve Jeopolitik Eksen: Yazıda, insan haklarının uluslararası hukukta bir standart haline gelmesine rağmen, devletlerin kendi iç sorunlarını “ulusal mesele” olarak görüp müdahaleye kapalı tutmaları, reel-politiğin bir ikilemi olarak tanımlanmıştır. Devletlerin, politik çıkarları doğrultusunda insan haklarını bir “ideal” olarak benimsemesi, ancak uygulama safhasında reel-politik sınırlar içinde kalması, konunun jeopolitik boyutuyla doğrudan ilişkilidir.

Sosyolojik Değişim Ekseninde İnsan Hakları: İnsan haklarının toplumun her düzeyinden insan tarafından benimsenmesinin, “zamanı gelmiş bir düşünce” olduğu ve artık geri dönüşü olmayan bir toplumsal değişim süreci başlattığı vurgulanmıştır. Ancak, çoğunluk ve azınlık hakları arasındaki çelişkiler, sosyolojik olarak hak kavramının uygulamada ideoloji ve sınıfsal yapıya göre değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

“Bir Gönüllü Sürgünün Yaşamından Kesitler” yazısı kişisel bir diaspora deneyimi üzerinden göç ve kimlik konularını ele almaktadır.

¹⁰⁹ “İnsan Hakları”, *Kafdağı*, (21-24), 63-64

Diaspora-Anayurt İlişkileri: Yazarın “gönüllü sürgün” kavramı, anayurt ile olan duygusal ve kültürel bağların, sürgün koşulları altında nasıl değişime uğradığını göstermektedir. Diaspora bireyinin yaşadığı uyum süreci, günlük yaşamdaki sıradan olaylar ve bireysel çatışmalar üzerinden, anayurttan kopuşun sosyolojik travmalarını yansıtmaktadır.

Reel-Politik ve Sosyolojik Değişim: Yazarın, gündelik hayattaki zorluklar, sosyal çevrenin değişimi ve sürgün psikolojisi ile modern yaşamın getirdiği yabancılaşmayı ilişkilendirmesi, diaspora topluluklarının sosyolojik dönüşümünü temsil eder. “Gönüllü” ibaresi, zorunlu göçün ötesinde, diaspora bireyinin yeni vatanında “yeniden var olma” çabasını ve bu süreçte karşılaştığı reel zorlukları (ekonomik ve toplumsal uyum) ifade etmektedir.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal İstikrar:

Bu birleşik sayı, dernekçiliğin artık sadece kültürel bir platform değil üyelerinin ekonomik ve sosyal refahını da gözetten bir “toplumsal organizasyon” hâline geldiğini belgelemektedir.

Ekonomik Örgütlenme: “Ekonomik Yapı-Kültür İlişkisi” ve “Örenşehir’de Aile-Emek Örgütlenmesinin Değişimi” başlıklı çalışmalar, derneklerin artık üyelerinin ekonomik faaliyetlerini, tarımsal veya yerel üretim modellerini incelediğini ve bunları “kültürel kimliğin korunması” ile ilişkilendirdiğini gösterir. Bu, diasporanın Türkiye’deki yerleşiklik düzeyinin en somut ve rasyonel göstergesidir.

Kurumsal Devamlılık: Genel Kurul haberlerinin geniş bir yer tutması, derneğin idari işleyişinin süreklilik kazandığını, demokratik usullerin yerleştiğini ve bu kurumların kişilerden bağımsız olarak varlıklarını sürdürebilecek bir “kurumsal kültür” oluşturduğunu doğrular.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Sosyolojik Karşılaştırma: Düzce ve Pınarbaşı gibi farklı yerleşim yerlerinde yapılan sosyolojik çalışmalar, diaspora bireylerinin kendi yerel tarihlerini (aile kökenleri, göç hikâyeleri) akademik bir titizlikle araştırmaya başladıklarını gösterir. Anayurt ile olan bağ, artık sadece özlem üzerinden değil “toplumsal yapıların karşılaştırılması” üzerinden kurulmaktadır.

Kurumsal Ağ: Türkiye'nin dört bir yanındaki (Düzce, Pınarbaşı vb.) dernek faaliyetlerinin takip edilmesi, diasporanın kendi içinde güçlü bir “iç iletişim ağı” ördüğünü ve anayurt kökenli kültürel mirası, Türkiye'nin farklı sosyo-ekonomik şartlarına göre uyarlayarak yaşattığını kanıtlar.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Modern Diaspora Vizyonu:

Değişim Bilinci: Dergide yer alan “Değişim” vurgusu, diasporanın geleneksel değerlerin korunması ile modernleşen dünyanın gereklilikleri arasında bir denge kurmaya çalıştığını gösterir. “Ekonomik yapı” ve “Kültür” arasındaki ilişkiyi sorgulayan yazılar, derneğin sadece geçmişe bakan değil geleceğin ekonomik ve sosyal gerçeklerine de hazırlanan, bilinçli bir diaspora kitlesini temsil ettiğini ortaya koyar.

Sivil Toplum Vizyonu: *Kafdağı*'nın yayın sürecinde kat ettiği mesafe; amatör bir bültenden, kurumsal raporlar üreten, sosyolojik analizler yapan ve ekonomik modeller üzerine kafa yoran bir yapıya dönüşümü, derneğin Türkiye'deki sivil toplum sahnesinde ne kadar “profesyonel” bir aktör hâline geldiğini kanıtlar.

Kafdağı'nın yirmi beşinci ve yirmi altıncı birleşik sayısı (Şubat-Mart 1989), dergicilik anlayışında kuramsal ve görsel bir dönüşümü, kurumsal kimlikte profesyonelleşmeyi ve diaspora kültürünün estetik ifade biçimlerini merkeze almaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Muhaceret Tarihimizin 125. Yılında... (Yazar belirtilmemiş): Bu makale, diaspora-anayurt ilişkilerini temel bir ikilem olarak ele almaktadır. Sürgün sonrası ortaya çıkan “anayurt-muhaceret” ayrımının yarattığı sosyolojik tahribatı, nüfus azalışını, asimilasyon sürecini ve ulusal kimliğin korunması hususundaki tehlikeleri tarihsel bir perspektifle işlemektedir. Ayrıca, toplumsal rehavet ve yabancılaşıma gibi sosyolojik sorunları 125. yıl vesilesiyle çözümlemeye çalışır.

Değişme ve Kuzey Kafkasyalı Aydınlara Çağrı (S. Yançatoral): Sosyolojik değişim ekseninde kaleme alınan bu yazı, aydın sorumluluğunu sorgulamaktadır. Yazar, değişen dünyada (iletişim ağları, siyasal sistemler) Kuzey Kafkasyalı aydınların bencillik ve nemelazımcılık çukuruna düşerek duyarsızlaştığını savunur. Bu makale, diasporadaki aydınların değişen sosyo-politik konjonktürde üstlenmeleri gereken göreve dair bir “aydın sorumluluğu” çağrısıdır.

Kafkasya (C. Hapi): Bu yazı, jeopolitik açıdan Kuzey ve Güney Kafkasya'nın konumunu, idari ve etnik yapısını, yüzey şekillerini ve doğal zenginliklerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bölgenin jeopolitik önemine dair veriler içeren kapsamlı bir coğrafya ve tarih çalışmasıdır.

Türkiye'deki Çerkezler (İkibine Doğru dergisinden alıntı): Diaspora-anayurt ilişkilerini ve sosyolojik değişimleri merkeze alan bir röportaj/derleme niteliğindedir. Türkiye'deki Çerkezlerin asimilasyon karşısındaki durumunu, anayurda dönüş hayallerini/imkanlarını ve Türkiye'deki demokratikleşme süreçleriyle olan bağına sorgulayan, “dönüş” tartışmalarını jeopolitik ve sosyolojik düzlemde irdeleyen bir çalışmadır.

Söz konusu sayıdaki diğer yazılar ise daha çok edebi, sanatsal (Manaba Magomedova söyleşisi, tiyatro çalışmaları) veya dernek haberleri içeriklidir.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Kurumsallaşma:

Dergideki “İki Aylık Düşün, Kültür, Sanat ve Haber Dergisi” tanımı, yayının artık sadece haberleşme odaklı bir bültenden, fikir üreten bir düşünce dergisine evrildiğini kanıtlar.

Yönetimsel Yenilenme: Fahri Huvaj'ın Genel Yayın Yönetmenliğine getirilmesi ve geniş bir yayın kurulunun oluşturulması, dernek faaliyetlerinin artık bireysel inisiyatiflerden ziyade profesyonel bir yayın kurulu tarafından yönetildiğini gösterir. Bu, diasporanın Türkiye'deki varlığını entelektüel bir ağırlıkla tescil etme çabasıdır.

Fizikselleşme: *Kuzey Kafkas Kültür Merkezi* projesine dair çağrılarının devam etmesi, diasporanın kendine ait bir “mekân” yaratma konusundaki ısrarının, Türkiye'nin değişen sivil toplum ikliminde kurumsal bir kalıcılık arayışı olduğunu ortaya koyar.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Kültürel etkileşim, artık sadece derleme faaliyetlerinden sanatsal sergilere ve estetik birikime kaymıştır.

Sanatsal Diplomasi: Manaba Magomedova'nın İstanbul'daki sergisi, anayurt kökenli sanatçıların diaspora bünyesinde kabul görmesi ve takdir edilmesi üzerinden bir kültürel bağ kurulduğunu gösterir. Sanat, iki taraf arasındaki ilişkileri “folklordan estetiğe” taşıyan güçlü bir diplomasi aracı olarak kullanılmaktadır.

Entelektüel Derinlik: Derginin “Düşün” kavramını vurgulaması, diasporanın artık sadece kendi geçmişini değil güncel estetik ve kültürel akımları da takip eden, evrensel bir perspektife sahip bir topluluk olduğunu göstermektedir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Sanatın Gücü

Görsel Hafıza: Derginin görsel içeriğinin zenginleşmesi ve bir sergiye odaklanması, diaspora kimliğinin artık yazılı hafızanın yanında görsel bir estetikle de ifade edildiğini gösterir. Sanat, sosyolojik değişimin ve kimlik korumanın en estetik ve etkili yolu olarak benimsenmiştir.

Modernleşme ve Sürdürülebilirlik: Dergi, “yeni bir dönem” olarak niteleyebileceğimiz bu aşamada, diaspora bireylerini daha profesyonel, entelektüel ve estetik birikimi yüksek bir kitle olarak tanımlamaktadır. Türkiye'deki sosyo-kültürel değişimlere paralel olarak dernekler artık sadece “hemşeri evi” değil aynı zamanda şehrin sanat ve düşünce hayatına katkı sunan aktif birer “kültür merkezidir.”

Kafdağı'nın yirmi yedinci ve yirmi sekizinci birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1989), diaspora kimliğinin kurumsal bir “kültür mekânı” etrafında somutlaşması, anayurt sanatının tanıtımı ve diaspora bireylerinin Türkiye'deki toplumsal varlıklarının sanatsal bir derinlikle yeniden üretilmesine odaklanmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Dergide yer alan makaleler, Kafkasya'nın içinde bulunduğu reel-politik, sosyolojik ve diasporik değişimleri derinlemesine analiz etmektedir. Bu bağlamda, “Son Sesler'in Sessizliğinde Kafdağı'na Dönüş”¹¹⁰ başlıklı yazıda yazar S. Oral, mevcut durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Dönüşçülük ve Kalışçılık İkilemi: Yazar, diaspora ve anayurt arasındaki ilişkileri temel bir ikilem üzerinden ele almaktadır. Bu ikilem, bireylerin “dönüşçü” bir tavırla anayurda dönmesi ile “kalışçı” bir tavırla bulundukları coğrafyada kültürel varlıklarını sürdürmeleri arasındaki gerilimi temsil eder.

Sosyo-Kültürel Konumlanma: Oral, Kuzey Kafkasya kökenli insanların bugün anayurtta bir tür azınlık durumunda kaldıklarını, diasporada ise bir “kültür topluluğu”

¹¹⁰ S. Oral, “Son Sesler'in Sessizliğinde Kafdağı'na Dönüş”, *Kafdağı*, (27-28), 6-8

oluşturduklarını belirtmektedir. Yazar, karşılaşılan temel kültürel sorunların bu kadar basit bir ikileme indirgenerek çözülemeyeceğini vurgulamaktadır.

Siyasal Altyapı Gerekliliği: Yazıda, anayurt ile ilişkilerin yoğunlaştırılmasının önemli olduğu kabul edilmekle birlikte, “dönüş” talebinin sadece duygusal bir süreç değil, oldukça ciddi bir siyasal altyapı ve hazırlık gerektirdiği ifade edilmektedir.

Bu kapsamda, Kafkasya'daki değişimleri ele alan bir diğer makalede ise Hapæt V., süreci şu şekilde detaylandırmaktadır:

Toplumsal Sıçrama ve Doğum Sancısı: Yazar, Kafkasya halklarının yaşadığı süreci basit bir Sovyet çözülüşü olarak değil, halkların demokratik ve insan haklarına dayalı yeni bir düzen arayışındaki “doğum sancısı” ve bir “toplumsal sıçrama” süreci olarak nitelendirmektedir.

Özerklik Modelinin Sorgulanması: 1920'lerde uygulanan bölgesel özerklik modelinin başarısına dikkat çeken yazar, buna karşılık kültürel ulusal özerklik önerilerinin halkları izole ederek aslında kültürel gelişmeyi engelleyebileceği uyarısında bulunmaktadır.

Uluslararası Ölçekli Çözüm Arayışı: Kafkas halklarının kendi sorunlarını artık uluslararası platformlarda, demokratik ilkeler çerçevesinde çözmeye iradesine sahip olduğunu belirterek, diaspora-anayurt etkileşiminin bu uluslararası çözüm süreciyle uyumlu olması gerektiğini savunmaktadır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Kültürel etkileşim, anayurt coğrafyasının (Dağıstan, Kalmuk, Azak Denizi bölgesi) sanatsal ve kültürel zenginliklerinin Türkiye kamuoyuna sunulmasıyla daha profesyonel bir boyuta taşınmıştır.

Anayurt Sanatının Temsili: Dergide yer alan “Kuzey Kafkasya Sanatları” başlığı; Devlet Filarmoni Orkestrası, halk oyunları, tiyatro, halıcılık, seramik ve maden işleme gibi sanat dallarının detaylıca tanıtılması, anayurt ile olan bağın artık “estetik bir paylaşım” üzerinden kurulduğunu gösterir.

Diplomatik Etki: Sanatın, iki coğrafya arasında bir köprü olarak kullanılması; diaspora bireylerinin anayurdun sanatsal değerlerini Türkiye'nin kültür hayatıyla buluşturması, kültürel diplomasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Görsel ve Fiziksel Hafıza:

Estetik İfade ve Kimlik: Derginin görsel içeriğinin zenginleşmesi, diaspora kimliğinin artık sadece metinler üzerinden değil anayurt sanatının (takı, bakır oyma, halı) estetik diliyle de ifade edildiğini gösterir. Bu, asimilasyona karşı dirençte görsel kültürün gücünü kullanma stratejisidir.

Kafdağı'nın yirmi dokuzuncu ve otuzuncu birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1989), diaspora kimliğinin tarihsel hafıza ile harmanlandığı, kurumsal yayıncılığın çeşitlendiği ve diasporanın anayurtla kurduğu bağın duygusal ve tarihsel bir derinliğe ulaştığı bir dönemi yansıtmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Yayıncılık:

Dergide yer alan “Derneğimizden Temin Edebileceğiniz Yayınlar” listesi, Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nin artık sadece bir sivil toplum kuruluşu değil aynı zamanda ciddi bir “yayın evi” işlevi gördüğünü kanıtlar.

Hafıza İnşası: Sefer E. Berzeg'in *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler* (I, II, III) serisi gibi eserlerin dernek aracılığıyla yaygınlaştırılması, diasporanın kendi tarihini bizzat belgelendirme ve bu belgeleri kayıt altına alarak yarına taşıma iradesini gösterir. Bu, diasporanın Türkiye'deki toplumsal ve siyasi süreçlerde kendi kimliğini “yazılı kaynaklarla” meşrulaştırma çabasıdır.

Kurumsal Olgunluk: Yayınlanan kitapların (roman, tiyatro, tarih incelemeleri) çeşitliliği, derneğin entelektüel derinliğinin arttığını ve artık kendi literatürünü oluşturan bir “kültür otoritesi” hâline geldiğini gösterir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Dergi kapağındaki “İnsanları vatanlarından çıkarmak mümkündür. Ama o insanların yüreğinden vatanlarını çıkarmak asla mümkün değildir” ifadesi, anayurt ile olan bağın artık duygusal, tarihsel ve jeopolitik bir aidiyet üzerinden tanımlandığının en güçlü göstergesidir.

Vatan Algısı: Bu ifade, diasporanın anayurt ile olan ilişkisinin sadece kültürel bir nostalji olmadığını; anayurdun, fiziksel sınırların ötesinde diasporanın “yüreğinde” taşınan, vazgeçilmez bir jeopolitik ve tarihsel değer olduğunu vurgular.

Duygusal Dayanışma: Dergide yer alan gösteri, etkinlik ve taziye/kutlama haberleri, diasporanın kendi içindeki insani bağlarının, anayurtla olan tarihsel bağ ile iç içe geçtiğini ve bu bütünlüğün diaspora bireylerini ayakta tutan temel güç olduğunu gösterir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Tarihsel Hafıza ve Aidiyet:

Kalıcılık Stratejisi: Derneğin kendi yayınlarını üretmesi ve dağıtması, diasporanın Türkiye toplumunda “geçici bir göçmen” değil kendi kültürel mirasını kitaplarla, belgelerle ve kurumlarla yaşatan “kalıcı ve köklü bir topluluk” olduğu mesajını verir.

Sosyolojik Bütünleşme: Yayınların artık dernek lokallerinde sergilenmesi ve üyelerin bu eserleri okuması/yaygınlaştırması, diasporanın eğitilmiş, donanımlı ve tarihsel bilinci yüksek bir toplumsal yapıya dönüştüğünün en somut göstergesidir.

Kafdağı’nın yirmi dokuzuncu ve otuzuncu birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1989), diaspora kimliğinin tarihsel hafıza ile harmanlandığı, kurumsal yayıncılığın çeşitlendiği ve diasporanın anayurtla kurduğu bağın duygusal ve tarihsel bir derinliğe ulaştığı bir dönemi yansıtmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Yayıncılık:

Dergide yer alan “Derneğimizden Temin Edebileceğiniz Yayınlar” listesi, Kuzey Kafkasya Kültür Derneği’nin artık sadece bir sivil toplum kuruluşu değil aynı zamanda ciddi bir “yayın evi” işlevi gördüğünü kanıtlar.

Hafıza İnşası: Sefer E. Berzeg’in *Gurbetteki Kafkasya’dan Belgeler* (I, II, III) serisi gibi eserlerin dernek aracılığıyla yaygınlaştırılması, diasporanın kendi tarihini bizzat belgelendirme ve bu belgeleri kayıt altına alarak yarına taşıma iradesini gösterir. Bu, diasporanın Türkiye’deki toplumsal ve siyasi süreçlerde kendi kimliğini “yazılı kaynaklarla” meşrulaştırma çabasıdır.

Kurumsal Olgunluk: Yayınlanan kitapların (roman, tiyatro, tarih incelemeleri) çeşitliliği, derneğin entelektüel derinliğinin arttığını ve artık kendi literatürünü oluşturan bir “kültür otoritesi” hâline geldiğini gösterir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Dergi kapağındaki “İnsanları vatanlarından çıkarmak mümkündür. Ama o insanların yüreğinden vatanlarını çıkarmak asla mümkün değildir” ifadesi, anayurt ile olan bağın artık duygusal, tarihsel ve jeopolitik bir aidiyet üzerinden tanımlandığının en güçlü göstergesidir.

Vatan Algısı: Bu ifade, diasporanın anayurt ile olan ilişkisinin sadece kültürel bir nostalji olmadığını; anayurdun, fiziksel sınırların ötesinde diasporanın “yüreğinde” taşınan, vazgeçilmez bir jeopolitik ve tarihsel değer olduğunu vurgular.

Duygusal Dayanışma: Dergide yer alan gösteri, etkinlik ve taziye/kutlama haberleri, diasporanın kendi içindeki insani bağlarının, anayurtla olan tarihsel bağ ile iç içe geçtiğini ve bu bütünlüğün diaspora bireylerini ayakta tutan temel güç olduğunu gösterir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Tarihsel Hafıza ve Aidiyet:

Kalıcılık Stratejisi: Derneğin kendi yayınlarını üretmesi ve dağıtması, diasporanın Türkiye toplumunda “geçici bir göçmen” değil kendi kültürel mirasını kitaplarla, belgelerle ve kurumlarla yaşatan “kalıcı ve köklü bir topluluk” olduğu mesajını verir.

Sosyolojik Bütünleşme: Yayınların artık dernek lokallerinde sergilenmesi ve üyelerin bu eserleri okuması/yaygınlaştırması, diasporanın eğitilmiş, donanımlı ve tarihsel bilinci yüksek bir toplumsal yapıya dönüştüğünün en somut göstergesidir.

Kafdağı’nın otuz birinci ve otuz ikinci birleşik sayısı (Ağustos-Eylül 1989), diaspora kimliğinin artık hem anayurt coğrafyasındaki siyasi çalkantılarla (Abhazya ve Çeçen-İnguş bölgesi) eş zamanlı bir duyarlılık geliştirdiğini hem de dernek faaliyetlerinin kurumsal hafıza ile nasıl kalıcılaştırıldığını ortaya koymaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik, Jeopolitik ve Sosyolojik Dönüşüm:

Hapæt V. – “Kafkasya’da Olup Bitenler ve Olması Gerekenler” Yazar, Kafkasya’daki gösterilerin ve huzursuzlukların basit bir Sovyet çözülüşü değil, “toplumsal bir sıçrama” ve demokratik düzen arayışının getirdiği bir doğum sancısı

olduğunu savunur. 1920’lerdeki özerklik modelinin işlevsizleştğini, yerel sorunların artık uluslararası demokratik ilkeler ve insan hakları temelinde çözülmesi gerektiğini vurgular. Siyasal baskılarla veya kolaycı “bölgesel özerklik” formülleriyle sorunların çözülemeyeceğini, bu durumun ancak “Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı” ilkesinin gerçek ve adil uygulanmasıyla aşılabileceğini savunur.

Yismeyl Özdemir – “Abhazya’da Bir Şeyler Oluyor” Bu makale, diaspora-anayurt ilişkilerinin en somut kırılma noktalarından biri olan Abhazya üzerinden sosyolojik bir analiz sunar. Yazar, Abhazların kendi vatanlarında azınlık durumuna düşürüldüğünü ve Gürcü baskısı altında kültürel/fiziksel asimilasyonla karşı karşıya kaldıklarını belirtir. Abhazya’nın statüsünün Gürcistan’a bağımlı kalması halinde kültürel ve ekonomik kalkınmanın imkansız olduğunu, dolayısıyla Abhazların kendi geleceklerini bağımsız bir şekilde tayin etme iradesinin (Lıhni Deklarasyonu) demokratik bir hak olduğunu vurgular.

Cevdet Hapi – “Kafkasya III (Tarihsel Nüfus ve Koloni Dönemi)” Cevdet Hapi, bölgenin jeopolitik tarihine odaklanarak Rus istilas ve kolonizasyon politikalarının sosyolojik sonuçlarını inceler. Rusya’nın müstahkem hatlar (Azov-Mozdok, Sunja vb.) kurarak yerli halkları topraklarından sürüp yerlerine Kazakları yerleştirmesinin, demografik yapıyı ve feodal yapıyı nasıl kökten değiştirdiğini belgelerle açıklar. 1864 büyük göçü sonrası nüfus yapısındaki keskin değişimi, Ruslaşma politikalarını ve küçük Kafkas halklarının ana dillerini koruma konusundaki asimilasyon tehlikesini detaylandırır.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Yas:

Bu sayı, derneğin kurumsal hafızasında önemli bir yeri olan Dursun Akkaya’nın vefatı üzerine odaklanarak, diaspora kurumlarının kişilerden bağımsız “kalıcı izler” bırakma misyonunu irdelemektedir.

Kurumsal Hafıza ve Vefa: Dursun Akkaya’nın vefatı üzerine yazılan anma yazısında, onun derneğin kültür sitesi (Kültür Merkezi) inşaatındaki emeğine atıf yapılması, diasporanın kurumsal mirasına sahip çıkma bilincini gösterir. “Tamamlayacağız, bitireceğiz” ifadesi, derneğin kurumsal hedeflerinin kişisel yaşam sürelerinden daha uzun soluklu bir “ideale” dönüştüğünü kanıtlar.

Kurumsal Kimlik: Dernek, kendi üyelerinin acılarını paylaşan, onları toplumsal hafızada yaşatan ve kurumsal projelerini (kültür sitesi) bir “emanet” olarak gören güçlü bir sivil toplum yapısı olduğunu bu sayıyla teyit etmiştir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Dergideki “Abhazya’da Bir Şeyler Oluyor” ve “Çeçen-İnguş Ö.S.S. Cumhuriyetinden Görüntüler” başlıkları, anayurt ile olan bağın artık sadece tarihsel değil güncel ve siyasi gelişmelerle “eş zamanlı” bir duyarlılığa evrildiğini gösterir.

Siyasi ve Jeopolitik Farkındalık: Anayurttaki gelişmelerin dergide yer alması, diasporanın anayurdun kaderiyle birleştiğini; Kafkasya’da olup bitenlerin artık diaspora için de “olması gerekenler” üzerinden bir tartışma konusu hâline geldiğini gösterir.

Görsel Hafıza: Çeçen-İnguş Cumhuriyeti’nden görüntülere yer verilmesi, anayurt coğrafyasını diaspora üyelerinin gözünde somutlaştırma, oradaki değişimi takip etme ve diaspora bireylerinin anayurt ile kurduğu duygusal bağı görsel bir gerçeklik üzerinden besleme çabasıdır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Coğrafya ve Tarih:

Sürekli İletişim: “Kafkasya III” başlıklı coğrafya ve tarih incelemeleri, diasporanın anayurt coğrafyasını bilimsel bir disiplinle tanımaya ve tanıtmaya devam ettiğini gösterir. Bu, diasporanın anayurdu sadece “hayali bir vatan” değil sınırları, toplumsal yapısı ve sorunları ile bilinen “gerçek bir coğrafya” olarak sahiplendiğinin kanıtıdır.

Sivil Toplumun Olgunluğu: Derginin içeriğinde yer alan “Görüş/Düşün” bölümleri, diasporanın artık kendi içinde siyasi ve toplumsal stratejiler tartışabildiğini, Sovyetler Birliği’nin değişen jeopolitik iklimi içinde Kafkasya’nın geleceğine dair bir “diaspora perspektifi” üretebildiğini ortaya koyar.

Kafdağı’nın otuz üçüncü, otuz dördüncü, otuz beşinci ve otuz altıncı birleşik sayısı (Ekim 1989-Ocak 1990), diaspora bünyesindeki kurumsal aidiyetin “kurultay” kavramıyla sembolleştiği, evlilik ve toplumsal dayanışmanın bir gelenek olarak sürdürüldüğü ve diasporanın kendi iç dinamikleriyle bir “özgürlük ve dostluk” manifestosu oluşturduğu bir dönemi yansıtmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik, Jeopolitik ve Sosyolojik Dönüşüm:

Hapæt V.-"Kafkasya'da Olup Bitenler ve Olması Gerekenler" Yazar, Kafkasya'daki gösterilerin ve huzursuzlukların basit bir Sovyet çözülüşü değil, "toplumsal bir sıçrama" ve demokratik düzen arayışının getirdiği bir doğum sancısı olduğunu savunur. 1920'lerdeki özerklik modelinin işlevsizleştğini, yerel sorunların artık uluslararası demokratik ilkeler ve insan hakları temelinde çözülmesi gerektiğini vurgular. Siyasal baskılarla veya kolaycı "bölgesel özerklik" formülleriyle sorunların çözülmemeyeceğini, bu durumun ancak "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" ilkesinin gerçek ve adil uygulanmasıyla aşılabileceğini savunur.

Yismeyl Özdemir – "Abhazya'da Bir Şeyler Oluyor" Bu makale, diaspora-anayurt ilişkilerinin en somut kırılma noktalarından biri olan Abhazya üzerinden sosyolojik bir analiz sunar. Yazar, Abhazların kendi vatanlarında azınlık durumuna düşürüldüğünü ve Gürcü baskısı altında kültürel/fiziksel asimilasyonla karşı karşıya kaldıklarını belirtir. Abhazya'nın statüsünün Gürcistan'a bağımlı kalması halinde kültürel ve ekonomik kalkınmanın imkansız olduğunu, dolayısıyla Abhazların kendi geleceklerini bağımsız bir şekilde tayin etme iradesinin (Lihni Deklarasyonu) demokratik bir hak olduğunu vurgular.

Cevdet Hapi – "Kafkasya III (Tarihsel Nüfus ve Koloni Dönemi)" Cevdet Hapi, yaptığı bir konuşmada, bölgenin jeopolitik tarihine odaklanarak Rus istilası ve kolonizasyon politikalarının sosyolojik sonuçlarını anlatır. Rusya'nın müstahkem hatlar (Azov-Mozdok, Sunja vb.) kurarak yerli halkları topraklarından sürüp yerlerine Kazakları yerleştirmesinin, demografik yapıyı ve feodal yapıyı nasıl kökten değiştirdiğini belgelerle açıklar. 1864 büyük göçü sonrası nüfus yapısındaki keskin değişimi, Ruslaşma politikalarını ve küçük Kafkas halklarının ana dillerini koruma konusundaki asimilasyon tehlikesini detaylandırır.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal "Kurultay" Vizyonu:

Dergide yer alan "Kurultay" başlıklı şiirsel metin, diasporanın artık sadece dernekçilik faaliyetleriyle değil daha geniş ve kapsamlı bir "toplumsal sözleşme" ile hareket etme arzusu taşıdığını gösterir.

Toplumsal Sözleşme: "İşte birbirimize söz veriyoruz" dizeleriyle başlayan metin, diasporanın Türkiye'deki varlığını "bağlılık" ve "sonsuz özgürlük" temaları

etrafında yeniden tanımladığını gösterir. Bu, derneğin idari bir yapıdan, üyelerini ortak bir gelecek vizyonunda birleştiren manevi bir merkeze dönüştüğünün işaretidir.

Kurumsal Aidiyet: Yayın kurulunda yer alan isimlerin (Vacit Kılınçarslan, Medet Önlü vb.) derginin sürekliliğini sağlaması, dernekçiliğin kurumsal bir geleneğe dönüştüğünü ve “bireylerin ötesinde” kalıcı bir yapı kurduğunu kanıtlar.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Dergide yer alan evlilik haberleri ve kurumsal kutlamalar, diasporanın kendi içinde “kapalı ve korumacı” bir yapı yerine, Türkiye'nin toplumsal dokusu içinde aktif, evlenen ve çoğalan bir “yaşayan toplum” olduğunu gösterir.

Toplumsal Bütünleşme: Bozüyük'ten Düzce'ye, Ankara'dan farklı bölgelere yayılan evlilik haberleri, diasporanın Türkiye coğrafyasında nasıl bir hemşerilik ağı kurduğunu ve bu ağı yeni kuşaklarla nasıl genişlettiğini belgelemektedir.

Kültürel Süreklilik: Vakıf ve dernek çatısı altında, evlilik gibi temel toplumsal geçişlerin kutlanması, diasporanın anayurt kökenli geleneklerini modern Türkiye'nin sosyal yaşantısı içinde (Gençlik Parkı, evlendirme daireleri vb.) yaşatma başarısını gösterir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Dostluk ve Özgürlük:

Siyasi ve İnsani Vizyon: “Karlı dağlar kadar yüce, bir damla su kadar vazgeçilmez” ifadeleri, diasporanın Kafkasya'ya olan bağlılığını, sadece nostaljik bir bağdan çıkarıp “dostluklar kurmaya” odaklanan, barışçıl ve insani bir jeopolitik vizyona dönüştürdüğünü gösterir.

Modern Diaspora Sosyolojisi: Bu birleşik sayı, diasporanın artık Sovyetler Birliği'nin çözülmeye başladığı bu kritik dönemde, kendi kimliğini “özgürlük” ve “dostluk” ekseninde konumlandırıran, kendi edebiyatını ve manifestosunu (Kurultay şiiri) üretebilen bir sivil toplum iradesine sahip olduğunu vurgular.

Kafdağı'nın otuz yedinci, otuz sekizinci, otuz dokuzuncu ve kırkinci birleşik sayısı (Şubat-Mayıs 1990), derneğin kurumsal vizyonunun merkezinde yer alan Kültür Merkezi inşaatı konusunda yaşanan tikanıklığa dair bir öz eleştiri ve seferberlik çağrısını içermektedir. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Öz Eleştiri:

Bu sayı, dernekleşme faaliyetlerinin en somut göstergesi olan Kültür Merkezi binasının yarım kalmış olması karşısında sert ve sorgulayıcı bir tutum takınmaktadır.

Vicdani Sorumluluk: Dergide yer alan çağrı, “böylesi bir kültür evinin yarım kalması hepimizi düşündürmelidir” diyerek diasporanın Türkiye’deki ekonomik gücü ile kurumsal idealleri arasındaki uyumsuzluğu eleştirmektedir. Sanayici, tüccar ve başarılı iş insanlarına yapılan çağrı, derneğin artık kültürel bir platformdan, ekonomik kaynakların da seferber edildiği bir “toplumsal mühendislik” alanına dönüşmesi gerektiğini savunur.

Kurumsal Utanç ve Pişmanlık: “İlgisizlik ve ihmallerimiz yüzünden yarıda kalırsa, bir gün mutlaka bunun utancını ve pişmanlığını duyacağız” uyarısı, diasporanın kendi kurumsal geleceğine dair taşıdığı endişeyi ve bu kurumun yaşaması için gereken “aidiyet” bilincinin altını çizmektedir. Bu, diaspora kurumlarının kendi varlıklarını rasyonel ve maddi bir zemine oturtma çabasıdır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Modernleşen Diaspora Kimliği: Dergi kapağındaki “Düşündün mü” başlıklı şiir, diasporayı sürekli ileriye bakmaya, okyanusu aşmaya ve kararsızlıktan kaçınmaya çağırmaktadır. Bu, diasporanın Sovyetler Birliği’nin çöküş sürecindeki Kafkasya’nın belirsizliği karşısında Türkiye’deki varlığını, kültürel bir “sığınak” değil güçlü ve kararlı bir “duruş” olarak konumlandırma stratejisidir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: “El Ele” Vizyonu:

Kahcılık Stratejisi: Dergideki “El el verelim, bu onur, bu gurur hepimizin olsun” çağrısı, diasporanın Türkiye’deki toplumsal doku içinde erimeden, kendi fiziksel merkezini (Kültür Merkezi) tamamlayarak kalıcı bir iz bırakma arzusunun dışı vurumudur.

Sivil Toplumun Olgunluğu: Dergi, sadece bir haber organı değil toplumu harekete geçiren, eleştiren, uyaran ve sorumluluk yükleyen bir “sivil irade” görevini üstlenmiştir. Bu sayı, diasporanın artık kendi içinde kurumsallaşmayı bitirmesi gerektiğini, aksi takdirde tarihsel hafızanın da fiziksel mekânsızlık nedeniyle zayıflayabileceğini (utanç ve pişmanlık vurgusu ile) gösterir.

Kafdağı'nın kırk birinci ve kırk ikinci birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1990), diaspora bünyesindeki kurumsal aidiyetin estetik ve görsel bir şölenle (Çeçen-İnguş Vainakh Dans Topluluğu) taçlandığı, anayurt coğrafyasının haritalarla somutlaştırıldığı ve diaspora-anayurt ilişkilerinin artık “fiziksel karşılaşmalar” (turneler, ziyaretler) üzerinden yaşandığı bir dönemi yansıtmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Jeopolitik Değişim:

Tlışe Süleyman – “Ulusal-Kültürel Kimliğin Korunması İçin Kuzey Kafkasya’ya Dönüş”¹¹¹ yazısı, dönemin *Nokta* ve *Halkın Gerçeği* dergilerinde Çerkeslerin ulusal-kültürel sorunları üzerine yapılan tartışmaları merkeze alarak reel-politik bir analiz yapmaktadır. “Kafkasya’ya dönüş” tezini, sadece duygusal bir arayış değil, sürgünle bölünmüş iç dinamiğin yeniden canlandırılması ve halkın kendi kaderini tayin etme hakkını kullanması yolunda siyasal bir hareket olarak değerlendirmektedir. Diaspora-anayurt ilişkilerinin, şovenist asimilasyon politikalarından kurtularak demokratik bir temelde yeniden kurulması gerektiğini savunmaktadır.

Sosyolojik Değişim ve Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Yismeyl Özdemir – “Almanya Gezi İzlenimleri-2” Yazar, diaspora-anayurt ilişkilerini birebir gözlemlerle sosyolojik bir düzlemde ele almaktadır. Almanya’da yaşayan Kafkasyalıların, kuşaklar arası dil kaybı (asimilasyon) ve “iki kültür arasında kalma” sorununu yaşamlarına rağmen, dernekler aracılığıyla kültürel bağlarını korumaya çalışmalarını anlatmaktadır. Anayurtla kurulan her yeni bağın, bölünmüş Çerkes aileleri için yüzyıllık hasretin giderilmesi ve halkın kendi vatanında bütünleşme umudunun güçlenmesi anlamına geldiğini vurgulamaktadır.

Şalahho Abu – “Adiğe Yazınının Doğuşu” Yazar, sosyolojik bir dönüşüm olarak yazın dilinin önemini vurgulamaktadır. 19. yüzyılda alfabe çalışmalarıyla başlayan ancak baskıcı rejimler ve sürgün gibi tarihsel kesintilerle engellenen yazın dili oluşturma sürecinin, bugün sosyo-politik bir zorunluluk olduğunu savunmaktadır. Bir ulusun kendi

¹¹¹ Tlışe Süleyman, "Ulusal-Kültürel Kimliğin Korunması İçin Kuzey Kafkasya’ya Dönüş", *Kafdağı*, (41-42), 2.

diliyle eser üretmesi ve bu birikimi gelecek nesillere aktarmasının, halkın kendi kaderini tayin etme iradesinin kültürel ve sosyolojik temeli olduğunu belirtmektedir.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Görünürlük:

Dergide yer alan Vainakh Dans Topluluğu'nun Türkiye turnesi haberi, diasporanın artık sadece kendi içine kapalı toplantılar yapan bir yapıdan, anayurt kökenli sanat topluluklarını Türkiye genelinde organize edebilen “kültürel bir organizatör” kimliğine büründüğünü gösterir.

Kültürel Diplomasi: Bir topluluğun Türkiye turnesinin dernek eliyle düzenlenmesi, diaspora kurumlarının Türkiye'deki sosyokültürel alanda ne kadar etkili ve profesyonel bir “kültürel diplomat” gibi hareket ettiğini kanıtlar. Bu, derneğin yasal ve toplumsal meşruiyetini en üst düzeye çıkaran bir reel-politik hamledir.

Kurumsal Aidiyet ve Abone Seferberliği: Dergi, “Okuyalım, okutalım, abone olalım” sloganıyla kitlesel bir seferberlik çağrısı yapmaktadır. Bu durum, dernekleşme faaliyetlerinin artık daha geniş kitlelere ulaştırılması, diaspora bireylerinin bu kültürel harekete aidiyet hissinin ekonomik ve entelektüel olarak desteklenmesi gerektiğini vurgular.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Dergide yer alan Kafkasya, Kırım ve Azerbaycan haritaları ve “Kafdağı'nın Ardına” başlığı, anayurt ile olan bağın artık coğrafi ve somut bir gerçeklik üzerinden yaşandığını gösterir.

Coğrafi Bilinç: Anayurt coğrafyasının (Batum, Sohum, Gagra, Tiflis gibi şehirlerin detaylıca haritalandırılması) diaspora bireylerinin zihninde somutlaştırılması, diasporanın anayurdu artık sadece bir “efsane” değil sınırları ve toplumsal yapısı bilinen “gerçek bir coğrafya” olarak sahiplendiğini gösterir.

Fiziksel Karşılaşmalar: Vainakh Dans Topluluğu gibi toplulukların gelişi, diaspora bireylerinin anayurttaki kardeşleriyle fiziksel olarak karşılaşmalarını, kültürü “canlı performanslar” üzerinden deneyimlemelerini sağlamıştır. Bu, anayurt-diaspora ilişkisinin en üst düzeydeki pratik yansımasıdır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: “Kafdağı'nın Ardına”:

Bütünleşik Kimlik: Derginin “Mitos'la... Kafkasya - Kırım - Azerbaycan” başlığı altında bölgesel bir vizyon ortaya koyması, diasporanın artık sadece Kuzey Kafkasya ile sınırlı kalmayıp komşu coğrafyalarla (Azerbaycan, Kırım) tarihsel ve jeopolitik bir kader ortaklığı içinde olduğunu gösterir.

Modern Diaspora Sosyolojisi: Bu birleşik sayı, diasporanın hem fiziksel mekânı (Kültür Merkezi inşası) hem de entelektüel zemini (yayıncılık, harita ve coğrafya bilinci) güçlendirdiğini; aynı zamanda anayurtla olan bağı, sanat ve gösteri gibi modern “etkileşim kanalları” ile diri tuttuğunu kanıtlar.

Kafdağı’nın kırk üçüncü, kırk dördüncü, kırk beşinci ve kırk altıncı birleşik sayısı (Ağustos 1990-Ocak 1991), Kafkasya coğrafyasındaki siyasi çözülmenin ve devletleşme süreçlerinin zirve yaptığı bir dönemi yansıtmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Prof. Dr. QUMUQU Tıghuen - “Yistanbılak'ue Kafkas Savaşlarının Sonucudur” Bu makale, 19. yüzyılda Kafkas Savaşları'nın sona ermesiyle birlikte Çerkeslerin vatanlarını terk etmeleri (Yistanbılak'ue) sürecini tarihsel, politik ve ekonomik temelleriyle incelemektedir. Yazar, bu göçün Çarlık Rusyası'nın yayılmacı politikaları, toprakların silah zoruyla ele geçirilmesi ve halkın yerel feodaller, din adamları ile dış güçler tarafından kışkırtılması sonucu gerçekleştiğini vurgular. Makale, bu süreci “kendi topraklarında egemenliğini ilan etmiş birleşik bir Kuzey Kafkasya federasyonuna” ihtiyaç duyan bir halkın tarihsel trajedisi ve reel-politik bir sonuç olarak değerlendirir.

L'İŞŞE Süleyman - “Çerkeslerde Anadil Sorunu” Bu çalışma, anadilin bir halkın kültürel varlığını sürdürmesindeki sosyolojik önemini vurgulayarak başlar. Yazar, anadilin yok oluşunun asimilasyon sürecini hızlandırdığını belirtir ve bu sorunun jeopolitik konum, ekonomik temel ve eğitim gibi faktörlerle doğrudan bağlantılı olduğunu analiz eder. Anayurt (Kuzey Kafkasya) ile diaspora arasındaki ilişkilere dikkat çeken makale, dilin yaşatılması için ulusal bilinç, eğitim kampanyaları ve anavatana dönüş gibi stratejik öneriler sunmaktadır.

KHUNIJJ Mihamed - “Nedir Bizi Birbirimize Daha da Yaklaştıracak Olan?” Kültürel kimlik ve sosyolojik değişim ekseninde kaleme alınan bu makale, dilin bir

toplumun karakteri ve giysisi olduğunu savunur. Yazar, dilin korunmasının sadece bir kültürel kaygı değil, aynı zamanda tüm Kuzey Kafkasyalıların birbirine yakınlaşması ve kaynaşması için şart olduğunu belirtir. Modernleşme ve yeni siyasi yapılanmaların dil üzerindeki etkilerini de sorgulayan yazar, özellikle yer isimlerinin asimile edilmesine eleştiriler getirerek kültürel mirasın korunması gerekliliğini işler.

Hapæt' Vacit - “Kafkasya'da Günümüzdeki Gelişmeler” Bu makale, Kafkasya'daki sosyolojik ve jeopolitik dönüşümleri doğrudan “Yeniden Yapılanma” süreci ekseninde ele almaktadır. Yazar, “Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı”nın teorik bir kavram olmaktan çıkıp pratiğe uygulanmasının yarattığı karmaşayı değerlendirir. Fanatik milliyetçilik akımlarının ve şovenist yaklaşımların bölgeyi bir “geçimsizlik alanı” haline getirdiğini belirten makale, Kafkas Dağlı Halkları Asamblesi gibi oluşumların bu kaos ortamına karşı çözüm arayışlarını ve halkların birlik olma iradesini ortaya koymaktadır.

Reel-Politik Dönüşüm ve Anayurtta Devletleşme Süreci:

Dergide yer alan haritalar ve haberler, Kafkasya'nın siyasi haritasının radikal bir şekilde değiştiğini belgelemektedir.

Egemenlik İlanları: *Adıgey*'in özerk bölgeden cumhuriyete dönüşmesi, *Çeçen-İnguş*'un egemenliğini ilan etmesi ve *Karaçay-Çerkes*'in cumhuriyet ilan etmesi, bölgede yeni bir jeopolitik gerçekliğin doğduğunu göstermektedir. Bu, diaspora için uzun süredir hayali kurulan “anayurt özgürlüğü”nün somut bir siyasi karşılık bulmasıdır.

Sivil Haklar ve Çağdaşlık: Dergide yer alan “Bölücülük paranoyasına kapılmadan bu taleplere evet demek çağdaşlığın gereğidir” ifadesi, diasporanın Türkiye'deki varlığını, ana dili konuşma ve kültürel hakları savunma temelinde, “çağdaşlık” ve “evrensel hukuk” ilkeleriyle meşrulaştırma çabasıdır.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Fiziksel ve Siyasi Bağ: Anayurt coğrafyasındaki cumhuriyetlerin bağımsızlık süreçleri, diaspora için anayurdu artık “ulaşılmaz bir mit” olmaktan çıkarıp siyasi diyalog kurulması gereken “egemen devletler” statüsüne taşımıştır.

Siyasi Diplomasi: Diaspora kurumları, anayurt coğrafyasındaki bu hızlı siyasi gelişmeleri yakından takip ederek bir yandan Türkiye kamuoyuna bu değişimleri

açıklarken, diğer yandan anayurt ile olan bağı artık “siyasi bir kardeşlik” temelinde yeniden tanımlamaktadır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: “Kafkasya Artık Başka Bir Yer”:

Kalıcılık ve Dönüşüm: Dergi, diasporanın Türkiye’deki yerleşikliği ile anayurdun devletleşme sürecini eş zamanlı olarak okumaktadır. “Bölücülük” suçlamalarına karşı “çağdaşlık ve insan hakları” savunusu, diasporanın Türkiye’deki toplumsal ve siyasi meşruiyetini korumak için kullandığı en önemli entelektüel kalkan hâline gelmiştir.

Sivil Toplumun Olgunluğu: Derginin içeriği, diasporanın artık sadece kendi içinde bir sivil toplum kuruluşu olmadığını, aynı zamanda bölgedeki siyasi gelişmeleri analiz eden, devletleşme süreçlerini izleyen ve bu süreçlere dair Türkiye kamuoyunda “bilinç” oluşturan bir siyasi aktöre dönüştüğünü göstermektedir.

Kafdağı’nın kırk yedinci sayısı (Şubat-Mart 1991), diaspora kimliğinin artık “dönüş” tartışmaları, tarihsel kökenlerin araştırılması ve anayurt coğrafyasının sosyo-ekonomik/politik tarihine odaklanan entelektüel bir derinliğe ulaştığını göstermektedir. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Dr. Yahya Kanbolat’ın “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu”¹¹² başlıklı yazısı, 1991 yılı perspektifiyle diasporadaki Kuzey Kafkasyalıların anayurt ile ilişkilerini, jeopolitik değişimleri ve “dönüş” olgusunun sosyolojik boyutlarını ele almaktadır.

Jeopolitik Dönüşüm ve Anayurt-Diaspora İlişkileri

Küresel Değişim: Yazar, 1990’ların başında dünyada hızla gelişen iletişim teknolojisi ve siyasal sistemlerdeki “demokratikleşme” hareketlerinin, SSCB ve Türkiye arasındaki ilişkileri yoğunlaştırdığını belirtir.

İlişkilerin Doğası: Anavatan ile kurulan bağlar başlangıçta “nostaljik” olsa da, gelişen Türk-Sovyet ilişkileri ve Karadeniz İşbirliği gibi projelerle yeni bir sürece girildiğini ifade eder.

¹¹² Dr. Yahya Kanbolat, "Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu", *Kafdağı*, (47), 5.

“Dönüş” Gerçekliği: Yazar, “dönüş”ü bugünden yarına gerçekleşecek bir olay değil, dikenli yolları olan tarihsel bir süreç olarak tanımlar. Bu noktada İsrail örneği üzerinden, dönüş yapmayan Yahudi diasporasının ana ülkeye sağladığı ekonomik ve siyasi desteğin önemine dikkat çekerek, dünya Çerkeslerinin de benzer bir örgütlenme modeline (Ankara merkezli bir irtibat bürosu gibi) ihtiyaç duyabileceğini vurgular.

Sosyolojik Değişim ve “Dönüş” Sorunu

Ekonomik ve Sosyal Engeller: Kanbolat, Maykop gezisi izlenimlerine dayanarak, anavatana dönüşün sadece romantik duygularla gerçekleşmeyeceğini savunur.

Altyapı Eksikliği: Dönüş yapmak isteyenlerin karşılaştığı en büyük engellerin konut ve istihdam sorunu olduğunu, yerel yetkililerin ise bu altyapı konusunda yetersiz kaldığını belirtir.

Nitelikli Göç Sorunu: Anavatanın, dönüşçü olarak “aydın ve çiftçi” nüfustan ziyade, esnaf ve zanaatkar beklediğini, ancak dönüş yapanların dil bariyeri, rublenin değer kaybı ve yüksek enflasyon gibi sorunlarla yüzleştiğini aktarır.

Kültürel Asimilasyon: Diaspora halkının yaşadığı ülkelerde asimilasyon riski altında olduğunu belirten yazar, anavatanın da piyasa ekonomisine geçişle birlikte kültürel ve toplumsal alanlarda ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabileceği endişesini dile getirir.

Dr. Kanbolat, Çerkeslerin yaşadıkları vatanlara ihanet etmeme disiplinine sahip olduklarını ancak bu durumun onları “dönüşçüler” ve “destekleyiciler” olarak iki akıma böldüğünü belirtir. Yazının nihai mesajı, dönüşün hem ekonomik bir pazar araştırması gerektirdiği hem de anavatana sahip çıkmanın (tarih sahnesinden silinmemek için) hayati bir ulusal sorumluluk olduğudur.

İ. Aydemir (Çuşha) tarafından kaleme alınan “Çerkeslerin Anavatanlarından Sürgünün Nedenleri ve Sonuçları” başlıklı makale, sürgün sürecini tarihsel bir zorunluluktan ziyade Çarlık Rusya’sının sistematik bir imha ve sürgün politikası olarak değerlendirmektedir. Makale, bu süreci temel olarak dört ana grupta incelemektedir.

Sürgünün Nedenleri

Çarlık Rus Yönetimi'nin Girişimleri: Batı Kafkasya'nın, Çarlık Rusya'sının emperyalist çıkarları doğrultusunda, bir daha sorun çıkarmayacak şekilde işgal edilmesine karar verilmiş; bu amaçla bölge yerli nüfustan temizlenerek Rus ve Hristiyan Kazak kolonilerinin yerleştirilmesi hedeflenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu ve Dış Güçlerin Girişimleri: Osmanlı yönetimi, Rusya ile olan çatışmalarında Çerkeslerin savaş yeteneğinden yararlanmak üzere onları imparatorluk topraklarına çekmeyi planlamıştır. İngiltere ise Balkanlar'da Rus etkisine karşı bir denge unsuru olarak Çerkesleri kullanma eğilimindedir.

Dini Etkenler: Çerkesler arasında sürdürülen “küffar (kafir) memleketinde yaşamaktansa halifenin topraklarında ölmek yeğdir” şeklindeki dinsel propagandalar, göç hareketini kamçulamış ve sürgünü bir tutku haline getirmiştir.

Çerkeslerin Sosyal Durumu: Toplumdaki “Thamete” (yaşlılar) ve “Pşı” (soylular) sınıfının çeşitli siyasi ve ekonomik kaygılarla göçe destek vermesi, ayrıca aydın sınıfın sayısının azlığı ve mevcutların da yurt dışında bulunması, halkın sürgüne karşı direncinin zayıflamasına neden olmuştur.

Sürgünün Sonuçları

Demografik Yıkım: Batı Kafkasya'daki Çerkes nüfusun %90'a yakını sürgün edilmiş, yerlerine kolonistler yerleştirilmiştir. Yaklaşık 1,5 milyon ile 2 milyon arası Çerkes, Anadolu, Suriye, Ürdün, Filistin ve Balkanlar gibi geniş bir coğrafyaya dağıtılmıştır.

Balkanlar'dan İkinci Sürgün: Balkanlar'a yerleştirilen Çerkesler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası bölgeden de sürülerek ikinci bir yıkım yaşamış; bu süreçte binlerce insan hastalık, açlık ve bakımsızlık nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

Sosyal ve Kültürel Erozyon: Sürgün sırasında aileler bölünmüş, çocuklar ve gençler esir pazarlarında satılmış; en büyük kayıp ise nüfusla birlikte dil, gelenek, görenek ve kültürel değerlerin yitirilmesi olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi: Makale, sürgün sonrası Türkiye'deki Çerkeslerin, Cumhuriyet döneminde uygulanan “vatandaş Türkçe konuş” kampanyaları ve asimilasyon politikalarıyla baskı altına alındığını, kimliklerini ve dillerini yaşatma mücadelelerinin “bölücülük” olarak nitelendirildiğini savunmaktadır.

İ. Aydemir'in bu incelemesi, sürgünü sadece bir göç hareketi değil, planlı bir demografik dönüşüm ve kültürel yıkım projesi olarak tanımlamaktadır.

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Süreklilik:

Derginin yeni yönetim yapısı (Başkan Süleyman Yançatoral) ve yayımlanan içerik, dernekçiliğin kurumsal bir “hafıza merkezi”ne dönüştüğünü tescil etmektedir.

Kurumsal Hafıza: Dergide yer alan okuyucu mektupları (Raşid Hüseyinov örneği), diasporanın Türkiye’deki varlığı ile Kafkasya’daki aile bağlarını yeniden kurmaya çalışan “kayıp hafıza”ları birleştiren bir “kavuşma köprüsü” işlevi gördüğünü gösterir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Bu sayı, anayurt ile olan ilişkinin artık “dönüş” (geri göç veya yerleşim) ve “tarihsel köken” ekseninde tartışıldığını gösterir.

Dönüş Tartışmaları: “Kuzey Kafkasya Sevgisi ve 'Dönüş' Sorunu” başlıklı konu, diasporanın artık sadece kültürel bir korumacı değil anayurt coğrafyasındaki siyasi değişimlere paralel olarak oraya “dönüş” ihtimalini veya sorumluluğunu akademik/entelektüel bir ciddiyetle masaya yatırdığını gösterir.

Kimlik Sorgulaması: “Çerkesler Kimdir?”, “Sıra Çerkeslere Gelir mi?” gibi başlıklar, diasporanın kendi kimliğini tarihsel bir perspektifle (Antik Yunan ile Kafkas dünyası kıyaslaması gibi) yeniden tanımlama ve dünyadaki siyasi gelişmeler içinde kendi “pozisyonunu” tayin etme gayretini yansıtır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: Tarihsel Derinlik:

Bilimsel Metodoloji: Dergi, “Kuzey Kafkasya’nın Sosyo-Ekonomik ve Politik Tarihi” gibi akademik başlıklarla, artık sadece haber veya edebiyat dergisi değil aynı zamanda Kafkasya çalışmaları yapan bir “araştırma platformu” hâline geldiğini kanıtlar.

Entelektüel Olgunluk: Tarihsel belgelerin araştırılması ve aile kayıtlarının (Raşid Hüseyinov mektubu) dergi aracılığıyla aranması, diasporanın Türkiye’deki sosyolojik varlığının, anayurtla kurulan tarihsel köprülerle nasıl “bütünleşik” bir hafızaya dönüştüğünü gösterir.

Kafdağı'nın kırk dokuzuncu ve ellinci birleşik sayısı (Nisan-Mayıs 1991), diaspora bünyesindeki kurumların, anayurt coğrafyasındaki (Kafkasya) ve küresel ölçekteki (Körfez Savaşı, SSCB'nin çözülüşü) jeopolitik değişimleri, kendi sosyolojik gerçeklikleriyle birleştirerek analiz ettikleri bir dönemi yansıtmaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Siyasi Vizyon:

Bu sayıda, dernek faaliyetlerinin sadece kültürel bir arayıştan çıkıp küresel ve bölgesel siyasi gelişmeleri analiz eden “stratejik bir merkeze” dönüştüğü görülmektedir.

Küresel Jeopolitik Okuma: “Değişen Dünya, Körfez Savaşı, ABD ve SSCB” başlıklı yazı, diasporanın artık Türkiye'nin dış politika gündemini ve küresel güç dengelerini yakından takip ettiğini gösterir. Bu, diasporanın yerel bir dernek kimliğinden çıkıp uluslararası siyasi gelişmelere duyarlı bir “düşünce kuruluşu” perspektifine ulaştığının kanıtıdır.

Siyasi Girişimcilik: İzzet Aydemir Çuşha'nın “Çerkeslerin Politik Girişimleri” hakkındaki makalesi, diasporanın Türkiye'deki toplumsal meşruiyetini ve Kafkasya üzerindeki siyasi etkisini, örgütlü ve bilinçli bir “politik girişimcilik” üzerinden kurguladığını göstermektedir.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Anayurt ile olan bağ, artık “somut projeler” ve “uluslararası işbirlikleri” üzerinden yaşanmaktadır.

Uluslararası Dayanışma Ağı: İsrail'de yaşayan Ahmet Lipiy'in, Kafkasya ile Türkiye arasında ekonomik ve teknik bir iş birliği köprüsü kurma çağrısı (makine, teçhizat ve teknik bilgi transferi), diasporanın artık küresel bir ağa sahip olduğunu ve bu ağı anayurdun kalkınması için kullanmak istediğini gösterir.

Sürekli Temsilcilik İradesi: Yaz ayları sonunda Kafkasya'da “sürekli bir temsilci” bulundurma düşüncesi, diasporanın anayurt ile olan bağını artık bir “gönüllülük” faaliyetinden, kalıcı ve profesyonel bir “diplomatik varlık” düzeyine taşıma iradesini yansıtır.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: “Yeni Birlik”:

SSCB'de Yeni Birlik Andlaşması: Tlişe Süleyman'ın “Kuzey Kafkasyalılar Açısından SSCB'de Yeni Birlik Andlaşması” hakkındaki çalışması, diasporanın, anayurt coğrafyasında değişen siyasi statüleri yakından takip ettiğini ve bu statülerin diaspora üzerindeki yansımalarını (tarihsel bağın geleceği) rasyonel bir temelde tartıştığını kanıtlar.

Tarihsel Hafıza ve Güncel Siyaset: “Kurtuluş Savaşında Kuzey Kafkasyalılar” makalesi, diasporanın Türkiye'deki toplumsal varlığını, tarihsel bir sadakat ve katkı üzerinden meşrulaştırırken; güncel siyasi makaleler ise bu sadakati, anayurdun geleceği üzerine kurulan “yeni bir vizyonla” birleştirdiğini göstermektedir.

Kafdağı'nın elli birinci ve elli ikinci birleşik sayısı (Haziran-Temmuz 1991), diaspora kimliğinin tarihsel hafızayla yüzleşme, kurumsal bir “iade-i itibar” arayışı ve toplumsal belleğin yeniden inşası sürecini kapsamaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Kurumsal Tarihsel Yüzleşme:

Bu sayı, dergicilik faaliyetlerinin artık sadece güncel haberler veya kültürel derlemelerle sınırlı kalmayıp Türkiye tarihinin “hassas” noktalarına odaklanan bir “tarihsel sorgulama” merkezine dönüştüğünü göstermektedir.

“Çerkes Ethem” Dosyası: Derginin kapağında 1935 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin “Çerkes Ethem yakalandı” manşetine yer verilerek konunun dosyalandırılması, diasporanın artık tarihin resmî ve tek taraflı anlatılarına karşı “kendi sözünü söyleme” iradesini gösterir. Bu, diasporanın Türkiye'deki toplumsal meşruiyetini güçlendiren, resmî tarihle hesaplaşma cesaretini ortaya koyan bir reel-politik hamledir.

Sivil Toplumun Entelektüel Sorumluluğu: Derneklerin bugüne kadar bu konuda “açık ve somut” bir söylem geliştiremediğini belirten öz eleştirel yaklaşım, diasporanın kurumsal bir “sivil irade” olarak olgunlaştığını ve artık çekinmeden kendi tarihsel değerlerini (iade-i itibar tartışmaları) savunacak bir entelektüel düzeye ulaştığını kanıtlar.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Tarihsel hafızanın diasporadaki yansımaları, anayurt coğrafyasının devletleşme sancılılarıyla birleşerek diaspora üyeleri için ortak bir “tarihsel adalet” arayışına dönüşmektedir.

Tarihsel Adalet: Çerkes Ethem olayının “halkçı yan, isyan yönü ve hizmetleri” ile yeniden değerlendirilmesi çağrısı, diasporanın kendi tarihsel figürlerine sahip çıkma ve onları “hainlik” etiketinden kurtarma çabasıdır. Bu, anayurtla kurulan bağın sadece kültürel değil “tarihsel onur” eksenli bir bağ olduğunu göstermektedir.

Toplumsal Belleğin Onarımı: Okuyucuların anıları ve tanıklıkları ile geliştirilmek istenen bu dosya, diasporanın Türkiye’deki varlığını, tarihsel belgeler ve bireysel hikâyelerle (kolektif hafıza) yeniden inşa etme sürecidir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: “Dosyayı Açmak”:

Sivil Toplumun Entelektüel Gücü: Derginin hukukçular, bilim insanları ve araştırmacıları bir araya getirme hedefi, diaspora derneklerinin artık akademik bir ciddiyetle (tahlil, röportaj, belge inceleme) çalışan “düşünce kuruluşu” kimliğini pekiştirmektedir.

Değişim Bilinci: Dergideki “Yüzüncü defa açılması gereği doğmuştur” ifadesi, diasporanın statükocu bir yaklaşımla değil geçmişin yüklerinden arınmış, kendi tarihsel haklılığını savunan, çağdaş ve sorgulayıcı bir diaspora kimliği ile geleceği kurma vizyonunu yansıtır.

Kafdağı’nın elli üçüncü ve elli sekizinci sayılarını (Ağustos 1991 - Şubat 1992) kapsayan bu birleşik sayısı, diaspora kimliğinin Türkiye’nin resmî tarih anlatılarıyla ve edebiyat dünyasıyla olan “tarihsel hesaplaşmasını” doruk noktasına taşımaktadır. Reel-politik dönüşüm, diaspora-anayurt ilişkileri ve jeopolitik değişim ekseninde dergide öne çıkan noktalar şunlardır:

Reel-Politik Dönüşüm ve Tarihsel Hesaplaşma:

Dergide “Çerkes Ethem” dosyası üzerinden yürütülen tartışma, resmî tarihin “hain” olarak kodladığı figürlerin diaspora gözünde “kendi hakikatleri” ile yeniden değerlendirildiği bir sürece dönüşmüştür.

Edebî ve Tarihsel Karşılaşma: Nazım Hikmet'in Ethem üzerine yazdığı şiir ile Nurullah Uğurlu'nun bu şiire hitaben kaleme aldığı “Çerkes Şahini Ethem'den Şair Nazım'a Mektup” başlıklı yanıt, diasporanın artık kendi tarihsel figürlerini sadece savunmakla kalmayıp Türk edebiyatının dev isimleriyle “entelektüel bir diyalog” (veya polemik) zeminine çektiğini göstermektedir. Bu, diasporanın Türkiye'deki toplumsal ve kültürel alanda “kendi sözünü söyleme” kapasitesinin ne kadar arttığının kanıtıdır.

Resmî Tarihe Eleştiri: “İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya” duyurusu, diasporanın artık sadece duygusal bir anlatı değil yabancı devlet arşivlerini (İngiliz belgeleri) kullanarak Türkiye'nin yakın tarihine dair “kendi belgesel literatürünü” oluşturma vizyonuna sahip olduğunu kanıtlar.

Diaspora-Anayurt İlişkileri:

Bu dönemde diaspora, anayurt coğrafyasının siyasi karmaşasını (Sovyetler Birliği'nin çözülüşü) tarihsel belgelerle anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Belgesel Hafıza: Osman Çelik tarafından hazırlanan ve yakında çıkacağı duyurulan *İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya* kitabı, diasporanın anayurt ile olan bağını artık 150 yıllık bir perspektifle ve “kanlı kavgaların ötesinde” nesnel bir tarihsel inceleme ile kurma çabasıdır.

Kimlik Onuru: İbrahim Önsal'ın mektubundaki “Çerkes Ethem” ifadesinden rahatsız olmama, tam tersine bununla gurur duyma vurgusu; diasporanın kendi tarihsel mirasına, toplumsal baskılardan arınmış, “onurlu bir sahiplenme” ile yaklaştığını gösterir.

Jeopolitik ve Sosyolojik Değişim: “Yorumsuz” Birikim

Sivil Toplumun Olgunluğu: Derginin bu sayıda “Yorumsuz” başlığıyla doğrudan mektuplara ve şiirlere yer vermesi; diaspora bireylerinin kendi aralarındaki tartışmaları, tarihsel acıları ve kimlik arayışlarını herhangi bir sansür veya çekince olmadan dergi sayfalarına taşıdığını gösterir.

Tarihsel Yüzleşme: Nazım Hikmet'in “hain” vurgusuna karşı, bir diaspora aydınının “Bir topraktan iki hain mi çıkar?” sorusu, diasporanın Türkiye'deki varlığını kendi “tarihsel haklılığı” üzerine kurma ve bu haklılığı Türk aydınıyla “eş düzeyde” tartışma iradesinin bir göstergesidir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kafdağı dergisi, 1987 Şubat’ında Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği adına yayın hayatına başladığı günden 1992 Şubat’ına kadar uzanan beş yıllık kesintisiz yayın sürecinde, Türkiye’deki Kafkas diasporasının entelektüel, kültürel ve siyasal dönüşümünün en somut aynalarından biri hâline gelmiştir. Bu tez kapsamında derginin tamamı (58 sayı) tematik analiz ve söylem analizi yöntemleriyle sistematik bir biçimde incelenmiş; böylece dergi yalnızca bir dernek yayını olmanın ötesinde, diaspora kimliğinin inşasında, kültürel hafızanın korunmasında, anavatanla kurulan bağların yeniden tanımlanmasında ve SSCB’nin dağılma sürecine verilen tepkilerde kritik bir rol üstlenen dinamik bir düşünce platformu olarak ortaya konulmuştur. Dergi sayfaları arasında, 19. yüzyıl sürgün travmasından 20. yüzyıl sonu jeopolitik dönüşümlere uzanan geniş bir zaman diliminde Kafkas diasporasının kolektif bilincinin nasıl şekillendiği, hangi söylem stratejileriyle beslendiği ve hangi kurumsal adımlarla somutlaştığı ayrıntılı olarak belgelenmiştir.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu, “Kafdağı’nın Türkiye’deki Kafkas diasporasının kültürel kimliğinin korunması, yeniden üretilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması sürecindeki rolü ile Kafkasya tarihi ve kültürüne ilişkin yaklaşımı nedir?” şeklinde formüle edilmiştir. Bu ana soru çerçevesinde şu alt sorulara cevap aranmıştır: Dergide hangi temalar işlenmiştir ve bu temalar nasıl ele alınmıştır? Kafkasya algısı zaman içinde nasıl dönüşmüştür? Diaspora kimliğinin inşası ve Kafkas diasporasının temsili hangi söylemler üzerinden gerçekleşmiştir? SSCB’nin dağılma süreci (Glasnost-Perestroika) dergi politikasına nasıl yansımıştır?

Temalar ve İşleniş Biçimi: Dergide öne çıkan temel temalar; sürgün ve muhaceret travması, kimlik inşası, dil bilinci, kültürel sentez (geleneksel Kafkas kültürü ile evrensel uygarlık arasında köprü kurma), asimilasyon tehdidi, anavatana dönüş ideali ve resmî tarihle hesaplaşma olmuştur. Özellikle “Çerkes Ethem Dosyası” gibi toplumsal hassasiyeti yüksek konuların cesurca ele alınışı, diaspora aydınlarının Türkiye’nin resmî tarih anlatısıyla yüzleşme iradesini ve entelektüel olgunluğunu ortaya koymuştur. Dergi, Çerkes Ethem’i “hain” etiketinden kurtarma, onun hizmetlerini ve halkçı yönünü yeniden değerlendirme çabasıyla, yalnızca bir iade-i itibar arayışı yürütmemiş; aynı zamanda Türkiye toplumsal hafızasında Kafkas kökenli toplulukların kendi yerini ve haklılığını

rasyonel bir zeminde yeniden tanımlama cesareti göstermiştir. Bu yüzleşme, Nazım Hikmet’le girilen edebî diyaloglar ve İngiliz belgelerine dayalı tarih çalışmalarında da kendini göstermiştir. “Anavatana Dönüş Manifestosu”, Nart destanları çalışmaları, çocuk eki içerikleri ve sosyolojik köy incelemeleri, temaların hem bilimsel hem de katılımcı bir dille işlendiğini göstermektedir.

Kafkasya Algısının Zamansal Evrimi: İlk evrede (1987-1988) dergi, ağırlıklı olarak arşivleme, kültürel derleme, mitoloji, folklor ve bilimsel belgeleme odaklı bir yaklaşım benimsemiş; “zaman engeli” kavramı üzerinden geleneksel kültürün acilen kaydedilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması misyonunu ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde dergi, elit bir aydın kitlesine hitap eden, teorik derinliği yüksek ancak halka yeterince nüfuz edemeyen bir üslup sergilemiştir. İkinci evrede (1988 sonu-1989) ise “halka inme” stratejisiyle belirgin bir dönüşüm yaşanmış; uzun ve ağır akademik makalelerin yerini daha yalın, haber ağırlıklı, katılımcı ve demokratik bir içerik anlayışı almıştır. Çocuk eki, okuyucu mektupları, özeleştirme mekanizmaları ve “yanlış yapma özgürlüğü” gibi uygulamalarla dergi, dar bir aydın çevresinden geniş diaspora kitlelerine ulaşmayı başarmıştır. Üçüncü ve en radikal evrede (1990-1992) Glasnost-Perestroika rüzgârları ve SSCB’nin çözülüş süreciyle birlikte Kafdağı, anavatana dönüş stratejisi, siyasi gelişmelerin yakından takibi, egemenlik ilanları, cumhuriyetleşme hareketleri ve tarihsel yüzleşme gibi proaktif temalara yoğunlaşmıştır. Bu süreç, “uzaktaki muhayyel vatan” algısından “gerçek ve erişilebilir vatan” söylemine doğru net bir dönüşümü belgelemektedir.

Kimlik İnşası ve Diaspora Temsili: Dergi, kimlik inşasını “kültürel sentez”, “estetik modernleşme” ve “tarihsel onur” eksenlerinde gerçekleştirmiştir. Diaspora, yalnızca “sürgün mağduru” değil aynı zamanda “kültürel mirasın taşıyıcısı”, “sivil toplum aktörü” ve “stratejik düşünce üreticisi” olarak temsil edilmiştir. “Kurultay” manifestosu, “El ele verelim” çağrıları ve sanat-edebiyat içerikleri bu temsili güçlendirmiştir.

SSCB Dağılma Sürecinin Yansımaları: Glasnost ve Perestroika ile birlikte dergi, anavatandaki egemenlik ilanlarını (Adıgey’in cumhuriyet ilanını, Çeçen-İnguş’un egemenliğini, Karaçay-Çerkes’in cumhuriyet ilanını), Kafkas Dağlı Halkları Asamblesi’ni ve “Yeni Birlik Andlaşması” tartışmalarını yakından takip etmiş; diaspora

bireylerini bu gelişmeler konusunda bilinçlendirmiştir. Bu süreç, derginin “nostaljik kültür dergisi” kimliğinden “stratejik düşünce platformu” kimliğine evrildiğini kanıtlamıştır.

Yayın Politikasının Üç Evreli Evrimi ve Paradigma Değişimi

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, Kafdağı’nın yayın politikasının üç temel evrede önemli bir evrim geçirdiğinin tespitidir. Bu evrim, diasporanın “nostaljik bir göçmen topluluğu” olmaktan çıkıp kurumsal yapılar kuran, siyasi analizler yapan, kendi tarihini sorgulayan ve geleceğe yönelik stratejik vizyon geliştiren aktif bir sivil toplum aktörüne dönüştüğünü açıkça göstermektedir.

Kafdağı’nın en değerli katkılarından biri, diaspora ile anavatan arasındaki ilişkinin paradigmasında yarattığı değişimdir. Başlangıçta nostaljik ve duygusal bir bağ olarak tanımlanan anavatan ilişkisi, 1990’ların başında siyasi, diplomatik ve stratejik bir boyuta evrilmiştir. “Anavatana Dönüş” konusu, nostaljik bir hasret olmaktan çıkarılıp rasyonel, makro-stratejik bir proje hâline getirilmiştir. Asimilasyona karşı “mikro” çözümler (dil eğitimi, kültürel faaliyetler) yanında “makro” çözüm olarak dönüş vurgusu yapılmış; öncü grupların gitmesi, ekonomik ve teknik destek sağlanması, demografik denge oluşturulması gibi somut adımlar önerilmiştir. Bu yaklaşım, diasporanın hem Türkiye’de kalıcı kurumlar kurma hem de anavatanda aktif rol alma ikili stratejisini yansıtmaktadır.

Öte yandan dergi, kültürel sürekliliği sağlamada da önemli pratik adımlar atmıştır. Çocuk eki (“*Kafdağı* / Çocuk”), gelecek kuşakları asimilasyondan koruma amacı taşıyan masallar, şiirler, müzik notaları ve ana dili bilincini geliştiren içerikleriyle dikkat çekmektedir. Kültür Merkezi inşaatı için yürütülen “Bir Kürek Harç, Bir Tuğla da Sizden” kampanyası, diasporanın soyut kültürel çabadan somut fiziksel mekânlara geçişini simgelemektedir. Sanat, edebiyat, tiyatro ve halk oyunları faaliyetleri ise kültürel mirası estetik bir dille yeniden üreterek diaspora kimliğinin hem modern hem de köklü bir kimlik olmasını sağlamıştır. Tüm bu unsurlar, *Kafdağı*’nın sadece bir yayın organı değil aynı zamanda diaspora toplumunun eğitim, örgütlenme, dayanışma ve kimlik inşası merkezlerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır.

Tartışma ve Literatüre Katkı:

Yayın politikasının bu üç evreli evrimi, çalışmanın en önemli bulgularından biridir. Derginin statik değil diasporanın değişen ihtiyaçlarına göre kendini sürekli yenileyen

dinamik yapısı, onu benzer yayınlardan (Yeni Kafkas, Jineps, Guaze vb.) ayırmaktadır. Örneğin; Meltem Cındık'ın *Yeni Kafkas* çalışması (1957-1962) daha çok kültürel birlik ve bilgilendirme misyonuna odaklanırken, Kafdağı 1990-1992 döneminde siyasi gelişmeleri proaktif biçimde takip etmiş ve “tarihsel hesaplama” (Çerkes Ethem Dosyası, Nazım Hikmet polemiği) gibi cesur adımlar atmıştır. Aslıhan Alkanat'ın Jineps çalışması ise daha çok kimlik ve temsil temalarına yoğunlaşırken, Kafdağı hem kimlik inşasını hem de reel-politik strateji üretimini aynı anda gerçekleştirmiştir. Bu yönüyle *Kafdağı*, Türkiye'deki Kafkas diaspora yayıncılığının en olgun ve çok boyutlu örneği olarak öne çıkmaktadır.

Bu tez, *Kafdağı dergisini* kronolojik bir yayın dizini olmanın ötesinde, dönemin sosyo-politik bağlamıyla iç içe geçmiş, dinamik ve çok katmanlı bir düşünce platformu olarak ele almıştır. Böylece Türkiye'deki Kafkasya çalışmaları literatüründe önemli bir boşluğu doldurmakta ve diaspora yayıncılığının kimlik inşasındaki rolünü bilimsel bir çerçeveye oturtmaktadır. Çalışma, süreli yayınların tarihsel araştırma yönteminde birincil kaynak değeri taşıdığını bir kez daha vurgulamakta; tematik ve söylem analizinin diaspora çalışmalarına nasıl derinlik kattığını göstermektedir.

Teorik açıdan çalışma; Stuart Hall'un kimlik inşası teorisi, Homi Bhabha'nın “üçüncü mekân” kavramı ve Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek yaklaşımı ile uyumlu bir vaka sunmaktadır. Uygulama açısından ise dernek yöneticilerine, kültür merkezi projeleri yürüten sivil toplum kuruluşlarına ve ana dili eğitimi politikası geliştiren kurumlara somut model ve strateji sunmaktadır.

Sınırlılıklar:

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu tez de belirli sınırlılıklar taşımaktadır. Araştırma yalnızca Kafdağı'nın 58 sayısı ile sınırlandırılmış olup, aynı dönemdeki diğer Kafkasya temalı süreli yayınlarla (Yeni Kafkas, Kafkas vb.) karşılaştırmalı bir analiz yapılmamıştır. Dergideki görsel unsurlar (fotoğraflar, karikatürler), şiir ve edebî metinlerin ayrı bir estetik-söylem incelemesine tabi tutulması, gelecek çalışmalar için zengin bir alan sunmaktadır. Ayrıca dergi yazarları ve dönemin tanıklarıyla yapılacak sözlü tarih görüşmeleri, tezin bulgularını daha da zenginleştirecektir. Derginin etkisini ölçmek amacıyla okuyucu anketleri veya dernek arşivleriyle karşılaştırmalı çalışmalar da literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Öneriler:

Kafdağı külliyyatının tamamının dijitalleştirilerek açık erişime sunulması hem akademik araştırmacılara hem de geniş diaspora topluluğuna büyük kolaylık sağlayacaktır. Bu sayede derginin 58 sayılı zengin arşivi, gelecek nesiller tarafından kolayca erişilebilir hâle gelecek ve Kafkasya çalışmaları literatürüne kalıcı bir kaynak oluşturacaktır.

Aynı dönemde yayımlanan diğer diaspora dergileriyle (Yeni Kafkas, Jıneps vb.) karşılaştırmalı tematik ve söylem analizlerinin yapılması, *Kafdağı*'nın özgün konumunu daha net ortaya koyacak ve Türk Kafkas diasporası yayıncılığının genel evrimini aydınlatacaktır.

Dergi yazarları, editörler ve dönemin tanıklarıyla gerçekleştirilecek sözlü tarih görüşmeleri ise tezin bulgularına “yaşayan hafıza” boyutunu ekleyerek, yazılı metinlerin ötesinde kişisel tecrübe ve anıları da literatüre katacaktır.

Kafdağı'nın günümüzdeki KAFFED, KAFİAD ve diğer Kafkas dernekleri üzerindeki kurumsal etkisi de ayrı bir araştırmaya konu edilmelidir; böylece derginin uzun vadeli mirası ve etkisinin somut izleri takip edilebilecektir.

“Anavatana Dönüş” stratejisinin günümüzdeki karşılıkları demografik verilerle incelenmeli, çocuk eki (“Kafdağı / Çocuk”) içerikleri ise günümüz ana dili eğitimi programları için model olarak kullanılmalıdır.

Ayrıca dergide yer alan görsel malzemeler (fotoğraflar, karikatürler), şiirler ve edebî metinlerin ayrı bir estetik-söylem incelemesine tabi tutulması, tezin bulgularını zenginleştirecek ve gelecek çalışmalar için verimli bir alan açacaktır.

Sonuç olarak *Kafdağı dergisi*, 125 yıllık sürgün deneyimini kültürel direnişe, entelektüel üretime ve geleceğe yönelik stratejik bir vizyona dönüştüren kıymetli bir mirastır. Bu miras, hem Türkiye'deki Kafkas diasporasının hem de genel olarak diaspora, kimlik, kolektif bellek ve kültürel hafıza çalışmalarının daha iyi anlaşılması açısından vazgeçilmez bir kaynaktır. Elinizdeki tez, bu mirasın bilimsel bir titizlikle belgelenmesine ve gelecek nesillere aktarılmasına mütevazı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Kafdağı'nın sayfalarında yankılanan sesler; sürgün acısını direnişe, hasreti stratejiye, kimlik kaybı korkusunu kimlik inşası iradesine dönüştüren bir halkın hikâyesidir.

KAYNAKÇA

- Alkanat, A. (2019). *Kafkas Diaspora Medyasında Tarih ve Kimlik: Jneps Gazetesi Örneği* [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=cve7NoWP9aA5A3HSljNcFQ>
- Arı, A. (2020). *Zor Yıllar: Kafkasya Özlemiyle Dolu Bir Ömür* (Haz. T. M. Bozkurt). KAFDAV Yayıncılık.
- Berzeg, S. (2008). *Kafkas ve Diasporasının Yayın Hayatından*. Kuban Matbaacılık Yayıncılık.
- Bi, M. (2011). *Kafkas Tarihi*. Berikan Yayınevi.
- Bilge, S. M. (2020). Çerkezler. *TDV İslam Ansiklopedisi*, III, 289. TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Cerkes.org.tr. (2024, 22 Mayıs). *Medet Önlü'yü Saygı ve Rahmetle Anıyoruz*. <https://cerkes.org.tr/medet-onluyu-saygi-ve-rahmetle-aniyoruz-2>
- Circassian Center. (t.y.). *Süleyman Yançatoral ile Bir Söyleşi*. <https://www.circassiancenter.com/tr/suleyman-yancatoral-ile-bir-soylesi/>
- Cındık, M. (2022). *Yeni Kafkas Dergisi'nin Kafkasya Tarihi Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Demir, B. (2025). 21 Mayıs 1864: Büyük Çerkes Sürgünü. *TroyAcademy*, 10(2), 98-108. <https://doi.org/10.31454/troyacademy.1749202>
- Doğan, A. (2019). *Çerkes Sürgünü ve Osmanlı Basınına Yansımaları (1863-1865)* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=CzndXtnsf2HhnmH1HAthjg>
- Dursun, D. (2001). Kafkasya. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 24, 160-162. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Elmas, Z. (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Çerkes Cemiyetleri (1908-1923)* [Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=DdHOMvInJGbx6DBWciYYHQ>
- Gelmem, B. (2024). *Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi (İstanbul): Muhtevası, Yazarları, Azerbaycan Edebiyatı İncelemeleri* [Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi]. YÖK

Tez

Merkezi.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=HcnqLaqFUDb v15JVMYSM1g>

Infocherkessia. (2022, 18 Ağustos). *Hatko Aslan Ari'yı Birinci Ölüm Yıldönümünde Saygıyla Anıyoruz*. <https://www.infocherkessia.com/tr/haberler/bakis-acimiz/hatko-aslan-ari-yi-birinci-olum-yildonumunde-saygiyla-aniyoruz>

İnsan Hakları Derneği (İHD). (2015, 12 Ocak). *Medet Önlü Cinayeti Aydınlatılsın!*. <https://www.ihd.org.tr/medet-onlu-cinayeti-aydinlatilsin/>

Jineps Gazetesi. (2022, 1 Nisan). *Yusuf Kamil Taymaz'la 'Kariyer Günleri'*. <https://jinepsgazetesi.com/2022/04/yusuf-kamil-taymazla-kariyer-gunleri/>

Kafdağı: Aylık Düşün, Kültür, Sanat ve Haber Dergisi. (1987-1992). *Arşiv Kayıtları*. Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Yayınları.

Kafkas İş Adamları Derneği (KAFİAD). (t.y.). *KAFİAD'dan Yönetim Kurulumuza Ziyaret*. <http://kafiad.org/alt/haber806.htm>

KAFFED. (2021, 27 Şubat). *Bir Yazar Bir Eser: Bir Köyün Hikâyesi / ALHESÇİREY / Kanlokue Yismahil – Fahri Huvaj*. <https://kaffed.org/2021/02/27/iki-yazar-bir-eser-bir-koyun-hikayesi-alhescirey-kanlokue-yismahil-fahri-huvaj/>

KAFFED. (2025, 30 Haziran). *Bir Yazar Bir Eser: TIĞUJIKO KIZBEÇ / Güç'el Nurbıy / Hatko Mansur Ulutaşlı*. <https://kaffed.org/2025/06/30/bir-yazar-bir-eser-tigujiko-kizbec-gucel-nurbiy-hatko-mansur-ulutasli/>

KAFFED. (2021, 4 Ağustos). *HATKO Aslan Ari ve Ailesini Anavatana Uğurladık*. <https://kaffed.org/2021/08/04/hatko-aslan-ari-ve-ailesini-anavatana-ugurladik/>

KAFFED. (2005, 15 Haziran). *Süleyman Yançatoral*. <https://kaffed.org/2005/06/15/suleyman-yancatoral/>

Kalaycı, İ. (2015). Tarih, Kültür ve İktisat Açısından Çerkesya (Çerkesler). *Avrasya Etüdleri*, 47, 73.

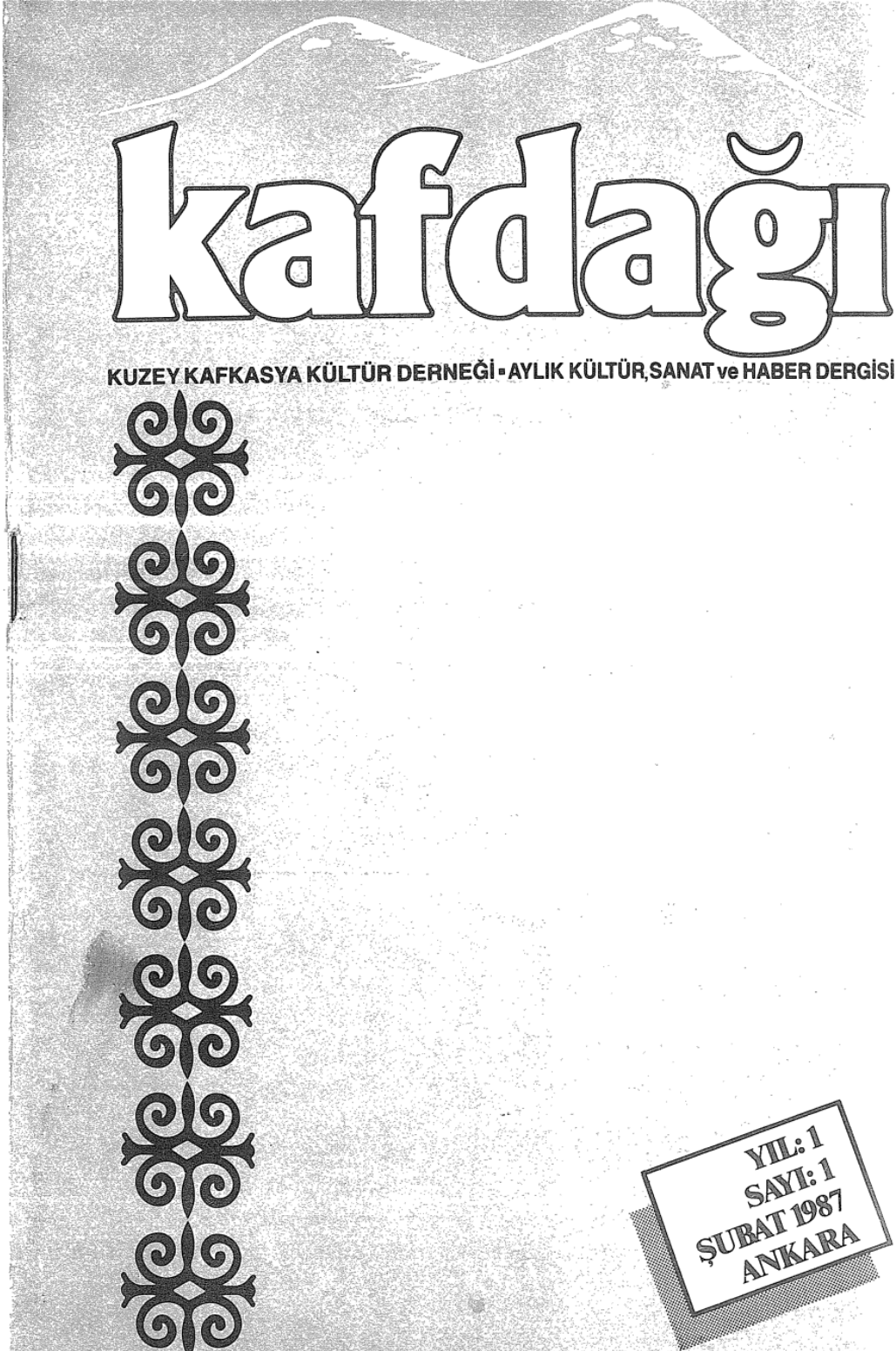
Metin Bozkurt. (2020, 31 Ekim). *Bir Yazar Bir Eser: Zor Yıllar – Metin Bozkurt*. KAFFED. <https://kaffed.org/2020/10/31/bir-yazar-bir-eser-zor-yilllar-metin-bozkurt/>

Özsaray, M. (1998). *Kafkas Halklarından Adıgelerin Eski Dinleri ve İslamiyetin Kuzey Kafkasya'ya Girişi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].

- Yançatorial, T. S. (2022, 29 Haziran). ‘*Vatana Dönüş*’ Düşüncesinin Mimarlarından T’lışe Süleyman Yançatorial’ı Saygıyla ve Özlemle Anıyoruz. Infocherkessia. <https://www.infocherkessia.com/tr/haberler/diaspora/vatana-donus-dusuncesinin-mimarlarindan-t-lise-suleyman-yancatorial-i-saygiyla-ve-ozlemle-aniyoruz>
- Yıldız, E. (2019). *Çerkes Kimliği ve Temsiliyeti: Jneps Gazetesi (2005-2019)* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=plXQcYmTtleor0WxhLqnVg>
- www.cerkesya.org (19.05.2026).
- www.kafdav.org.tr (7.04.2026).
- www.kaffed.org (03.03.2026).
- [www.http://abaza.org.tr](http://www.abaza.org.tr) (24.04.2026).

EKLER

Ek-1:

Ek-2:

kafdağı Aylık Kültür Sanat ve Haber Dergisi •

Sahibi : Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Adına Başkan **ASLAN ARI** * Yayın Yönetmeni : **Nahit ERUZ**, * Yazı İşleri Sorumlusu : **Mansur ULUTAŞLI** * Haberleşme Adresi : **P.K. 17, EMEK-ANKARA** * Abone bedelleri, (herhangi bir PTT şubesiinden) **108669 No'lu Posta Çeki Hesabına gönderilir** * Fiyatı : 500.— TL. * **Yıllık Abone Bedeli (12 Sayı) : 5.000.— TL.** (Dış Ülkeler için : **30 DM**) * Gelen yazılar basılsın basılmasın geri gönderilmez * **Yayınlanan yazılar kaynak gösterilmeden iktibas edilemez** * İmzalı yazıların sorumluluğu sahiplerininindir * **Dizgi-Baskı Şafak Matbaası Yıl : 1, Sayı : 1, Şubat 1987 - ANKARA**

ÇIKARKEN

Genel anlamda kültür, son derece geniş kapsamlı bir kavramdır. Bir toplumda geçmişte geçerli olmuş ya da halen geçerli olan her türlü duygu, düşünce, dil, sanat vb... yaşam öğelerinin tümünü içerir. Bu anlamda kültür bilimi de içine alır ve bir bakıma uygarlıkla özdeşleşir. Anlam ve içerik zenginliğindeki genişlik yüzündendir ki kültürü, bütün öğelerini, türlerini ve dallarını kapsayacak biçimde tam olarak tanımlamak kolay olmamaktadır. Ancak yukarıda belirtilen kapsam ve içeriği üzerinde genellikle uzlaşıldığı söylenebilir.

Kültürün ve kültürel uğraşların, toplumsal ve evrensel açıdan önemini ve değerini daha kolay belirtebilmek için bilim kavramından yararlanılabilir.

Bilindiği gibi bilimin ya da bilimsel bilginin en temel özelliklerinden biri evrenselliğidir. «Bilim evrenseldir» denilince başlıca şu üç gerçek anlatılmış olur :

1. Bilim evrenseldir; çünkü insanlığın ortak ürünüdür. Günümüzde bir bilim adamının ortaya çıkardığı veya formüle ettiği bilimsel bilgi, her ne kadar onu bir bilim adamı bulmuş gibi görünse de, aslında önceki araştırmaların, çabaların birikimi sonunda ulaşılmış bir nokta olmaktadır. Hatta bunda ilkel dönem insanının yaşam deneyimlerinin de payı vardır.

Bir bilimsel bilgiyi en son formüle eden kişinin çabası, deyim yerindeyse «bardağı taşıran son damla» durumundadır. Bardak, daha önceden sayısız damlacıklarla doldurulmamış olsaydı, son damla kuşkusuz tek başına boş bardağı taşıramazdı.

2. Bilim evrenseldir; çünkü bilimsel bilgi, elde edilme koşulları hazırlandığında, evrenin her yerinde geçerlidir. Yani her yerde her zaman doğrulanabilir ya da geçerliliği kanıtlanabilir.

3. Bilim evrenseldir; çünkü bilimsel bilgi kimsenin özel ya da kişisel malı olamaz. Bir bilimsel bilgi her zaman her yerde herkes tarafından ve o bilimsel bilgiyi bulana ya da formüle edene herhangi bir ödemedede bulunmaksızın kullanılabilir. Başka biçimde, örnekleye-

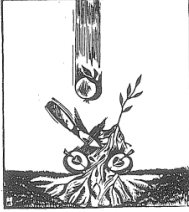
Ek-4:

Ek-5:

KAFDAĞI ÜZERİNE

amaç; geleneksel kültür-çağdaş kültür sentezine ulaşmak...
başarının ancak okuyucularımızın ilgileri, öneri, eleştiri ve destekleriyle biçimlenip gerçekleşeceği inancındayız.

Periyodik yayın organlarının ilk sayılarında genellikle amaç, temel işlev ve konuların belirlenmesi yerleşmiş bir gelenektir. İlk sayımızda Yönetim Kurulu imzasıyla yayımlanan baş yazıda KAFDAĞI'nın temel amacı Derneğimizin temel konuları olan kültürün önemini vurgulayarak dile getirilmiştir. Ancak yine de KAFDAĞI'nın çatış nedenini, temel amaç ve işlevlerini daha somut ve açık biçimde belirtmekte yarar vardır. Ne var ki 25. yıl, Resul Hamzatov, Georges Du-mezil'in ölümü gibi önemli konu ve haberlere öncelik verme gereğinden kaynaklanan ve yer darlığı nedeni ile ilk sayımızda yer veremediğimiz bu konudaki açıklamaları ikinci sayıda, burada sunuyoruz.

KAFDAĞI'nın temel amacı, kuşkusuz kendisini yayın yaşamına başlatan K.K.K. Derneği'nin amacı doğrultusundaki çalışmalara hem doğrudan katkıda bulunmak, hem de hemşehrilerimizin bu çalışmalara daha aktif biçimde ve daha geniş ölçüde katılmalarını sağlamaya çalışmaktır.

K.K.K. Derneği'nin tüzüğüne baktığımızda temel amacın şu üç aşamadan oluştuğunu görürüz. a) Geleneksel kültür değerlerimizin derlenmesi, b) Bu kültürün uygar dünya kültürüyle uyumlu biçimde geliştirilerek korunması ve hayata geçirilmesi, c) Geleneksel Kafkas Kültürü - Uygar dünya kültürü sentezi yoluyla üyelerinin kültür düzeylerinin yükseltilmesi ve onların geleneksel kültüre saygılı, üke ve dünya gerçeklerini bilen bilinçli aydınlar olarak topluma daha yararlı insanlar haline getirilmesi.

2

Kafdağı "Boşlukta sallanan kendi kendine duramayan dünyanın desteği"
"Gökyüzünün rengini aldığı zümrütten dağ"

Buraya kadar, KAFDAĞI'nın temel amaç ve işlevleri üzerinde durduk. Şimdi de Dergimize ad olarak seçtiğimize KAFDAĞI'nın mitoloji anlamlarından ve neden bu adı seçtiğimizden kısaca söz edelim

Bilindiği gibi KAFDAĞI mitolojik bir dağdır. Eski doğu halklarında, Hint, İran ve Arap mitolojilerinde Babil, İbrani ve İslam Kozmolojisinde (evrenbilim) önemli yer tutar. Mitolojik inançlara göre Kafdağı, "boşlukta sallanan kendi kendine yerinde duramayan dünya'nın dayanağı" olmuştur. (M. LAROUSSE) Dünya'yı çevreleyen aşılman güç bir dağlar zinciridir. Görünen, görünmeyen dünyaları ayıran bir sınırdır.

Mitoloji'deki Kafdağının Dünya üzerindeki yeri konusunda, o'nun kuzeyde olduğu yolundaki inanç oldukça yaygındır. KAFDAĞI adı "özellikle Kafkas'lar ile İran'ın kuzeyindeki dağ sıralarını içine alan kısmı ifade eder." (İñönü Ans.) "Bu adın Kafkas dağlarından türediği sanılmaktadır" (Görel Gal.Kült.Ans.)

Mitoloji'deki Kafdağı'nın günümüzde Kuzey Kafkasya'da bulunan ADİGE 'dillerinde OŞHAMAFA (Kutsal dağ, uğurlu dağ) olarak anılan ELBRUZ dağı olduğu kanaati yaygındır. Ancak, bunu bilimsel olarak günümüz koşullarında ispatlamak mümkün değildir. Ne varki gerçekten mitolojideki çeşitli motifler birleştirilip değerlendirildiğinde bu yaygın kanaat önemli ölçüde güç kazanmaktadır. Öte yandan Asya'da ve eski doğu halklarında Kafdağı'nın kuzeyde olduğu yolundaki yaygın inanç bu kanaati pekiştirmektedir. Nitekim daha başka çeşitli ansiklopedilerde de Kafdağı'nın Kafkas dağlarını ifade edebileceği belirtilmektedir.

Kaf Mitolojisi'nde, ve Kafkas Halk Edebiyatında geçen olayların, kahramanların, yerlerin özelliklerinde bu eğilimi pekiştirir niteliktedir. Esasen Kafdağı'nın başka bir dağı ifade edebileceğine ilişkin herhangi bir görüş ve iddia da yoktur.

Evet, Kafdağı mitolojik bir dağdır. Mitoloji çağı ise henüz yazının olmadığı, insanların düşünme, düşünme ve konuşma yeteneklerini değerlendirecek daha çok sözlü kültür ürünleri verdiği çağdır. Derneğimiz ve dergimizin derlemeyi amaçladığı geleneksel kültür ürünlerimizin önemli bir bölümü mitoloji çağında üretilmiş sözlü kültür ürünlerimizden oluşmaktadır. Masal, efsane destan, halk öyküleri, halk deyişleri, bilmece, atasözü vb. gibi sözlü anonim kültür ürünlerini derleme çalışmalarına katkı çabasındaki dergimizin bu ürünlerin daha çok üretilmesi için uygun bir mitolojik çağ olan KAFDAĞI adını taşımasının uygun olacağını düşündük.

Ancak derginin salt mitolojik çağ ürünlerini derlemekte yetinmeyeceği, çağdaş kültürel sorunlarımızın somut çözümlemelerine ilişkin gerçekçi yaklaşımları da bulunacağı ve tarihsel bir temel üzerinde yükselceğide unutulmamalıdır.

3

Ek-6:

DERNEKLERİMİZDEN HABERLER

KAFKAS HALK OYUNLARI GÖSTERİSİ

Karamürsel/KAFDAĞI

Karamürsel Kafkas Kültür ve Yaşam Derneğinin, İstanbul Bağlarbaşı Kafkas Kültür Derneği ile birlikte düzenlediği gece 14 Şubat 1987 tarihinde Karamürsel spor salonunda yapıldı.

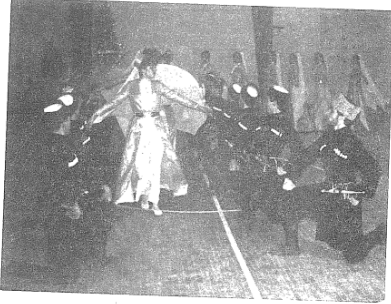
İstanbul Kafkas Kültür Derneği Halk Oyunları Ekibinin başarılı bir oyun sergilediği gösteriye kalabalık bir seyirci kitlesi katıldı. Salon kapasitesinin üzerinde ki katılımlı coşkulu alkışları seyircinin gösteriyi beğendiğini ifade ediyordu.

Karamürsel Kafkas Kültür ve Yaşam Derneği Gösteri Tertip Komitesi Başkanı Gunekho Kemalettin ÖZBAY "Karamürsel'de 5 çerkes köyü, ilçede 35 hane çerkes aile vardır. Geceye katılım Karamürsel potansiyelinin üzerinde olmuştur." diyordu.

Gunekho Kemalettin Özbay Dernekler arası ilişkilerden yana olduklarını söyleyerek, dernekler arası yardımlaşmanın gerekliliğini bir çerkes atasözü ile dile getirdi. "El elden üstündür, ama, muhtaç olduğun eli unutmaşın."

Kuzeybatı Kafkas Oyunlarının ağırlıkla sergilendiği gösteride program; Zefak'o, Khulfig'e Khaşo, Kama, Dörtlül Zenginka Adıge Cegu, Kafkas Müzikleri dinletisi, zig'at, şimd, wuc, Uç arkadaş, Kızların dansı, lezginka biçiminde idi.

Her iki kardeş derneğimizde kutlar, başarılarının devamını dileriz.

İstanbul Kafkas Kültür Derneği Halkoyunları grubu Karamürselde yapılan gösterinin ertesi günü (15 Şubat pazar günü) bir değerlendirme toplantısı yaptı.

Bu toplantıda gösteri genel olarak değerlendirildi. Gösteri iyi ve kötü yönleriyle ele alınarak eksiklikler saptanmaya çalışıldı.

Ekip elemanlarının hemen tümünün ve Yönetim Kurulu üyelerinden iki kişinin katıldığı değerlendirme toplantısı, Organizasyonun değerlendirilmesi, eksikliklerin saptanması ve buna bağlı olarak yeni organizasyonlara yönelik Yönetim Kuruluna götürülecek önerilerin belirlenmesinden sonra olumlu bir şekilde sona erdi.

Önemli gördüğümüz bir noktayı vurgulamak isteriz. İstanbul Kafkas Halkoyunları ekibi, halkoyunları çalışmasını yalnızca provalar ve sahneden öte, çalışmalar öncesi ve sonrası değerlendirme toplantıları ile bir bütün olarak görme anlayışı ve bunun ekip çalışanlarının hemen tamamının katılımıyla yapılması, sağlıklı bir çalışmayı ve başarıyı etkileyen bir işleyiş olsa gerek.

İstanbul Kafkas Halkoyunları ekibi hocası Bülent Jane ile gösterinin değerlendirilmesi ve genel Kafkas Halkoyunları üzerine bir söyleşi yaptık, görüşlerini aldık. Bu söyleşiyi olduğu gibi yayımlıyoruz.

KAFDAĞI- Bir hoca olarak ekibinizi ve gösteriyi bize değerlendirir misiniz?

B. JANE- Bu gösterinin halk dansları grubumuzun ilk gösterisi olması ve çalışma süremizin kısıtlılığı göz önüne alınırsa, iyi sonuç aldık diyebilirim.

KAFDAĞI- Ne kadar sürede beri çalışıyorsunuz?

B. JANE- Sekiz aydan beri ve hemen tüm elemanlarımız yeni...

KAFDAĞI- Peki bir ekip için kısa sayılabilecek bu hazırlanma sürecinde ekibinizin gösteri yapabilecek düzeye gelmesinde uyguladığınız özel bir yöntem varmı sorusu geliyor akla...

B. JANE- Öyle çok özel bir yöntem değil bu, şöyle kısaca özetleyebilirim. Kısa sayılabilecek zamanda ekibi hazırlayabilmek ancak ekip elemanlarının olaya sahip çıkmalarıyla mümkündür. Elemanlarla belli zamanlarda demokratik tartışma platformu yaratarak önerilerini almayı, hatta o ortamda çözümleri birlikte saptamaya çalıştık. Çözümlemeyen sorunlar çözümlerinin merkezileştirilmesiyle çözüme kavuşturuldu. Yani özetle demokratik merkezileştirme uygulamasına çalıştık. Bunu tam anlamıyla uygulayabildiğimizi iddia edemesekte, hedefimiz bu idi ve sağlamaya çalışacağız.

KAFDAĞI- Sayın Jane bildiğiniz gibi Türkiye'de birçok Kafkas halkoyunları grubu var ve değişik anlayış şekil ve biçimlerde halkoyunlarına yaklaşıyorlar. Kısa bir değerlendirme yapar mısınız?

B. JANE- Türkiye'deki değişik halk oyunları anlayışlarını özetlemeye çalışayım. Gelenekçi anlayış diye adlandıracağım rahmetli Elbruz hocanın çizgisini aynen devam ettirme anlayışı. Bu yaklaşım temel karakteristiktir. Kopama anlayışı ile olumlu olmasına rağmen yeni koreografik düzenlemelerde kusur kalması ve elemanların halkoyunları dışında, sosyal, kültürel yönden geliştirilememesi yüzünden bence eksik bir tutumdur. Birde, kökenlerimizi gözardı ederek, özgün bir Kafkas folkloru yaratma iddiaları ki, içinde bulunduğumuz kültürel yozlaşma sürecine imne verme eğilimiyle oldukça tehlikeli bir yaklaşımdır. Üçüncü bir anlayış ise bir sahneden dışına taşamayan ilkesiz bir yaşam felsefesinin yaklaşımıdır. Sahnede tutkusu yüzünden bir çok şeyi çığneyebilir, bu ilkesizlik.

KAFDAĞI- Peki size göre halk oyunları nasıl olmalıdır. Bu konudaki düşüncelerinizi ve anlayışınızı bize özetler misiniz?

kafdağı

İKİ AYLIK, DÜŞÜN, KÜLTÜR, SANAT VE HABER DERGİSİ
YIL: 4 SAYI: 37/40 ŞUBAT/MAYIS 1990

"Düşündün mü?
Aşmak istersen okyanusu
Olmamalı yüreğinde
Kararsızlık ölüm korkusu
Fırtınada terk edemezsin gemiyi
ve hep düşünmelisin ileriye."

Ek-8:

KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİ
ADINA SAHİBİ
Başkan Aslan ARI

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Fahri HUVAJ

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU
Mustafa Aziz ÖZBEK

YAYIN KURULU
Özdemir ÖZBAY, Fahri HUVAJ, Süleyman YANÇATORAL, Vacit KILINÇARSLAN
Mustafa Aziz ÖZBEK, Nilgün KANBOLAT, Zafer SÜRER, Nuran KIZILIRMAK
İnci BAŞTUĞ, Yıldırım YAĞAN, Adnan CANKILIÇ, Meral ÇINAR
Nevzat KUNTER, Çetin SUNGUR, Hilmi ÖZEN

DAĞITIM VE ABONE İŞLERİ
Yıldırım YAĞAN, Nevzat KUNTER, Çetin SUNGUR

HABER MERKEZİ SORUMLULARI
İnci BAŞTUĞ, Ahmet KARADUMAN

DÜZELTİCİLER
Nuran KIZILIRMAK, Fatih GÜNEŞ

HABERLEŞME VE YAZIŞMA ADRESİ
P.K.: 17 Emek/ANKARA

HAVALE ADRESLERİ
A.K.K.K.D. KAFDAĞI DERGİSİ ADINA
Posta Çeki Hesap No: 108669
Döviz Hesap No: Türkiye Vakıflar Bankası Ankara Şubesi 2-4-10-2641 Nolu Hesap

ABONE KOŞULLARI
Türkiye'den 25.000.- TL. (Avrupa'dan 40.- DM., Amerika ve diğer ülkelerden 30.- \$ değerinde)
bağışta bulunanlar bir yıl süre ile abone kaydedilirler.
Tek sayılar 5.000.- TL. (İki sayı bir arada 10.000.- TL.) bağış karşılığında temin edilebilir.

DİZGİ
Volkan Matbaacılık - 231 95 96

BASKI
Kılıçaslan Matbaacılık - 229 82 23

BASKI TARİHİ
15 Haziran 1990

İÇİNDEKİLER

BU SAYIDA.....	II-VI
GÖRÜŞ / DÜŞÜN.....	01-07
YASAK DİLLER KANUNU ÜZERİNE/NEĞÜÇ Hikmet.....	01-02
OKUMAYAN İNSAN DÜŞÜNEMEZ/YİSMEYL Özdemir.....	03-04
TARİH İLE BEN/YENEMİKO M.....	05-05
ABHAZYA ÖZEL GORKİ ÜNİVERSİTESİ DEKLARASYONU.....	06-07
KÜLTÜR / COĞRAFYA.....	08-19
KAFKASYA IV/HAPİ Cevdet.....	08-19
KÜLTÜR: TARİH / BİYOGRAFI.....	20-21
MUHLİS SABAHATTİN EZGİ/YİSMEYL Özdemir.....	20-21
GEZİ İZLENİMLERİ.....	22-41
KARAÇAY - ÇERKESSK'TE ONBEŞ GÜN/KANŞAY Dülber.....	22-33
ALMANYA GEZİ İZLENİMLERİ/YİSMEYL Özdemir.....	34-41
KÜLTÜR / YAYIN TANITIM.....	42-42
ABHAZYA'DA YAŞAM KÜLTÜR / ŞEJOKO Zafer.....	42-42
KÜLTÜR / SANAT.....	43-45
TIYATRO ÜZERİNE / KHUŞO Metin.....	43-43
AVNİ DİPŞOW İLE SÖYLEŞİ.....	44-45
SANAT : ANAYURT ŞİİRLERİ.....	46-46
VURDUMDUYMAZLIK - NE ZAMAN KİM Kİ?	46-46
SENİN ADINI SÖYLÜYORUM - YÜREK SORUNU YÜREKİ Çev: HUWAJJ F.....	46-46
SANAT : MUHACERET ŞİİRLERİ.....	47-53
DENİZ KIZI VE YAŞLI BALIKÇI / ÖZDEMİR Refik.....	47-53
KAFDAĞI / ÇOCUK.....	54-59
KAFDAĞI / HABERLER.....	60-77
DERNEK HABERLERİ.....	60-66
ANAYURT HABERLERİ.....	66-69
DIŞ HABERLER.....	70-73
TOPLUM HABERLERİ.....	74-75
BİZE GELEN MEKTUPLAR.....	76-77
BASINDA KUZEY KAFKASYALILAR.....	78-82
ARAŞTIRALIM - SORUŞTURALIM AKRABALARI BULUŞTURALIM.....	83-85
YAZIŞALIM HABERLEŞELİM KAMPANYASINA ÇAĞRI.....	83-85

(%)
Derg

YAYIN İLKELERİ

izleyebili, Geleneksel Kuzey Kafkasya Kültürünün derlenmesi,
(%7.5) bu sı ve çağdaş dünya kültürüyle uyumlu biçimde
rek sürdürülmesi; Kuzey Kafkasyalıların kültürel sorun-
Dergile çözüm yollarının somutlanıp tartışılması; böylece demok-
dan 12'ile iletişim ve etkileşim ortamı oluşturularak kitlede bilgi ve
198'ur birikiminin geliştirilmesine yardımcı olunması, KAFDAĞI'nın
nel amacıdır. Yayımlanacak yazılar, esas olarak, bu amaca
olmı kılan açısından değerlendirilir.
2) Kuzey Kafkasyalıların, gerek içinde yaşadıkları muha-
ceret ülkeleri arasındaki, gerekse Anayurt ile muhaceret ülkeleri
arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilecek yazılarla,

Derneğimizi ve Dergimizi yasal risklere sokabilecek yazılar
yayımlanmaz.

3) Yazıların; düzgün, kolay anlaşılır biçimde açık ve oku-
naklı yazılarak; çevirilerin de orijinallerinin fotokopileriyle birlikte
gönderilmesi rica olunur.

4) Yazılardaki görüş ve düşünceler, aksi belirtilmedikçe,
imza sahibine aittir.

5) Gelen yazılar, basılsın - basılmasın geri verilmez.

6) Yayımlanan yazılar, kaynak gösterilmek koşuluyla ak-
tarılabilir.

kafdağı

İKİ AYLIK DÜŞÜN, KÜLTÜR, SANAT VE HABER DERGİSİ

YIL: 5 • SAYI: 53 - 58 • AGUSTOS - 1991 ŞUBAT 1992

NAZIM HİKMET (*)

"....

Ve 29 Aralık Kütahya
4 Top ve 1800 Atlı İHANET
Yani ÇERKES ETHEM

Bir Gece Vakti

Kilim ve Halı Yüklü katırlar

Koyun ve sığır sürülerini önüne katıp
düşmana geçti.

....."

DEMİŞ!?

NURER UĞURLU (**)

ÇERKES ŞAHİN ETHEM'DEN

ŞAIR NAZIM A MEKTUP

İlkyaz, Beyrut

Ferhat'ın kardeşi sevgili Nazım
Önce Akdenizden selam ederim
Açınca bağrında o mor sümbüller
İtırlar reyhanlar acı kekikler
Özlem dolu gözlerinden öperim

Duydum ki sen bize "Hain" demişsin

"A"nın üstüne bir çizgi çekmişsin

Yeşilden İlkyaza varınca durdum

Kendime bu uzun öyküyü sordum

Baktım ki sen bize konuk gelmişsin

Vurunca otelin camına rüzgar
İnan bu sözü değil. İçim sızlar
Şiiri bir ömür yücelten İnsan
Nasıl olur bu lafı söyler canan
Bir topraktan iki "Hain" mi çıkar

DIYOR!...

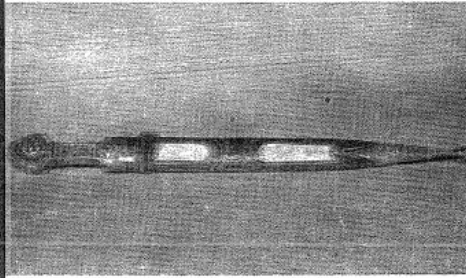
kafdağı

İKİ AYLIK, DÜŞÜN, KÜLTÜR, SANAT VE HABER DERGİSİ

YIL: 3 SAYI: 25/26 ŞUBAT/MART 1989, FİATİ: 3.000.-TL (KDV DAHİL)

Manaba Magomedova Sergisinden

Şubat 1989/İSTANBUL

KÜLTÜR/TARİH - COĞRAFYA

KAFKASYA

C. HAPİ

Kafkasya, Avrupa'nın bir parçasıdır. Avrupa ve Asya kıtalarının sınırında bulunan Kafkasya, bazı coğrafyacılar tarafından bir Asya bölgesi sayılmaktadır. Bunların bazılarına göre, Asya'nın kuzey-batı sınırı Kafkasların su bölümü (doruk) çizgisine, bazılarına göre de Maniç Çukurluğu çizgisine ulaşmaktadır.

Konumu ve yönetsel bölümlenmesi: Bugün Sovyetler Birliği (SSCB) sınırları içinde bulunan Kafkasya, coğrafi açıdan Avrupa kıtasının güneydoğu bölümünü oluşturmaktadır. Rus SFSC'nin güneyinde, Azak Denizi ve Karadeniz ile Hazar Denizi arasında yer alan Kafkasya, güneyden Türkiye ve İran ile komşudur.

Kuzeybatıdaki Taman Yarımadasından başlayan ve yüksek bir duvar biçiminde, yer yer genişleyerek, güneydoğudaki Apşeron Yarımadasına değin uzanan Kafkas Dağları (Kafkaslar) bölgeyi ikiye ayırır; kuzeyde kalan bölüme Kuzey Kafkasya (Kafkasönu), güney bölümüne de Güney Kafkasya (Kafkasardı; Transkafkasya) denir.

18 ve 19. yüzyıllarda gelen Çarlığın sömürge yönetimi (1774,1917) ve onu izleyen Sovyet egemenlik döneminde, Kafkasya'nın tarihsel ve etnik (ulusal) coğrafyası değişimler geçirmiştir.

Bugün, Güney Kafkasya'da SSCB'ni oluşturan cumhuriyetlerden üçü bulunur; Gürcistan (69.700 km²), Azerbaycan (86.600 km²) ve Ermenistan (29.800 km²).

Azerbaycan SSC içinde Nahçıvan ÖSSC (5.500 km²) ile Nagorno-Karabağ ÖB (4.000 km²); Gürcistan SSC

içinde Abhaz ÖSSC (8.600 km²), Acara ÖSSC (3.000 km²) ve Güney Oset ÖB (3.900 km²) yer alır.

Coğrafi Kuzey Kafkasya, Rus SFSC sınırları içindedir. Burada, doğudan batıya doğru sırasıyla Dağıstan (50.300 km²), Çeçen-İnguş (19.300 km²), Kuzey Oset (8.000 km²) ve Kabartay-Balkar (12.500 km²) Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri bulunur. Daha batıda sırasıyla, birer Rus ili olan Stavropol (80.600 km²) ve Krasnodar (83.600 km²) eyaletleri (kray) yer alır.

Stavropol eyaleti içinde Karaçay-Çerkes ÖB (14.100 km²), Krasnodar eyaleti içinde de Rus ilçeleriyle (rayon) kuşatılmış bir ada biçiminde Adıgey ÖB (7.600 km²) bulunur.

Bu bölümlenmeye göre, Güney Kafkasya'nın yüzölçümü 186.100 km², Kuzey Kafkasya'nınki de 254.300 km²; tüm Kafkasya'nın yüzölçümüyse 440.400 km² dir.

Bu arada, Kuzey Kafkasya'daki 4 özerk cumhuriyetinin toplam yüzölçümünün 90.100 km², bitişik Karaçay-Çerkes ÖB ile birlikte 104.200 km² olduğu belirtilmelidir. (ayrı bir ada -anklav- durumundaki Adıgey ÖB ile birlikte yüzölçümü 111.800 km²'yi bulur).

Sonuç olarak Kafkasya'da birlik cumhuriyeti, özerk cumhuriyet ve özerk bölge konumundaki etnik-ulusal bölgelerin bir arada toplam yüzölçümü 297.900 km²'dir.

Yüzeyşekilleri: Yaklaşık

1.200 km uzunluğundaki Kafkaslar üzerinde 5.000 m'yi aşan birkaç doruk bulunmaktadır: Elbrus (Ofşhamafe; 5.642 m), Diktav (Dikhtau; 5.204 m), Koştantav (5.151 m), Puşkin (5.100 m), Şhara (5.068 m), Cangitav (Djangitau; 5.058 m) ve en doğuda da Kazbek (5.033 m).

Kafkaslar, kuzeye doğru giderek azalan bir eğimle alçalır; bu kesimde ana sıraya koşut üç sıradağ daha bulunur:

Kuzeye doğru geniş bir eğim ve yayılma gösteren Kafkaslar (ya da Büyük Kafkaslar), güneyde diklikler biçiminde son bulur. Kafkasların kuzeyi geniş düzlükler ve ovalar halindedir. Güneyde ise Riyon (Rioni) ve Kura çukurovaları bulunmaktadır.

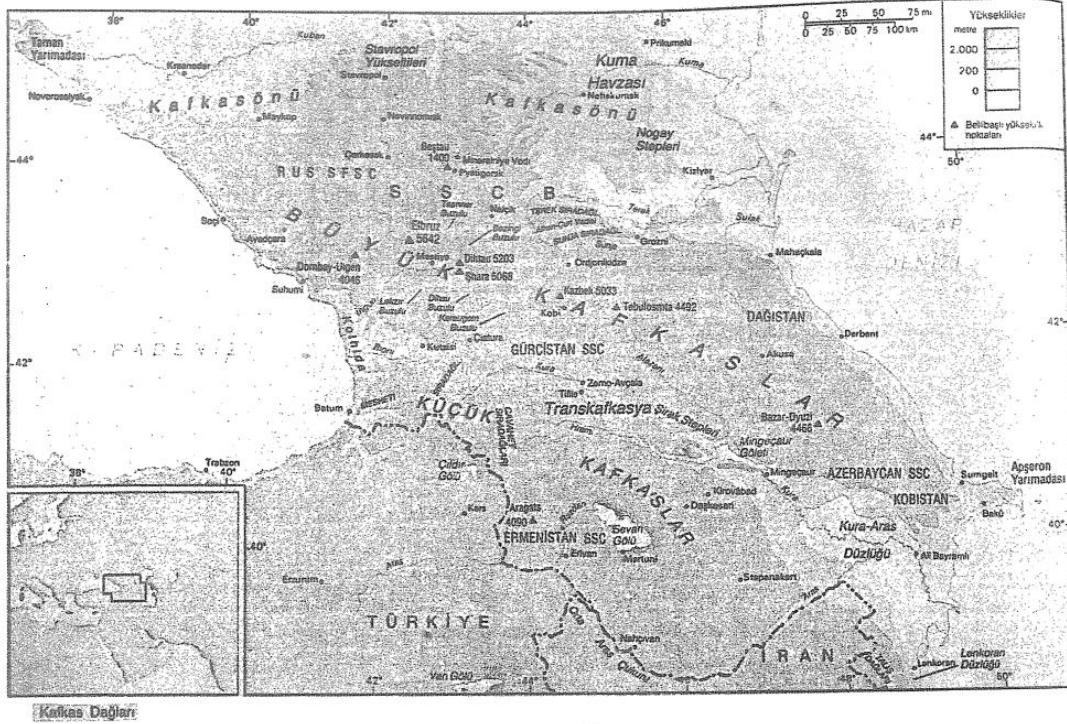
Kafkasların testere ağzına benzeyen kayalık sivri tepelerinin hemen altında geniş buzul alanları ve kalıcı karlar yer alır. Kafkaslarda 1.424 km'lik bir alan kaplayan 2.200 buzul vardır. Buzullar ve kalıcı karlar, çok sayıda su kaynağını, Karadeniz ya da Hazar Denizine dökülen akarsuyu besler.

Bol, su akıtan ve hızlı akışlı olan bu akarsular, özellikle kuzeyde, doğuda ve batıda derin vadiler oluşturmışlardır. Yer yer daralan ve dik boğazlar oluşturan bu vadilerin iç kesimleri, öteden beri yerli halkın sığınma ve barınma alanları olmuştur. En önemli geçit, Orconikidze'yi Tiflis'e bağlayan Daryal Geçidi'dir.

Kafkasların güneyindeki Riyon ve Kura çukurluklarının güneyinde, yani Ermenistan bölgesinde Küçük Kafkaslar yer alır.

Akarsular ve göller: Kaf-

Ek-13:

kaslardaki geniş buzullarla beslenen akarsuların başlıcaları Karadeniz'e dökülen Kuban (Pşız, Psij) ırmağı ile Hazar denizi'ne dökülen Kuma (Gum), Terek (Terç) ve Sulak ırmaklarıdır.

Adıgece adı Pşız, Kabartayca (Doğu Adıgeçce) adı da Psij olan Kuban ırmağı, soldan, çok sayıda kol alır; Başlıcaları batıdan doğuya doğru sırasıyla şunlardır: Abın, Afıps, Psekups, Pşız, Byelaya (Şhaguşe), Laba, Urup (Varp), Zelençuk (Yıncı) ve Teberda.

Terek ırmağı da Malka

(Balk), Baksan, Çegem, Çerek, Lesken, Urüh, Ardon ve Sunja (Sunç) kollarını alır.

Kafkasların batı yamaçları boyunca akıp Karadeniz'e dökülen daha küçük akarsuların başlıcaları, eski Adıgey'de, kuzeyden güneye doğru sırasıyla Şahe, Aguy, Tuapse, Psesuape (Pşışups), Şeh, Soçi ve Mzimta; Abhaz ülkesindekiler de Bzıb, Kodor ve İngur'dur.

Güney Kafkasya'da Riyon (Rioni) ırmağı Karadeniz'e, Kura ırmağı da Hazar Denizi'ne dökülür.

Kafkasya'nın en büyük

gölü Ermenistan'daki Sevan (Gökçe) Gölü'dür. Öteki göller, bu arada Kuzey Kafkasya'daki göller küçüktür; bunlar sirk (buzulyalağı) ve heyelan gölleridir. Kabartay-Balkar'da Çerek Vadisi'ndeki Mavi Göller ile Abhazya'daki Ritsa Gölü turizme açılmıştır.

Kafkasların eteklerinde çok sayıda sıcaksu (kaplıca) ve maden suyu kaynağı bulunmaktadır.

İklim: Kafkasya, orta (ılıman) iklim kuşağı içinde yer alır ve orta kuşağın iklim tiplerini içerir. Karadeniz kıyılarının Tuapse-Soçi yöresi

Ek-14:

kafdağı

İKİ AYLIK, DÜŞÜN, KÜLTÜR, SANAT VE HABER DERGİSİ

YIL: 3 SAYI: 31/32 AĞUSTOS/EYLÜL FİYATI: 3.000.-TL (KDV DAHİL)

Çeçen-İnguş Ö.S.S. Cumhuriyetinden görüntüler

Muhaceretteki 125. Yıllarında
Kuzey Kafkasyalılardan yeni bir eser...

ATLILAR

İnal Kılınçvuran

Akıcı, bir çırpıda okunabilecek
bir Gençlik Romanı...

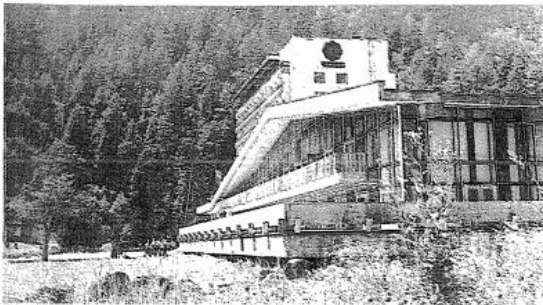
İsteme Adresi : A.K.K.K.D. Kafdağı Dergisi
P.K: 17 Emek - ANKARA

Ek-16:

KURULTAY

İşte tanrılar huzurunuzdayız
İşte yemin ediyoruz
Bağlılığa ve sonsuz özgürlüğe

İşte insanlar huzurunuzdayız
İşte birbirimize söz veriyoruz
Karlı dağlar kadar yüce
Bir damla su kadar vazgeçilme
Mavi gök gibi bitimsiz
Sevgiyle beslenen
Dostluklar kurmaya

Ek-17:

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: EMİNE AYDOĞDU	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Eskişehir Anadolu Üniversitesi
Fakülte	Açık Öğretim
Bölümü	Tarih
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Tarih
Programı	Yakın Çağ
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	